નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

સંયુત્તનિકાયે

નિદાનવગ્ગ-અટ્ઠકથા

૧. નિદાનસંયુત્તં

૧. બુદ્ધવગ્ગો

૧. પટિચ્ચસમુપ્પાદસુત્તવણ્ણના

૧. **એવં મે સુત**ન્તિ – નિદાનવગ્ગે પઠમં પટિચ્ચસમુપ્પાદસુત્તં. તત્રાયં અનુપુબ્બપદવણ્ણના – **તત્ર ખો ભગવા ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ, એત્થ **તત્રા**તિ દેસકાલપરિદીપનં. તઞ્હિ ‘‘યં સમયં વિહરતિ, તત્ર સમયે, યસ્મિઞ્ચ જેતવને વિહરતિ, તત્ર જેતવને’’તિ દીપેતિ. ભાસિતબ્બયુત્તે વા દેસકાલે દીપેતિ. ન હિ ભગવા અયુત્તે દેસે કાલે ચ ધમ્મં ભાસતિ. ‘‘અકાલો ખો તાવ બાહિયા’’તિઆદિ (ઉદા॰ ૧૦) ચેત્થ સાધકં. **ખો**તિ પદપૂરણમત્તે, અવધારણે આદિકાલત્થે વા નિપાતો. **ભગવા**તિ લોકગરુદીપનં. **ભિક્ખૂ**તિ કથાસવનયુત્તપુગ્ગલવચનં. અપિચેત્થ ‘‘ભિક્ખકોતિ ભિક્ખુ, ભિક્ખાચરિયં અજ્ઝૂપગતોતિ ભિક્ખૂ’’તિઆદિના (પારા॰ ૪૫; વિભ॰ ૫૧૦) નયેન વચનત્થો વેદિતબ્બો. **આમન્તેસી**તિ આલપિ, અભાસિ, સમ્બોધેસિ, અયમેત્થ અત્થો. અઞ્ઞત્ર પન ઞાપનેપિ હોતિ. યથાહ – ‘‘આમન્તયામિ વો, ભિક્ખવે, પટિવેદયામિ વો, ભિક્ખવે’’તિ. પક્કોસનેપિ. યથાહ – ‘‘એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, મમ વચનેન સારિપુત્તં આમન્તેહી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૯.૧૧). **ભિક્ખવો**તિ આમન્તનાકારદીપનં. તઞ્ચ ભિક્ખનસીલતાદિગુણયોગસિદ્ધત્તા વુત્તં. ભિક્ખનસીલતાગુણયુત્તોપિ હિ ભિક્ખુ, ભિક્ખનધમ્મતાગુણયુત્તોપિ ભિક્ખને સાધુકારિતાગુણયુત્તોપીતિ સદ્દવિદૂ મઞ્ઞન્તિ. તેન ચ તેસં ભિક્ખનસીલતાદિગુણયોગસિદ્ધેન વચનેન હીનાધિકજનસેવિતવુત્તિં પકાસેન્તો ઉદ્ધતદીનભાવનિગ્ગહં કરોતિ. ‘‘ભિક્ખવો’’તિ ઇમિના ચ કરુણાવિપ્ફારસોમ્મહદયનયનનિપાતપુબ્બઙ્ગમેન વચનેન તે અત્તનો અભિમુખે કરોન્તો તેનેવ કથેતુકમ્યતાદીપકેન નેસં વચનેન સોતુકમ્યતં જનેતિ, તેનેવ ચ સમ્બોધનત્થેન સાધુકં મનસિકારેપિ નિયોજેતિ. સાધુકં મનસિકારાયત્તા હિ સાસનસમ્પત્તિ.

અપરેસુપિ દેવમનુસ્સેસુ વિજ્જમાનેસુ કસ્મા ભિક્ખૂયેવ આમન્તેસીતિ ચે? જેટ્ઠસેટ્ઠાસન્નસદાસન્નિહિતભાવતો. સબ્બપરિસસાધારણા હિ ભગવતો ધમ્મદેસના, પરિસાય જેટ્ઠા ભિક્ખૂ પઠમં ઉપ્પન્નત્તા, સેટ્ઠા અનગારિયભાવં આદિં કત્વા સત્થુચરિયાનુવિધાયકત્તા સકલસાસનપટિગ્ગાહકત્તા ચ, આસન્ના તત્થ નિસિન્નેસુ સત્થુસન્તિકત્તા, સદાસન્નિહિતા સત્થુસન્તિકાવચરત્તાતિ. અપિચ તે ધમ્મદેસનાય ભાજનં યથાનુસિટ્ઠં પટિપત્તિસબ્ભાવતો. વિસેસતો ચ એકચ્ચે ભિક્ખૂયેવ સન્ધાય અયં દેસનાપીતિ એવં આમન્તેસિ.

કિમત્થં પન ભગવા ધમ્મં દેસેન્તો પઠમં ભિક્ખૂ આમન્તેસિ, ન ધમ્મમેવ દેસેસીતિ? સતિજનનત્થં. ભિક્ખૂ અઞ્ઞં ચિન્તેન્તાપિ વિક્ખિત્તચિત્તાપિ ધમ્મં પચ્ચવેક્ખન્તાપિ કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તાપિ નિસિન્ના હોન્તિ. તે

અનામન્તેત્વા ધમ્મે દેસિયમાને "અયં દેસના કિંનિદાના કિંપચ્ચયા કતમાય અટ્ઠુપ્પત્તિયા દેસિતા"તિ સલ્લક્ખેતું અસક્કોન્તા દુગ્ગહિતં વા ગણ્હેય્યું, ન વા ગણ્હેય્યું, તેન નેસં સતિજનનત્થં ભગવા પઠમં આમન્તેત્વા પચ્છા ધમ્મં દેસેતિ.

ભદન્તેતિ ગારવવચનમેતં, સત્થુનો પટિવચનદાનં વા. અપિચેત્થ "ભિક્ખવો"તિ વદમાનો ભગવા ભિક્ખૂ આલપતિ. "ભદન્તે"તિ વદમાના તે ભગવન્તં પચ્ચાલપન્તિ. તથા હિ "ભિક્ખવો"તિ ભગવા આભાસતિ, "ભદન્તે"તિ પચ્ચાભાસન્તિ. "ભિક્ખવો"તિ પટિવચનં દાપેતિ, "ભદન્તે"તિ પટિવચનં દેન્તિ. **તે ભિક્ખૂ**તિ યે ભગવા આમન્તેસિ, તે. **ભગવતો પચ્ચસ્સોસુ**ન્તિ ભગવતો આમન્તનં પતિઅસ્સોસું, અભિમુખા હુત્વા સુણિંસુ સમ્પટિચ્છિંસુ પટિગ્ગહેસુન્તિ અત્થો. **ભગવા એતદવોચા**તિ, ભગવા એતં ઇદાનિ વત્તબ્બં સકલસુત્તં અવોચ. એત્તાવતા યં આયસ્મતા આનન્દેન અત્થબ્યઞ્જનસમ્પન્નસ્સ બુદ્ધાનં દેસનાઞાણગમ્ભીરભાવસંસૂચકસ્સ ઇમસ્સ સુત્તસ્સ સુખાવગાહણત્થં કાલદેસદેસકપરિસાપદેસપ્પટિમણ્ડિતં નિદાનં ભાસિતં, તસ્સ અત્થવણ્ણના સમત્તા.

ઇદાનિ **પટિચ્ચસમુપ્પાદં વો**તિઆદિના નયેન ભગવતા નિક્ખિત્તસ્સ સુત્તસ્સ સંવણ્ણનાય ઓકાસો અનુપ્પત્તો. સા પનેસા સુત્તવણ્ણના યસ્મા સુત્તનિક્ખેપં વિચારેત્વા વુચ્ચમાના પાકટા હોતિ, તસ્મા સુત્તનિક્ખેપં તાવ વિચારેસ્સામ. ચત્તારો હિ સુત્તનિક્ખેપા – અત્તજ્ઝાસયો, પરજ્ઝાસયો, પુચ્છાવસિકો, અટ્ઠુપ્પત્તિકોતિ. તત્થ યાનિ સુત્તાનિ ભગવા પરેહિ અનજ્ઝિટ્ઠો કેવલં અત્તનો અજ્ઝાસયેનેવ કથેતિ, સેય્યથિદં – દસબલસુત્તન્તહારકો ચન્દોપમ-વીણોપમ-સમ્મપ્પધાન-ઇદ્ધિપાદ-ઇન્દ્રિયબલ-બોજ્ઝઙ્ગમગ્ગઙ્ગ-સુત્તન્તહારકોતિ એવમાદીનિ, તેસં **અત્તજ્ઝાસયો** નિક્ખેપો.

યાનિ પન "પરિપક્કા ખો રાહુલસ્સ વિમુત્તિપરિપાચનીયા ધમ્મા. યંનૂનાહં રાહુલં ઉત્તરિં આસવાનં ખયે વિનેય્ય"ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૧૨૧; મ॰ નિ॰ ૩.૪૧૬) એવં પરેસં અજ્ઝાસયં ખન્તિં નિજ્ઝાનક્ખમં મનં અભિનીહારં બુજ્ઝનભાવઞ્ચ અપેક્ખિત્વા પરજ્ઝાસયવસેન કથિતાનિ, સેય્યથિદં – ચૂળરાહુલોવાદસુત્તં, મહારાહુલોવાદસુત્તં, ધમ્મચક્કપ્પવત્તનં, અનત્તલક્ખણસુત્તં, આસીવિસોપમસુત્તં, ધાતુવિભઙ્ગસુત્તન્તિ, એવમાદીનિ, તેસં **પરજ્ઝાસયો** નિક્ખેપો.

ભગવન્તં પન ઉપસઙ્કમિત્વા ચતસ્સો પરિસા ચત્તારો વણ્ણા નાગા સુપણ્ણા ગન્ધબ્બા અસુરા યક્ખા મહારાજાનો તાવતિંસાદયો દેવા મહાબ્રહ્માતિ એવમાદયો "બોજ્ઝઙ્ગા બોજ્ઝઙ્ગાતિ, ભન્તે, વુચ્ચન્તિ – (સં॰ નિ॰ ૫.૨૦૨) નીવરણા નીવરણાતિ, ભન્તે, વુચ્ચન્તિ – ઇમે નુ ખો, ભન્તે, પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા, કિંસૂધ વિત્તં પુરિસસ્સ સેટ્ઠ"ન્તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૬; સુ॰ નિ॰ ૧૮૩) નયેન પઞ્હં પુચ્છન્તિ. એવં પુટ્ઠેન ભગવતા યાનિ કથિતાનિ બોજ્ઝઙ્ગસંયુત્તાદીનિ, યાનિ વા પનઞ્ઞાનિપિ દેવતાસંયુત્ત, મારસંયુત્ત, બ્રહ્મસંયુત્ત, સક્કપઞ્હ, ચૂળવેદલ્લ, મહાવેદલ્લ, સામઞ્ઞફલઆળવક, સૂચિલોમ, ખરલોમસુત્તાદીનિ, તેસં **પુચ્છાવસિકો** નિક્ખેપો.

યાનિ પન તાનિ ઉપ્પન્નં કારણં પટિચ્ચ કથિતાનિ, સેય્યથિદં – ધમ્મદાયાદં. ચૂળસીહનાદસુત્તં પુત્તમંસૂપમં દારુક્ખન્ધૂપમં અગ્ગિક્ખન્ધૂપમં ફેણપિણ્ડૂપમં પારિચ્છત્તકૂપમન્તિ એવમાદીનિ, તેસં **અટ્ઠુપ્પત્તિકો** નિક્ખેપો.

એવમેતેસુ ચતૂસુ નિક્ખેપેસુ ઇમસ્સ પટિચ્ચસમુપ્પાદસુત્તસ્સ પરજ્ઝાસયો નિક્ખેપો. પરપુગ્ગલજ્ઝાસયવસેન હિદં ભગવતા નિક્ખિત્તં. કતમેસં પુગ્ગલાનં અજ્ઝાસયવસેનાતિ? ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂનં. ચત્તારો હિ પુગ્ગલા ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ નેય્યો પદપરમોતિ. તત્થ યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સહ ઉદાહટવેલાય

ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થે વિભજિયમાને ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ ઉદ્દેસતો પરિપુચ્છતો યોનિસો મનસિકરોતો, કલ્યાણમિત્તે સેવતો, ભજતો, પયિરુપાસતો, અનુપુબ્બેન ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **નેય્યો**. યસ્સ પુગ્ગલસ્સ બહુમ્પિ સુણતો, બહુમ્પિ ધારયતો, બહુમ્પિ વાચયતો ન તાય જાતિયા ધમ્માભિસમયો હોતિ, અયં વુચ્ચતિ પુગ્ગલો **પદપરમો**. ઇતિ ઇમેસુ ચતૂસુ પુગ્ગલેસુ ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂપુગ્ગલાનં અજ્ઝાસયવસેન ઇદં સુત્તં નિક્ખિત્તં.

તદા કિર પઞ્ચસતા જનપદવાસિકા ભિક્ખૂ સબ્બેવ એકચરા દ્વિચરા તિચરા ચતુચરા પઞ્ચચરા સભાગવુત્તિનો ધુતઙ્ગધરા આરદ્ધવીરિયા યુત્તયોગા વિપસ્સકા સણ્હં સુખુમં સુઞ્ઞતં પચ્ચયાકારદેસનં પત્થયમાના સાયન્હસમયે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા, વન્દિત્વા, રત્તકમ્બલસાણિયા પરિક્ખિપમાના વિય દેસનં પચ્ચાસીસમાના પરિવારેત્વા નિસીદિંસુ. તેસં અજ્ઝાસયવસેન ભગવા ઇદં સુત્તં આરભિ. યથા હિ છેકો ચિત્તકારો અપરિકમ્મકતભિત્તિં લભિત્વા, ન આદિતોવ રૂપં સમુટ્ઠાપેસિ, મહામત્તિકલેપાદીહિ પન ભિત્તિપરિકમ્મં તાવ કત્વા , કતપરિકમ્માય ભિત્તિયા રૂપં સમુટ્ઠાપેતિ, કતપરિકમ્મં પન ભિત્તિં લભિત્વા, ભિત્તિપરિકમ્મબ્યાપારં અકત્વા, રઙ્ગજાતાનિ યોજેત્વા, વટ્ટિકં વા તૂલિકં વા આદાય રૂપમેવ સમુટ્ઠાપેતિ, એવમેવ ભગવા અકતાભિનિવેસં આદિકમ્મિકકુલપુત્તં લભિત્વા નાસ્સ આદિતોવ અરહત્તપદટ્ઠાનં સણ્હં સુખુમં સુઞ્ઞતં વિપસ્સનાલક્ખણં આચિક્ખતિ, સીલસમાધિકમ્મસ્સકતાદિટ્ઠિસમ્પદાય પન યોજેન્તો પુબ્બભાગપટિપદં તાવ આચિક્ખતિ. યં સન્ધાય વુત્તં –

> ‘‘તસ્માતિહ ત્વં, ભિક્ખુ, આદિમેવ વિસોધેહિ કુસલેસુ ધમ્મેસુ. કો ચાદિ કુસલાનં ધમ્માનં? સીલઞ્ચ સુવિસુદ્ધં દિટ્ઠિ ચ ઉજુકા. યતો ખો તે, ભિક્ખુ, સીલઞ્ચ સુવિસુદ્ધં ભવિસ્સતિ દિટ્ઠિ ચ ઉજુકા. તતો ત્વં, ભિક્ખુ, સીલં નિસ્સાય સીલે પતિટ્ઠાય ચત્તારો સતિપટ્ઠાને તિવિધેન ભાવેય્યાસિ. કતમે ચત્તારો? ઇધ ત્વં, ભિક્ખુ, અજ્ઝત્તં વા કાયે કાયાનુપસ્સી વિહરાહિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. બહિદ્ધા વા કાયે...પે॰... અજ્ઝત્તબહિદ્ધા વા કાયે...પે॰... ધમ્મેસુ ધમ્માનુપસ્સી વિહરાહિ આતાપી સમ્પજાનો સતિમા વિનેય્ય લોકે અભિજ્ઝાદોમનસ્સં. યતો ખો ત્વં, ભિક્ખુ, સીલં નિસ્સાય સીલે પતિટ્ઠાય ઇમે ચત્તારો સતિપટ્ઠાને એવં તિવિધેન ભાવેસ્સસિ, તતો તુય્હં, ભિક્ખુ, યા રત્તિ વા દિવસો વા આગમિસ્સતિ, વુડ્ઢિયેવ પાટિકઙ્ખા કુસલેસુ ધમ્મેસુ, નો પરિહાની’’તિ (સં॰ નિ॰ ૫.૩૬૯).

એવં આદિકમ્મિકકુલપુત્તસ્સ સીલકથાય પરિકમ્મં કથેત્વા, અરહત્તપદટ્ઠાનં સણ્હં સુખુમં સુઞ્ઞતં વિપસ્સનાલક્ખણં આચિક્ખતિ.

પરિસુદ્ધસીલં પન આરદ્ધવીરિયં યુત્તયોગં વિપસ્સકં લભિત્વા, નાસ્સ પુબ્બભાગપટિપદં આચિક્ખતિ, ઉજુકમેવ પન અરહત્તપદટ્ઠાનં સણ્હં સુખુમં સુઞ્ઞતં વિપસ્સનાલક્ખણં આચિક્ખતિ. ઇમે પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ પુબ્બભાગપટિપદં પરિસોધેત્વા ઠિતા સુધન્તસુવણ્ણસદિસા સુપરિમજ્જિતમણિક્ખન્ધસન્નિભા, એકો લોકુત્તરમગ્ગોવ નેસં અનાગતો. ઇતિ તસ્સાગમનત્થાય સત્થા તેસં અજ્ઝાસયં અપેક્ખમાનો ઇદં સુત્તં આરભિ.

તત્થ **પટિચ્ચસમુપ્પાદ**ન્તિ પચ્ચયાકારં. પચ્ચયાકારો હિ અઞ્ઞમઞ્ઞં પટિચ્ચ સહિતે ધમ્મે ઉપ્પાદેતિ. તસ્મા પટિચ્ચસમુપ્પાદોતિ વુચ્ચતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન વિસુદ્ધિમગ્ગતો ગહેતબ્બો.

વોતિ અયં વો-સદ્દો પચ્ચત્ત-ઉપયોગકરણ-સમ્પદાન-સામિવચન-પદપૂરણેસુ દિસ્સતિ. ‘‘કચ્ચિ પન વો અનુરુદ્ધા સમગ્ગા સમ્મોદમાના’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૨૬; મહાવ॰ ૪૬૬) હિ પચ્ચત્તે દિસ્સતિ. ‘‘ગચ્છથ, ભિક્ખવે, પણામેમિ વો’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૫૭) ઉપયોગે. ‘‘ન વો મમ સન્તિકે વત્થબ્બ’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૨.૧૫૭) કરણે. ‘‘વનપત્થપરિયાયં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામી’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૧૯૦) સમ્પદાને. ‘‘સબ્બેસં વો, સારિપુત્ત, સુભાસિત’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૪૫) સામિવચને. ‘‘યે હિ વો અરિયા પરિસુદ્ધકાયકમ્મન્તા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૫) પદપૂરણમત્તે. ઇધ પનાયં સમ્પદાને દટ્ઠબ્બો. **ભિક્ખવે**તિ પતિસ્સવેન અભિમુખીભૂતાનં પુન આલપનં. **દેસેસ્સામી**તિ દેસનાપટિજાનનં. **તં સુણાથા**તિ તં પટિચ્ચસમુપ્પાદં તં દેસનં મયા વુચ્ચમાનં સુણાથ.

સાધુકં મનસિ કરોથાતિ એત્થ પન સાધુકં સાધૂતિ એકત્થમેતં. અયઞ્ચ સાધુસદ્દો આયાચન-સમ્પટિચ્છન-સમ્પહંસન-સુન્દર-દળ્હીકમ્માદીસુ દિસ્સતિ. ‘‘સાધુ મે, ભન્તે, ભગવા સંખિત્તેન ધમ્મં દેસેતૂ’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૫૭; સં॰ નિ॰ ૪.૬૫; ૫.૩૮૧) હિ આયાચને દિસ્સતિ. ‘‘સાધુ, ભન્તેતિ ખો સો ભિક્ખુ ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દિત્વા અનુમોદિત્વા’’તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૩.૮૬) સમ્પટિચ્છને. ‘‘સાધુ સાધુ, સારિપુત્તા’’તિઆદીસુ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૪૯) સમ્પહંસને.

‘‘સાધુ ધમ્મરુચી રાજા, સાધુ પઞ્ઞાણવા નરો;
સાધુ મિત્તાનમદ્દુબ્ભો, પાપસ્સ અકરણં સુખ’’ન્તિ. –

આદીસુ (જા॰ ૨.૧૮.૧૦૧) સુન્દરે. ‘‘તેન હિ, બ્રાહ્મણ, સાધુકં સુણાહી’’તિઆદીસુ (અ॰ નિ॰ ૫.૧૯૨) સાધુકસદ્દોયેવ દળ્હીકમ્મે આણત્તિયન્તિપિ વુચ્ચતિ. ઇધ પનાયં એત્થેવ દળ્હીકમ્મે આણત્તિયા ચ અત્થો વેદિતબ્બો, સુન્દરત્થેપિ વટ્ટતિ. દળ્હીકરણત્થેન હિ ‘‘દળ્હં ઇમં ધમ્મં સુણાથ, સુગ્ગહિતં ગણ્હન્તા’’, આણત્તિઅત્થેન ‘‘મમ આણત્તિયા સુણાથ’’ સુન્દરત્થેન ‘‘સુન્દરમિમં ભદ્દકં ધમ્મં સુણાથા’’તિ એતં દીપિતં હોતિ. **મનસિ કરોથા**તિ આવજ્જેથ. સમન્નાહરથાતિ અત્થો. અવિક્ખિત્તચિત્તા હુત્વા નિસામેથ, ચિત્તે કરોથાતિ અધિપ્પાયો.

ઇદાનેત્થ **તં સુણાથા**તિ સોતિન્દ્રિયવિક્ખેપનિવારણમેતં. **સાધુકં મનસિ કરોથા**તિ મનસિકારે દળ્હીકમ્મનિયોજનેન મનિન્દ્રિયવિક્ખેપનિવારણં. પુરિમઞ્ચેત્થ બ્યઞ્જનવિપલ્લાસગાહનિવારણં, પચ્છિમં અત્થવિપલ્લાસગાહનિવારણં. પુરિમેન ચ ધમ્મસ્સવને નિયોજેતિ, પચ્છિમેન સુતાનં ધમ્માનં ધારણૂપપરિક્ખાસુ. પુરિમેન ચ ‘‘સબ્યઞ્જનો અયં ધમ્મો, તસ્મા સવનીયો’’તિ દીપેતિ, પચ્છિમેન ‘‘સાત્થો, તસ્મા મનસિ કાતબ્બો’’તિ. સાધુકપદં વા ઉભયપદેહિ યોજેત્વા, ‘‘યસ્મા અયં ધમ્મો ધમ્મગમ્ભીરો ચ દેસનાગમ્ભીરો ચ, તસ્મા સુણાથ સાધુકં. યસ્મા અત્થગમ્ભીરો ચ પટિવેધગમ્ભીરો ચ, તસ્મા સાધુકં મનસિ કરોથા’’તિ એવં યોજના વેદિતબ્બા. **ભાસિસ્સામી**તિ દેસેસ્સામિ. ‘‘તં સુણાથા’’તિ એત્થ પટિઞ્ઞાતં દેસનં સંખિત્તતોવ ન દેસેસ્સામિ, અપિચ ખો વિત્થારતોપિ નં ભાસિસ્સામીતિ વુત્તં હોતિ. સઙ્ખેપવિત્થારવાચકાનિ હિ એતાનિ પદાનિ. યથાહ વઙ્ગીસત્થેરો –

‘‘સંખિત્તેનપિ દેસેતિ, વિત્થારેનપિ ભાસતિ;
સાળિકાયિવ નિગ્ઘોસો, પટિભાનં ઉદીરયી’’તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૨૧૪; થેરગા॰ ૧૨૪૧);

એવં વુત્તે ઉસ્સાહજાતા હુત્વા **એવં, ભન્તેતિ ખો તે ભિક્ખૂ ભગવતો પચ્ચસ્સોસું** સત્થુ વચનં સમ્પટિચ્છિંસુ, પટિગ્ગહેસુન્તિ વુત્તં હોતિ.

અથ નેસં **ભગવા એતદવોચ** – એતં ઇદાનિ વત્તબ્બં ''કતમો ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચસમુપ્પાદો''તિઆદિં સકલં સુત્તં અવોચ. તત્થ **કતમો ચ, ભિક્ખવે, પટિચ્ચસમુપ્પાદો**તિ કથેતુકમ્યતાપુચ્છા. પઞ્ચવિધા હિ પુચ્છા અદિટ્ઠજોતનાપુચ્છા દિટ્ઠસંસન્દનાપુચ્છા વિમતિચ્છેદનાપુચ્છા અનુમતિપુચ્છા કથેતુકમ્યતાપુચ્છાતિ, તાસં ઇદં નાનત્તં –

કતમા **અદિટ્ઠજોતના પુચ્છા** (મહાનિ॰ ૧૫૦; ચૂળનિ॰ પુણ્ણકમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૧૨)? પકતિયા લક્ખણં અઞ્ઞાતં હોતિ અદિટ્ઠં અતુલિતં અતીરિતં અવિભૂતં અવિભાવિતં. તસ્સ ઞાણાય દસ્સનાય તુલનાય તીરણાય વિભૂતાય વિભાવનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ. અયં અદિટ્ઠજોતનાપુચ્છા.

કતમા **દિટ્ઠસંસન્દનાપુચ્છા**? પકતિયા લક્ખણં ઞાતં હોતિ દિટ્ઠં તુલિતં તીરિતં વિભૂતં વિભાવિતં. સો અઞ્ઞેહિ પણ્ડિતેહિ સદ્ધિં સંસન્દનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ. અયં દિટ્ઠસંસન્દનાપુચ્છા.

કતમા **વિમતિચ્છેદનાપુચ્છા**? પકતિયા સંસયપક્ખન્દો હોતિ વિમતિપક્ખન્દો દ્વેળ્હકજાતો – ''એવં નુ ખો, ન નુ ખો, કથં નુ ખો''તિ, સો વિમતિચ્છેદનત્થાય પઞ્હં પુચ્છતિ, અયં વિમતિચ્છેદનાપુચ્છા.

કતમા **અનુમતિપુચ્છા**? ભગવા ભિક્ખૂનં અનુમતિયા પઞ્હં પુચ્છતિ – ''તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા''તિ, અનિચ્ચં, ભન્તે. યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વા તં સુખં વાતિ, દુક્ખં, ભન્તે. યં પનાનિચ્ચં દુક્ખં વિપરિણામધમ્મં, કલ્લં નુ તં સમનુપસ્સિતું – ''એતં મમ એસોહમસ્મિ એસો મે અત્તા''તિ, નો હેતં ભન્તેતિ (સં॰ નિ॰ ૩.૭૯). અયં અનુમતિપુચ્છા.

કતમા **કથેતુકમ્યતાપુચ્છા**? ભગવા ભિક્ખૂનં કથેતુકમ્યતાય પઞ્હં પુચ્છતિ – ''ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, સતિપટ્ઠાના. કતમે ચત્તારો''તિ? અયં કથેતુકમ્યતાપુચ્છાતિ.

તત્થ બુદ્ધાનં પુરિમા તિસ્સો પુચ્છા નત્થિ. કસ્મા? બુદ્ધાનઞ્હિ તીસુ અદ્ધાસુ કિઞ્ચિ સઙ્ખતં અદ્ધાવિમુત્તં વા અસઙ્ખતં અદિટ્ઠં અજોતિતં અતુલિતં અતીરિતં અવિભૂતં અવિભાવિતં નામ નત્થિ. તેન નેસં અદિટ્ઠજોતનાપુચ્છા નત્થિ. યં પન ભગવતા અત્તનો ઞાણેન પટિવિદ્ધં, તસ્સ અઞ્ઞેન સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા દેવેન વા મારેન વા બ્રહ્મુના વા સદ્ધિં સંસન્દનકિચ્ચં નત્થિ. તેનસ્સ દિટ્ઠસંસન્દનાપુચ્છા નત્થિ. યસ્મા પનેસ અકથંકથી તિણ્ણવિચિકિચ્છો સબ્બધમ્મેસુ વિહતસંસયો. તેનસ્સ વિમતિચ્છેદનાપુચ્છા નત્થિ. ઇતરા પન દ્વે પુચ્છા ભગવતો અત્થિ. તાસુ અયં કથેતુકમ્યતા પુચ્છાતિ વેદિતબ્બા.

ઇદાનિ તાવ પુચ્છાય પુટ્ઠં પચ્ચયાકારં વિભજન્તો **અવિજ્જાપચ્ચયા, ભિક્ખવે, સઙ્ખારા**તિઆદિમાહ. એત્થ ચ યથા નામ ''પિતરં કથેસ્સામી''તિ આરદ્ધો ''તિસ્સસ્સ પિતા સોણસ્સ પિતા''તિ પઠમતરં પુત્તમ્પિ કથેતિ, એવમેવ ભગવા પચ્ચયં કથેતું આરદ્ધો ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા''તિઆદિના નયેન સઙ્ખારાદીનં પચ્ચયે અવિજ્જાદિધમ્મે કથેન્તો પચ્ચયુપ્પન્નમ્પિ કથેસિ. આહારવગ્ગસ્સ પન પરિયોસાને ''પટિચ્ચસમુપ્પાદઞ્ચ વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ પટિચ્ચસમુપ્પન્ને ચ ધમ્મે''તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૨૦) ઉભયં આરભિત્વા ઉભયમ્પિ કથેસિ. ઇદાનિ **અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા**તિઆદીસુ પન અવિજ્જા ચ સા પચ્ચયો ચાતિ અવિજ્જાપચ્ચયો. તસ્મા અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા સમ્ભવન્તીતિ ઇમિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારેન પન સબ્બાકારસમ્પન્ના અનુલોમપટિચ્ચસમુપ્પાદકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે કથિતા, તસ્મા સા તત્થ કથિતવસેનેવ ગહેતબ્બા.

પટિલોમકથાયં પન **અવિજ્જાય ત્વેવા**તિ અવિજ્જાય તુ એવ. **અસેસવિરાગનિરોધા**તિ વિરાગસઙ્ખાતેન મગ્ગેન અસેસનિરોધા. **સઙ્ખારનિરોધો**તિ સઙ્ખારાનં અનુપ્પાદનિરોધો હોતિ. એવંનિરોધાનં પન સઙ્ખારાનં નિરોધા વિઞ્ઞાણાદીનઞ્ચ નિરોધા નામરૂપાદીનિ નિરુદ્ધાનિયેવ હોન્તીતિ દસ્સેતું **સઙ્ખારનિરોધા વિઞ્ઞાણનિરોધો**તિઆદીનિ વત્વા, **એવમેતસ્સ કેવલસ્સ દુક્ખક્ખન્ધસ્સ નિરોધો હોતી**તિ આહ. તત્થ **કેવલસ્સા**તિ સકલસ્સ, સુદ્ધસ્સ વા, સત્તવિરહિતસ્સાતિ અત્થો. **દુક્ખક્ખન્ધસ્સા**તિ દુક્ખરાસિસ્સ. **નિરોધો હોતી**તિ અનુપ્પાદો હોતિ. ઇતિ ભગવા અનુલોમતો દ્વાદસહિ પદેહિ વટ્ટકથં કથેત્વા તમેવ વટ્ટં વિનિવટ્ટેત્વા પટિલોમતો દ્વાદસહિ પદેહિ વિવટ્ટં કથેન્તો અરહત્તેન દેસનાય કૂટં ગણ્હિ. દેસનાપરિયોસાને તે પઞ્ચસતા આરદ્ધવિપસ્સકા ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂપુગ્ગલા સૂરિયરસ્મિસમ્ફુટ્ઠાનિ પરિપાકગતાનિ પદુમાનિ વિય સચ્ચાનિ બુજ્ઝિત્વા અરહત્તફલે પતિટ્ઠહિંસુ.

ઇદમવોચ ભગવાતિ ઇદં વટ્ટવિવટ્ટવસેન સકલસુત્તં ભગવા અવોચ. **અત્તમના તે ભિક્ખૂ**તિ તુટ્ઠચિત્તા તે પઞ્ચસતા ખીણાસવા ભિક્ખૂ. **ભગવતો ભાસિતં અભિનન્દુ**ન્તિ કરવીકરુતમઞ્જુના કણ્ણસુખેન પણ્ડિતજનહદયાનં અમતાભિસેકસદિસેન બ્રહ્મસ્સરેન ભાસતો ભગવતો વચનં અભિનન્દિંસુ, અનુમોદિંસુ ચેવ સમ્પટિચ્છિંસુ ચાતિ અત્થો. તેનેતં વુચ્ચતિ –

> ‘‘સુભાસિતં સુલપિતં, સાધુ સાધૂતિ તાદિનો;
> અનુમોદમાના સિરસા, સમ્પટિચ્છિંસુ ભિક્ખવો’’તિ.

પઠમપટિચ્ચસમુપ્પાદસુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વિભઙ્ગસુત્તવણ્ણના

૨. દુતિયેપિ વુત્તનયેનેવ સુત્તનિક્ખેપો વેદિતબ્બો. અયં પન વિસેસો – પઠમં ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂપુગ્ગલાનં વસેન સઙ્ખેપતો દસ્સિતં, ઇદં વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂનં વસેન વિત્થારતોતિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન સુત્તે ચતસ્સો વલ્લિહારકપુરિસૂપમા વત્તબ્બા, તા વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તા એવ. યથા હિ વલ્લિહારકો પુરિસો વલ્લિયા અગ્ગં દિસ્વા તદનુસારેન મૂલં પરિયેસન્તો તં દિસ્વા વલ્લિં મૂલે છેત્વા આદાય કમ્મે ઉપનેય્ય, એવં ભગવા વિત્થારદેસનં દેસેન્તો પટિચ્ચસમુપ્પાદસ્સ અગ્ગભૂતા જરામરણા પટ્ઠાય યાવ મૂલભૂતં અવિજ્જાપદં, તાવ દેસનં આહરિત્વા પુન વટ્ટવિવટ્ટં દેસેન્તો નિટ્ઠપેસિ.

તત્રાયં જરામરણાદીનં વિત્થારદેસનાય અત્થનિચ્છયો – જરામરણનિદ્દેસે તાવ **તેસં તેસ**ન્તિ અયં સઙ્ખેપતો અનેકેસં સત્તાનં સાધારણનિદ્દેસોતિ વિઞ્ઞાતબ્બો. યા દેવદત્તસ્સ જરા, યા સોમદત્તસ્સાતિ એવઞ્હિ દિવસમ્પિ કથેન્તસ્સ નેવ સત્તા પરિયાદાનં ગચ્છન્તિ. ઇમેહિ પન દ્વીહિ પદેહિ ન કોચિ સત્તો અપરિયાદિન્નો હોતિ. તસ્મા વુત્તં, ‘‘અયં સઙ્ખેપતો અનેકેસં સત્તાનં સાધારણનિદ્દેસો’’તિ. **તમ્હિ તમ્હી**તિ અયં ગતિજાતિવસેન અનેકેસં સત્તનિકાયાનં સાધારણનિદ્દેસો. **સત્તનિકાયે**તિ સાધારણનિદ્દેસેન નિદ્દિટ્ઠસ્સ સરૂપનિદસ્સનં. **જરા જીરણતા**તિઆદીસુ પન **જરા**તિ સભાવનિદ્દેસો. **જીરણતા**તિ આકારનિદ્દેસો. **ખણ્ડિચ્ચ**ન્તિઆદયો તયો કાલાતિક્કમે કિચ્ચનિદ્દેસા, પચ્છિમા દ્વે પકતિનિદ્દેસા. અયઞ્હિ **જરા**તિ ઇમિના પદેન સભાવતો દીપિતા, તેનસ્સાયં સભાવનિદ્દેસો . **જીરણતા**તિ ઇમિના આકારતો, તેનસ્સાયં આકારનિદ્દેસો. **ખણ્ડિચ્ચ**ન્તિ ઇમિના કાલાતિક્કમે દન્તનખાનં ખણ્ડિતભાવકરણકિચ્ચતો. **પાલિચ્ચ**ન્તિ ઇમિના કેસલોમાનં પલિતભાવકરણકિચ્ચતો. **વલિત્તચતા**તિ ઇમિના મંસં મિલાપેત્વા તચવલિભાવકરણકિચ્ચતો દીપિતા. તેનસ્સા ઇમે ખણ્ડિચ્ચન્તિઆદયો તયો કાલાતિક્કમે

કિચ્ચનિદ્દેસા. તેહિ ઇમેસં વિકારાનં દસ્સનવસેન પાકટીભૂતા પાકટજરા દસ્સિતા. યથેવ હિ ઉદકસ્સ વા વાતસ્સ વા અગ્ગિનો વા તિણરુક્ખાદીનં સંભગ્ગપલિભગ્ગતાય વા ઝામતાય વા ગતમગ્ગો પાકટો હોતિ, ન ચ સો ગતમગ્ગો તાનેવ ઉદકાદીનિ, એવમેવ જરાય દન્તાદીસુ ખણ્ડિચ્ચાદિવસેન ગતમગ્ગો પાકટો, ચક્ખું ઉમ્મીલેત્વાપિ ગય્હતિ ન ચ ખણ્ડિચ્ચાદીનેવ જરા. ન હિ જરા ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા હોતિ.

આયુનો સંહાનિ ઇન્દ્રિયાનં પરિપાકોતિ ઇમેહિ પન પદેહિ કાલાતિક્કમેયેવ અભિબ્યત્તાય આયુક્ખય-ચક્ખાદિઇન્દ્રિય-પરિપાકસઞ્ઞિતાય પકતિયા દીપિતા. તેનસ્સિમે પચ્છિમા દ્વે પકતિનિદ્દેસાતિ વેદિતબ્બા. તત્થ યસ્મા જરં પત્તસ્સ આયુ હાયતિ, તસ્મા જરા ‘‘આયુનો સંહાની’’તિ ફલૂપચારેન વુત્તા. યસ્મા ચ દહરકાલે સુપ્પસન્નાનિ સુખુમમ્પિ અત્તનો વિસયં સુખેનેવ ગણ્હનસમત્થાનિ ચક્ખાદીનિ ઇન્દ્રિયાનિ જરં પત્તસ્સ પરિપક્કાનિ આલુળિતાનિ અવિસદાનિ, ઓળારિકમ્પિ અત્તનો વિસયં ગહેતું અસમત્થાનિ હોન્તિ, તસ્મા ‘‘ઇન્દ્રિયાનં પરિપાકો’’તિ ફલૂપચારેનેવ વુત્તા.

સા પનાયં એવં નિદ્દિટ્ઠા સબ્બાપિ જરા પાકટા પટિચ્છન્નાતિ દુવિધા હોતિ. તત્થ દન્તાદીસુ ખણ્ડાદિભાવદસ્સનતો રૂપધમ્મેસુ જરા **પાકટજરા** નામ, અરૂપધમ્મેસુ પન જરા તાદિસસ્સ વિકારસ્સ અદસ્સનતો **પટિચ્છન્નજરા** નામ. તત્થ ય્વાયં ખણ્ડાદિભાવો દિસ્સતિ, સો તાદિસાનં દન્તાદીનં સુવિઞ્ઞેય્યત્તા વણ્ણોયેવ, તં ચક્ખુના દિસ્વા મનોદ્વારેન ચિન્તેત્વા ‘‘ઇમે દન્તા જરાય પહટા’’તિ જરં જાનાતિ ઉદકટ્ઠાને બદ્ધાનિ ગોસીસાદીનિ ઓલોકેત્વા હેટ્ઠા ઉદકસ્સ અત્થિભાવં જાનનં વિય. પુન અવીચિ સવીચીતિ એવમ્પિ દુવિધા હોતિ. તત્થ મણિ-કનક-રજત-પવાળચન્દસૂરિયાદીનં વિય મન્દદસકાદીસુ પાણીનં વિય ચ પુપ્ફફલપલ્લવાદીસુ ચ અપાણીનં વિય અન્તરન્તરા વણ્ણવિસેસાદીનં દુવિઞ્ઞેય્યત્તા જરા **અવીચિજરા** નામ, નિરન્તરજરાતિ અત્થો. તતો અઞ્ઞેસુ પન યથાવુત્તેસુ અન્તરન્તરા વણ્ણવિસેસાદીનં સુવિઞ્ઞેય્યત્તા જરા **સવીચિજરા** નામાતિ વેદિતબ્બા.

ઇતો પરં **તેસં તેસ**ન્તિઆદિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **ચુતિ ચવનતા**તિઆદીસુ પન **ચુતી**તિ ચવનકવસેન વુચ્ચતિ, એકચતુપઞ્ચક્ખન્ધસામઞ્ઞવચનમેતં. **ચવનતા**તિ ભાવવચનેન લક્ખણનિદસ્સનં . **ભેદો**તિ ચુતિક્ખન્ધાનં ભઙ્ગુપ્પત્તિપરિદીપનં. **અન્તરધાન**ન્તિ ઘટસ્સેવ ભિન્નસ્સ ભિન્નાનં ચુતિક્ખન્ધાનં યેન કેનચિ પરિયાયેન ઠાનાભાવપરિદીપનં. **મચ્ચુ મરણ**ન્તિ મચ્ચુસઙ્ખાતં મરણં, તેન સમુચ્છેદમરણાદીનિ નિસેધેતિ. કાલો નામ અન્તકો, તસ્સ કિરિયા **કાલકિરિયા**. એવં તેન લોકસમ્મુતિયા મરણં દીપેતિ.

ઇદાનિ પરમત્થેન દીપેતું **ખન્ધાનં ભેદો**તિઆદિમાહ. પરમત્થેન હિ ખન્ધાયેવ ભિજ્જન્તિ, ન સત્તો નામ કોચિ મરતિ. ખન્ધેસુ પન ભિજ્જમાનેસુ સત્તો મરતિ, ભિન્નેસુ મતોતિ વોહારો હોતિ. એત્થ ચ ચતુપઞ્ચવોકારવસેન ખન્ધાનં ભેદો, એકવોકારવસેન કળેવરસ્સ નિક્ખેપો. ચતુવોકારવસેન ચ ખન્ધાનં ભેદો, સેસદ્વયવસેન કળેવરસ્સ નિક્ખેપો વેદિતબ્બો. કસ્મા? ભવદ્વયેપિ રૂપકાયસઙ્ખાતસ્સ કળેવરસ્સ સબ્ભાવતો. અથ વા યસ્મા ચાતુમહારાજિકાદીસુ ખન્ધા ભિજ્જન્તેવ, ન કિઞ્ચિ નિક્ખિપતિ, તસ્મા તેસં વસેન ખન્ધાનં ભેદો, મનુસ્સાદીસુ કળેવરસ્સ નિક્ખેપો. એત્થ ચ કળેવરસ્સ નિક્ખેપકારણતો મરણં ‘‘કળેવરસ્સ નિક્ખેપો’’તિ વુત્તન્તિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. **ઇતિ અયઞ્ચ જરા ઇદઞ્ચ મરણં, ઇદં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે**તિ ઇદં ઉભયમ્પિ એકતો કત્વા જરામરણન્તિ કથીયતિ.

જાતિનિદ્દેસે **જાતિ સઞ્જાતી**તિઆદીસુ જાયનટ્ઠેન **જાતિ**, સા અપરિપુણ્ણાયતનવસેન યુત્તા. સઞ્જાયનટ્ઠેન **સઞ્જાતિ**, સા પરિપુણ્ણાયતનવસેન યુત્તા. ઓક્કમનટ્ઠેન **ઓક્કન્તિ**, સા અણ્ડજજલાબુજવસેન યુત્તા. તે હિ અણ્ડકોસઞ્ચ વત્થિકોસઞ્ચ ઓક્કમન્તા પવિસન્તા વિય પટિસન્ધિં ગણ્હન્તિ. અભિનિબ્બત્તનટ્ઠેન **અભિનિબ્બત્તિ**, સા સંસેદજઓપપાતિકવસેન યુત્તા. તે હિ પાકટાયેવ હુત્વા નિબ્બત્તન્તિ. અયં તાવ વોહારદેસના.

ઇદાનિ પરમત્થદેસના હોતિ. ખન્ધાયેવ હિ પરમત્થતો પાતુભવન્તિ, ન સત્તો. તત્થ ચ **ખન્ધાનન્તિ** એકવોકારભવે એકસ્સ, ચતુવોકારભવે ચતુન્નં, પઞ્ચવોકારભવે પઞ્ચન્નમ્પિ ગહણં વેદિતબ્બં. **પાતુભાવો**તિ ઉપ્પત્તિ. **આયતનાનન્તિ** એત્થ તત્ર તત્ર ઉપ્પજ્જમાનાયતનવસેન સઙ્ગહો વેદિતબ્બો. **પટિલાભો**તિ સન્તતિયં પાતુભાવોયેવ. પાતુભવન્તાનેવ હિ તાનિ પટિલદ્ધાનિ નામ હોન્તિ. **અયં વુચ્ચતિ**, **ભિક્ખવે**, **જાતી**તિ ઇમિના પદેન વોહારતો પરમત્થતો ચ દેસિતાય જાતિયા નિગમનં કરોતીતિ.

ભવનિદ્દેસે **કામભવો**તિ કમ્મભવો ચ ઉપપત્તિભવો ચ. તત્થ કમ્મભવો નામ કામભવૂપગકમ્મમેવ. તઞ્હિ તત્થ ઉપપત્તિભવસ્સ કારણત્તા ''સુખો બુદ્ધાનં ઉપ્પાદો (ધ॰ પ॰ ૧૯૪) દુક્ખો પાપસ્સ ઉચ્ચયો''તિઆદીનિ (ધ॰ પ॰ ૧૧૭) વિય ફલવોહારેન ભવોતિ વુત્તં. ઉપપત્તિભવો નામ તેન કમ્મેન નિબ્બત્તં ઉપાદિણ્ણક્ખન્ધપઞ્ચકં. તઞ્હિ તત્થ ભવતીતિ કત્વા ભવોતિ વુત્તં. સબ્બથાપિ ઇદં કમ્મઞ્ચ ઉપપત્તિઞ્ચ ઉભયમ્પેતમિધ ''કામભવો''તિ વુત્તં. એસ નયો રૂપારૂપભવેસૂતિ.

ઉપાદાનનિદ્દેસે **કામુપાદાનન્તિ**આદીસુ વત્થુકામં ઉપાદિયન્તિ એતેન, સયં વા તં ઉપાદિયતીતિ **કામુપાદાનં**, કામો ચ સો ઉપાદાનઞ્ચાતિ કામુપાદાનં. **ઉપાદાનન્તિ** દળ્હગ્ગહણં વુચ્ચતિ. દળ્હત્થો હિ એત્થ ઉપસદ્દો ઉપાયાસઉપકટ્ઠાદીસુ વિય. પઞ્ચકામગુણિકરાગસ્સેતં અધિવચનં. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારતો પનેતં, ''તત્થ કતમં કામુપાદાનં? યો કામેસુ કામચ્છન્દો''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૨૨૦; વિભ॰ ૯૩૮) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

તથા દિટ્ઠિ ચ સા ઉપાદાનઞ્ચાતિ **દિટ્ઠુપાદાનં**. અથ વા દિટ્ઠિં ઉપાદિયતિ, ઉપાદિયન્તિ વા એતેન દિટ્ઠિન્તિ દિટ્ઠુપાદાનં. ઉપાદિયતિ હિ પુરિમદિટ્ઠિં ઉત્તરદિટ્ઠિ, ઉપાદિયન્તિ ચ તાય દિટ્ઠિં. યથાહ – ''સસ્સતો અત્તા ચ લોકો ચ ઇદમેવ સચ્ચં મોઘમઞ્ઞ''ન્તિઆદિ (મ॰ નિ॰ ૩.૨૭). સીલબ્બતુપાદાનઅત્તવાદુપાદાનવજ્જસ્સ સબ્બદિટ્ઠિગતસ્સેતં અધિવચનં. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેતં, ''તત્થ કતમં દિટ્ઠુપાદાનં? નત્થિ દિન્ન''ન્તિ (ધ॰ સ॰ ૧૨૨૧) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

તથા સીલબ્બતમુપાદિયન્તિ એતેન, સયં વા તં ઉપાદિયતિ, સીલબ્બતઞ્ચ તં ઉપાદાનઞ્ચાતિ વા **સીલબ્બતુપાદાનં**. ગોસીલગોવતાદીનિ હિ ''એવં સુદ્ધી''તિ (ધ॰ સ॰ ૧૨૨૨; વિભ॰ ૯૩૮) અભિનિવેસતો સયમેવ ઉપાદાનાનીતિ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેતં, ''તત્થ કતમં સીલબ્બતુપાદાનં? ઇતો બહિદ્ધા સમણબ્રાહ્મણાનં સીલેન સુદ્ધી''તિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ વદન્તિ એતેનાતિ વાદો, ઉપાદિયન્તિ એતેનાતિ ઉપાદાનં, કિં વદન્તિ ઉપાદિયન્તિ વા? અત્તાનં. અત્તનો વાદુપાદાનં **અત્તવાદુપાદાનં**. અત્તવાદમત્તમેવ વા અત્તાતિ ઉપાદિયન્તિ એતેનાતિ અત્તવાદુપાદાનં. વીસતિવત્થુકાય સક્કાયદિટ્ઠિયા એતં અધિવચનં. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેતં, ''તત્થ કતમં અત્તવાદુપાદાનં? ઇધ અસ્સુતવા પુથુજ્જનો અરિયાનં અદસ્સાવી''તિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

તણ્હાનિદ્દેસે **રૂપતણ્હા…પે॰… ધમ્મતણ્હા**તિ એતં ચક્ખુદ્વારાદીસુ જવનવીથિયા પવત્તાય તણ્હાય ‘‘સેટ્ઠિપુત્તો બ્રાહ્મણપુત્તો’’તિ એવમાદીસુ પિતિતો નામં વિય પિતિસદિસારમ્મણતો નામં. એત્થ ચ રૂપારમ્મણા તણ્હા, રૂપે તણ્હાતિ **રૂપતણ્હા**. સા કામરાગભાવેન રૂપં અસ્સાદેન્તી પવત્તમાના **કામતણ્હા**, સસ્સતદિટ્ઠિસહગતરાગભાવેન ‘‘રૂપં નિચ્ચં ધુવં સસ્સત’’ન્તિ એવં અસ્સાદેન્તી પવત્તમાના **ભવતણ્હા**, ઉચ્છેદદિટ્ઠિસહગતરાગભાવેન ‘‘રૂપં ઉચ્છિજ્જતિ વિનસ્સતિ પેચ્ચ ન ભવતી’’તિ એવં અસ્સાદેન્તી પવત્તમાના **વિભવતણ્હા**તિ રૂપતણ્હા એવં તિવિધા હોતિ. યથા ચ રૂપતણ્હા, તથા સદ્દતણ્હાદયોપીતિ એવં તાનિ અટ્ઠારસ તણ્હાવિચરિતાનિ હોન્તિ. તાનિ અજ્ઝત્તરૂપાદીસુ અટ્ઠારસ, બહિદ્ધારૂપાદીસુ અટ્ઠારસાતિ છત્તિંસ. ઇતિ અતીતાનિ છત્તિંસ, અનાગતાનિ છત્તિંસ, પચ્ચુપ્પન્નાનિ છત્તિંસાતિ એવં અટ્ઠસતં તણ્હાવિચરિતાનિ હોન્તિ. ‘‘અજ્ઝત્તિકસ્સ ઉપાદાય અસ્મીતિ હોતિ, ઇત્થસ્મીતિ હોતી’’તિ (વિભ॰ ૯૭૩) વા એવમાદીનિ અજ્ઝત્તિકરૂપાદિનિસ્સિતાનિ અટ્ઠારસ, ‘‘બાહિરસ્સ ઉપાદાય ઇમિના અસ્મીતિ હોતિ, ઇમિના ઇત્થસ્મીતિ હોતી’’તિ (વિભ॰ ૯૭૫) વા એવમાદીનિ બાહિરરૂપાદિનિસ્સિતાનિ અટ્ઠારસાતિ છત્તિંસ, ઇતિ અતીતાનિ છત્તિંસ, અનાગતાનિ છત્તિંસ, પચ્ચુપ્પન્નાનિ છત્તિંસાતિ એવમ્પિ અટ્ઠસતં તણ્હાવિચરિતાનિ હોન્તિ. પુન સઙ્ગહે કરિયમાને રૂપાદીસુ આરમ્મણેસુ છળેવ તણ્હાકાયા તિસ્સોયેવ કામતણ્હાદયો હોન્તીતિ. એવં –

‘‘નિદ્દેસત્થેન નિદ્દેસ, વિત્થારા વિત્થારસ્સ ચ;
પુન સઙ્ગહતો તણ્હા, વિઞ્ઞાતબ્બા વિભાવિના’’તિ.

વેદનાનિદ્દેસે **વેદનાકાયા**તિ વેદનાસમૂહા. **ચક્ખુસમ્ફસ્સજા વેદના…પે॰… મનોસમ્ફસ્સજાવેદના**તિ એતં ‘‘ચક્ખુસમ્ફસ્સજાવેદના અત્થિ કુસલા, અત્થિ અકુસલા, અત્થિ અબ્યાકતા’’તિ એવં વિભઙ્ગે (વિભ॰ ૩૪) આગતત્તા ચક્ખુદ્વારાદીસુ પવત્તાનં કુસલાકુસલાબ્યાકતવેદનાનં ‘‘સારિપુત્તો મન્તાણિપુત્તો’’તિ એવમાદીસુ માતિતો નામં વિય માતિસદિસતો વત્થુતો નામં. વચનત્થો પનેત્થ – ચક્ખુસમ્ફસ્સહેતુ જાતા વેદના ચક્ખુસમ્ફસ્સજા વેદનાતિ. એસેવ નયો સબ્બત્થ. અયં તાવેત્થ સબ્બસઙ્ગાહિકા કથા. વિપાકવસેન પન ચક્ખુદ્વારે દ્વે ચક્ખુવિઞ્ઞાણાનિ, દ્વે મનોધાતુયો, તિસ્સો મનોવિઞ્ઞાણધાતુયોતિ એતાહિ સમ્પયુત્તવસેન વેદના વેદિતબ્બા. એસેવ નયો સોતદ્વારાદીસુ. મનોદ્વારે મનોવિઞ્ઞાણધાતુસમ્પયુત્તાવ.

ફસ્સનિદ્દેસે **ચક્ખુસમ્ફસ્સો**તિ ચક્ખુમ્હિ સમ્ફસ્સો. એસ નયો સબ્બત્થ. **ચક્ખુસમ્ફસ્સો…પે॰… કાયસમ્ફસ્સો**તિ એત્તાવતા ચ કુસલાકુસલવિપાકા પઞ્ચવત્થુકા દસ ફસ્સા વુત્તા હોન્તિ. **મનોસમ્ફસ્સો**તિ ઇમિના સેસબાવીસતિલોકિયવિપાકમનસમ્પયુત્તા ફસ્સા.

સળાયતનનિદ્દેસે **ચક્ખાયતન**ન્તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં વિસુદ્ધિમગ્ગે ખન્ધનિદ્દેસે ચેવ આયતનનિદ્દેસે ચ વુત્તમેવ.

નામરૂપનિદ્દેસે નમનલક્ખણં **નામં**. રુપ્પનલક્ખણં **રૂપં**. વિભજને પનસ્સ **વેદના**તિ વેદનાક્ખન્ધો, **સઞ્ઞા**તિ સઞ્ઞાક્ખન્ધો, **ચેતના ફસ્સો મનસિકારો**તિ સઙ્ખારક્ખન્ધો વેદિતબ્બો. કામઞ્ચ અઞ્ઞેપિ સઙ્ખારક્ખન્ધસઙ્ગહિતા ધમ્મા સન્તિ, ઇમે પન તયો સબ્બદુબ્બલેસુપિ ચિત્તેસુ સન્તિ, તસ્મા એતેસંયેવ વસેનેત્થ સઙ્ખારક્ખન્ધો દસ્સિતો. **ચત્તારો ચ મહાભૂતા**તિ એત્થ **ચત્તારો**તિ ગણનપરિચ્છેદો. **મહાભૂતા**તિ પથવીઆપતેજવાયાનમેતં અધિવચનં. યેન પન કારણેન તાનિ મહાભૂતાનીતિ વુચ્ચન્તિ, યો ચેત્થ અઞ્ઞો વિનિચ્છયનયો, સો સબ્બો વિસુદ્ધિમગ્ગે રૂપક્ખન્ધનિદ્દેસે

વુત્તો. **ચતુન્નઞ્ચ મહાભૂતાનં ઉપાદાયા**તિ એત્થ પન **ચતુન્ન**ન્તિ ઉપયોગત્થે સામિવચનં, ચત્તારિ મહાભૂતાનીતિ વુત્તં હોતિ. **ઉપાદાયા**તિ ઉપાદિયિત્વા, ગહેત્વાતિ અત્થો. નિસ્સાયાતિપિ એકે. ''વત્તમાન''ન્તિ અયઞ્ચેત્થ પાઠસેસો. સમૂહત્થે વા એતં સામિવચનં, ચતુન્નં મહાભૂતાનં સમૂહં ઉપાદાય વત્તમાનં રૂપન્તિ એત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. એવં સબ્બથાપિ યાનિ ચ ચત્તારિ પથવીઆદીનિ મહાભૂતાનિ, યઞ્ચ ચતુન્નં મહાભૂતાનં ઉપાદાય વત્તમાનં ચક્ખાયતનાદિભેદેન અભિધમ્મપાળિયમેવ વુત્તં તેવીસતિવિધં રૂપં, તં સબ્બમ્પિ રૂપન્તિ વેદિતબ્બં.

વિઞ્ઞાણનિદ્દેસે **ચક્ખુવિઞ્ઞાણ**ન્તિ ચક્ખુમ્હિ વિઞ્ઞાણં, ચક્ખુતો વા જાતં વિઞ્ઞાણન્તિ **ચક્ખુવિઞ્ઞાણં**. એવં સોતઘાનજિવ્હાકાયવિઞ્ઞાણાનિ. ઇતરં પન મનોયેવ વિઞ્ઞાણન્તિ **મનોવિઞ્ઞાણં**. દ્વિપઞ્ચવિઞ્ઞાણવજ્જિતતેભૂમકવિપાકચિત્તસ્સેતં અધિવચનં.

સઙ્ખારનિદ્દેસે અભિસઙ્ખરણલક્ખણો **સઙ્ખારો**. વિભજને પનસ્સ **કાયસઙ્ખારો**તિ કાયતો પવત્તસઙ્ખારો. કાયદ્વારે ચોપનવસેન પવત્તાનં કામાવચરકુસલતો અટ્ઠન્નં, અકુસલતો દ્વાદસન્નન્તિ વીસતિયા કાયસઞ્ચેતનાનમેતં અધિવચનં. **વચીસઙ્ખારો**તિ વચનતો પવત્તસઙ્ખારો, વચીદ્વારે વચનભેદવસેન પવત્તાનં વીસતિયા એવ વચીસઞ્ચેતનાનમેતં અધિવચનં. **ચિત્તસઙ્ખારો**તિ ચિત્તતો પવત્તસઙ્ખારો, કાયવચીદ્વારે ચોપનં અકત્વા રહો નિસીદિત્વા ચિન્તેન્તસ્સ પવત્તાનં લોકિયકુસલાકુસલવસેન એકૂનતિંસમનોસઞ્ચેતનાનમેતં અધિવચનં.

અવિજ્જાનિદ્દેસે **દુક્ખે અઞ્ઞાણ**ન્તિ દુક્ખસચ્ચે અઞ્ઞાણં, મોહસ્સેતં અધિવચનં. એસ નયો **દુક્ખસમુદયે અઞ્ઞાણ**ન્તિઆદીસુ. તત્થ ચતૂહિ કારણેહિ દુક્ખે અઞ્ઞાણં વેદિતબ્બં અન્તોગધતો વત્થુતો આરમ્મણતો પટિચ્છાદનતો ચ. તથા હિ તં દુક્ખસચ્ચપરિયાપન્નત્તા દુક્ખે અન્તોગધં, દુક્ખસચ્ચઞ્ચસ્સ નિસ્સયપચ્ચયભાવેન વત્થુ, આરમ્મણપચ્ચયભાવેન આરમ્મણં, દુક્ખસચ્ચં એતં પટિચ્છાદેતિ તસ્સ યાથાવલક્ખણપટિવેધનિવારણેન ઞાણપ્પવત્તિયા ચેત્થ અપ્પદાનેન.

દુક્ખસમુદયે અઞ્ઞાણં તીહિ કારણેહિ વેદિતબ્બં વત્થુતો આરમ્મણતો પટિચ્છાદનતો ચ. નિરોધે પટિપદાય ચ અઞ્ઞાણં એકેનેવ કારણેન વેદિતબ્બં પટિચ્છાદનતો. નિરોધપટિપદાનઞ્હિ પટિચ્છાદકમેવ અઞ્ઞાણં તેસં યાથાવલક્ખણપટિવેધનિવારણેન તેસુ ચ ઞાણપ્પવત્તિયા અપ્પદાનેન. ન પન તં તત્થ અન્તોગધં તસ્મિં સચ્ચદ્વયે અપરિયાપન્નત્તા, ન તસ્સ તં સચ્ચદ્વયં વત્થુ અસહજાતત્તા, નારમ્મણં, તદારબ્ભ અપ્પવત્તનતો. પચ્છિમઞ્હિ સચ્ચદ્વયં ગમ્ભીરત્તા દુદ્દસં, ન તત્થ અન્ધભૂતં અઞ્ઞાણં પવત્તતિ. પુરિમં પન વચનીયત્તેન સભાવલક્ખણસ્સ દુદ્દસત્તા ગમ્ભીરં, તત્થ વિપલ્લાસગાહવસેન પવત્તતિ.

અપિચ ''દુક્ખે''તિ એત્તાવતા સઙ્ગહતો વત્થુતો આરમ્મણતો કિચ્ચતો ચ અવિજ્જા દીપિતા. ''દુક્ખસમુદયે''તિ એત્તાવતા વત્થુતો આરમ્મણતો કિચ્ચતો ચ. ''દુક્ખનિરોધે દુક્ખનિરોધગામિનિયા પટિપદાયા''તિ એત્તાવતા કિચ્ચતો. અવિસેસતો પન ''અઞ્ઞાણ''ન્તિ એતેન સભાવતો નિદ્દિટ્ઠાતિ ઞાતબ્બા.

ઇતિ ખો, ભિક્ખવેતિ એવં ખો, ભિક્ખવે. **નિરોધો હોતી**તિ અનુપ્પાદો હોતિ. અપિચેત્થ સબ્બેહેવ તેહિ નિરોધપદેહિ નિબ્બાનં દેસિતં. નિબ્બાનઞ્હિ આગમ્મ તે તે ધમ્મા નિરુજ્ઝન્તિ, તસ્મા તં તેસં તેસં નિરોધોતિ વુચ્ચતિ. ઇતિ ભગવા ઇમસ્મિં સુત્તે દ્વાદસહિ પદેહિ વટ્ટવિવટ્ટં દેસેન્તો અરહત્તનિકૂટેનેવ દેસનં નિટ્ઠપેસિ. દેસનાપરિયોસાને વુત્તનયેનેવ પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસૂતિ.

વિભઙ્ગસુત્તં દુતિયં.

૩. પટિપદાસુત્તવણ્ણના

૩. તતિયે **મિચ્છાપટિપદ**ન્તિ અયં તાવ અનિય્યાનિકપટિપદા. નનુ ચ અવિજ્જાપચ્ચયા પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારોપિ અત્થિ આનેઞ્જાભિસઙ્ખારોપિ, સો કથં મિચ્છાપટિપદા હોતીતિ. વટ્ટસીસત્તા. યઞ્હિ કિઞ્ચિ ભવત્તયસઙ્ખાતં વટ્ટં પત્થેત્વા પવત્તિતં, અન્તમસો પઞ્ચાભિઞ્ઞા અટ્ઠ વા પન સમાપત્તિયો, સબ્બં તં વટ્ટપક્ખિયં વટ્ટસીસન્તિ વટ્ટસીસત્તા મિચ્છાપટિપદાવ હોતિ. યં પન કિઞ્ચિ વિવટ્ટં નિબ્બાનં પત્થેત્વા પવત્તિતં, અન્તમસો ઉળુઙ્કયાગુમત્તદાનમ્પિ પણ્ણમુટ્ઠિદાનમત્તમ્પિ, સબ્બં તં વિવટ્ટપક્ખિયં વિવટ્ટનિસ્સિતં, વિવટ્ટપક્ખિકત્તા સમ્માપટિપદાવ હોતિ. અપ્પમત્તકમ્પિ હિ પણ્ણમુટ્ઠિમત્તદાનકુસલં વા હોતુ મહન્તં વેલામદાનાદિકુસલં વા, સચે વટ્ટસમ્પત્તિં પત્થેત્વા વટ્ટનિસ્સિતવસેન મિચ્છા ઠપિતં હોતિ, વટ્ટમેવ આહરિતું સક્કોતિ, નો વિવટ્ટં. ''ઇદં મે દાનં આસવક્ખયાવહં હોતૂ''તિ એવં પન વિવટ્ટં પત્થેન્તેન વિવટ્ટવસેન સમ્મા ઠપિતં અરહત્તમ્પિ પચ્ચેકબોધિઞાણમ્પિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમ્પિ દાતું સક્કોતિયેવ, ન અરહત્તં અપ્પત્વા પરિયોસાનં ગચ્છતિ. ઇતિ અનુલોમવસેન મિચ્છાપટિપદા, પટિલોમવસેન સમ્માપટિપદા દેસિતાતિ વેદિતબ્બા. નનુ ચેત્થ પટિપદા પુચ્છિતા, નિબ્બાનં ભાજિતં, નિય્યાતનેપિ પટિપદાવ નિય્યાતિતા. ન ચ નિબ્બાનસ્સ પટિપદાતિ નામં, સવિપસ્સનાનં પન ચતુન્નં મગ્ગાનમેતં નામં, તસ્મા પુચ્છાનિય્યાતનેહિ પદભાજનં ન સમેતીતિ. નો ન સમેતિ, કસ્મા? ફલેન પટિપદાય દસ્સિતત્તા. ફલેન હેત્થ પટિપદા દસ્સિતા. ''અવિજ્જાય ત્વેવ અસેસવિરાગનિરોધા સઙ્ખારનિરોધો''તિ એતં નિરોધસઙ્ખાતં નિબ્બાનં યસ્સા પટિપદાય ફલં, અયં વુચ્ચતિ, ભિક્ખવે, સમ્માપટિપદાતિ અયમેત્થ અત્થો. ઇમસ્મિઞ્ચ અત્થે અસેસવિરાગનિરોધાતિ એત્થ વિરાગો નિરોધસ્સેવ વેવચનં, અસેસવિરાગા અસેસનિરોધાતિ અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો. યેન વા વિરાગસઙ્ખાતેન મગ્ગેન અસેસનિરોધો હોતિ, તં દસ્સેતું એતં પદભાજનં વુત્તં. એવઞ્હિ સતિ સાનુભાવા પટિપદા વિભત્તા હોતિ. ઇતિ ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તે વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતન્તિ. તતિયં.

૪. વિપસ્સીસુત્તવણ્ણના

૪. ચતુત્થે **વિપસ્સિસ્સા**તિ તસ્સ કિર બોધિસત્તસ્સ યથા લોકિયમનુસ્સાનં કિઞ્ચિદેવ પસ્સન્તાનં પરિત્તકમ્માભિનિબ્બત્તસ્સ કમ્મજપસાદસ્સ દુબ્બલત્તા અક્ખીનિ વિપ્ફન્દન્તિ , ન એવં વિપ્ફન્દિંસુ. બલવકમ્મનિબ્બત્તસ્સ પન કમ્મજપસાદસ્સ બલવત્તા અવિપ્ફન્દન્તેહિ અનિમિસેહિ એવ અક્ખીહિ પસ્સિ સેય્યથાપિ દેવા તાવતિંસા. તેન વુત્તં – ''અનિમિસન્તો કુમારો પેક્ખતીતિ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ 'વિપસ્સી વિપસ્સી'ત્વેવ સમઞ્ઞા ઉદપાદી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૪૦). અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – અન્તરન્તરા નિમિસજનિતન્ધકારવિરહેન વિસુદ્ધં પસ્સતિ, વિવટેહિ વા અક્ખીહિ પસ્સતીતિ **વિપસ્સી**. એત્થ ચ કિઞ્ચાપિ પચ્છિમભવિકાનં સબ્બબોધિસત્તાનં બલવકમ્મનિબ્બત્તસ્સ કમ્મજપસાદસ્સ બલવત્તા અક્ખીનિ ન વિપ્ફન્દન્તિ, સો પન બોધિસત્તો એતેનેવ નામં લભિ.

અપિચ વિચેય્ય વિચેય્ય પસ્સતીતિ **વિપસ્સી**, વિચિનિત્વા વિચિનિત્વા પસ્સતીતિ અત્થો. એકદિવસં કિર વિનિચ્છયટ્ઠાને નિસીદિત્વા અત્થે અનુસાસન્તસ્સ રઞ્ઞો અલઙ્કતપટિયત્તં મહાપુરિસં આહરિત્વા અઙ્કે ઠપયિંસુ. તસ્સ તં અઙ્કે કત્વા પલાળયમાનસ્સેવ અમચ્ચા સામિકં અસ્સામિકં અકંસુ. બોધિસત્તો અનત્તમનસદ્દં નિચ્છારેસિ. રાજા ''કિમેતં ઉપધારેથા''તિ આહ. ઉપધારયમાના અઞ્ઞં અદિસ્વા ''અટ્ટસ્સ દુબ્બિનિચ્છિતત્તા એવં કતં

ભવિસ્સતી''તિ પુન સામિકમેવ સામિકં કત્વા ''ઞત્વા નુ ખો કુમારો એવં કરોતી''તિ? વીમંસન્તા પુન સામિકં અસ્સામિકમકંસુ. પુન બોધિસત્તો તથેવ સદ્દં નિચ્છારેસિ. અથ રાજા ''જાનાતિ મહાપુરિસો''તિ તતો પટ્ઠાય અપ્પમત્તો અહોસિ. તેન વુત્તં ''વિચેય્ય વિચેય્ય કુમારો અત્થે પનાયતિ ઞાયેનાતિ ખો, ભિક્ખવે, વિપસ્સિસ્સ કુમારસ્સ ભિય્યોસોમત્તાય 'વિપસ્સી વિપસ્સી'ત્વેવ સમઞ્ઞા ઉદપાદી''તિ (દી॰ નિ॰ ૨.૪૧).

ભગવતોતિ ભાગ્યસમ્પન્નસ્સ. **અરહતો**તિ રાગાદિઅરીનં હતત્તા, સંસારચક્કસ્સ વા અરાનં હતત્તા, પચ્ચયાનં વા અરહત્તા અરહાતિ એવં ગુણતો ઉપ્પન્નનામધેય્યસ્સ. **સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા**તિ સમ્મા નયેન હેતુના સામં પચ્ચત્તપુરિસકારેન ચત્તારિ સચ્ચાનિ બુદ્ધસ્સ. **પુબ્બેવ સમ્બોધા**તિ સમ્બોધો વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણં, તતો પુબ્બેવ. **બોધિસત્તસ્સેવ સતો**તિ એત્થ **બોધી**તિ ઞાણં, બોધિમા સત્તો **બોધિસત્તો**, ઞાણવા પઞ્ઞવા પણ્ડિતોતિ અત્થો. પુરિમબુદ્ધાનઞ્હિ પાદમૂલે અભિનીહારતો પટ્ઠાય પણ્ડિતોવ સો સત્તો, ન અન્ધબાલોતિ બોધિસત્તો. યથા વા ઉદકતો ઉગ્ગન્ત્વા ઠિતં પરિપાકગતં પદુમં સૂરિયરસ્મિસમ્ફસ્સેન અવસ્સં બુજ્ઝિસ્સતીતિ બુજ્ઝનકપદુમન્તિ વુચ્ચતિ, એવં બુદ્ધાનં સન્તિકે બ્યાકરણસ્સ લદ્ધત્તા અવસ્સં અનન્તરાયેન પારમિયો પૂરેત્વા બુજ્ઝિસ્સતીતિ બુજ્ઝનકસત્તોતિપિ **બોધિસત્તો**. યા ચ એસા ચતુમગ્ગઞાણસઙ્ખાતા બોધિ, તં પત્થયમાનો પવત્તતીતિ બોધિયં સત્તો આસત્તોતિપિ **બોધિસત્તો**. એવં ગુણતો ઉપ્પન્નનામવસેન બોધિસત્તસ્સેવ સતો. **કિચ્છ**ન્તિ દુક્ખં. **આપન્નો**તિ અનુપ્પત્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – અહો અયં સત્તલોકો દુક્ખં અનુપ્પત્તોતિ. **ચવતિ ચ ઉપપજ્જતિ ચા**તિ ઇદં અપરાપરં ચુતિપટિસન્ધિવસેન વુત્તં. **નિસ્સરણ**ન્તિ નિબ્બાનં. તઞ્હિ જરામરણદુક્ખતો નિસ્સટત્તા તસ્સ નિસ્સરણન્તિ વુચ્ચતિ. **કુદાસ્સુ નામા**તિ કતરસ્મિં નુ ખો કાલે.

યોનિસો મનસિકારાતિ ઉપાયમનસિકારેન પથમનસિકારેન. **અહુ પઞ્ઞાય અભિસમયો**તિ પઞ્ઞાય સદ્ધિં જરામરણકારણસ્સ અભિસમયો સમવાયો સમાયોગો અહોસિ, ''જાતિપચ્ચયા જરામરણ''ન્તિ ઇદં તેન દિટ્ઠન્તિ અત્થો. અથ વા **યોનિસો મનસિકારા અહુ પઞ્ઞાયા**તિ યોનિસો મનસિકારેન ચ પઞ્ઞાય ચ અભિસમયો અહુ. ''જાતિયા ખો સતિ જરામરણ''ન્તિ, એવં જરામરણકારણસ્સ પટિવેધો અહોસીતિ અત્થો. એસ નયો સબ્બત્થ.

ઇતિ હિદન્તિ એવમિદં. **સમુદયો સમુદયો**તિ એકાદસસુ ઠાનેસુ સઙ્ખારાદીનં સમુદયં સમ્પિણ્ડેત્વા નિદ્દિસતિ. **પુબ્બે અનનુસ્સુતેસૂ**તિ ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારાનં સમુદયો હોતી''તિ. એવં ઇતો પુબ્બે અનનુસ્સુતેસુ ધમ્મેસુ, ચતૂસુ વા અરિયસચ્ચધમ્મેસુ. **ચક્ખુ**ન્તિઆદીનિ ઞાણવેવચનાનેવ. ઞાણમેવ હેત્થ દસ્સનટ્ઠેન **ચક્ખુ**, ઞાતટ્ઠેન **ઞાણં**, પજાનનટ્ઠેન **પઞ્ઞા**, પટિવેધનટ્ઠેન **વિજ્જા**, ઓભાસનટ્ઠેન **આલોકો**તિ વુત્તં . તં પનેતં ચતૂસુ સચ્ચેસુ લોકિયલોકુત્તરમિસ્સકં નિદ્દિટ્ઠન્તિ વેદિતબ્બં. નિરોધવારેપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. ચતુત્થં.

૫-૧૦. સિખીસુત્તાદિવણ્ણના

૫-૧૦. પઞ્ચમાદીસુ **સિખિસ્સ**, **ભિક્ખવે**તિઆદીનં પદાનં ''સિખિસ્સપિ, ભિક્ખવે''તિ ન એવં યોજેત્વા અત્થો વેદિતબ્બો. કસ્મા? એકાસને અદેસિતત્તા. નાનાઠાનેસુ હિ એતાનિ દેસિતાનિ, અત્થો પન સબ્બત્થ સદિસોયેવ. સબ્બબોધિસત્તાનઞ્હિ બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નાનં ન અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા દેવો વા મારો વા બ્રહ્મા વા આચિક્ખતિ – ''અતીતે બોધિસત્તા પચ્ચયાકારં સમ્મસિત્વા બુદ્ધા જાતા''તિ. યથા પન પઠમકપ્પિકકાલે દેવે વુટ્ઠે ઉદકસ્સ ગતમગ્ગેનેવ અપરાપરં વુટ્ઠિઉદકં ગચ્છતિ, એવં તેહિ તેહિ પુરિમબુદ્ધેહિ ગતમગ્ગેનેવ પચ્છિમા પચ્છિમા

ગચ્છન્તિ. સબ્બબોધિસત્તા હિ આનાપાનચતુત્થજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય પચ્ચયાકારે ઞાણં ઓતારેત્વા તં અનુલોમપટિલોમં સમ્મસિત્વા બુદ્ધા હોન્તીતિ પટિપાટિયા સત્તસુ સુત્તેસુ બુદ્ધવિપસ્સના નામ કથિતાતિ.

બુદ્ધવગ્ગો પઠમો.

૨. આહારવગ્ગો

૧. આહારસુત્તવણ્ણના

૧૧. આહારવગ્ગસ્સ પઠમે **આહારા**તિ પચ્ચયા. પચ્ચયા હિ આહરન્તિ અત્તનો ફલં, તસ્મા આહારાતિ વુચ્ચન્તિ. **ભૂતાનં વા સત્તાન**ન્તિઆદીસુ **ભૂતા**તિ જાતા નિબ્બત્તા. **સમ્ભવેસિનો**તિ યે સમ્ભવં જાતિં નિબ્બત્તિં એસન્તિ ગવેસન્તિ. તત્થ ચતૂસુ યોનીસુ અણ્ડજજલાબુજા સત્તા યાવ અણ્ડકોસં વત્થિકોસઞ્ચ ન ભિન્દન્તિ, તાવ સમ્ભવેસિનો નામ, અણ્ડકોસં વત્થિકોસઞ્ચ ભિન્દિત્વા બહિ નિક્ખન્તા ભૂતા નામ. સંસેદજા ઓપપાતિકા ચ પઠમચિત્તક્ખણે સમ્ભવેસિનો નામ, દુતિયચિત્તક્ખણતો પભુતિ ભૂતા નામ. યેન વા ઇરિયાપથેન જાયન્તિ, યાવ તતો અઞ્ઞં ન પાપુણન્તિ, તાવ સમ્ભવેસિનો નામ, તતો પરં ભૂતા નામ. અથ વા **ભૂતા**તિ જાતા અભિનિબ્બત્તા, યે ભૂતા અભિનિબ્બત્તાયેવ, ન પુન ભવિસ્સન્તીતિ સઙ્ખં ગચ્છન્તિ, તેસં ખીણાસવાનં એતં અધિવચનં. સમ્ભવમેસન્તીતિ **સમ્ભવેસિનો**. અપ્પહીનભવસંયોજનત્તા આયતિમ્પિ સમ્ભવં એસન્તાનં સેક્ખપુથુજ્જનાનમેતં અધિવચનં. એવં સબ્બથાપિ ઇમેહિ દ્વીહિ પદેહિ સબ્બસત્તે પરિયાદિયતિ. **વા**સદ્દો ચેત્થ સમ્પિણ્ડનત્થો, તસ્મા ભૂતાનઞ્ચ સમ્ભવેસીનઞ્ચાતિ અયમત્થો વેદિતબ્બો.

ઠિતિયાતિ ઠિતત્થં. **અનુગ્ગહાયા**તિ અનુગ્ગહત્થં. વચનભેદોયેવ ચેસ, અત્થો પન દ્વિન્નમ્પિ પદાનં એકોયેવ. અથ વા **ઠિતિયા**તિ તસ્સ તસ્સ સત્તસ્સ ઉપ્પન્નધમ્માનં અનુપ્પબન્ધવસેન અવિચ્છેદાય. **અનુગ્ગહાયા**તિ અનુપ્પન્નાનં ઉપ્પાદાય. ઉભોપિ ચેતાનિ ''ભૂતાનં વા ઠિતિયા ચેવ અનુગ્ગહાય ચ, સમ્ભવેસીનં વા ઠિતિયા ચેવ અનુગ્ગહાય ચા''તિ એવં ઉભયત્થ દટ્ઠબ્બાનીતિ.

કબળીકારો આહારોતિ કબળં કત્વા અજ્ઝોહરિતબ્બકો આહારો, ઓદનકુમ્માસાદિવત્થુકાય ઓજાયેતં અધિવચનં. **ઓળારિકો વા સુખુમો વા**તિ વત્થુઓળારિકતાય ઓળારિકો, સુખુમતાય સુખુમો. સભાવેન પન સુખુમરૂપપરિયાપન્નત્તા કબળીકારો આહારો સુખુમોવ હોતિ. સાપિ ચસ્સ વત્થુતો ઓળારિકતા સુખુમતા ચ ઉપાદાયુપાદાય વેદિતબ્બા. કુમ્ભીલાનઞ્હિ આહારં ઉપાદાય મોરાનં આહારો સુખુમો. કુમ્ભીલા કિર પાસાણે ગિલન્તિ, તે ચ નેસં કુચ્છિપ્પત્તા વિલીયન્તિ. મોરા સપ્પવિચ્છિકાદિપાણે ખાદન્તિ. મોરાનં પન આહારં ઉપાદાય તરચ્છાનં આહારો સુખુમો. તે કિર તિવસ્સછડ્ડિતાનિ વિસાણાનિ ચેવ અટ્ઠીનિ ચ ખાદન્તિ, તાનિ ચ નેસં ખેળેન તેમિતમત્તાનેવ કન્દમૂલં વિય મુદુકાનિ હોન્તિ. તરચ્છાનં આહારં ઉપાદાય હત્થીનં આહારો સુખુમો. તે હિ નાનારુક્ખસાખાદયો ખાદન્તિ. હત્થીનં આહારતો ગવયગોકણ્ણમિગાદીનં આહારો સુખુમો. તે કિર નિસ્સારાનિ નાનારુક્ખપણ્ણાદીનિ ખાદન્તિ. તેસમ્પિ આહારતો ગુન્નં આહારો સુખુમો. તે અલ્લસુક્ખતિણાનિ ખાદન્તિ. તેસં આહારતો સસાનં આહારો સુખુમો. સસાનં આહારતો સકુણાનં આહારો સુખુમો. સકુણાનં આહારતો પચ્ચન્તવાસીનં આહારો સુખુમો. પચ્ચન્તવાસીનં આહારતો ગામભોજકાનં આહારો સુખુમો. ગામભોજકાનં આહારતો રાજરાજમહામત્તાનં આહારો સુખુમો. તેસમ્પિ આહારતો ચક્કવત્તિનો આહારો સુખુમો. ચક્કવત્તિનો

આહારતો ભુમ્માનં દેવાનં આહારો સુખુમો. ભુમ્માનં દેવાનં આહારતો ચાતુમહારાજિકાનં. એવં યાવ પરનિમ્મિતવસવત્તીનં આહારા વિત્થારેતબ્બા. તેસં પનાહારો સુખુમોત્વેવ નિટ્ઠં પત્તો.

એત્થ ચ ઓળારિકે વત્થુસ્મિં ઓજા પરિત્તા હોતિ દુબ્બલા, સુખુમે બલવતી. તથા હિ એકપત્તપૂરમ્પિ યાગું પીતો મુહુત્તેનેવ જિઘચ્છિતો હોતિ યંકિઞ્ચિદેવ ખાદિતુકામો, સપ્પિં પન પસતમત્તં પિવિત્વા દિવસં અભોત્તુકામો હોતિ. તત્થ વત્થુ કમ્મજતેજસઙ્ખાતં પરિસ્સયં વિનોદેતિ, ન પન સક્કોતિ પાલેતું. ઓજા પન પાલેતિ, ન સક્કોતિ પરિસ્સયં વિનોદેતું. દ્વે પન એકતો હુત્વા પરિસ્સયઞ્ચેવ વિનોદેન્તિ પાલેન્તિ ચાતિ.

ફસ્સો દુતિયોતિ ચક્ખુસમ્ફસ્સાદિ છબ્બિધોપિ ફસ્સો એતેસુ ચતૂસુ આહારેસુ દુતિયો આહારોતિ વેદિતબ્બો. દેસનાનયો એવ ચેસ, તસ્મા ઇમિના નામ કારણેન દુતિયો તતિયો ચાતિ ઇદમેત્થ ન ગવેસિતબ્બં. **મનોસઞ્ચેતના**તિ ચેતનાવ વુચ્ચતિ. **વિઞ્ઞાણ**ન્તિ ચિત્તં. ઇતિ ભગવા ઇમસ્મિં ઠાને ઉપાદિણ્ણકઅનુપાદિણ્ણકવસેન એકરાસિં કત્વા ચત્તારો આહારે દસ્સેસિ. કબળીકારાહારો હિ ઉપાદિણ્ણકોપિ અત્થિ અનુપાદિણ્ણકોપિ, તથા ફસ્સાદયો. તત્થ સપ્પાદીહિ ગિલિતાનં મણ્ડૂકાદીનં વસેન ઉપાદિણ્ણકકબળીકારાહારો દટ્ઠબ્બો. મણ્ડૂકાદયો હિ સપ્પાદીહિ ગિલિતા અન્તોકુચ્છિગતાપિ કિઞ્ચિ કાલં જીવન્તિયેવ. તે યાવ ઉપાદિણ્ણકપક્ખે તિટ્ઠન્તિ, તાવ આહારત્થં ન સાધેન્તિ . ભિજ્જિત્વા પન અનુપાદિણ્ણકપક્ખે ઠિતા સાધેન્તિ. તદાપિ ઉપાદિણ્ણકાહારોતિ વુચ્ચન્તીતિ. ઇદં પન આચરિયાનં ન રુચ્ચતીતિ અટ્ઠકથાયમેવ પટિક્ખિપિત્વા ઇદં વુત્તં – ઇમેસં સત્તાનં ખાદન્તાનમ્પિ અખાદન્તાનમ્પિ ભુઞ્જન્તાનમ્પિ અભુઞ્જન્તાનમ્પિ પટિસન્ધિચિત્તેનેવ સહજાતા કમ્મજા ઓજા નામ અત્થિ, સા યાવપિ સત્તમા દિવસા પાલેતિ, અયમેવ ઉપાદિણ્ણકકબળીકારાહારોતિ વેદિતબ્બો. તેભૂમકવિપાકવસેન પન ઉપાદિણ્ણકફસ્સાદયો વેદિતબ્બા, તેભૂમકકુસલાકુસલકિરિયવસેન અનુપાદિણ્ણકા. લોકુત્તરા પન રુળ્હીવસેન કથિતાતિ.

એત્થાહ – ''યદિ પચ્ચયટ્ઠો આહારટ્ઠો, અથ કસ્મા અઞ્ઞેસુપિ સત્તાનં પચ્ચયેસુ વિજ્જમાનેસુ ઇમેયેવ ચત્તારો વુત્તા''તિ? વુચ્ચતે – અજ્ઝત્તિકસન્તતિયા વિસેસપચ્ચયત્તા. વિસેસપચ્ચયો હિ કબળીકારાહારભક્ખાનં સત્તાનં રૂપકાયસ્સ કબળીકારો આહારો, નામકાયે વેદનાય ફસ્સો, વિઞ્ઞાણસ્સ મનોસઞ્ચેતના, નામરૂપસ્સ વિઞ્ઞાણં. યથાહ – ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, અયં કાયો આહારટ્ઠિતિકો આહારં પટિચ્ચ તિટ્ઠતિ, અનાહારો નો તિટ્ઠતિ (સં॰ નિ॰ ૫.૧૮૩), તથા ફસ્સપચ્ચયા વેદના, સઙ્ખારપચ્ચયા વિઞ્ઞાણં, વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપ''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧; વિભ॰ ૨૨૫).

કો પનેત્થ આહારો કિં આહરતીતિ? કબળીકારાહારો ઓજટ્ઠમકરૂપાનિ આહરતિ ફસ્સાહારો તિસ્સો વેદના, મનોસઞ્ચેતનાહારો તયો ભવે, વિઞ્ઞાણાહારો પટિસન્ધિનામરૂપન્તિ.

કથં? કબળીકારાહારો તાવ મુખે ઠપિતમત્તેયેવ અટ્ઠ રૂપાનિ સમુટ્ઠાપેતિ, દન્તવિચુણ્ણિતં પન અજ્ઝોહરિયમાનં એકેકં સિત્થં અટ્ઠટ્ઠરૂપાનિ સમુટ્ઠાપેતિયેવ. એવં કબળીકારાહારો ઓજટ્ઠમકરૂપાનિ આહરતિ. ફસ્સાહારો પન સુખવેદનીયો ફસ્સો ઉપ્પજ્જમાનોયેવ સુખં વેદનં આહરતિ, દુક્ખવેદનીયો દુક્ખં, અદુક્ખમસુખવેદનીયો અદુક્ખમસુખન્તિ એવં સબ્બથાપિ ફસ્સાહારો તિસ્સો વેદના આહરતિ.

મનોસઞ્ચેતનાહારો કામભવૂપગં કમ્મં કામભવં આહરતિ, રૂપારૂપભવૂપગાનિ તં તં ભવં. એવં સબ્બથાપિ મનોસઞ્ચેતનાહારો તયો ભવે આહરતિ. વિઞ્ઞાણાહારો પન યે ચ પટિસન્ધિક્ખણે તંસમ્પયુત્તકા તયો ખન્ધા, યાનિ

ચ તિસન્તતિવસેન તિંસ રૂપાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ, સહજાતાદિપચ્ચયનયેન તાનિ આહરતીતિ વુચ્ચતિ. એવં વિઞ્ઞાણાહારો પટિસન્ધિનામરૂપં આહરતીતિ. એત્થ ચ ''મનોસઞ્ચેતના તયો ભવે આહરતી''તિ સાસવકુસલાકુસલચેતનાવ વુત્તા. ''વિઞ્ઞાણં પટિસન્ધિનામરૂપં આહરતી''તિ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણમેવ વુત્તં. અવિસેસેન પન તંસમ્પયુત્તતંસમુટ્ઠાનધમ્માનં આહરણતોપેતે ''આહારા''તિ વેદિતબ્બા.

એતેસુ ચતૂસુ આહારેસુ કબળીકારાહારો ઉપત્થમ્ભેન્તો આહારકિચ્ચં સાધેતિ, ફસ્સો ફુસન્તોયેવ મનોસઞ્ચેતના આયૂહમાનાવ, વિઞ્ઞાણં વિજાનન્તમેવ. કથં? કબળીકારાહારો હિ ઉપત્થમ્ભેન્તોયેવ કાયટ્ઠપનેન સત્તાનં ઠિતિયા હોતિ. કમ્મજનિતોપિ હિ અયં કાયો કબળીકારાહારેન ઉપત્થદ્ધો દસપિ વસ્સાનિ વસ્સસતમ્પિ યાવ આયુપરિમાણા તિટ્ઠતિ. યથા કિં ? યથા માતુયા જનિતોપિ દારકો ધાતિયા થઞ્ઞાદીનિ પાયેત્વા પોસિયમાનો ચિરં તિટ્ઠતિ, યથા ચ ઉપત્થમ્ભેન ઉપત્થમ્ભિતં ગેહં. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ''યથા, મહારાજ, ગેહે પપતન્તે અઞ્ઞેન દારુના ઉપત્થમ્ભિતં સન્તં એવ તં ગેહં ન પતતિ. એવમેવ ખો, મહારાજ, અયં કાયો આહારટ્ઠિતિકો આહારં પટિચ્ચ તિટ્ઠતી''તિ.

એવં કબળીકારો આહારો ઉપત્થમ્ભેન્તો આહારકિચ્ચં સાધેતિ.

એવં સાધેન્તોપિ ચ કબળીકારો આહારો દ્વિન્નં રૂપસન્તતીનં પચ્ચયો હોતિ આહારસમુટ્ઠાનસ્સ ચ ઉપાદિણ્ણકસ્સ ચ. કમ્મજાનં અનુપાલકો હુત્વા પચ્ચયો હોતિ, આહારસમુટ્ઠાનાનં જનકો હુત્વાતિ. ફસ્સો પન સુખાદિવત્થુભૂતં આરમ્મણં ફુસન્તોયેવ સુખાદિવેદનાપવત્તનેન સત્તાનં ઠિતિયા હોતિ. મનોસઞ્ચેતના કુસલાકુસલકમ્મવસેન આયૂહમાનાયેવ ભવમૂલનિપ્ફાદનતો સત્તાનં ઠિતિયા હોતિ. વિઞ્ઞાણં વિજાનન્તમેવ નામરૂપપ્પવત્તનેન સત્તાનં ઠિતિયા હોતીતિ.

એવં ઉપત્થમ્ભનાદિવસેન આહારકિચ્ચં સાધયમાનેસુ પનેતેસુ ચત્તારિ ભયાનિ દટ્ઠબ્બાનિ. સેય્યથિદં – કબળીકારાહારે નિકન્તિયેવ ભયં, ફસ્સે ઉપગમનમેવ, મનોસઞ્ચેતનાય આયૂહનમેવ, વિઞ્ઞાણે અભિનિપાતોયેવ ભયન્તિ. કિં કારણા? કબળીકારાહારે હિ નિકન્તિં કત્વા સીતાદીનં પુરક્ખતા સત્તા આહારત્થાય મુદ્દાગણનાદિકમ્માનિ કરોન્તા અનપ્પકં દુક્ખં નિગચ્છન્તિ. એકચ્ચે ચ ઇમસ્મિં સાસને પબ્બજિત્વાપિ વેજ્જકમ્માદિકાય અનેસનાય આહારં પરિયેસન્તા દિટ્ઠેવ ધમ્મે ગારય્હા હોન્તિ, સમ્પરાયેપિ, ''તસ્સ સઙ્ઘાટિપિ આદિત્તા સમ્પજ્જલિતા''તિઆદિના લક્ખણસંયુત્તે (સં॰ નિ॰ ૨.૨૧૮) વુત્તનયેન સમણપેતા હોન્તિ. ઇમિના તાવ કારણેન કબળીકારે આહારે નિકન્તિ એવ ભયન્તિ વેદિતબ્બા.

ફસ્સં ઉપગચ્છન્તાપિ ફસ્સસ્સાદિનો પરેસં રક્ખિતગોપિતેસુ દારાદીસુ ભણ્ડેસુ અપરજ્ઝન્તિ, તે સહ ભણ્ડેન ભણ્ડસામિકા ગહેત્વા ખણ્ડાખણ્ડિકં વા છિન્દિત્વા સઙ્કારકૂટે છડ્ડેન્તિ , રઞ્ઞો વા નિય્યાદેન્તિ. તતો તે રાજા વિવિધા કમ્મકારણા કારાપેતિ. કાયસ્સ ચ ભેદા દુગ્ગતિ તેસં પાટિકઙ્ખા હોતિ. ઇતિ ફસ્સસ્સાદમૂલકં દિટ્ઠધમ્મિકમ્પિ સમ્પરાયિકમ્પિ ભયં સબ્બમાગતમેવ હોતિ. ઇમિના કારણેન ફસ્સાહારે ઉપગમનમેવ ભયન્તિ વેદિતબ્બં.

કુસલાકુસલકમ્માયૂહને પન તમ્મૂલકં તીસુ ભવેસુ ભયં સબ્બં આગતમેવ હોતિ. ઇમિના કારણેન મનોસઞ્ચેતનાહારે આયૂહનમેવ ભયન્તિ વેદિતબ્બં.

પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણઞ્ચ યસ્મિં યસ્મિં ઠાને અભિનિપતતિ, તસ્મિં તસ્મિં ઠાને પટિસન્ધિનામરૂપં ગહેત્વાવ નિબ્બત્તતિ. તસ્મિઞ્ચ નિબ્બત્તે સબ્બભયાનિ નિબ્બત્તાનિયેવ હોન્તિ તમ્મૂલકત્તાતિ ઇમિના કારણેન વિઞ્ઞાણાહારે અભિનિપાતોયેવ ભયન્તિ વેદિતબ્બોતિ.

કિંનિદાનાતિઆદીસુ નિદાનાદીનિ સબ્બાનેવ કારણવેવચનાનિ. કારણઞ્હિ યસ્મા ફલં નિદેતિ, ''હન્દ નં ગણ્હથા''તિ અપ્પેતિ વિય, તસ્મા **નિદાન**ન્તિ વુચ્ચતિ. યસ્મા તં તતો સમુદેતિ જાયતિ પભવતિ, તસ્મા **સમુદયો જાતિ પભવો**તિ વુચ્ચતિ. અયં પનેત્થ પદત્થો – કિંનિદાનં એતેસન્તિ **કિંનિદાના**. કો સમુદયો એતેસન્તિ **કિંસમુદયા**. કા જાતિ એતેસન્તિ **કિંજાતિકા**. કો પભવો એતેસન્તિ **કિંપભવા**. યસ્મા પન તેસં તણ્હા યથાવુત્તેન અત્થેન નિદાનઞ્ચેવ સમુદયો ચ જાતિ ચ પભવો ચ, તસ્મા ''તણ્હાનિદાના''તિઆદિમાહ. એવં સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો.

એત્થ ચ ઇમે ચત્તારો આહારા તણ્હાનિદાનાતિ પટિસન્ધિં આદિં કત્વા અત્તભાવસઙ્ખાતાનં આહારાનં પુરિમતણ્હાનં વસેન નિદાનં વેદિતબ્બં. કથં? પટિસન્ધિક્ખણે તાવ પરિપુણ્ણાયતનાનં સત્તાનં સત્તસન્તતિવસેન, સેસાનં તતો ઊનઊનસન્તતિવસેન ઉપ્પન્નરૂપબ્ભન્તરં જાતા ઓજા અત્થિ, અયં તણ્હાનિદાનો ઉપાદિણ્ણકકબળીકારાહારો. પટિસન્ધિચિત્તસમ્પયુત્તા પન ફસ્સચેતના સયઞ્ચ ચિત્તં વિઞ્ઞાણન્તિ ઇમે તણ્હાનિદાના ઉપાદિણ્ણક-ફસ્સમનોસઞ્ચેતના-વિઞ્ઞાણાહારાતિ એવં તાવ પુરિમતણ્હાનિદાના પટિસન્ધિકા આહારા. યથા ચ પટિસન્ધિકા, એવં તતો પરં પઠમભવઙ્ગચિત્તક્ખણાદિનિબ્બત્તાપિ વેદિતબ્બા.

યસ્મા પન ભગવા ન કેવલં આહારાનમેવ નિદાનં જાનાતિ, આહારનિદાનભૂતાય તણ્હાયપિ, તણ્હાય નિદાનાનં વેદનાદીનમ્પિ નિદાનં જાનાતિયેવ, તસ્મા **તણ્હા ચાયં, ભિક્ખવે, કિંનિદાના**તિઆદિના નયેન વટ્ટં દસ્સેત્વા વિવટ્ટં દસ્સેસિ. ઇમસ્મિઞ્ચ પન ઠાને ભગવા અતીતાભિમુખં દેસનં કત્વા અતીતેન વટ્ટં દસ્સેતિ. કથં? આહારવસેન હિ અયં અત્તભાવો ગહિતો.

તણ્હાતિ ઇમસ્સત્તભાવસ્સ જનકં કમ્મં, વેદનાફસ્સસળાયતનનામરૂપવિઞ્ઞાણાનિ યસ્મિં અત્તભાવે ઠત્વા કમ્મં આયૂહિતં, તં દસ્સેતું વુત્તાનિ, અવિજ્જાસઙ્ખારા તસ્સત્તભાવસ્સ જનકં કમ્મં. ઇતિ દ્વીસુ ઠાનેસુ અત્તભાવો, દ્વીસુ તસ્સ જનકં કમ્મન્તિ સઙ્ખેપેન કમ્મઞ્ચેવ કમ્મવિપાકઞ્ચાતિ, દ્વેપિ ધમ્મે દસ્સેન્તેન અતીતાભિમુખં દેસનં કત્વા અતીતેન વટ્ટં દસ્સિતં.

તત્રાયં દેસના અનાગતસ્સ અદસ્સિતત્તા અપરિપુણ્ણાતિ ન દટ્ઠબ્બા. નયતો પન પરિપુણ્ણાત્વેવ દટ્ઠબ્બા. યથા હિ ચક્ખુમા પુરિસો ઉદકપિટ્ઠે નિપન્નં સુંસુમારં દિસ્વા તસ્સ પરભાગં ઓલોકેન્તો ગીવં પસ્સેય્ય, ઓરતો પિટ્ઠિં, પરિયોસાને નઙ્ગુટ્ઠમૂલં, હેટ્ઠા કુચ્છિં ઓલોકેન્તો પન ઉદકગતં અગ્ગનઙ્ગુટ્ઠઞ્ચેવ ચત્તારો ચ હત્થપાદે ન પસ્સેય્ય, સો ન એત્તાવતા ''અપરિપુણ્ણો સુંસુમારો''તિ ગણ્હાતિ, નયતો પન પરિપુણ્ણોત્વેવ ગણ્હાતિ, એવંસમ્પદમિદં વેદિતબ્બં.

ઉદકપિટ્ઠે નિપન્નસુંસુમારો વિય હિ તેભૂમકવટ્ટં. તીરે ઠિતો ચક્ખુમા પુરિસો વિય યોગાવચરો. તેન પુરિસેન ઉદકપિટ્ઠે સુંસુમારસ્સ દિટ્ઠકાલો વિય યોગિના આહારવસેન ઇમસ્સત્તભાવસ્સ દિટ્ઠકાલો. પરતો ગીવાય દિટ્ઠકાલો વિય ઇમસ્સત્તભાવસ્સ જનિકાય તણ્હાય દિટ્ઠકાલો. પિટ્ઠિયા દિટ્ઠકાલો વિય યસ્મિં અત્તભાવે તણ્હાસઙ્ખાતં કમ્મં કતં, વેદનાદિવસેન તસ્સ દિટ્ઠકાલો. નઙ્ગુટ્ઠમૂલસ્સ દિટ્ઠકાલો વિય તસ્સત્તભાવસ્સ જનકાનં અવિજ્જાસઙ્ખારાનં દિટ્ઠકાલો.

હેટ્ઠા કુચ્છિં ઓલોકેન્તસ્સ પન અગ્ગનઙ્ગુટ્ઠઞ્ચેવ ચત્તારો ચ હત્થપાદે અદિસ્વાપિ ''અપરિપુણ્ણો સુંસુમારો''તિ અગહેત્વા નયતો પરિપુણ્ણોત્વેવ ગહણં વિય યત્થ યત્થ પચ્ચયવટ્ટં પાળિયં ન આગતં, તત્થ તત્થ ''દેસના અપરિપુણ્ણા''તિ અગહેત્વા નયતો પરિપુણ્ણાત્વેવ ગહણં વેદિતબ્બં. તત્થ ચ આહારતણ્હાનં અન્તરે એકો સન્ધિ, તણ્હાવેદનાનં અન્તરે એકો, વિઞ્ઞાણસઙ્ખારાનં અન્તરે એકોતિ એવં તિસન્ધિચતુસઙ્ખેપમેવ વટ્ટં દસ્સિતન્તિ. પઠમં.

૨. મોળિયફગ્ગુનસુત્તવણ્ણના

૧૨. દુતિયે **સમ્ભવેસીનં વા અનુગ્ગહાયા**તિ ઇમસ્મિંયેવ ઠાને ભગવા દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. કસ્મા? દિટ્ઠિગતિકસ્સ નિસિન્નત્તા. તસ્સઞ્હિ પરિસતિ મોળિયફગ્ગુનો નામ ભિક્ખુ દિટ્ઠિગતિકો નિસિન્નો. અથ સત્થા ચિન્તેસિ – ''અયં ઉટ્ઠહિત્વા મં પઞ્હં પુચ્છિસ્સતિ, અથસ્સાહં વિસ્સજ્જેસ્સામી''તિ પુચ્છાય ઓકાસદાનત્થં દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. **મોળિયફગ્ગુનો**તિ મોળીતિ ચૂળા વુચ્ચતિ. યથાહ –

> ''છેત્વાન મોળિં વરગન્ધવાસિતં
> વેહાયસં ઉક્ખિપિ સક્યપુઙ્ગવો;
> રતનચઙ્કોટવરેન વાસવો,
> સહસ્સનેત્તો સિરસા પટિગ્ગહી''તિ.

સા તસ્સ ગિહિકાલે મહન્તા અહોસિ. તેનસ્સ ''મોળિયફગ્ગુનો''તિ સઙ્ખા ઉદપાદિ. પબ્બજિતમ્પિ નં તેનેવ નામેન સઞ્જાનન્તિ. **એતદવોચા**તિ દેસનાનુસન્ધિં ઘટેન્તો એતં ''કો નુ ખો, ભન્તે, વિઞ્ઞાણાહારં આહારેતી''તિ વચનં અવોચ. તસ્સત્થો – ભન્તે, કો નામ સો, યો એતં વિઞ્ઞાણાહારં ખાદતિ વા ભુઞ્જતિ વાતિ?

કસ્મા પનાયં ઇતરે તયો આહારે અપુચ્છિત્વા ઇમમેવ પુચ્છતીતિ? જાનામીતિ લદ્ધિયા. સો હિ મહન્તે પિણ્ડે કત્વાવ કબળીકારાહારં ભુઞ્જન્તે પસ્સતિ, તેનસ્સ તં જાનામીતિ લદ્ધિ. તિત્તિરવટ્ટકમોરકુક્કુટાદયો પન માતુસમ્ફસ્સેન યાપેન્તે દિસ્વા ''એતે ફસ્સાહારેન યાપેન્તી''તિ તસ્સ લદ્ધિ. કચ્છપા પન અત્તનો ઉતુસમયે મહાસમુદ્દતો નિક્ખમિત્વા સમુદ્દતીરે વાલિકન્તરે અણ્ડાનિ ઠપેત્વા વાલિકાય પટિચ્છાદેત્વા મહાસમુદ્દમેવ ઓતરન્તિ. તાનિ માતુઅનુસ્સરણવસેન ન પૂતીનિ હોન્તિ. તાનિ મનોસઞ્ચેતનાહારેન યાપેન્તીતિ તસ્સ લદ્ધિ. કિઞ્ચાપિ થેરસ્સ અયં લદ્ધિ, ન પન એતાય લદ્ધિયા ઇમં પઞ્હં પુચ્છતિ . દિટ્ઠિગતિકો હિ ઉમ્મત્તકસદિસો. યથા ઉમ્મત્તકો પચ્છિં ગહેત્વા અન્તરવીથિં ઓતિણ્ણો ગોમયમ્પિ પાસાણમ્પિ ગૂથમ્પિ ખજ્જખણ્ડમ્પિ તં તં મનાપમ્પિ અમનાપમ્પિ ગહેત્વા પચ્છિયં પક્ખિપતિ. એવમેવ દિટ્ઠિગતિકો યુત્તમ્પિ અયુત્તમ્પિ પુચ્છતિ. સો ''કસ્મા ઇમં પુચ્છસી''તિ ન નિગ્ગહેતબ્બો, પુચ્છિતપુચ્છિતટ્ઠાને પન ગહણમેવ નિસેધેતબ્બં. તેનેવ નં ભગવા ''કસ્મા એવં પુચ્છસી''તિ અવત્વા ગહિતગાહમેવ તસ્સ મોચેતું **નો કલ્લો પઞ્હો**તિઆદિમાહ.

તત્થ **નો કલ્લો**તિ અયુત્તો. **આહારેતીતિ અહં ન વદામી**તિ અહં કોચિ સત્તો વા પુગ્ગલો વા આહારેતીતિ ન વદામિ. **આહારેતીતિ ચાહં વદેય્યન્તિ** યદિ અહં આહારેતીતિ વદેય્યં. **તત્રસ્સ કલ્લો પઞ્હો**તિ તસ્મિં મયા એવં વુત્તે અયં પઞ્હો યુત્તો ભવેય્ય. **કિસ્સ નુ ખો, ભન્તે, વિઞ્ઞાણાહારો**તિ, ભન્તે, અયં વિઞ્ઞાણાહારો કતમસ્સ ધમ્મસ્સ પચ્ચયોતિ અત્થો. **તત્ર કલ્લં વેય્યાકરણ**ન્તિ તસ્મિં એવં પુચ્છિતે પઞ્હે ઇમં વેય્યાકરણં યુત્તં ''વિઞ્ઞાણાહારો આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિયા પચ્ચયો''તિ. એત્થ ચ **વિઞ્ઞાણાહારો**તિ પટિસન્ધિચિત્તં. **આયતિં**

પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તીતિ તેનેવ વિઞ્ઞાણેન સહુપ્પન્નનામરૂપં. **તસ્મિં ભૂતે સતિ સળાયતનન્તિ** તસ્મિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિસઙ્ખાતે નામરૂપે જાતે સતિ સળાયતનં હોતીતિ અત્થો.

સળાયતનપચ્ચયા ફસ્સોતિ ઇધાપિ ભગવા ઉત્તરિ પઞ્હસ્સ ઓકાસં દેન્તો દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. દિટ્ઠિગતિકો હિ નવપુચ્છં ઉપ્પાદેતું ન સક્કોતિ, નિદ્દિટ્ઠં નિદ્દિટ્ઠંયેવ પન ગણ્હિત્વા પુચ્છતિ, તેનસ્સ ભગવા ઓકાસં અદાસિ. અત્થો પનસ્સ સબ્બપદેસુ વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બો. ''કો નુ ખો, ભન્તે, ભવતી''તિ કસ્મા ન પુચ્છતિ? દિટ્ઠિગતિકસ્સ હિ સત્તો નામ ભૂતો નિબ્બત્તોયેવાતિ લદ્ધિ, તસ્મા અત્તનો લદ્ધિવિરુદ્ધં ઇદન્તિ ન પુચ્છતિ. અપિચ ઇદપ્પચ્ચયા ઇદં ઇદપ્પચ્ચયા ઇદન્તિ બહૂસુ ઠાનેસુ કથિતત્તા સઞ્ઞત્તિં ઉપગતો, તેનાપિ ન પુચ્છતિ. સત્થાપિ ''ઇમસ્સ બહું પુચ્છન્તસ્સાપિ તિત્તિ નત્થિ, તુચ્છપુચ્છમેવ પુચ્છતી''તિ ઇતો પટ્ઠાય દેસનં એકાબદ્ધં કત્વા દેસેસિ. **છન્નં ત્વેવા**તિ યતો પટ્ઠાય દેસનારુળ્હં, તમેવ ગહેત્વા દેસનં વિવટ્ટેન્તો એવમાહ. ઇમસ્મિં પન સુત્તે વિઞ્ઞાણનામરૂપાનં અન્તરે એકો સન્ધિ, વેદનાતણ્હાનં અન્તરે એકો, ભવજાતીનં અન્તરે એકોતિ. દુતિયં.

૩. સમણબ્રાહ્મણસુત્તવણ્ણના

૧૩. તતિયે **સમણા વા બ્રાહ્મણા વા**તિ સચ્ચાનિ પટિવિજ્ઝિતું અસમત્થા બાહિરકસમણબ્રાહ્મણા. **જરામરણં નપ્પજાનન્તી**તિઆદીસુ જરામરણં ન જાનન્તિ દુક્ખસચ્ચવસેન , જરામરણસમુદયં ન જાનન્તિ સહ તણ્હાય જાતિ જરામરણસ્સ સમુદયોતિ સમુદયસચ્ચવસેન, જરામરણનિરોધં ન જાનન્તિ નિરોધસચ્ચવસેન, પટિપદં ન જાનન્તિ મગ્ગસચ્ચવસેન. જાતિં ન જાનન્તિ દુક્ખસચ્ચવસેન, જાતિસમુદયં ન જાનન્તિ સહ તણ્હાય ભવો જાતિસમુદયોતિ સમુદયસચ્ચવસેન. એવં સહ તણ્હાય સમુદયં યોજેત્વા સબ્બપદેસુ ચતુસચ્ચવસેન અત્થો વેદિતબ્બો. **સામઞ્ઞત્થં વા બ્રહ્મઞ્ઞત્થં વા**તિ એત્થ અરિયમગ્ગો સામઞ્ઞઞ્ચેવ બ્રહ્મઞ્ઞઞ્ચ. ઉભયત્થાપિ પન અત્થો નામ અરિયફલં વેદિતબ્બં. ઇતિ ભગવા ઇમસ્મિં સુત્તે એકાદસસુ ઠાનેસુ ચત્તારિ સચ્ચાનિ કથેસીતિ. તતિયં.

૪. દુતિયસમણબ્રાહ્મણસુત્તવણ્ણના

૧૪. ચતુત્થે **ઇમે ધમ્મે કતમે ધમ્મે**તિ એત્તકં પપઞ્ચં કત્વા કથિતં, દેસનં પટિવિજ્ઝિતું સમત્થાનં પુગ્ગલાનં અજ્ઝાસયેન **ઇમે ધમ્મે નપ્પજાનન્તી**તિઆદિ વુત્તં. સેસં પુરિમસદિસમેવ. ચતુત્થં.

૫. કચ્ચાનગોત્તસુત્તવણ્ણના

૧૫. પઞ્ચમે **સમ્માદિટ્ઠિ સમ્માદિટ્ઠી**તિ યં પણ્ડિતા દેવમનુસ્સા તેસુ તેસુ ઠાનેસુ સમ્માદસ્સનં વદન્તિ, સબ્બમ્પિ તં દ્વીહિ પદેહિ સઙ્ખિપિત્વા પુચ્છતિ. **દ્વયનિસ્સિતો**તિ દ્વે કોટ્ઠાસે નિસ્સિતો. **યેભુય્યેના**તિ ઇમિના ઠપેત્વા અરિયપુગ્ગલે સેસમહાજનં દસ્સેતિ. **અત્થિતન્તિ** સસ્સતં. **નત્થિતન્તિ** ઉચ્છેદં. **લોકસમુદયન્તિ** લોકો નામ સઙ્ખારલોકો, તસ્સ નિબ્બત્તિ. **સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો**તિ સમ્માપઞ્ઞા નામ સવિપસ્સના મગ્ગપઞ્ઞા, તાય પસ્સન્તસ્સાતિ અત્થો. **યા લોકે નત્થિતા**તિ સઙ્ખારલોકે નિબ્બત્તેસુ ધમ્મેસુ પઞ્ઞાયન્તેસ્વેવ યા નત્થીતિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જેય્ય, સા ન હોતીતિ અત્થો. **લોકનિરોધન્તિ** સઙ્ખારાનં ભઙ્ગં. **યા લોકે અત્થિતા**તિ સઙ્ખારલોકે ભિજ્જમાનેસુ ધમ્મેસુ પઞ્ઞાયન્તેસ્વેવ યા અત્થીતિ સસ્સતદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જેય્ય , સા ન હોતીતિ અત્થો.

અપિચ **લોકસમુદયન્તિ** અનુલોમપચ્ચયાકારં. **લોકનિરોધન્તિ** પટિલોમપચ્ચયાકારં. લોકનિસ્સયે પસ્સન્તસ્સાપિ હિ પચ્ચયાનં અનુચ્છેદેન પચ્ચયુપ્પન્નસ્સ અનુચ્છેદં પસ્સતો યા નત્થીતિ ઉચ્છેદદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જેય્ય, સા ન હોતિ. પચ્ચયનિરોધં પસ્સન્તસ્સાપિ પચ્ચયનિરોધેન પચ્ચયુપ્પન્નનિરોધં પસ્સતો યા અત્થીતિ સસ્સતદિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જેય્ય, સા ન હોતીતિ અયમ્પેત્થ અત્થો.

ઉપયુપાદાનાભિનિવેસવિનિબન્ધોતિ ઉપયેહિ ચ ઉપાદાનેહિ ચ અભિનિવેસેહિ ચ વિનિબન્ધો. તત્થ **ઉપયા**તિ દ્વે ઉપયા તણ્હુપયો ચ દિટ્ઠુપયો ચ. ઉપાદાનાદીસુપિ એસેવ નયો. તણ્હાદિટ્ઠિયો હિ યસ્મા અહં મમન્તિઆદીહિ આકારેહિ તેભૂમકધમ્મે ઉપેન્તિ ઉપગચ્છન્તિ, તસ્મા ઉપયાતિ વુચ્ચન્તિ. યસ્મા પન તે ધમ્મે ઉપાદિયન્તિ ચેવ અભિનિવિસન્તિ ચ, તસ્મા ઉપાદાનાતિ ચ અભિનિવેસાતિ ચ વુચ્ચન્તિ. તાહિ ચાયં લોકો વિનિબન્ધો. તેનાહ ‘‘ઉપયુપાદાનાભિનિવેસવિનિબન્ધો’’તિ.

તઞ્ચાયન્તિ તઞ્ચ ઉપયુપાદાનં અયં અરિયસાવકો. **ચેતસો અધિટ્ઠાનન્તિ** ચિત્તસ્સ પતિટ્ઠાનભૂતં. **અભિનિવેસાનુસયન્તિ** અભિનિવેસભૂતઞ્ચ અનુસયભૂતઞ્ચ. તણ્હાદિટ્ઠીસુ હિ અકુસલચિત્તં પતિટ્ઠાતિ, તા ચ તસ્મિં અભિનિવિસન્તિ ચેવ અનુસેન્તિ ચ, તસ્મા તદુભયં ચેતસો અધિટ્ઠાનં અભિનિવેસાનુસયન્તિ ચ આહ. **ન ઉપેતી**તિ ન ઉપગચ્છતિ. **ન ઉપાદિયતી**તિ ન ગણ્હાતિ. **નાધિટ્ઠાતી**તિ ન અધિટ્ઠાતિ, કિન્તિ? **અત્તા મે**તિ. **દુક્ખમેવા**તિ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધમત્તમેવ. **ન કઙ્ખતી**તિ ‘‘દુક્ખમેવ ઉપ્પજ્જતિ, દુક્ખં નિરુજ્ઝતિ, ન અઞ્ઞો એત્થ સત્તો નામ અત્થી’’તિ કઙ્ખં ન કરોતિ. **ન વિચિકિચ્છતી**તિ ન વિચિકિચ્છં ઉપ્પાદેતિ.

અપરપ્પચ્ચયાતિ ન પરપ્પચ્ચયેન, અઞ્ઞસ્સ અપત્તિયાયેત્વા અત્તપચ્ચક્ખઞાણમેવસ્સ એત્થ હોતીતિ. **એત્તાવતા ખો, કચ્ચાન, સમ્માદિટ્ઠિ હોતી**તિ એવં સત્તસઞ્ઞાય પહીનત્તા એત્તકેન સમ્માદસ્સનં નામ હોતીતિ મિસ્સકસમ્માદિટ્ઠિં આહ. **અયમેકો અન્તો**તિ એસ એકો નિકૂટન્તો લામકન્તો પઠમકં સસ્સતં. **અયં દુતિયો**તિ એસ દુતિયો સબ્બં નત્થીતિ ઉપ્પજ્જનકદિટ્ઠિસઙ્ખાતો નિકૂટન્તો લામકન્તો દુતિયકો ઉચ્છેદોતિ અત્થો. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવાતિ. પઞ્ચમં.

૬. ધમ્મકથિકસુત્તવણ્ણના

૧૬. છટ્ઠે **નિબ્બિદાયા**તિ નિબ્બિન્દનત્થાય. **વિરાગાયા**તિ વિરજ્જનત્થાય. **નિરોધાયા**તિ નિરુજ્ઝનત્થાય. **પટિપન્નો હોતી**તિ એત્થ સીલતો પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા પટિપન્નોતિ વેદિતબ્બો. **ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો**તિ લોકુત્તરસ્સ નિબ્બાનધમ્મસ્સ અનુધમ્મભૂતં પટિપદં પટિપન્નો. **અનુધમ્મભૂતન્તિ** અનુરૂપસભાવભૂતં. **નિબ્બિદા વિરાગા નિરોધા**તિ નિબ્બિદાય ચેવ વિરાગેન ચ નિરોધેન ચ. **અનુપાદા વિમુત્તો**તિ ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ કિઞ્ચિ ધમ્મં અનુપાદિયિત્વા વિમુત્તો. **દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનપ્પત્તો**તિ દિટ્ઠેવ ધમ્મે નિબ્બાનપ્પત્તો. **અલં વચનાયા**તિ, એવં વત્તબ્બતં અરહતિ, યુત્તો અનુચ્છવિકોતિ અત્થો . એવમેત્થ એકેન નયેન ધમ્મકથિકસ્સ પુચ્છા કથિતા, દ્વીહિ તં વિસેસેત્વા સેક્ખાસેક્ખભૂમિયો નિદ્દિટ્ઠાતિ. છટ્ઠં.

૭. અચેલકસ્સપસુત્તવણ્ણના

૧૭. સત્તમે **અચેલો કસ્સપો**તિ લિઙ્ગેન અચેલો નિચ્ચેલો, નામેન કસ્સપો. **દૂરતોવા**તિ મહતા ભિક્ખુસઙ્ઘેન પરિવુતં આગચ્છન્તં દૂરતો એવ અદ્દસ. **કિઞ્ચિદેવ દેસન્તિ** કિઞ્ચિદેવ કારણં. **ઓકાસન્તિ** પઞ્હબ્યાકરણસ્સ ખણં

કાલં. **અન્તરઘરન્તિ** ‘‘ન પલ્લત્થિકાય અન્તરઘરે નિસીદિસ્સામી’’તિ એત્થ અન્તોનિવેસનં અન્તરઘરં. ‘‘ઓક્ખિત્તચક્ખુ અન્તરઘરે ગમિસ્સામી’’તિ એત્થ ઇન્દખીલતો પટ્ઠાય અન્તોગામો. ઇધાપિ અયમેવ અધિપ્પેતો. **યદાકઙ્ખસી**તિ યં ઇચ્છસિ.

કસ્મા પન ભગવા કથેતુકામો યાવતતિયં પટિક્ખિપીતિ? ગારવજનનત્થં. દિટ્ઠિગતિકા હિ ખિપ્પં કથિયમાને ગારવં ન કરોન્તિ, ‘‘સમણં ગોતમં ઉપસઙ્કમિતુમ્પિ પુચ્છિતુમ્પિ સુકરં, પુચ્છિતમત્તેયેવ કથેતી’’તિ વચનમ્પિ ન સદ્દહન્તિ. દ્વે તયો વારે પટિક્ખિત્તે પન ગારવં કરોન્તિ, ‘‘સમણં ગોતમં ઉપસઙ્કમિતુમ્પિ પઞ્હં પુચ્છિતુમ્પિ દુક્કર’’ન્તિ યાવતતિયં યાચિતે કથિયમાનં સુસ્સૂસન્તિ સદ્દહન્તિ. ઇતિ ભગવા ‘‘અયં સુસ્સૂસિસ્સતિ સદ્દહિસ્સતી’’તિ યાવતતિયં યાચાપેત્વા કથેસિ. અપિચ યથા ભિસક્કો તેલં વા ફાણિતં વા પચન્તો મુદુપાકખરપાકાનં પાકકાલં આગમયમાનો પાકકાલં અનતિક્કમિત્વાવ ઓતારેતિ. એવં ભગવા સત્તાનં ઞાણપરિપાકં આગમયમાનો ‘‘એત્તકેન કાલેન ઇમસ્સ ઞાણં પરિપાકં ગમિસ્સતી’’તિ ઞત્વાવ યાવતતિયં યાચાપેસિ.

મા હેવં, કસ્સપાતિ, કસ્સપ, મા એવં ભણિ. **સયંકતં દુક્ખન્તિ** હિ વત્તું ન વટ્ટતિ, અત્તા નામ કોચિ દુક્ખસ્સ કારકો નત્થીતિ દીપેતિ. પરતોપિ એસેવ નયો. **અધિચ્ચસમુપ્પન્નન્તિ** અકારણેન યદિચ્છાય ઉપ્પન્નં. **ઇતિ પુટ્ઠો સમાનો**તિ કસ્મા એવમાહ? એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘અયં ‘સયંકતં દુક્ખ’ન્તિઆદિના પુટ્ઠો ‘મા હેવ’ન્તિ વદતિ, ‘નત્થી’તિ પુટ્ઠો ‘અત્થી’તિ વદતિ. ‘ભવં ગોતમો દુક્ખં ન જાનાતિ ન પસ્સતી’તિ પુટ્ઠો ‘જાનામિ ખ્વાહ’ન્તિ વદતિ. કિઞ્ચિ નુ ખો મયા વિરજ્ઝિત્વા પુચ્છિતો’’તિ મૂલતો પટ્ઠાય અત્તનો પુચ્છમેવ સોધેન્તો એવમાહ. **આચિક્ખતુ ચ મે, ભન્તે, ભગવા**તિ ઇધ સત્થરિ સઞ્જાતગારવો ‘‘ભવ’’ન્તિ અવત્વા ‘‘ભગવા’’તિ વદતિ.

સો કરોતીતિઆદિ, ‘‘સયંકતં દુક્ખ’’ન્તિ લદ્ધિયા પટિસેધનત્થં વુત્તં. એત્થ ચ **સતો**તિ ઇદં ભુમ્મત્થે સામિવચનં, તસ્મા એવમત્થો દટ્ઠબ્બો – સો કરોતિ સો પટિસંવેદયતીતિ ખો, કસ્સપ, આદિમ્હિયેવ એવં સતિ પચ્છા સયંકતં દુક્ખન્તિ અયં લદ્ધિ હોતિ. એત્થ ચ **દુક્ખન્તિ** વટ્ટદુક્ખં અધિપ્પેતં. **ઇતિ વદન્તિ** એતસ્સ પુરિમેન આદિસદ્દેન અનન્તરેન ચ સસ્સતસદ્દેન સમ્બન્ધો હોતિ. ‘‘દીપેતિ ગણ્હાતી’’તિ અયં પનેત્થ પાઠસેસો. ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ – ઇતિ એવં વદન્તો આદિતોવ સસ્સતં દીપેતિ, સસ્સતં ગણ્હાતિ. કસ્મા? તસ્સ હિ તં દસ્સનં એતં પરેતિ, કારકઞ્ચ વેદકઞ્ચ એકમેવ ગણ્હન્તં એતં સસ્સતં ઉપગચ્છતીતિ અત્થો.

અઞ્ઞો કરોતીતિઆદિ પન ‘‘પરંકતં દુક્ખ’’ન્તિ લદ્ધિયા પટિસેધનત્થં વુત્તં. ‘‘આદિતો સતો’’તિ ઇદં પન ઇધાપિ આહરિતબ્બં. અયઞ્હેત્થ અત્થો – અઞ્ઞો કરોતિ અઞ્ઞો પટિસંવેદિયતીતિ ખો પન, કસ્સપ, આદિમ્હિયેવ એવં સતિ, પચ્છા ‘‘કારકો ઇધેવ ઉચ્છિજ્જતિ, તેન કતં અઞ્ઞો પટિસંવેદિયતી’’તિ એવં ઉપ્પન્નાય ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા સદ્ધિં સમ્પયુત્તાય વેદનાય અભિતુન્નસ્સ વિદ્ધસ્સ સતો ‘‘પરંકતં દુક્ખ’’ન્તિ અયં લદ્ધિ હોતીતિ. **ઇતિ વદન્તિ**આદિ વુત્તનયેનેવ યોજેતબ્બં. તત્રાયં યોજના – એવઞ્ચ વદન્તો આદિતોવ ઉચ્છેદં દીપેતિ, ઉચ્છેદં ગણ્હાતિ. કસ્મા? તસ્સ હિ તં દસ્સનં એતં પરેતિ, એતં ઉચ્છેદં ઉપગચ્છતીતિ અત્થો.

એતે તેતિ યે સસ્સતુચ્છેદસઙ્ખાતે ઉભો અન્તે (અનુપગમ્મ તથાગતો ધમ્મં દેસેતિ, એતે તે, કસ્સપ, ઉભો અન્તે) અનુપગમ્મ પહાય અનલ્લીયિત્વા મજ્ઝેન તથાગતો ધમ્મં દેસેતિ, મજ્ઝિમાય પટિપદાય ઠિતો દેસેતીતિ અત્થો. કતરં ધમ્મન્તિ ચે? યદિદં અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારાતિ. એત્થ હિ કારણતો ફલં, કારણનિરોધેન ચસ્સ

નિરોધો દીપિતો, ન કોચિ કારકો વા વેદકો વા નિદ્દિટ્ઠો. એત્તાવતા સેસપઞ્હા પટિસેધિતા હોન્તિ. **ઉભો અન્તે અનુપગમ્મા**તિ ઇમિના હિ તતિયપઞ્હો પટિક્ખિત્તો. **અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા**તિ ઇમિના અધિચ્ચસમુપ્પન્નતા ચેવ અજાનનઞ્ચ પટિક્ખિત્તન્તિ વેદિતબ્બં.

લભેય્યન્તિ ઇદં સો ભગવતો સન્તિકે ભિક્ખુભાવં પત્થયમાનો આહ. અથ ભગવા યોનેન ખન્ધકે તિત્થિયપરિવાસો (મહાવ॰ ૮૬) પઞ્ઞત્તો, યં અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો સામણેરભૂમિયં ઠિતો ''અહં, ભન્તે, ઇત્થન્નામો અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો ઇમસ્મિં ધમ્મવિનયે આકઙ્ખામિ ઉપસમ્પદં. સ્વાહં, ભન્તે, સઙ્ઘં ચત્તારો માસે પરિવાસં યાચામી''તિઆદિના નયેન સમાદિયિત્વા પરિવસતિ, તં સન્ધાય **યો ખો, કસ્સપ, અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો**તિઆદિમાહ. તત્થ **પબ્બજ્જ**ન્તિ વચનસિલિટ્ઠતાવસેન વુત્તં. અપરિવસિત્વાયેવ હિ પબ્બજ્જં લભતિ. ઉપસમ્પદત્થિકેન પન નાતિકાલેન ગામપ્પવેસનાદીનિ અટ્ઠ વત્તાનિ પૂરેન્તેન પરિવસિતબ્બં. **આરદ્ધચિત્તા**તિ અટ્ઠવત્તપૂરણેન તુટ્ઠચિત્તા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પનેસ તિત્થિયપરિવાસો સમન્તપાસાદિકાય વિનયટ્ઠકથાય પબ્બજ્જક્ખન્ધકવણ્ણનાયં (મહાવ॰ અટ્ઠ॰ ૮૬) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

અપિચ મયાતિ અયમેત્થ પાઠો, અઞ્ઞત્થ પન ''અપિચ મેત્થા''તિ. **પુગ્ગલવેમત્તતા વિદિતા**તિ પુગ્ગલનાનત્તં વિદિતં. ''અયં પુગ્ગલો પરિવાસારહો, અયં ન પરિવાસારહો''તિ ઇદં મય્હં પાકટન્તિ દસ્સેતિ. તતો કસ્સપો ચિન્તેસિ – ''અહો અચ્છરિયં બુદ્ધસાસનં, યત્થ એવં ઘંસિત્વા કોટ્ટેત્વા યુત્તમેવ ગણ્હન્તિ, અયુત્તં છડ્ડેન્તી''તિ. તતો સુટ્ઠુતરં પબ્બજ્જાય સઞ્જાતુસ્સાહો **સચે, ભન્તે**તિઆદિમાહ. અથ ભગવા તસ્સ તિબ્બચ્છન્દતં વિદિત્વા ''ન કસ્સપો પરિવાસં અરહતી''તિ અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આમન્તેસિ – ''ગચ્છ, ભિક્ખુ, કસ્સપં નહાપેત્વા પબ્બાજેત્વા આનેહી''તિ. સો તથા કત્વા તં પબ્બાજેત્વા ભગવતો સન્તિકં અગમાસિ. ભગવા ગણે નિસીદિત્વા ઉપસમ્પાદેસિ. તેન વુત્તં **અલત્થ ખો અચેલો કસ્સપો ભગવતો સન્તિકે પબ્બજ્જં, અલત્થ ઉપસમ્પદ**ન્તિ. **અચિરૂપસમ્પન્નો**તિઆદિ સેસં બ્રાહ્મણસંયુત્તે (સં॰ નિ॰ ૧.૧૮૭) વુત્તમેવાતિ. સત્તમં.

૮. તિમ્બરુકસુત્તવણ્ણના

૧૮. અટ્ઠમે **સા વેદના**તિઆદિ ''સયંકતં સુખદુક્ખ''ન્તિ લદ્ધિયા નિસેધનત્થં વુત્તં. એત્થાપિ **સતો**તિ ભુમ્મત્થેયેવ સામિવચનં. તત્રાયં અત્થદીપના – ''સા વેદના, સો વેદિયતી''તિ ખો, તિમ્બરુક, આદિમ્હિયેવ એવં સતિ ''સયંકતં સુખદુક્ખ''ન્તિ અયં લદ્ધિ હોતિ. એવઞ્હિ સતિ વેદનાય એવ વેદના કતા હોતિ. એવઞ્ચ વદન્તો ઇમિસ્સા વેદનાય પુબ્બેપિ અત્થિતં અનુજાનાતિ, સસ્સતં દીપેતિ સસ્સતં ગણ્હાતિ. કસ્મા? તસ્સ હિ તં દસ્સનં એતં પરેતિ, એતં સસ્સતં ઉપગચ્છતીતિ અત્થો. પુરિમઞ્હિ અત્થં સન્ધાયેવેતં ભગવતા વુત્તં ભવિસ્સતિ, તસ્મા અટ્ઠકથાયં તં યોજેત્વાવસ્સ અત્થો દીપિતો. **એવમ્પાહં ન વદામી**તિ અહં ''સા વેદના, સો વેદિયતી''તિ એવમ્પિ ન વદામિ. ''સયંકતં સુખદુક્ખ''ન્તિ એવમ્પિ ન વદામીતિ અત્થો.

અઞ્ઞા વેદનાતિઆદિ ''પરંકતં સુખદુક્ખ''ન્તિ લદ્ધિયા પટિસેધનત્થં વુત્તં. ઇધાપિ અયં અત્થયોજના –''અઞ્ઞા વેદના અઞ્ઞો વેદિયતી''તિ ખો, તિમ્બરુક, આદિમ્હિયેવ એવં સતિ પચ્છા યા પુરિમપક્ખે કારકવેદના, સા ઉચ્છિન્ના. તાય પન કતં અઞ્ઞો વેદિયતીતિ એવં ઉપ્પન્નાય ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા સદ્ધિં સમ્પયુત્તાય વેદનાય અભિતુન્નસ્સ સતો ''પરંકતં સુખદુક્ખ''ન્તિ અયં લદ્ધિ હોતિ. એવઞ્ચ વદન્તો કારકો ઉચ્છિન્નો, અઞ્ઞેન પટિસન્ધિ ગહિતાતિ ઉચ્છેદં દીપેતિ, ઉચ્છેદં ગણ્હાતિ. કસ્મા? તસ્સ હિ તં દસ્સનં એતં પરેતિ, એતં ઉચ્છેદં ઉપગચ્છતીતિ

અત્થો. ઇધાપિ હિ ઇમાનિ પદાનિ અટ્ઠકથાયં આહરિત્વા યોજિતાનેવ. ઇમસ્મિં સુત્તે વેદનાસુખદુક્ખં કથિતં. તઞ્ચ ખો વિપાકસુખદુક્ખમેવ વટ્ટતીતિ વુત્તં. અટ્ઠમં.

૯. બાલપણ્ડિતસુત્તવણ્ણના

૧૯. નવમે **અવિજ્જાનીવરણસ્સા**તિ અવિજ્જાય નિવારિતસ્સ. **એવમયં કાયો સમુદાગતો**તિ એવં અવિજ્જાય નિવારિતત્તા તણ્હાય ચ સમ્પયુત્તત્તાયેવ અયં કાયો નિબ્બત્તો. **અયઞ્ચેવ કાયો**તિ અયઞ્ચસ્સ અત્તનો સવિઞ્ઞાણકો કાયો. **બહિદ્ધા ચ નામરૂપ**ન્તિ બહિદ્ધા ચ પરેસં સવિઞ્ઞાણકો કાયો. અત્તનો ચ પરસ્સ ચ પઞ્ચહિ ખન્ધેહિ છહિ આયતનેહિ ચાપિ અયં અત્થો દીપેતબ્બોવ. **ઇત્થેતં દ્વય**ન્તિ એવમેતં દ્વયં. **દ્વયં પટિચ્ચ ફસ્સો**તિ અઞ્ઞત્થ ચક્ખુરૂપાદીનિ દ્વયાનિ પટિચ્ચ ચક્ખુસમ્ફસ્સાદયો વુત્તા, ઇધ પન અજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ આયતનાનિ. મહાદ્વયં નામ કિરેતં. **સળેવાયતનાની**તિ સળેવ ફસ્સાયતનાનિ ફસ્સકારણાનિ. **યેહિ ફુટ્ઠો**તિ યેહિ કારણભૂતેહિ આયતનેહિ ઉપ્પન્નેન ફસ્સેન ફુટ્ઠો. **અઞ્ઞતરેના**તિ એત્થ પરિપુણ્ણવસેન અઞ્ઞતરતા વેદિતબ્બા. **તત્રા**તિ તસ્મિં બાલપણ્ડિતાનં કાયનિબ્બત્તનાદિમ્હિ. **કો અધિપ્પયાસો**તિ કો અધિકપયોગો.

ભગવંમૂલકાતિ ભગવા મૂલં એતેસન્તિ ભગવંમૂલકા. ઇદં વુત્તં હોતિ – ઇમે, ભન્તે, અમ્હાકં ધમ્મા પુબ્બે કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધેન ઉપ્પાદિતા, તસ્મિં પરિનિબ્બુતે એકં બુદ્ધન્તરં અઞ્ઞો સમણો વા બ્રાહ્મણો વા ઇમે ધમ્મે ઉપ્પાદેતું સમત્થો નામ નાહોસિ, ભગવતા પન નો ઇમે ધમ્મા ઉપ્પાદિતા. ભગવન્તઞ્હિ નિસ્સાય મયં ઇમે ધમ્મે આજાનામ પટિવિજ્ઝામાતિ એવં ભગવંમૂલકા નો, ભન્તે, ધમ્માતિ. **ભગવંનેત્તિકા**તિ ભગવા હિ ધમ્માનં નેતા વિનેતા અનુનેતા, યથાસભાવતો પાટિયેક્કં પાટિયેક્કં નામં ગહેત્વા દસ્સેતાતિ ધમ્મા ભગવંનેત્તિકા નામ હોન્તિ. **ભગવંપટિસરણા**તિ ચતુભૂમકધમ્મા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ આપાથં આગચ્છમાના ભગવતિ પટિસરન્તિ નામાતિ ભગવંપટિસરણા. **પટિસરન્તી**તિ સમોસરન્તિ. અપિચ મહાબોધિમણ્ડે નિસિન્નસ્સ ભગવતો પટિવેધવસેન ફસ્સો આગચ્છતિ ''અહં ભગવા કિન્નામો''તિ? ત્વં ફુસનટ્ઠેન ફસ્સો નામ. વેદના, સઞ્ઞા, સઙ્ખારા, વિઞ્ઞાણં આગચ્છતિ ''અહં ભગવા કિન્નામ''ન્તિ, ત્વં વિજાનનટ્ઠેન વિઞ્ઞાણં નામાતિ એવં ચતુભૂમકધમ્માનં યથાસભાવતો પાટિયેક્કં પાટિયેક્કં નામં ગણ્હન્તો ભગવા ધમ્મે પટિસરતીતિ ભગવંપટિસરણા. **ભગવન્તંયેવ પટિભાતૂ**તિ ભગવતોવ એતસ્સ ભાસિતસ્સ અત્થો ઉપટ્ઠાતુ, તુમ્હેયેવ નો કથેત્વા દેથાતિ અત્થો.

સા ચેવ અવિજ્જાતિ એત્થ કિઞ્ચાપિ સા અવિજ્જા ચ તણ્હા ચ કમ્મં જવાપેત્વા પટિસન્ધિં આકડ્ઢિત્વા નિરુદ્ધા, યથા પન અજ્જાપિ યં હિય્યો ભેસજ્જં પીતં, તદેવ ભોજનં ભુઞ્જાતિ સરિક્ખકત્તેન તદેવાતિ વુચ્ચતિ, એવમિધાપિ સા ચેવ અવિજ્જા સા ચ તણ્હાતિ ઇદમ્પિ સરિક્ખકત્તેન વુત્તં. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયં. **દુક્ખક્ખયાયા**તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ ખયત્થાય. **કાયૂપગો હોતી**તિ અઞ્ઞં પટિસન્ધિકાયં ઉપગન્તા હોતિ. **યદિદં બ્રહ્મચરિયવાસો**તિ યો અયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસો, અયં બાલતો પણ્ડિતસ્સ વિસેસોતિ દસ્સેતિ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે સબ્બોપિ સપટિસન્ધિકો પુથુજ્જનો ''બાલો''તિ, અપ્પટિસન્ધિકો ખીણાસવો ''પણ્ડિતો''તિ વુત્તો. સોતાપન્નસકદાગામિઅનાગામિનો પન ''પણ્ડિતા''તિ વા ''બાલા''તિ વા ન વત્તબ્બા, ભજમાના પન પણ્ડિતપક્ખં ભજન્તિ. નવમં.

૧૦. પચ્ચયસુત્તવણ્ણના

૨૦. દસમે **પટિચ્ચસમુપ્પાદઞ્ચ વો ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ પટિચ્ચસમુપ્પન્ને ચ ધમ્મે**તિ સત્થા ઇમસ્મિં સુત્તે પચ્ચયે ચ પચ્ચયનિબ્બત્તે ચ સભાવધમ્મે દેસેસ્સામીતિ ઉભયં આરભિ. **ઉપ્પાદા વા તથાગતાન**ન્તિ તથાગતાનં

ઉપ્પાદેપિ, બુદ્ધેસુ ઉપ્પન્નેસુ અનુપ્પન્નેસુપિ જાતિપચ્ચયા જરામરણં, જાતિયેવ જરામરણસ્સ પચ્ચયો. **ઠિતાવ સા ધાતૂ**તિ ઠિતોવ સો પચ્ચયસભાવો, ન કદાચિ જાતિ જરામરણસ્સ પચ્ચયો ન હોતિ. **ધમ્મટ્ઠિતતા ધમ્મનિયામતા**તિ ઇમેહિપિ દ્વીહિ પચ્ચયમેવ કથેતિ. પચ્ચયેન હિ પચ્ચયુપ્પન્ના ધમ્મા તિટ્ઠન્તિ, તસ્મા પચ્ચયોવ ''ધમ્મટ્ઠિતતા''તિ વુચ્ચતિ. પચ્ચયો ધમ્મે નિયમેતિ, તસ્મા ''ધમ્મનિયામતા''તિ વુચ્ચતિ. **ઇદપ્પચ્ચયતા**તિ ઇમેસં જરામરણાદીનં પચ્ચયા ઇદપ્પચ્ચયા, ઇદપ્પચ્ચયાવ ઇદપ્પચ્ચયતા. **તન્તિ** તં પચ્ચયં. **અભિસમ્બુજ્ઝતી**તિ ઞાણેન અભિસમ્બુજ્ઝતિ. **અભિસમેતી**તિ ઞાણેન અભિસમાગચ્છતિ. **આચિક્ખતી**તિ કથેતિ. **દેસેતી**તિ દસ્સેતિ. **પઞ્ઞાપેતી**તિ જાનાપેતિ. **પટ્ઠપેતી**તિ ઞાણમુખે ઠપેતિ. **વિવરતી**તિ વિવરિત્વા દસ્સેતિ. **વિભજતી**તિ વિભાગતો દસ્સેતિ. **ઉત્તાનીકરોતી**તિ પાકટં કરોતિ. **પસ્સથાતિ ચાહા**તિ પસ્સથ ઇતિ ચ વદતિ. કિન્તિ? **જાતિપચ્ચયા, ભિક્ખવે, જરામરણ**ન્તિઆદિ.

ઇતિ ખો, ભિક્ખવેતિ એવં ખો, ભિક્ખવે. **યા તત્રા**તિ યા તેસુ ''જાતિપચ્ચયા જરામરણ''ન્તિઆદીસુ. **તથતા**તિઆદીનિ પચ્ચયાકારસ્સેવ વેવચનાનિ. સો તેહિ તેહિ પચ્ચયેહિ અનૂનાધિકેહેવ તસ્સ તસ્સ ધમ્મસ્સ સમ્ભવતો **તથતા**તિ, સામગ્ગિં ઉપગતેસુ પચ્ચયેસુ મુહુત્તમ્પિ તતો નિબ્બત્તાનં ધમ્માનં અસમ્ભવાભાવતો **અવિતથતા**તિ, અઞ્ઞધમ્મપચ્ચયેહિ અઞ્ઞધમ્માનુપ્પત્તિતો **અનઞ્ઞથતા**તિ, જરામરણાદીનં પચ્ચયતો વા પચ્ચયસમૂહતો વા **ઇદપ્પચ્ચયતા**તિ વુત્તો. તત્રાયં વચનત્થો – ઇમેસં પચ્ચયા ઇદપ્પચ્ચયા, ઇદપ્પચ્ચયા એવ ઇદપ્પચ્ચયતા, ઇદપ્પચ્ચયાનં વા સમૂહો ઇદપ્પચ્ચયતા. લક્ખણં પનેત્થ સદ્દસત્થતો વેદિતબ્બં.

અનિચ્ચન્તિ હુત્વા અભાવટ્ઠેન અનિચ્ચં. એત્થ ચ અનિચ્ચન્તિ ન જરામરણં અનિચ્ચં, અનિચ્ચસભાવાનં પન ખન્ધાનં જરામરણત્તા અનિચ્ચં નામ જાતં. **સઙ્ખતા**દીસુપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ **સઙ્ખત**ન્તિ પચ્ચયેહિ સમાગન્ત્વા કતં. **પટિચ્ચસમુપ્પન્ન**ન્તિ પચ્ચયે નિસ્સાય ઉપ્પન્નં. **ખયધમ્મ**ન્તિ ખયસભાવં. **વયધમ્મ**ન્તિ વિગચ્છનકસભાવં. **વિરાગધમ્મ**ન્તિ વિરજ્જનકસભાવં. **નિરોધધમ્મ**ન્તિ નિરુજ્ઝનકસભાવં. જાતિયાપિ વુત્તનયેનેવ અનિચ્ચતા વેદિતબ્બા. જનકપચ્ચયાનં વા કિચ્ચાનુભાવક્ખણે દિટ્ઠત્તા એકેન પરિયાયેનેત્થ અનિચ્ચાતિઆદીનિ યુજ્જન્તિયેવ. ભવાદયો અનિચ્ચાદિસભાવાયેવ.

સમ્મપ્પઞ્ઞાયાતિ સવિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞાય. **પુબ્બન્ત**ન્તિ પુરિમં અતીતન્તિ અત્થો. **અહોસિં નુ ખો**તિઆદીસુ ''અહોસિં નુ ખો નનુ ખો''તિ સસ્સતાકારઞ્ચ અધિચ્ચસમુપ્પત્તિઆકારઞ્ચ નિસ્સાય અતીતે અત્તનો વિજ્જમાનતઞ્ચ અવિજ્જમાનતઞ્ચ કઙ્ખતિ. કિં કારણન્તિ ન વત્તબ્બં, ઉમ્મત્તકો વિય બાલપુથુજ્જનો યથા વા તથા વા પવત્તતિ. **કિં નુ ખો અહોસિ**ન્તિ જાતિલિઙ્ગુપપત્તિયો નિસ્સાય ''ખત્તિયો નુ ખો અહોસિં, બ્રાહ્મણવેસ્સસુદ્દગહટ્ઠપબ્બજિતદેવમનુસ્સાનં અઞ્ઞતરો''તિ કઙ્ખતિ. **કથં નુ ખો**તિ સણ્ઠાનાકારં નિસ્સાય ''દીઘો નુ ખો અહોસિં રસ્સઓદાતકણ્હપમાણિકઅપ્પમાણિકાદીનં અઞ્ઞતરો''તિ કઙ્ખતિ. કેચિ પન ''ઇસ્સરનિમ્માનાદીનિ નિસ્સાય 'કેન નુ ખો કારણેન અહોસિ'ન્તિ હેતુતો કઙ્ખતી''તિ વદન્તિ. **કિં હુત્વા કિં અહોસિ**ન્તિ જાતિઆદીનિ નિસ્સાય ''ખત્તિયો હુત્વા નુ ખો બ્રાહ્મણો અહોસિં...પે॰... દેવો હુત્વા મનુસ્સો''તિ અત્તનો પરમ્પરં કઙ્ખતિ. સબ્બત્થેવ પન **અદ્ધાન**ન્તિ કાલાધિવચનમેતં. **અપરન્ત**ન્તિ અનાગતં અન્તં. **ભવિસ્સામિ નુ ખો નનુ ખો**તિ સસ્સતાકારઞ્ચ ઉચ્છેદાકારઞ્ચ નિસ્સાય અનાગતે અત્તનો વિજ્જમાનતઞ્ચ અવિજ્જમાનતઞ્ચ કઙ્ખતિ. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવ.

એતરહિ વા પચ્ચુપ્પન્નં અદ્ધાનન્તિ ઇદાનિ વા પટિસન્ધિમાદિં કત્વા ચુતિપરિયન્તં સબ્બમ્પિ વત્તમાનકાલં ગહેત્વા. **અજ્ઝત્તં કથંકથી ભવિસ્સતી**તિ અત્તનો ખન્ધેસુ વિચિકિચ્છી ભવિસ્સતિ. **અહં નુ ખોસ્મી**તિ અત્તનો

અત્થિભાવં કઙ્ખતિ. યુત્તં પનેતન્તિ? યુત્તં અયુત્તન્તિ કા એત્થ ચિન્તા. અપિચેત્થ ઇદં વત્થુમ્પિ ઉદાહરન્તિ – ચૂળમાતાય કિર પુત્તો મુણ્ડો, મહામાતાય પુત્તો અમુણ્ડો, તં પુત્તં મુણ્ડેસું, સો ઉટ્ઠાય ‘‘અહં નુ ખો ચૂળમાતાય પુત્તો’’તિ ચિન્તેસિ. એવં અહં નુ ખોસ્મીતિ કઙ્ખા હોતિ. **નો નુ ખોસ્મી**તિ અત્તનો નત્થિભાવં કઙ્ખતિ. તત્રાપિ ઇદં વત્થુ – એકો કિર મચ્છે ગણ્હન્તો ઉદકે ચિરટ્ઠાનેન સીતિભૂતં અત્તનો ઊરું મચ્છોતિ ચિન્તેત્વા પહરિ. અપરો સુસાનપસ્સે ખેત્તં રક્ખન્તો ભીતો સઙ્કુટિતો સયિ, સો પટિબુજ્ઝિત્વા અત્તનો જણ્ણુકાનિ દ્વે યક્ખાતિ ચિન્તેત્વા પહરિ. એવં નો નુ ખોસ્મીતિ કઙ્ખતિ.

કિં નુ ખોસ્મીતિ ખત્તિયોવ સમાનો અત્તનો ખત્તિયભાવં કઙ્ખતિ. એસેવ નયો સેસેસુપિ. દેવો પન સમાનો દેવભાવં અજાનન્તો નામ નત્થિ, સોપિ પન ‘‘અહં રૂપી નુ ખો અરૂપી નુ ખો’’તિઆદિના નયેન કઙ્ખતિ. ખત્તિયાદયો કસ્મા ન જાનન્તીતિ ચે? અપચ્ચક્ખા તેસં તત્થ તત્થ કુલે ઉપ્પત્તિ. ગહટ્ઠાપિ ચ પોત્થલિકાદયો પબ્બજિતસઞ્ઞિનો, પબ્બજિતાપિ ‘‘કુપ્પં નુ ખો મે કમ્મ’’ન્તિઆદિના નયેન ગહટ્ઠસઞ્ઞિનો. મનુસ્સાપિ ચ રાજાનો વિય અત્તનિ દેવસઞ્ઞિનો હોન્તિ. **કથં નુ ખોસ્મી**તિ વુત્તનયમેવ. કેવલઞ્હેત્થ અબ્ભન્તરે જીવો નામ અત્થીતિ ગહેત્વા તસ્સ સણ્ઠાનાકારં નિસ્સાય ‘‘દીઘો નુ ખોસ્મિ રસ્સચતુરસ્સછળંસઅટ્ઠંસસોળસંસાદીનં અઞ્ઞતરપ્પકારો’’તિ કઙ્ખન્તો કથં નુ ખોસ્મીતિ? કઙ્ખતીતિ વેદિતબ્બો. સરીરસણ્ઠાનં પન પચ્ચુપ્પન્નં અજાનન્તો નામ નત્થિ. **કુતો આગતો સો કુહિં ગામી ભવિસ્સતી**તિ અત્તભાવસ્સ આગતિગતિટ્ઠાનં કઙ્ખન્તો એવં કઙ્ખતિ. **અરિયસાવકસ્સા**તિ ઇધ સોતાપન્નો અધિપ્પેતો, ઇતરેપિ પન તયો અવારિતાયેવાતિ. દસમં.

આહારવગ્ગો દુતિયો.

૩. દસબલવગ્ગો

૧. દસબલસુત્તવણ્ણના

૨૧. દસબલવગ્ગસ્સ પઠમં દુતિયસ્સેવ સઙ્ખેપો.

૨. દુતિયદસબલસુત્તવણ્ણના

૨૨. દુતિયં ભગવતા અત્તનો અજ્ઝાસયસ્સ વસેન વુત્તં. તત્થ **દસબલસમન્નાગતો**તિ દસહિ બલેહિ સમન્નાગતો. બલઞ્ચ નામેતં દુવિધં કાયબલઞ્ચ ઞાણબલઞ્ચ. તેસુ તથાગતસ્સ કાયબલં હત્થિકુલાનુસારેન વેદિતબ્બં. વુત્તઞ્હેતં પોરાણેહિ –

> ‘‘કાળાવકઞ્ચ ગઙ્ગેય્યં, પણ્ડરં તમ્બપિઙ્ગલં;
> ગન્ધમઙ્ગલહેમઞ્ચ, ઉપોસથછદ્દન્તિમે દસા’’તિ.(મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૮; વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬૦); –

ઇમાનિ દસ હત્થિકુલાનિ. તત્થ **કાળાવક**ન્તિ પકતિહત્થિકુલં દટ્ઠબ્બં. યં દસન્નં પુરિસાનં કાયબલં, તં એકસ્સ કાળાવકસ્સ હત્થિનો. યં દસન્નં કાળાવકાનં બલં, તં એકસ્સ ગઙ્ગેય્યસ્સ. યં દસન્નં ગઙ્ગેય્યાનં, તં એકસ્સ પણ્ડરસ્સ. યં દસન્નં પણ્ડરાનં, તં એકસ્સ તમ્બસ્સ. યં દસન્નં તમ્બાનં, તં એકસ્સ પિઙ્ગલસ્સ. યં દસન્નં પિઙ્ગલાનં, તં એકસ્સ ગન્ધહત્થિનો. યં દસન્નં ગન્ધહત્થીનં, તં એકસ્સ મઙ્ગલસ્સ. યં દસન્નં મઙ્ગલાનં, તં એકસ્સ હેમવતસ્સ. યં દસન્નં હેમવતાનં, તં એકસ્સ ઉપોસથસ્સ. યં દસન્નં ઉપોસથાનં, તં એકસ્સ છદ્દન્તસ્સ. યં દસન્નં છદ્દન્તાનં, તં એકસ્સ

તથાગતસ્સ. નારાયનસઙ્ઘાતબલન્તિપિ ઇદમેવ વુચ્ચતિ. તદેતં પકતિહત્થિગણનાય હત્થીનં કોટિસહસ્સાનં, પુરિસગણનાય દસન્નં પુરિસકોટિસહસ્સાનં બલં હોતિ. ઇદં તાવ તથાગતસ્સ કાયબલં. ''દસબલસમન્નાગતો''તિ એત્થ પન એતં સઙ્ગહં ન ગચ્છતિ. એતઞ્હિ બાહિરકં લામકં તિરચ્છાનગતાનં સીહાદીનમ્પિ હોતિ. એતઞ્હિ નિસ્સાય દુક્ખપરિઞ્ઞા વા સમુદયપ્પહાનં વા મગ્ગભાવના વા ફલસચ્છિકિરિયા વા નત્થિ. અઞ્ઞં પન દસસુ ઠાનેસુ અકમ્પનત્થેન ઉપત્થમ્ભનત્થેન ચ દસવિધં ઞાણબલં નામ અત્થિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''દસબલસમન્નાગતો''તિ.

કતમં પન તન્તિ? ઠાનાટ્ઠાનાદીનં યથાભૂતં જાનનં. સેય્યથિદં – ઠાનઞ્ચ ઠાનતો અટ્ઠાનઞ્ચ અટ્ઠાનતો જાનનં એકં, અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્નાનં કમ્મસમાદાનાનં ઠાનસો હેતુસો યથાભૂતં વિપાકજાનનં એકં, સબ્બત્થગામિનિપટિપદાજાનનં એકં, અનેકધાતુનાનાધાતુલોકજાનનં એકં, પરસત્તાનં પરપુગ્ગલાનં નાનાધિમુત્તિકતાજાનનં એકં, તેસંયેવ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તજાનનં એકં, ઝાનવિમોક્ખસમાધિસમાપત્તીનં સંકિલેસવોદાનવુટ્ઠાનજાનનં એકં, પુબ્બેનિવાસજાનનં એકં, સત્તાનં ચુતૂપપાતજાનનં એકં, આસવક્ખયજાનનં એકન્તિ. અભિધમ્મે પન –

> ''ઇધ તથાગતો ઠાનઞ્ચ ઠાનતો અટ્ઠાનઞ્ચ અટ્ઠાનતો યથાભૂતં પજાનાતિ. યમ્પિ તથાગતો ઠાનઞ્ચ ઠાનતો અટ્ઠાનઞ્ચ અટ્ઠાનતો યથાભૂતં પજાનાતિ. ઇદમ્પિ તથાગતસ્સ તથાગતબલં હોતિ, યં બલં આગમ્મ તથાગતો આસભં ઠાનં પટિજાનાતિ , પરિસાસુ સીહનાદં નદતિ, બ્રહ્મચક્કં પવત્તેતી''તિ.

આદિના (વિભ॰ ૭૬૦) નયેન વિત્થારતો આગતાનેવ. અત્થવણ્ણનાપિ નેસં વિભઙ્ગટ્ઠકથાયઞ્ચેવ (વિભ॰ અટ્ઠ॰ ૭૬૦) પપઞ્ચસૂદનિયા ચ મજ્ઝિમટ્ઠકથાય (મ॰ નિ॰ અટ્ઠ॰ ૧.૧૪૮) સબ્બાકારતો વુત્તા. સા તત્થ વુત્તનયેનેવ ગહેતબ્બા.

ચતૂહિ ચ વેસારજ્જેહીતિ એત્થ સારજ્જપટિપક્ખં વેસારજ્જં, ચતૂસુ ઠાનેસુ વેસારજ્જભાવં પચ્ચવેક્ખન્તસ્સ ઉપ્પન્નસોમનસ્સમયઞાણસ્સેતં નામં. કતમેસુ ચતૂસુ? ''સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તે પટિજાનતો ઇમે ધમ્મા અનભિસમ્બુદ્ધા''તિઆદીસુ ચોદનાવત્થૂસુ. તત્રાયં પાળિ –

> ''ચત્તારિમાનિ, ભિક્ખવે, તથાગતસ્સ વેસારજ્જાનિ...પે॰.... કતમાનિ ચત્તારિ? 'સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ તે પટિજાનતો ઇમે ધમ્મા અનભિસમ્બુદ્ધા'તિ તત્ર વત મં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા દેવો વા મારો વા બ્રહ્મા વા કોચિ વા લોકસ્મિં સહ ધમ્મેન પટિચોદેસ્સતીતિ નિમિત્તમેતં, ભિક્ખવે, ન સમનુપસ્સામિ. એતમહં, ભિક્ખવે, નિમિત્તં અસમનુપસ્સન્તો ખેમપ્પત્તો અભયપ્પત્તો વેસારજ્જપ્પત્તો વિહરામિ. 'ખીણાસવસ્સ તે પટિજાનતો ઇમે આસવા અપરિક્ખીણા'તિ તત્ર વત મં...પે॰... 'યે ખો પન તે અન્તરાયિકા ધમ્મા વુત્તા, તે પટિસેવતો નાલં અન્તરાયાયા'તિ તત્ર વત મં...પે॰... 'યસ્સ ખો પન તે અત્થાય ધમ્મો દેસિતો, સો ન નિય્યાતિ તક્કરસ્સ સમ્મા દુક્ખક્ખયાયા'તિ તત્ર વત મં સમણો વા બ્રાહ્મણો વા...પે॰... વેસારજ્જપ્પત્તો વિહરામી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૮).

આસભં ઠાનન્તિ સેટ્ઠટ્ઠાનં ઉત્તમટ્ઠાનં. આસભા વા પુબ્બબુદ્ધા, તેસં ઠાનન્તિ અત્થો. અપિચ ગવસતજેટ્ઠકો ઉસભો, ગવસહસ્સજેટ્ઠકો વસભો, વજસતજેટ્ઠકો વા ઉસભો, વજસહસ્સજેટ્ઠકો વસભો, સબ્બગવસેટ્ઠો સબ્બપરિસ્સયસહો સેતો પાસાદિકો મહાભારવહો અસનિસતસદ્દેહિપિ અસમ્પકમ્પિયો નિસભો, સો ઇધ ઉસભોતિ

અધિપ્પેતો. ઇદમ્પિ હિ તસ્સ પરિયાયવચનં. ઉસભસ્સ ઇદન્તિ **આસભં**. **ઠાન**ન્તિ ચતૂહિ પાદેહિ પથવિં ઉપ્પીળેત્વા અવટ્ઠાનં (મ॰ નિ॰ ૧.૧૫૦). ઇદં પન આસભં વિયાતિ **આસભં**. યથેવ હિ નિસભસઙ્ખાતો ઉસભો ઉસભબલેન સમન્નાગતો ચતૂહિ પાદેહિ પથવિં ઉપ્પીળેત્વા અચલટ્ઠાનેન તિટ્ઠતિ, એવં તથાગતોપિ દસહિ તથાગતબલેહિ સમન્નાગતો ચતૂહિ વેસારજ્જપાદેહિ અટ્ઠપરિસપથવિં ઉપ્પીળેત્વા સદેવકે લોકે કેનચિ પચ્ચત્થિકેન પચ્ચામિત્તેન અકમ્પિયો અચલટ્ઠાનેન તિટ્ઠતિ. એવં તિટ્ઠમાનો ચ તં આસભં ઠાનં પટિજાનાતિ ઉપગચ્છતિ ન પચ્ચક્ખાતિ, અત્તનિ આરોપેતિ. તેન વુત્તં ''આસભં ઠાનં પટિજાનાતી''તિ.

પરિસાસૂતિ ''અટ્ઠ ખો ઇમા, સારિપુત્ત, પરિસા. કતમા અટ્ઠ? ખત્તિયપરિસા બ્રાહ્મણપરિસા ગહપતિપરિસા સમણપરિસા ચાતુમહારાજિકપરિસા તાવતિંસપરિસા મારપરિસા બ્રહ્મપરિસા''તિ, ઇમાસુ અટ્ઠસુ પરિસાસુ. **સીહનાદં નદતી**તિ સેટ્ઠનાદં અભીતનાદં નદતિ, સીહનાદસદિસં વા નાદં નદતિ. અયમત્થો સીહનાદસુત્તેન દીપેતબ્બો. યથા વા સીહો સહનતો ચેવ હનનતો ચ સીહોતિ વુચ્ચતિ, એવં તથાગતો લોકધમ્માનં સહનતો પરપ્પવાદાનઞ્ચ હનનતો સીહોતિ વુચ્ચતિ. એવં વુત્તસ્સ સીહસ્સ નાદં સીહનાદં. તત્થ યથા સીહો સીહબલેન સમન્નાગતો સબ્બત્થ વિસારદો વિગતલોમહંસો સીહનાદં નદતિ, એવં તથાગતસીહોપિ તથાગતબલેહિ સમન્નાગતો અટ્ઠસુ પરિસાસુ વિસારદો વિગતલોમહંસો, ''ઇતિ રૂપ''ન્તિઆદિના નયેન નાનાવિધદેસનાવિલાસસમ્પન્નં સીહનાદં નદતિ. તેન વુત્તં ''પરિસાસુ સીહનાદં નદતી''તિ.

બ્રહ્મચક્કં પવત્તેતીતિ એત્થ **બ્રહ્મ**ન્તિ સેટ્ઠં ઉત્તમં, વિસુદ્ધસ્સ ધમ્મચક્કસ્સેતં અધિવચનં. તં પન ધમ્મચક્કં દુવિધં હોતિ પટિવેધઞાણઞ્ચ દેસનાઞાણઞ્ચ. તત્થ પઞ્ઞાપભાવિતં અત્તનો અરિયફલાવહં પટિવેધઞાણં, કરુણાપભાવિતં સાવકાનં અરિયફલાવહં દેસનાઞાણં. તત્થ પટિવેધઞાણં ઉપ્પજ્જમાનં ઉપ્પન્નન્તિ દુવિધં. તઞ્હિ અભિનિક્ખમનતો પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા ઉપ્પજ્જમાનં, ફલક્ખણે ઉપ્પન્નં નામ. તુસિતભવનતો વા યાવ મહાબોધિપલ્લઙ્કે અરહત્તમગ્ગા ઉપ્પજ્જમાનં, ફલક્ખણે ઉપ્પન્નં નામ. દીપઙ્કરતો વા પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા ઉપ્પજ્જમાનં , ફલક્ખણે ઉપ્પન્નં નામ. દેસનાઞાણમ્પિ પવત્તમાનં પવત્તન્તિ દુવિધં. તઞ્હિ યાવ અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞસ્સ સોતાપત્તિમગ્ગા પવત્તમાનં, ફલક્ખણે પવત્તં નામ. તેસુ પટિવેધઞાણં લોકુત્તરં, દેસનાઞાણં લોકિયં. ઉભયમ્પિ પનેતં અઞ્ઞેહિ અસાધારણં બુદ્ધાનંયેવ ઓરસઞાણં.

ઇદાનિ યં ઇમિના ઞાણેન સમન્નાગતો સીહનાદં નદતિ, તં દસ્સેતું **ઇતિ રૂપ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **ઇતિ રૂપ**ન્તિ ઇદં રૂપં એત્તકં રૂપં, ઇતો ઉદ્ધં રૂપં નત્થીતિ રુપ્પનસભાવઞ્ચેવ ભૂતુપાદાયભેદઞ્ચ આદિં કત્વા લક્ખણરસપચ્ચુપટ્ઠાનપદટ્ઠાનવસેન અનવસેસરૂપપરિગ્ગહો વુત્તો. **ઇતિ રૂપસ્સ સમુદયો**તિ ઇમિના એવં પરિગ્ગહિતસ્સ રૂપસ્સ સમુદયો વુત્તો. તત્થ **ઇતી**તિ એવં સમુદયો હોતીતિ અત્થો. તસ્સ વિત્થારો ''અવિજ્જાસમુદયા રૂપસમુદયો તણ્હાસમુદયા, કમ્મસમુદયા આહારસમુદયા રૂપસમુદયોતિ નિબ્બત્તિલક્ખણં પસ્સન્તોપિ રૂપક્ખન્ધસ્સ ઉદયં પસ્સતી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૫૦) એવં વેદિતબ્બો. અત્થઙ્ગમેપિ ''અવિજ્જાનિરોધા રૂપનિરોધો...પે॰... વિપરિણામલક્ખણં પસ્સન્તોપિ રૂપક્ખન્ધસ્સ નિરોધં પસ્સતી''તિ અયં વિત્થારો.

ઇતિ વેદનાતિઆદીસુપિ અયં વેદના એત્તકા વેદના, ઇતો ઉદ્ધં વેદના નત્થિ, અયં સઞ્ઞા, ઇમે સઙ્ખારા, ઇદં વિઞ્ઞાણં એત્તકં વિઞ્ઞાણં , ઇતો ઉદ્ધં વિઞ્ઞાણં નત્થીતિ વેદયિતસઞ્જાનનઅભિસઙ્ખરણવિજાનનસભાવઞ્ચેવ સુખાદિરૂપસઞ્ઞાદિફસ્સાદિચક્ખુવિઞ્ઞાણાદિભેદઞ્ચ આદિં કત્વા લક્ખણરસપચ્ચુપટ્ઠાનપદટ્ઠાનવસેન અનવસેસવેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણપરિગ્ગહો વુત્તો. **ઇતિ વેદનાય સમુદયો**તિઆદીહિ પન એવં પરિગ્ગહિતાનં

વેદનાસઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણાનં સમુદયો વુત્તો. તત્રાપિ **ઇતી**તિ એવં સમુદયો હોતીતિ અત્થો. તેસમ્પિ વિત્થારો ‘‘અવિજ્જાસમુદયા વેદનાસમુદયો’’તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૫૦) રૂપે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો. અયં પન વિસેસો – તીસુ ખન્ધેસુ ‘‘આહારસમુદયા’’તિ અવત્વા ‘‘ફસ્સસમુદયા’’તિ વત્તબ્બં, વિઞ્ઞાણક્ખન્ધે ‘‘નામરૂપસમુદયા’’તિ. અત્થઙ્ગમપદમ્પિ તેસંયેવ વસેન યોજેતબ્બં. અયમેત્થ સઙ્ખેપો. વિત્થારતો પન ઉદયબ્બયવિનિચ્છયો સબ્બાકારપરિપૂરો વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તો.

ઇમસ્મિં સતિ ઇદં હોતીતિ અયમ્પિ અપરો સીહનાદો. તસ્સત્થો – ઇમસ્મિં અવિજ્જાદિકે પચ્ચયે સતિ ઇદં સઙ્ખારાદિકં ફલં હોતિ. **ઇમસ્સુપ્પાદા ઇદં ઉપ્પજ્જતી**તિ ઇમસ્સ અવિજ્જાદિકસ્સ પચ્ચયસ્સ ઉપ્પાદા ઇદં સઙ્ખારાદિકં ફલં ઉપ્પજ્જતિ. **ઇમસ્મિં અસતિ ઇદં ન હોતી**તિ ઇમસ્મિં અવિજ્જાદિકે પચ્ચયે અસતિ ઇદં સઙ્ખારાદિકં ફલં ન હોતિ. **ઇમસ્સ નિરોધા ઇદં નિરુજ્ઝતી**તિ ઇમસ્સ અવિજ્જાદિકસ્સ પચ્ચયસ્સ નિરોધા ઇદં સઙ્ખારાદિકં ફલં નિરુજ્ઝતિ. ઇદાનિ યથા તં હોતિ ચેવ નિરુજ્ઝતિ ચ, તં વિત્થારતો દસ્સેતું **યદિદં અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા**તિઆદિમાહ.

એવં સ્વાક્ખાતોતિ એવં પઞ્ચક્ખન્ધવિભજનાદિવસેન સુટ્ઠુ અક્ખાતો કથિતો. **ધમ્મો**તિ પઞ્ચક્ખન્ધપચ્ચયાકારધમ્મો. **ઉત્તાનો**તિ અનિકુજ્જિતો. **વિવટો**તિ વિવરિત્વા ઠપિતો. **પકાસિતો**તિ દીપિતો જોતિતો. **છિન્નપિલોતિકો**તિ પિલોતિકા વુચ્ચતિ છિન્નં ભિન્નં તત્થ તત્થ સિબ્બિતગણ્ઠિતં જિણ્ણવત્થં, તં યસ્સ નત્થીતિ અટ્ઠહત્થં નવહત્થં વા અહતસાટકં નિવત્થો, સો છિન્નપિલોતિકો નામ. અયમ્પિ ધમ્મો તાદિસો. ન હેત્થ કોહઞ્ઞાદિવસેન છિન્નભિન્નસિબ્બિતગણ્ઠિતભાવો અત્થિ. અપિચ ખુદ્દકસાટકોપિ પિલોતિકાતિ વુચ્ચતિ, સા યસ્સ નત્થિ, અટ્ઠનવહત્થો મહાપટો અત્થિ, સોપિ છિન્નપિલોતિકો, અપગતપિલોતિકોતિ અત્થો. તાદિસો અયં ધમ્મો. યથા હિ ચતુહત્થં સાટકં ગહેત્વા પરિગ્ગહણં કરોન્તો પુરિસો ઇતો ચિતો ચ અઞ્છન્તો કિલમતિ, એવં બાહિરકસમયે પબ્બજિતા અત્તનો પરિત્તકં ધમ્મં ‘‘એવં સતિ એવં ભવિસ્સતી’’તિ કપ્પેત્વા કપ્પેત્વા વડ્ઢેન્તા કિલમન્તિ. યથા પન અટ્ઠહત્થનવહત્થેન પરિગ્ગહણં કરોન્તો યથારુચિ પારુપતિ ન કિલમતિ, નત્થિ તત્થ અઞ્છિત્વા વડ્ઢનકિચ્ચં; એવં ઇમસ્મિમ્પિ ધમ્મે કપ્પેત્વા કપ્પેત્વા વિભજનકિચ્ચં નત્થિ, તેહિ તેહિ કારણેહિ મયાવ અયં ધમ્મો સુવિભત્તો સુવિત્થારિતોતિ ઇદમ્પિ સન્ધાય ‘‘છિન્નપિલોતિકો’’તિ આહ. અપિચ કચવરોપિ પિલોતિકાતિ વુચ્ચતિ, ઇમસ્મિઞ્ચ સાસને સમણકચવરં નામ પતિટ્ઠાતું ન લભતિ. તેનેવાહ –

‘‘કારણ્ડવં નિદ્ધમથ, કસમ્બું અપકસ્સથ;
તતો પલાપે વાહેથ, અસ્સમણે સમણમાનિને.

‘‘નિદ્ધમિત્વાન પાપિચ્છે, પાપઆચારગોચરે;
સુદ્ધા સુદ્ધેહિ સંવાસં, કપ્પયવ્હો પતિસ્સતા;
તતો સમગ્ગા નિપકા, દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સથા’’તિ. (અ॰ નિ॰ ૮.૧૦);

ઇતિ સમણકચવરસ્સ છિન્નત્તાપિ અયં ધમ્મો છિન્નપિલોતિકો નામ હોતિ.

અલમેવાતિ યુત્તમેવ. **સદ્ધાપબ્બજિતેના**તિ સદ્ધાય પબ્બજિતેન. **કુલપુત્તેના**તિ દ્વે કુલપુત્તા આચારકુલપુત્તો જાતિકુલપુત્તો ચ. તત્થ યો યતો કુતોચિ કુલા પબ્બજિત્વા સીલાદયો પઞ્ચ ધમ્મક્ખન્ધે પૂરેતિ, અયં **આચારકુલપુત્તો** નામ. યો પન યસકુલપુત્તાદયો વિય જાતિસમ્પન્નકુલા પબ્બજિતો, અયં **જાતિકુલપુત્તો** નામ. તેસુ

ઇધ આચારકુલપુત્તો અધિપ્પેતો. સચે પન જાતિકુલપુત્તો આચારવા હોતિ, અયં ઉત્તમોયેવ. એવરૂપેન કુલપુત્તેન. **વીરિયં આરભિતુ**ન્તિ ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં કાતું. ઇદાનિસ્સ ચતુરઙ્ગં દસ્સેન્તો **કામં તચો ચા**તિઆદિમાહ. એત્થ હિ તચો એકં અઙ્ગં, ન્હારુ એકં, અટ્ઠિ એકં, મંસલોહિતં એકન્તિ. ઇદઞ્ચ પન ચતુરઙ્ગસમન્નાગતં વીરિયં અધિટ્ઠહન્તેન નવસુ ઠાનેસુ સમાધાતબ્બં પુરેભત્તે પચ્છાભત્તે પુરિમયામે મજ્ઝિમયામે પચ્છિમયામે ગમને ઠાને નિસજ્જાય સયનેતિ.

દુક્ખં , **ભિક્ખવે**, **કુસીતો વિહરતી**તિ ઇમસ્મિં સાસને યો કુસીતો પુગ્ગલો, સો દુક્ખં વિહરતિ. બાહિરસમયે પન યો કુસીતો, સો સુખં વિહરતિ. **વોકિણ્ણો**તિ મિસ્સીભૂતો. **સદત્થ**ન્તિ સોભનં વા અત્થં સકં વા અત્થં, ઉભયેનાપિ અરહત્તમેવ અધિપ્પેતં. **પરિહાપેતી**તિ હાપેતિ ન પાપુણાતિ. કુસીતપુગ્ગલસ્સ હિ છ દ્વારાનિ અગુત્તાનિ હોન્તિ, તીણિ કમ્માનિ અપરિસુદ્ધાનિ, આજીવટ્ઠમકં સીલં અપરિયોદાતં, ભિન્નાજીવો કુલૂપકો હોતિ. સો સબ્રહ્મચારીનં અક્ખિમ્હિ પતિતરજં વિય ઉપઘાતકરો હુત્વા દુક્ખં વિહરતિ, પીઠમદ્દનો ચેવ હોતિ લણ્ડપૂરકો ચ, સત્થુ અજ્ઝાસયં ગહેતું ન સક્કોતિ, દુલ્લભં ખણં વિરાધેતિ, તેન ભુત્તો રટ્ઠપિણ્ડોપિ ન મહપ્ફલો હોતિ.

આરદ્ધવીરિયો ચ ખો, **ભિક્ખવે**તિ આરદ્ધવીરિયો પુગ્ગલો ઇમસ્મિંયેવ સાસને સુખં વિહરતિ. બાહિરસમયે પન યો આરદ્ધવીરિયો, સો દુક્ખં વિહરતિ. **પવિવિત્તો**તિ વિવિત્તો વિયુત્તો હુત્વા. **સદત્થં પરિપૂરેતી**તિ અરહત્તં પાપુણાતિ. આરદ્ધવીરિયસ્સ હિ છ દ્વારાનિ સુગુત્તાનિ હોન્તિ, તીણિ કમ્માનિ પરિસુદ્ધાનિ, આજીવટ્ઠમકં સીલં પરિયોદાતં સબ્રહ્મચારીનં અક્ખિમ્હિ સુસીતલઞ્જનં વિય ધાતુગતચન્દનં વિય ચ મનાપો હુત્વા સુખં વિહરતિ, સત્થુ અજ્ઝાસયં ગહેતું સક્કોતિ. સત્થા હિ –

''ચિરં જીવ મહાવીર, કપ્પં તિટ્ઠ મહામુની''તિ –

એવં ગોતમિયા વન્દિતો, ''ન ખો, ગોતમિ, તથાગતા એવં વન્દિતબ્બા''તિ પટિક્ખિપિત્વા તાય યાચિતો વન્દિતબ્બાકારં આચિક્ખન્તો એવમાહ –

''આરદ્ધવીરિયે પહિતત્તે, નિચ્ચં દળ્હપરક્કમે;
સમગ્ગે સાવકે પસ્સ, એસા બુદ્ધાન વન્દના''તિ. (અપ॰ થેરી ૨.૨.૧૭૧);

એવં આરદ્ધવીરિયો સત્થુ અજ્ઝાસયં ગહેતું સક્કોતિ, દુલ્લભં ખણં ન વિરાધેતિ. તસ્સ હિ બુદ્ધુપ્પાદો ધમ્મદેસના સઙ્ઘસુપ્પટિપત્તિ સફલા હોતિ સઉદ્રયા, રટ્ઠપિણ્ડોપિ તેન ભુત્તો મહપ્ફલો હોતિ.

હીનેન અગ્ગસ્સાતિ હીનાય સદ્ધાય હીનેન વીરિયેન હીનાય સતિયા હીનેન સમાધિના હીનાય પઞ્ઞાય અગ્ગસઙ્ખાતસ્સ અરહત્તસ્સ પત્તિ નામ ન હોતિ. **અગ્ગેન ચ ખો**તિ અગ્ગેહિ સદ્ધાદીહિ અગ્ગસ્સ અરહત્તસ્સ પત્તિ હોતિ. **મણ્ડપેય્ય**ન્તિ પસન્નટ્ઠેન મણ્ડં, પાતબ્બટ્ઠેન પેય્યં. યઞ્હિ પિવિત્વા અન્તરવીથિયં પતિતો વિસઞ્ઞી અત્તનો સાટકાદીનમ્પિ અસ્સામિકો હોતિ, તં પસન્નમ્પિ ન પાતબ્બં, મયહં પન સાસનં એવં પસન્નઞ્ચ પાતબ્બઞ્ચાતિ દસ્સેન્તો ''મણ્ડપેય્ય''ન્તિ આહ.

તત્થ તિવિધો મણ્ડો – દેસનામણ્ડો, પટિગ્ગહમણ્ડો, બ્રહ્મચરિયમણ્ડોતિ. કતમો દેસનામણ્ડો? ચતુન્નં અરિયસચ્ચાનં આચિક્ખના દેસના પઞ્ઞાપના પટ્ઠપના વિવરણા વિભજના ઉત્તાનીકમ્મં, ચતુન્નં સતિપટ્ઠાનાનં...

પે॰... અરિયસ્સ અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ મગ્ગસ્સ આચિક્ખના...પે॰... ઉત્તાનીકમ્મં, અયં **દેસનામણ્ડો**. કતમો પટિગ્ગહમણ્ડો? ભિક્ખૂ ભિક્ખુનિયો ઉપાસકા ઉપાસિકાયો દેવા મનુસ્સા યે વા પનઞ્ઞેપિ કેચિ વિઞ્ઞાતારો, અયં **પટિગ્ગહમણ્ડો**. કતમો બ્રહ્મચરિયમણ્ડો? અયમેવ અરિયો અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો, સેય્યથિદં – સમ્માદિટ્ઠિ...પે॰... સમ્માસમાધિ, અયં **બ્રહ્મચરિયમણ્ડો**. અપિચ અધિમોક્ખમણ્ડો સદ્ધિન્દ્રિયં, અસ્સદ્ધિયં કસટો, અસ્સદ્ધિયં કસટં છડ્ડેત્વા સદ્ધિન્દ્રિયસ્સ અધિમોક્ખમણ્ડં પિવતીતિ મણ્ડપેય્યન્તિઆદિનાપિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૨૩૮) નયેનેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **સત્થા સમ્મુખીભૂતો**તિ ઇદમેત્થ કારણવચનં. યસ્મા સત્થા સમ્મુખીભૂતો, તસ્મા વીરિયસમ્પયોગં કત્વા પિવથ એતં મણ્ડં. બાહિરકઞ્હિ ભેસજ્જમણ્ડમ્પિ વેજ્જસ્સ અસમ્મુખા પિવન્તાનં પમાણં વા ઉગ્ગમનં વા નિગ્ગમનં વા ન જાનામાતિ આસઙ્કા હોતિ. વેજ્જસમ્મુખા પન ‘‘વેજ્જો જાનિસ્સતી’’તિ નિરાસઙ્કા પિવન્તિ. એવમેવ અમ્હાકં ધમ્મસ્સામિ સત્થા સમ્મુખીભૂતોતિ વીરિયં કત્વા પિવથાતિ મણ્ડપાને નેસં નિયોજેન્તો **તસ્માતિહ, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. તત્થ **સફલા**તિ સાનિસંસા. **સઉદ્રયા**તિ સવડ્ઢિ. ઇદાનિ નિયોજનાનુરૂપં સિક્ખિતબ્બતં નિદ્દિસન્તો **અત્તત્થં વા હિ, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. તત્થ **અત્તત્થ**ન્તિ અત્તનો અત્થભૂતં અરહત્તં. **અપ્પમાદેન સમ્પાદેતુ**ન્તિ અપ્પમાદેન સબ્બકિચ્ચાનિ કાતું. **પરત્થ**ન્તિ પચ્ચયદાયકાનં મહપ્ફલાનિસંસં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ. દુતિયં.

૩. ઉપનિસસુત્તવણ્ણના

૨૩. તતિયે ‘‘જાનતો અહ’’ન્તિઆદીસુ **જાનતો**તિ જાનન્તસ્સ. **પસ્સતો**તિ પસ્સન્તસ્સ. દ્વેપિ પદાનિ એકત્થાનિ, બ્યઞ્જનમેવ નાનં. એવં સન્તેપિ ‘‘જાનતો’’તિ ઞાણલક્ખણં ઉપાદાય પુગ્ગલં નિદ્દિસતિ. જાનનલક્ખણઞ્હિ ઞાણં. ‘‘પસ્સતો’’તિ ઞાણપ્પભાવં ઉપાદાય. પસ્સનપ્પભાવઞ્હિ ઞાણં, ઞાણસમઙ્ગીપુગ્ગલો ચક્ખુમા વિય ચક્ખુના રૂપાનિ , ઞાણેન વિવટે ધમ્મે પસ્સતિ. **આસવાનં ખય**ન્તિ એત્થ આસવાનં પહાનં અસમુપ્પાદો ખીણાકારો નત્થિભાવોતિ અયમ્પિ આસવક્ખયોતિ વુચ્ચતિ, ભઙ્ગોપિ મગ્ગફલનિબ્બાનાનિપિ. ‘‘આસવાનં ખયા અનાસવં ચેતોવિમુત્તિ’’ન્તિઆદીસુ (મ॰ નિ॰ ૧.૪૩૮; વિભ॰ ૮૩૧) હિ ખીણાકારો આસવક્ખયોતિ વુચ્ચતિ. ‘‘યો આસવાનં ખયો વયો ભેદો પરિભેદો અનિચ્ચતા અન્તરધાન’’ન્તિ (વિભ॰ ૩૫૪) એત્થ ભઙ્ગો.

‘‘સેક્ખસ્સ સિક્ખમાનસ્સ, ઉજુમગ્ગાનુસારિનો;
ખયસ્મિં પઠમં ઞાણં, તતો અઞ્ઞા અનન્તરા’’તિ. (ઇતિવુ॰ ૬૨); –

એત્થ મગ્ગો. સો હિ આસવે ખેપેન્તો વૂપસમેન્તો ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા આસવાનં ખયોતિ વુત્તો. ‘‘આસવાનં ખયા સમણો હોતી’’તિ એત્થ ફલં. તઞ્હિ આસવાનં ખીણન્તે ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા આસવાનં ખયોતિ વુત્તં.

‘‘આસવા તસ્સ વડ્ઢન્તિ, આરા સો આસવક્ખયા’’તિ; (ધ॰ પ॰ ૨૫૩) –

એત્થ નિબ્બાનં. તઞ્હિ આગમ્મ આસવા ખીયન્તિ, તસ્મા આસવાનં ખયોતિ વુત્તં. ઇધ પન મગ્ગફલાનિ અધિપ્પેતાનિ. **નો અજાનતો નો અપસ્સતો**તિ યો પન ન જાનાતિ ન પસ્સતિ, તસ્સ નો વદામીતિ અત્થો. એતેન યે અજાનતો અપસ્સતોપિ સંસારાદીહિયેવ સુદ્ધિં વદન્તિ, તે પટિક્ખિત્તા હોન્તિ. પુરિમેન પદદ્વયેન ઉપાયો વુત્તો, ઇમિના અનુપાયં પટિસેધેતિ.

ઇદાનિ યં જાનતો આસવાનં ખયો હોતિ, તં દસ્સેતુકામો **કિઞ્ચ, ભિક્ખવે, જાનતો**તિ પુચ્છં આરભિ. તત્થ જાનના બહુવિધા. દબ્બજાતિકો એવ હિ કોચિ ભિક્ખુ છત્તં કાતું જાનાતિ, કોચિ ચીવરાદીનં અઞ્ઞતરં, તસ્સ

ઈદિસાનિ કમ્માનિ વત્તસીસે ઠત્વા કરોન્તસ્સ સા જાનના સગ્ગમગ્ગફલાનં પદટ્ઠાનં ન હોતીતિ ન વત્તબ્બં. યો પન સાસને પબ્બજિત્વા વેજ્જકમ્માદીનિ કાતું જાનાતિ, તસ્સેવં જાનતો આસવા વડ્ઢન્તિયેવ. તસ્મા યં જાનતો પસ્સતો ચ આસવાનં ખયો હોતિ, તદેવ દસ્સેન્તો **ઇતિ રૂપ**ન્તિઆદિમાહ. **એવં ખો, ભિક્ખવે, જાનતો**તિ એવં પઞ્ચન્નં ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં જાનન્તસ્સ. **આસવાનં ખયો હોતી**તિ આસવાનં ખયન્તે જાતત્તા ''આસવાનં ખયો''તિ લદ્ધનામં અરહત્તં હોતિ.

એવં અરહત્તનિકૂટેન દેસનં નિટ્ઠપેત્વા ઇદાનિ ખીણાસવસ્સ આગમનીયં પુબ્બભાગપટિપદં દસ્સેતું **યમ્પિસ્સ તં, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. તત્થ **ખયસ્મિં ખયેઞાણ**ન્તિ આસવક્ખયસઙ્ખાતે અરહત્તફલે પટિલદ્ધે સતિ પચ્ચવેક્ખણઞાણં. તઞ્હિ અરહત્તફલસઙ્ખાતે ખયસ્મિં પઠમવારં ઉપ્પન્ને પચ્છા ઉપ્પન્નત્તા ખયેઞાણન્તિ વુચ્ચતિ. **સઉપનિસ**ન્તિ સકારણં સપ્પચ્ચયં. **વિમુત્તી**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિ. સા હિસ્સ ઉપનિસ્સયપચ્ચયેન પચ્ચયો હોતિ. એવં ઇતો પરેસુપિ લબ્ભમાનવસેન પચ્ચયભાવો વેદિતબ્બો.

વિરાગોતિ મગ્ગો. સો હિ કિલેસે વિરાજેન્તો ખેપેન્તો ઉપ્પન્નો, તસ્મા વિરાગોતિ વુચ્ચતિ. **નિબ્બિદા**તિ નિબ્બિદાઞાણં. એતેન બલવવિપસ્સનં દસ્સેતિ. **બલવવિપસ્સના**તિ ભયતૂપટ્ઠાને ઞાણં આદીનવાનુપસ્સને ઞાણં મુઞ્ચિતુકમ્યતાઞાણં સઙ્ખારુપેક્ખાઞાણન્તિ ચતુન્નં ઞાણાનં અધિવચનં. **યથાભૂતઞાણદસ્સન**ન્તિ યથાસભાવજાનનસઙ્ખાતં દસ્સનં. એતેન તરુણવિપસ્સનં દસ્સેતિ. તરુણવિપસ્સના હિ બલવવિપસ્સનાય પચ્ચયો હોતિ. **તરુણવિપસ્સના**તિ સઙ્ખારપરિચ્છેદે ઞાણં કઙ્ખાવિતરણે ઞાણં સમ્મસને ઞાણં મગ્ગામગ્ગે ઞાણન્તિ ચતુન્નં ઞાણાનં અધિવચનં. **સમાધી**તિ પાદકજ્ઝાનસમાધિ. સો હિ તરુણવિપસ્સનાય પચ્ચયો હોતિ. **સુખ**ન્તિ અપ્પનાય પુબ્બભાગસુખં. તઞ્હિ પાદકજ્ઝાનસ્સ પચ્ચયો હોતિ. **પસ્સદ્ધી**તિ દરથપટિપ્પસ્સદ્ધિ. સા હિ અપ્પનાપુબ્બભાગસ્સ સુખસ્સ પચ્ચયો હોતિ. **પીતી**તિ બલવપીતિ. સા હિ દરથપટિપ્પસ્સદ્ધિયા પચ્ચયો હોતિ. **પામોજ્જ**ન્તિ દુબ્બલપીતિ. સા હિ બલવપીતિયા પચ્ચયો હોતિ. **સદ્ધા**તિ અપરાપરં ઉપ્પજ્જનસદ્ધા. સા હિ દુબ્બલપીતિયા પચ્ચયો હોતિ. **દુક્ખ**ન્તિ વટ્ટદુક્ખં. તઞ્હિ અપરાપરસદ્ધાય પચ્ચયો હોતિ. **જાતી**તિ સવિકારા ખન્ધજાતિ . સા હિ વટ્ટદુક્ખસ્સ પચ્ચયો હોતિ. **ભવો**તિ કમ્મભવો. (સો હિ સવિકારાય જાતિયા પચ્ચયો હોતિ.) એતેનુપાયેન સેસપદાનિપિ વેદિતબ્બાનિ.

થુલ્લફુસિતકેતિ મહાફુસિતકે. **પબ્બતકન્દરપદરસાખા**તિ એત્થ **કન્દરં** નામ 'ક'ન્તિલદ્ધનામેન ઉદકેન દારિતો ઉદકભિન્નો પબ્બતપદેસો, યો ''નિતમ્બો''તિપિ ''નદીકુઞ્જો''તિપિ વુચ્ચતિ. **પદરં** નામ અટ્ઠમાસે દેવે અવસ્સન્તે ફલિતો ભૂમિપ્પદેસો. **સાખા**તિ કુસુમ્ભગામિનિયો ખુદ્દકમાતિકાયો. **કુસોબ્ભા**તિ ખુદ્દકઆવાટા. **મહાસોબ્ભા**તિ મહાઆવાટા. **કુન્નદિયો**તિ ખુદ્દકનદિયો. **મહાનદિયો**તિ ગઙ્ગાયમુનાદિકા મહાસરિતા. **એવમેવ ખો , ભિક્ખવે, અવિજ્જૂપનિસા સઙ્ખારા**તિઆદીસુ અવિજ્જા પબ્બતોતિ દટ્ઠબ્બા. અભિસઙ્ખારા મેઘોતિ, વિઞ્ઞાણાદિવટ્ટં કન્દરાદયોતિ, વિમુત્તિ સાગરોતિ.

યથા પબ્બતમત્થકે દેવો વસ્સિત્વા પબ્બતકન્દરાદીનિ પૂરેન્તો અનુપુબ્બેન મહાસમુદ્દં સાગરં પૂરેતિ, એવં અવિજ્જાપબ્બતમત્થકે તાવ અભિસઙ્ખારમેઘસ્સ વસ્સનં વેદિતબ્બં. અસ્સુતવા હિ બાલપુથુજ્જનો અવિજ્જાય અઞ્ઞાણી હુત્વા તણ્હાય અભિલાસં કત્વા કુસલાકુસલકમ્મં આયૂહતિ, તં કુસલાકુસલકમ્મં પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણસ્સ પચ્ચયો હોતિ, પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણાદીનિ નામરૂપાદીનં. ઇતિ પબ્બતમત્થકે વુટ્ઠદેવસ્સ કન્દરાદયો પૂરેત્વા મહાસમુદ્દં આહચ્ચ ઠિતકાલો વિય અવિજ્જાપબ્બતમત્થકે વુટ્ઠસ્સ અભિસઙ્ખારમેઘસ્સ પરમ્પરપચ્ચયતાય

અનુપુબ્બેન વિઞ્ઞાણાદિવદ્ઢં પૂરેત્વા ઠિતકાલો. બુદ્ધવચનં પન પાળિયં અગહિતમ્પિ ‘‘ઇધ તથાગતો લોકે ઉપ્પજ્જતિ, અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતી’’તિ ઇમાય પાળિયા વસેન ગહિતમેવાતિ વેદિતબ્બં. યા હિ તસ્સ કુલગેહે નિબ્બત્તિ, સા કમ્મભવપચ્ચયા સવિકારા જાતિ નામ. સો બુદ્ધાનં વા બુદ્ધસાવકાનં વા સમ્મુખીભાવં આગમ્મ વદ્દદોસદીપકં લક્ખણાહટં ધમ્મકથં સુત્વા વદ્દવસેન પીળિતો હોતિ, એવમસ્સ સવિકારા ખન્ધજાતિ વદ્દદુક્ખસ્સ પચ્ચયો હોતિ. સો વદ્દદુક્ખેન પીળિતો અપરાપરં સદ્ધં જનેત્વા અગારસ્મા અનગારિયં પબ્બજતિ, એવમસ્સ વદ્દદુક્ખં અપરાપરસદ્ધાય પચ્ચયો હોતિ. સો પબ્બજ્જામત્તેનેવ અસન્તુટ્ઠો ઊનપઞ્ચવસ્સકાલે નિસ્સયં ગહેત્વા વત્તપટિપત્તિં પૂરેન્તો દ્વેમાતિકા પગુણં કત્વા કમ્માકમ્મં ઉગ્ગહેત્વા યાવ અરહત્તા નિજ્જટં કત્વા કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા અરઞ્ઞે વસન્તો પથવીકસિણાદીસુ કમ્મં આરભતિ, તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં નિસ્સાય દુબ્બલપીતિ ઉપ્પજ્જતિ. તદસ્સ સદ્ધૂપનિસં પામોજ્જં, તં બલવપીતિયા પચ્ચયો હોતિ. બલવપીતિ દરથપટિપ્પસ્સદ્ધિયા, સા અપ્પનાપુબ્બભાગસુખસ્સ, તં સુખં પાદકજ્ઝાનસમાધિસ્સ. સો સમાધિના ચિત્તકલ્લતં જનેત્વા તરુણવિપસ્સનાય કમ્મં કરોતિ. ઇચ્ચસ્સ પાદકજ્ઝાનસમાધિ તરુણવિપસ્સનાય પચ્ચયો હોતિ, તરુણવિપસ્સના બલવવિપસ્સનાય, બલવવિપસ્સના મગ્ગસ્સ, મગ્ગો ફલવિમુત્તિયા, ફલવિમુત્તિ પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સાતિ . એવં દેવસ્સ અનુપુબ્બેન સાગરં પૂરેત્વા ઠિતકાલો વિય ખીણાસવસ્સ વિમુત્તિસાગરં પૂરેત્વા ઠિતકાલો વેદિતબ્બોતિ. તતિયં.

૪. અઞ્ઞતિત્થિયસુત્તવણ્ણના

૨૪. ચતુત્થે **પાવિસી**તિ પવિટ્ઠો. સો ચ ન તાવ પવિટ્ઠો, ‘‘પવિસિસ્સામી’’તિ નિક્ખન્તત્તા પન એવં વુત્તો. યથા કિં? યથા ‘‘ગામં ગમિસ્સામી’’તિ નિક્ખન્તપુરિસો તં ગામં અપ્પત્તોપિ ‘‘કહં ઇત્થન્નામો’’તિ વુત્તે ‘‘ગામં ગતો’’તિ વુચ્ચતિ, એવં. **અતિપ્પગો**તિ તદા કિર થેરસ્સ અતિપ્પગોયેવ નિક્ખન્તદિવસો અહોસિ, અતિપ્પગોયેવ નિક્ખન્તભિક્ખૂ બોધિયઙ્ગણે ચેતિયઙ્ગણે નિવાસનપારુપનટ્ઠાનેતિ ઇમેસુ ઠાનેસુ યાવ ભિક્ખાચારવેલા હોતિ, તાવ પપઞ્ચં કરોન્તિ. થેરસ્સ પન ‘‘યાવ ભિક્ખાચારવેલા હોતિ, તાવ પરિબ્બાજકેહિ સદ્ધિં એકદ્વેકથાવારે કરિસ્સામી’’તિ ચિન્તયતો **યંનૂનાહ**ન્તિ એતદહોસિ. **પરિબ્બાજકાનં આરામો**તિ સો કિર આરામો દક્ખિણદ્વારસ્સ ચ વેળુવનસ્સ ચ અન્તરા અહોસિ. **ઇધા**તિ ઇમેસુ ચતૂસુ વાદેસુ. **કિંવાદી કિમક્ખાયી**તિ કિં વદતિ કિં આચિક્ખતિ, કિં એત્થ સમણસ્સ ગોતમસ્સ દસ્સનન્તિ પુચ્છન્તિ. **ધમ્મસ્સ ચાનુધમ્મં બ્યાકરેય્યામા**તિ, ભોતા ગોતમેન યં વુત્તં કારણં, તસ્સ અનુકારણં કથેય્યામ. **સહધમ્મિકો વાદાનુપાતો**તિ પરેહિ વુત્તકારણેન સકારણો હુત્વા સમણસ્સ ગોતમસ્સ વાદાનુપાતો વાદપ્પવત્તિ વિઞ્ઞૂહિ ગરહિતબ્બં કારણં કોચિ અપ્પમત્તકોપિ કથં નાગચ્છેય્ય? ઇદં વુત્તં હોતિ – કથં સબ્બાકારેનપિ સમણસ્સ ગોતમસ્સ વાદે ગારય્હં કારણં ન ભવેય્યાતિ?

ઇતિ વદન્તિ ફસ્સપચ્ચયા દુક્ખન્તિ એવં વદન્તોતિ અત્થો. **તત્રા**તિ તેસુ ચતૂસુ વાદેસુ. **તે વત અઞ્ઞત્ર ફસ્સા**તિ ઇદં ‘‘તદપિ ફસ્સપચ્ચયા’’તિ પટિઞ્ઞાય સાધકવચનં. યસ્મા હિ ન વિના ફસ્સેન દુક્ખપટિસંવેદના અત્થિ, તસ્મા જાનિતબ્બમેતં યથા ‘‘તદપિ ફસ્સપચ્ચયા’’તિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો.

સાધુ , **સાધુ, આનન્દા**તિ અયં સાધુકારો સારિપુત્તત્થેરસ્સ દિન્નો, આનન્દત્થેરેન પન સદ્ધિં ભગવા આમન્તેસિ. **એકમિદાહ**ન્તિ એત્થ **ઇધા**તિ નિપાતમત્તં, એકં સમયન્તિ અત્થો. ઇદં વચનં ‘‘ન કેવલં સારિપુત્તોવ રાજગહં પવિટ્ઠો, અહમ્પિ પાવિસિં. ન કેવલઞ્ચ તસ્સેવાયં વિતક્કો ઉપ્પન્નો, મય્હમ્પિ ઉપ્પજ્જિ. ન કેવલઞ્ચ તસ્સેવ સા તિત્થિયેહિ સદ્ધિં કથા જાતા, મય્હમ્પિ જાતપુબ્બા’’તિ દસ્સનત્થં વુત્તં.

અચ્છરિયં અબ્ભુતન્તિ ઉભયમ્પેતં વિમ્હયદીપનમેવ. વચનત્થો પનેત્થ અચ્છરં પહરિતું યુત્તન્તિ અચ્છરિયં. અભૂતપુબ્બં ભૂતન્તિ અબ્ભુતં. **એકેન પદેના**તિ ''ફસ્સપચ્ચયા દુક્ખ''ન્તિ ઇમિના એકેન પદેન. એતેન હિ સબ્બવાદાનં પટિક્ખેપત્થો વુત્તો. **એસેવત્થો**તિ એસોયેવ ફસ્સપચ્ચયા દુક્ખન્તિ પટિચ્ચસમુપ્પાદત્થો. **તઞ્ઞેવેત્થ પટિભાતૂ**તિ તઞ્ઞેવેત્થ ઉપટ્ઠાતુ. ઇદાનિ થેરો જરામરણાદિકાય પટિચ્ચસમુપ્પાદકથાય તં અત્થગમ્ભીરઞ્ચેવ ગમ્ભીરાવભાસઞ્ચ કરોન્તો **સચે મં, ભન્તે**તિઆદિં વત્વા યંમૂલકા કથા ઉપ્પન્ના, તદેવ પદં ગહેત્વા વિવટ્ટં દસ્સેન્તો **છન્નંત્વેવા**તિઆદિમાહ. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. ચતુત્થં.

૫. ભૂમિજસુત્તવણ્ણના

૨૫-૨૬. પઞ્ચમે **ભૂમિજો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં. સેસમિધાપિ પુરિમસુત્તે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. અયં પન વિસેસો – યસ્મા ઇદં સુખદુક્ખં ન કેવલં ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ, કાયેનપિ કરિયમાનં કરીયતિ, વાચાયપિ મનસાપિ, અત્તનાપિ કરિયમાનં કરીયતિ, પરેનપિ કરિયમાનં કરીયતિ, સમ્પજાનેનપિ કરિયમાનં કરીયતિ, અસમ્પજાનેનપિ, તસ્મા તસ્સ અપરમ્પિ પચ્ચયવિસેસં દસ્સેતું **કાયે વા હાનન્દ, સતી**તિઆદિમાહ. **કાયસઞ્ચેતનાહેતૂ**તિ કાયદ્વારે ઉપ્પન્નચેતનાહેતુ. વચીસઞ્ચેતનામનોસઞ્ચેતનાસુપિ એસેવ નયો. એત્થ ચ કાયદ્વારે કામાવચરકુસલાકુસલવસેન વીસતિ ચેતના લબ્ભન્તિ, તથા વચીદ્વારે. મનોદ્વારે નવહિ રૂપારૂપચેતનાહિ સદ્ધિં એકૂનતિંસાતિ તીસુ દ્વારેસુ એકૂનસત્તતિ ચેતના હોન્તિ, તપ્પચ્ચયં વિપાકસુખદુક્ખં દસ્સિતં. **અવિજ્જાપચ્ચયા ચા**તિ ઇદં તાપિ ચેતના અવિજ્જાપચ્ચયા હોન્તીતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. યસ્મા પન તં યથાવુત્તચેતનાભેદં કાયસઙ્ખારઞ્ચેવ વચીસઙ્ખારઞ્ચ મનોસઙ્ખારઞ્ચ પરેહિ અનુસ્સાહિતો સામં અસઙ્ખારિકચિત્તેન કરોતિ, પરેહિ કારિયમાનો સસઙ્ખારિકચિત્તેનાપિ કરોતિ, ''ઇદં નામ કમ્મં કરોતિ, તસ્સ એવરૂપો નામ વિપાકો ભવિસ્સતી''તિ, એવં કમ્મઞ્ચ વિપાકઞ્ચ જાનન્તોપિ કરોતિ, માતાપિતૂસુ ચેતિયવન્દનાદીનિ કરોન્તેસુ અનુકરોન્તા દારકા વિય કેવલં કમ્મમેવ જાનન્તો ''ઇમસ્સ પન કમ્મસ્સ અયં વિપાકો''તિ વિપાકં અજાનન્તોપિ કરોતિ, તસ્મા તં દસ્સેતું **સામં વા તં, આનન્દ, કાયસઙ્ખારં અભિસઙ્ખરોતી**તિઆદિ વુત્તં.

ઇમેસુ, આનન્દ, ધમ્મેસૂતિ યે ઇમે ''સામં વા તં, આનન્દ, કાયસઙ્ખાર''ન્તિઆદીસુ ચતૂસુ ઠાનેસુ વુત્તા છસત્તતિ દ્વેસતા ચેતનાધમ્મા, ઇમેસુ ધમ્મેસુ અવિજ્જા ઉપનિસ્સયકોટિયા અનુપતિતા. સબ્બેપિ હિ તે ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા''તિ એત્થેવ સઙ્ગહં ગચ્છન્તિ. ઇદાનિ વિવટ્ટં દસ્સેન્તો **અવિજ્જાય ત્વેવા**તિઆદિમાહ. **સો કાયો ન હોતી**તિ યસ્મિં કાયે સતિ કાયસઞ્ચેતનાપચ્ચયં અજ્ઝત્તં સુખદુક્ખં ઉપ્પજ્જતિ, સો કાયો ન હોતિ. વાચામનેસુપિ એસેવ નયો. અપિચ કાયોતિ ચેતનાકાયો, વાચાપિ ચેતનાવાચા, મનોપિ કમ્મમનોયેવ. દ્વારકાયો વા કાયો. વાચામનેસુપિ એસેવ નયો. ખીણાસવો ચેતિયં વન્દતિ, ધમ્મં ભણતિ, કમ્મટ્ઠાનં મનસિ કરોતિ, કથમસ્સ કાયાદયો ન હોન્તીતિ? અવિપાકત્તા. ખીણાસવેન હિ કતં કમ્મં નેવ કુસલં હોતિ નાકુસલં. અવિપાકં હુત્વા કિરિયામત્તે તિટ્ઠતિ, તેનસ્સ તે કાયાદયો ન હોન્તીતિ વુત્તં.

ખેત્તં તં ન હોતીતિઆદીસુપિ વિરુહનટ્ઠેન તં ખેત્તં ન હોતિ, પતિટ્ઠાનટ્ઠેન વત્થુ ન હોતિ, પચ્ચયટ્ઠેન આયતનં ન હોતિ, કારણટ્ઠેન અધિકરણં ન હોતિ. સઞ્ચેતનામૂલકઞ્હિ અજ્ઝત્તં સુખદુક્ખં ઉપ્પજ્જેય્ય, સા સઞ્ચેતના એતેસં વિરુહનાદીનં અત્થાનં અભાવેન તસ્સ સુખદુક્ખસ્સ નેવ ખેત્તં, ન વત્થુ ન આયતનં, ન અધિકરણં હોતીતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે વેદનાદીસુ સુખદુક્ખમેવ કથિતં, તઞ્ચ ખો વિપાકમેવાતિ. પઞ્ચમં.

છટ્ઠં ઉપવાણસુત્તં ઉત્તાનમેવ. એત્થ પન વટ્ટદુક્ખમેવ કથિતન્તિ. છટ્ઠં.

૭. પચ્ચયસુત્તવણ્ણના

૨૭-૨૮. સત્તમે પટિપાટિયા વુત્તેસુ પરિયોસાનપદં ગહેત્વા **કતમઞ્ચ, ભિક્ખવે, જરામરણ**ન્તિઆદિ વુત્તં. **એવં પચ્ચયં પજાનાતી**તિ એવં દુક્ખસચ્ચવસેન પચ્ચયં જાનાતિ. પચ્ચયસમુદયાદયોપિ સમુદયસચ્ચાદીનંયેવ વસેન વેદિતબ્બા. **દિટ્ઠિસમ્પન્નો**તિ મગ્ગદિટ્ઠિયા સમ્પન્નો. **દસ્સનસમ્પન્નો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **આગતો ઇમં સદ્ધમ્મ**ન્તિ મગ્ગસદ્ધમ્મં આગતો. **પસ્સતી**તિ મગ્ગસદ્ધમ્મમેવ પસ્સતિ. **સેક્ખેન ઞાણેના**તિ મગ્ગઞાણેનેવ. **સેક્ખાય વિજ્જાયા**તિ મગ્ગવિજ્જાય એવ. **ધમ્મસોતં સમાપન્નો**તિ મગ્ગસઙ્ખાતમેવ ધમ્મસોતં સમાપન્નો. **અરિયો**તિ પુથુજ્જનભૂમિં અતિક્કન્તો. **નિબ્બેધિકપઞ્ઞો**તિ નિબ્બેધિકપઞ્ઞાય સમન્નાગતો. **અમતદ્વારં આહચ્ચ તિટ્ઠતી**તિ અમતં નામ નિબ્બાનં, તસ્સ દ્વારં અરિયમગ્ગં આહચ્ચ તિટ્ઠતીતિ. અટ્ઠમં ઉત્તાનમેવ. સત્તમઅટ્ઠમાનિ.

૯. સમણબ્રાહ્મણસુત્તવણ્ણના

૨૯-૩૦. નવમં અક્ખરભાણકાનં ભિક્ખૂનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં. તે હિ **પરી**તિ ઉપસગ્ગં પક્ખિપિત્વા વુચ્ચમાને પટિવિજ્ઝિતું સક્કોન્તિ. નવમં.

દસમે સબ્બં ઉત્તાનમેવ. ઇમેસુ દ્વીસુ સુત્તેસુ ચતુસચ્ચપટિવેધોવ કથિતો. દસમં.

દસબલવગ્ગો તતિયો.

૪. કળારખત્તિયવગ્ગો

૧. ભૂતસુત્તવણ્ણના

૩૧. કળારખત્તિયવગ્ગસ્સ પઠમે **અજિતપઞ્હે**તિ અજિતમાણવેન પુચ્છિતપઞ્હે. **સઙ્ખાતધમ્માસે**તિ સઙ્ખાતધમ્મા વુચ્ચન્તિ ઞાતધમ્મા તુલિતધમ્મા તીરિતધમ્મા. **સેક્ખા**તિ સત્ત સેક્ખા. **પુથૂ**તિ તેયેવ સત્ત જને સન્ધાય પુથૂતિ વુત્તં. **ઇધા**તિ ઇમસ્મિં સાસને. **નિપકો**તિ નેપક્કં વુચ્ચતિ પઞ્ઞા, તાય સમન્નાગતત્તા નિપકો, ત્વં પણ્ડિતો પબ્રૂહીતિ યાચતિ. **ઇરિયન્તિ** વુત્તિં આચારં ગોચરં વિહારં પટિપત્તિં. **મારિસા**તિ ભગવન્તં આલપતિ. સેક્ખાનઞ્ચ સઙ્ખાતધમ્માનઞ્ચ ખીણાસવાનઞ્ચ પટિપત્તિં મયા પુચ્છિતો પણ્ડિત, મારિસ, મય્હં કથેહીતિ અયમેત્થ સઙ્ખેપત્થો.

તુણ્હી અહોસીતિ કસ્મા યાવ તતિયં પુટ્ઠો તુણ્હી અહોસિ? કિં પઞ્હે કઙ્ખતિ, ઉદાહુ અજ્ઝાસયેતિ? અજ્ઝાસયે કઙ્ખતિ, નો પઞ્હે. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘સત્થા મં સેક્ખાસેક્ખાનં આગમનીયપટિપદં કથાપેતુકામો; સા ચ ખન્ધવસેન ધાતુવસેન આયતનવસેન પચ્ચયાકારવસેનાતિ બહૂહિ કારણેહિ સક્કા કથેતું. કથં કથેન્તો નુ ખો સત્થુ અજ્ઝાસયં ગહેત્વા કથેતું સક્ખિસ્સામી’’તિ? અથ સત્થા ચિન્તેસિ – ‘‘ઠપેત્વા મં અઞ્ઞો પત્તં આદાય ચરન્તો સાવકો નામ પઞ્ઞાય સારિપુત્તસમો નત્થિ. અયમ્પિ મયા પઞ્હં પુટ્ઠો યાવ તતિયં તુણ્હી એવ. પઞ્હે નુ ખો કઙ્ખતિ, ઉદાહુ અજ્ઝાસયે’’તિ. અથ ‘‘અજ્ઝાસયે’’તિ ઞત્વા પઞ્હકથનત્થાય નયં દદમાનો **ભૂતમિદન્તિ**, **સારિપુત્ત**, **પસ્સસી**તિ આહ.

તત્થ **ભૂતન્તિ** જાતં નિબ્બત્તં, ખન્ધપઞ્ચકસ્સેતં નામં. ઇતિ સત્થા ‘‘પઞ્ચક્ખન્ધવસેન, સારિપુત્ત, ઇમં પઞ્હં કથેહી’’તિ થેરસ્સ નયં દેતિ. સહનયદાનેન પન થેરસ્સ તીરે ઠિતપુરિસસ્સ વિવટો એકઙ્ગણો મહાસમુદ્દો વિય નયસતેન નયસહસ્સેન પઞ્હબ્યાકરણં ઉપટ્ઠાસિ. અથ નં બ્યાકરોન્તો **ભૂતમિદન્તિ**, **ભન્તે**તિઆદિમાહ. તત્થ **ભૂતમિદ**ન્તિ ઇદં નિબ્બત્તં ખન્ધપઞ્ચકં. **સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતી**તિ સહ વિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞાય સમ્મા પસ્સતિ. **પટિપન્નો હોતી**તિ સીલતો પટ્ઠાય યાવ અરહત્તમગ્ગા નિબ્બિદાદીનં અત્થાય પટિપન્નો હોતિ. **તદાહારસમ્ભવ**ન્તિ ઇદં કસ્મા આરભિ? એતં ખન્ધપઞ્ચકં આહારં પટિચ્ચ ઠિતં, તસ્મા તં આહારસમ્ભવં નામ કત્વા દસ્સેતું ઇદં આરભિ. ઇતિ ઇમિનાપિ પરિયાયેન સેક્ખપટિપદા કથિતા હોતિ. **તદાહારનિરોધા**તિ તેસં આહારાનં નિરોધેન. ઇદં કસ્મા આરભિ? તઞ્હિ ખન્ધપઞ્ચકં આહારનિરોધા નિરુજ્ઝતિ, તસ્મા તં આહારનિરોધસમ્ભવં નામ કત્વા દસ્સેતું ઇદં આરભિ. ઇતિ ઇમિનાપિ પરિયાયેન સેક્ખસ્સેવ પટિપદા કથિતા. **નિબ્બિદા**તિ આદીનિ સબ્બાનિ કારણવચનાનીતિ વેદિતબ્બાનિ. **અનુપાદા વિમુત્તો**તિ ચતૂહિ ઉપાદાનેહિ કઞ્ચિ ધમ્મં અગહેત્વા વિમુત્તો. **સાધુ સાધૂ**તિ ઇમિના થેરસ્સ બ્યાકરણં સમ્પહંસેત્વા સયમ્પિ તથેવ બ્યાકરોન્તો પુન ‘‘ભૂતમિદ’’ન્તિઆદિમાહાતિ. પઠમં.

૨. કળારસુત્તવણ્ણના

૩૨. દુતિયે **કળારખત્તિયો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં. દન્તા પનસ્સ કળારા વિસમસણ્ઠાના, તસ્મા ‘‘કળારો’’તિ વુચ્ચતિ. **હીનાયાવત્તો**તિ હીનસ્સ ગિહિભાવસ્સ અત્થાય નિવત્તો. **અસ્સાસમલત્થા**તિ અસ્સાસં અવસ્સયં પતિટ્ઠં ન હિ નૂન અલત્થ, તયો મગ્ગે તીણિ ચ ફલાનિ નૂન નાલત્થાતિ દીપેતિ. યદિ હિ તાનિ લભેય્ય, ન સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તેય્યાતિ અયં થેરસ્સ અધિપ્પાયો. **ન ખ્વાહં**, **આવુસો**તિ અહં ખો, આવુસો, ‘‘અસ્સાસં પત્તો, ન પત્તો’’તિ ન કઙ્ખામિ. થેરસ્સ હિ સાવકપારમીઞાણં અવસ્સયો, તસ્મા સો ન કઙ્ખતિ. **આયતિં પનાવુસો**તિ ઇમિના ‘‘આયતિં પટિસન્ધિં તુમ્હાકં ઉગ્ઘાટિતા, ન ઉગ્ઘાટિતા’’તિ અરહત્તપ્પત્તિં પુચ્છતિ. **ન ખ્વાહં**, **આવુસો**, **વિચિકિચ્છામી**તિ ઇમિના થેરો તત્થ વિચિકિચ્છાભાવં દીપેતિ.

યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ ‘‘ઇમં સુતકારણં ભગવતો આરોચેસ્સામી’’તિ ઉપસઙ્કમિ. **અઞ્ઞા બ્યાકતા**તિ અરહત્તં બ્યાકતં. **ખીણા જાતી**તિ ન થેરેન એવં બ્યાકતા, અયં પન થેરો તુટ્ઠો પસન્નો એવં પદબ્યઞ્જનાનિ આરોપેત્વા આહ. **અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આમન્તેસી**તિ તં સુત્વા સત્થા ચિન્તેસિ – ‘‘સારિપુત્તો ધીરો ગમ્ભીરો. ન સો કેનચિ કારણેન એવં બ્યાકરિસ્સતિ. સંખિત્તેન પન પઞ્હો બ્યાકતો ભવિસ્સતિ. પક્કોસાપેત્વા નં પઞ્હં બ્યાકરાપેસ્સામી’’તિ અઞ્ઞતરં ભિક્ખું આમન્તેસિ.

સચે તં સારિપુત્તાતિ ઇદં ભગવા ‘‘ન એસ અત્તનો ધમ્મતાય અઞ્ઞં બ્યાકરિસ્સતિ, પઞ્હમેતં પુચ્છિસ્સામિ, તં કથેન્તોવ અઞ્ઞં બ્યાકરિસ્સતી’’તિ અઞ્ઞં બ્યાકરાપેતું એવં પુચ્છિ. **યંનિદાનાવુસો**, **જાતી**તિ, આવુસો, અયં જાતિ નામ યંપચ્ચયા, તસ્સ પચ્ચયસ્સ ખયા ખીણસ્મિં જાતિયા પચ્ચયે જાતિસઙ્ખાતં ફલં ખીણન્તિ વિદિતં. ઇધાપિ ચ થેરો પઞ્હે અકઙ્ખિત્વા અજ્ઝાસયે કઙ્ખતિ. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘અઞ્ઞા નામ તણ્હા ખીણા, ઉપાદાનં ખીણં, ભવો ખીણો, પચ્ચયો ખીણો, કિલેસા ખીણાતિઆદીહિ બહૂહિ કારણેહિ સક્કા બ્યાકાતું, કથં કથેન્તો પન સત્થુ અજ્ઝાસયં ગહેતું સક્ખિસ્સામી’’તિ.

કિઞ્ચાપિ એવં અજ્ઝાસયે કઙ્ખતિ, પઞ્હં પન અટ્ઠપેત્વાવ પચ્ચયાકારવસેન બ્યાકાસિ. સત્થાપિ પચ્ચયાકારવસેનેવ બ્યાકરાપેતુકામો, તસ્મા એસ બ્યાકરોન્તોવ અજ્ઝાસયં ગણ્હિ. તાવદેવ ''ગહિતો મે સત્થુ અજ્ઝાસયો''તિ અઞ્ઞાસિ. અથસ્સ નયસતેન નયસહસ્સેન પઞ્હબ્યાકરણં ઉપટ્ઠાસિ. યસ્મા પન ભગવા ઉત્તરિ પઞ્હં પુચ્છતિ, તસ્મા તેન તં બ્યાકરણં અનુમોદિતન્તિ વેદિતબ્બં.

કથં જાનતો પન તેતિ ઇદં કસ્મા આરભિ? સવિસયે સીહનાદં નદાપેતું. થેરો કિર સૂકરનિખાતલેણદ્વારે દીઘનખપરિબ્બાજકસ્સ વેદનાપરિગ્ગહસુત્તે કથિયમાને તાલવણ્ટં ગહેત્વા સત્થારં બીજયમાનો ઠિતો તિસ્સો વેદના પરિગ્ગહેત્વા સાવકપારમીઞાણં અધિગતો, અયમસ્સ સવિસયો. ઇમસ્મિં સવિસયે ઠિતો સીહનાદં નદિસ્સતીતિ નં સન્ધાય સત્થા ઇદં પઞ્હં પુચ્છિ. **અનિચ્ચા**તિ હુત્વા અભાવટ્ઠેન અનિચ્ચા. **યદનિચ્ચં તં દુક્ખન્તિ** એત્થ કિઞ્ચાપિ સુખા વેદના ઠિતિસુખા વિપરિણામદુક્ખા, દુક્ખા વેદના ઠિતિદુક્ખા વિપરિણામસુખા, અદુક્ખમસુખા ઞાણસુખા અઞ્ઞાણદુક્ખા, વિપરિણામકોટિયા પન સબ્બાવ દુક્ખા નામ જાતા. **વિદિતન્તિ** યસ્મા એવં વેદનાત્તયં દુક્ખન્તિ વિદિતં, તસ્મા યા તત્થ તણ્હા, સા ન ઉપટ્ઠાસીતિ દસ્સેતિ.

સાધુ સાધૂતિ થેરસ્સ વેદનાપરિચ્છેદજાનને સમ્પહંસનં. થેરો હિ વેદના એકાતિ વા દ્વે તિસ્સો ચતસ્સોતિ વા અવુત્તેપિ વુત્તનયેન તાસં તિસ્સોતિ પરિચ્છેદં અઞ્ઞાસિ, તેન તં ભગવા સમ્પહંસન્તો એવમાહ. **દુક્ખસ્મિન્તિ** ઇદં ભગવા ઇમિના અધિપ્પાયેન આહ – ''સારિપુત્ત, યં તયા 'ઇમિના કારણેન વેદનાસુ તણ્હા ન ઉપટ્ઠાસી'તિ બ્યાકતં, તં સુબ્યાકતં. 'તિસ્સો વેદના'તિ વિભજન્તેન પન તે અતિપ્પપઞ્ચો કતો, તં 'દુક્ખસ્મિ'ન્તિ બ્યાકરોન્તેનપિ હિ તે સુબ્યાકતમેવ ભવેય્ય. યંકિઞ્ચિ વેદયિતં, તં દુક્ખન્તિ ઞાતમત્તેપિ હિ વેદનાસુ તણ્હા ન તિટ્ઠતિ''.

કથં વિમોક્ખાતિ કતરા વિમોક્ખા, કતરેન વિમોક્ખેન તયા અઞ્ઞા બ્યાકતાતિ અત્થો? **અજ્ઝત્તં વિમોક્ખા**તિ અજ્ઝત્તવિમોક્ખેન, અજ્ઝત્તસઙ્ખારે પરિગ્ગહેત્વા પત્તઅરહત્તેનાતિ અત્થો. તત્થ ચતુક્કં વેદિતબ્બં – અજ્ઝત્તં અભિનિવેસો અજ્ઝત્તં વુટ્ઠાનં, અજ્ઝત્તં અભિનિવેસો બહિદ્ધા વુટ્ઠાનં, બહિદ્ધા અભિનિવેસો બહિદ્ધા વુટ્ઠાનં, બહિદ્ધા અભિનિવેસો અજ્ઝત્તં વુટ્ઠાનન્તિ. અજ્ઝત્તઞ્હિ અભિનિવેસિત્વા બહિદ્ધાધમ્માપિ દટ્ઠબ્બાયેવ, બહિદ્ધા અભિનિવેસિત્વા અજ્ઝત્તધમ્માપિ. તસ્મા કોચિ ભિક્ખુ અજ્ઝત્તં સઙ્ખારેસુ ઞાણં ઓતારેત્વા તે વવત્થપેત્વા બહિદ્ધા ઓતારેતિ, બહિદ્ધાપિ પરિગ્ગહેત્વા પુન અજ્ઝત્તં ઓતારેતિ, તસ્સ અજ્ઝત્ત સઙ્ખારે સમ્મસનકાલે મગ્ગવુટ્ઠાનં હોતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં અભિનિવેસો અજ્ઝત્તં વુટ્ઠાનં નામ. કોચિ અજ્ઝત્તં સઙ્ખારેસુ ઞાણં ઓતારેત્વા તે વવત્થપેત્વા બહિદ્ધા ઓતારેતિ, તસ્સ બહિદ્ધા સઙ્ખારે સમ્મસનકાલે મગ્ગવુટ્ઠાનં હોતિ. ઇતિ અજ્ઝત્તં અભિનિવેસો બહિદ્ધા વુટ્ઠાનં નામ. કોચિ બહિદ્ધા સઙ્ખારેસુ ઞાણં ઓતારેત્વા, તે વવત્થપેત્વા અજ્ઝત્તં ઓતારેતિ, અજ્ઝત્તમ્પિ પરિગ્ગહેત્વા પુન બહિદ્ધા ઓતારેતિ, તસ્સ બહિદ્ધા સઙ્ખારે સમ્મસનકાલે મગ્ગવુટ્ઠાનં હોતિ. ઇતિ બહિદ્ધા અભિનિવેસો બહિદ્ધા વુટ્ઠાનં નામ. કોચિ બહિદ્ધા સઙ્ખારેસુ ઞાણં ઓતારેત્વા તે વવત્થપેત્વા અજ્ઝત્તં ઓતારેતિ, તસ્સ અજ્ઝત્તસઙ્ખારે સમ્મસનકાલે મગ્ગવુટ્ઠાનં હોતિ. ઇતિ બહિદ્ધા અભિનિવેસો અજ્ઝત્તં વુટ્ઠાનં નામ. તત્ર થેરો ''અજ્ઝત્તસઙ્ખારે પરિગ્ગહેત્વા તેસં વવત્થાનકાલે મગ્ગવુટ્ઠાનેન અરહત્તં પત્તોસ્મી''તિ દસ્સેન્તો **અજ્ઝત્તં વિમોક્ખા ખ્વાહં, આવુસો**તિ આહ.

સબ્બુપાદાનક્ખયાતિ સબ્બેસં ચતુન્નમ્પિ ઉપાદાનાનં ખયેન. **તથા સતો વિહરામી**તિ તેનાકારેન સતિયા સમન્નાગતો વિહરામિ. **યથા સતં વિહરન્તન્તિ** યેનાકારેન મં સતિયા સમન્નાગતં વિહરન્તં. **આસવા**

નાનુસ્સવન્તીતિ ચક્ખુતો રૂપે સવન્તિ આસવન્તિ સન્દન્તિ પવત્તન્તીતિ એવં છહિ દ્વારેહિ છસુ આરમ્મણેસુ સવનધમ્મા કામાસવાદયો આસવા નાનુસ્સવન્તિ નાનુપ્પવટ્ટન્તિ, યથા મે ન ઉપ્પજ્જન્તીતિ અત્થો. **અત્તાનઞ્ચ નાવજાનામી**તિ અત્તાનઞ્ચ ન અવજાનામિ. ઇમિના ઓમાનપહાનં કથિતં. એવઞ્હિ સતિ પજાનના પસન્ના હોતિ.

સમણેનાતિ બુદ્ધસમણેન. **તેસ્વાહં ન કઙ્ખામી**તિ તેસુ અહં ''કતરો કામાસવો, કતરો ભવાસવો, કતરો દિટ્ઠાસવો, કતરો અવિજ્જાસવો''તિ એવં સરૂપભેદતોપિ, ''ચત્તારો આસવા''તિ એવં ગણનપરિચ્છેદતોપિ ન કઙ્ખામિ. **તે મે પહીનાતિ ન વિચિકિચ્છામી**તિ તે મય્હં પહીનાતિ વિચિકિચ્છં ન ઉપ્પાદેમિ. ઇદં ભગવા ''એવં બ્યાકરોન્તેનપિ તયા સુબ્યાકતં ભવેય્ય 'અજ્ઝત્તં વિમોક્ખા ખ્વાહં, આવુસો'તિઆદીનિ પન તે વદન્તેન અતિપ્પપઞ્ચો કતો''તિ દસ્સેન્તો આહ.

ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસીતિ પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસનતો ઉટ્ઠહિત્વા વિહારં અન્તોમહાગન્ધકુટિં પાવિસિ અસમ્ભિન્નાય એવ પરિસાય. કસ્મા? બુદ્ધા હિ અનિટ્ઠિતાય દેસનાય અસમ્ભિન્નાય પરિસાય ઉટ્ઠાયાસના ગન્ધકુટિં પવિસન્તા પુગ્ગલથોમનત્થં વા પવિસન્તિ ધમ્મથોમનત્થં વા. તત્થ પુગ્ગલથોમનત્થં પવિસન્તો સત્થા એવં ચિન્તેસિ – ''ઇમં મયા સંખિત્તેન ઉદ્દેસં ઉદ્દિટ્ઠં વિત્થારેન ચ અવિભત્તં ધમ્મપટિગ્ગાહકા ભિક્ખૂ ઉગ્ગહેત્વા આનન્દં વા કચ્ચાયનં વા ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિસ્સન્તિ, તે મય્હં ઞાણેન સંસન્દેત્વા કથેસ્સન્તિ, તતોપિ ધમ્મપટિગ્ગાહકા પુન મં પુચ્છિસ્સન્તિ. તેસમહં 'સુકથિતં, ભિક્ખવે, આનન્દેન, સુકથિતં કચ્ચાયનેન, મં ચેપિ તુમ્હે એતમત્થં પુચ્છેય્યાથ, અહમ્પિ નં એવમેવ બ્યાકરેય્ય'ન્તિ એવં તે પુગ્ગલે થોમેસ્સામિ. તતો તેસુ ગારવં જનેત્વા ભિક્ખૂ ઉપસઙ્કમિસ્સન્તિ, તેપિ ભિક્ખૂ અત્થે ચ ધમ્મે ચ નિયોજેસ્સન્તિ, તે તેહિ નિયોજિતા તિસ્સો સિક્ખા પરિપૂરેત્વા દુક્ખસ્સન્તં કરિસ્સન્તી''તિ.

અથ વા પનસ્સ એવં હોતિ – ''એસ મયિ પક્કન્તે અત્તનો આનુભાવં કરિસ્સતિ, અથ નં અહમ્પિ તથેવ થોમેસ્સામિ, તં મમ થોમનં સુત્વા ગારવજાતા ભિક્ખૂ ઇમં ઉપસઙ્કમિતબ્બં, વચનઞ્ચસ્સ સોતબ્બં સદ્ધાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ, તં તેસં ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા''તિ ધમ્મથોમનત્થં પવિસન્તો એવં ચિન્તેસિ યથા ધમ્મદાયાદસુત્તે ચિન્તેસિ. તત્ર હિસ્સ એવં અહોસિ – ''મયિ વિહારં પવિટ્ઠે આમિસદાયાદં ગરહન્તો ધમ્મદાયાદઞ્ચ થોમેન્તો ઇમિસ્સંયેવ પરિસતિ નિસિન્નો સારિપુત્તો ધમ્મં દેસેસ્સતિ, એવં દ્વિન્નમ્પિ અમ્હાકં એકજ્ઝાસયાય મતિયા દેસિતા અયં દેસના અગ્ગા ચ ગરુકા ચ ભવિસ્સતિ પાસાણચ્છત્તસદિસા''તિ.

ઇધ પન આયસ્મન્તં સારિપુત્તં ઉક્કંસેત્વા પકાસેત્વા ઠપેતુકામો પુગ્ગલથોમનત્થં ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસિ. ઈદિસેસુ ઠાનેસુ ભગવા નિસિન્નાસનેયેવ અન્તરહિતો ચિત્તગતિયા વિહારં પવિસતીતિ વેદિતબ્બો. યદિ હિ કાયગતિયા ગચ્છેય્ય, સબ્બા પરિસા ભગવન્તં પરિવારેત્વા ગચ્છેય્ય, સા એકવારં ભિન્ના પુન દુસ્સન્નિપાતા ભવેય્યાતિ ભગવા અદિસ્સમાનેન કાયેન ચિત્તગતિયા એવ પાવિસિ.

એવં પવિટ્ઠે પન ભગવતિ ભગવતો અધિપ્પાયાનુરૂપમેવ સીહનાદં નદિતુકામો **તત્ર ખો આયસ્મા સારિપુત્તો અચિરપક્કન્તસ્સ ભગવતો ભિક્ખૂ આમન્તેસિ. પુબ્બે અપ્પટિસંવિદિત**ન્તિ ઇદં નામ પુચ્છિસ્સતીતિ પુબ્બે મયા અવિદિતં અઞ્ઞાતં. **પઠમં પઞ્હ**ન્તિ, ''સચે તં, સારિપુત્ત, એવં પુચ્છેય્યું કથં જાનતા પન તયા, આવુસો સારિપુત્ત, કથં પસ્સતા અઞ્ઞા બ્યાકતા ખીણા જાતી''તિ ઇમં પઠમં પઞ્હં. **દન્ધાયિતત્ત**ન્તિ સત્થુ આસયજાનનત્થં દન્ધભાવો

અસીધતા. **પઠમં પઞ્હં અનુમોદી**તિ, ‘‘જાતિ પનાવુસો સારિપુત્ત, કિંનિદાના’’તિ ઇમં દુતિયં પઞ્હં પુચ્છન્તો, ‘‘યંનિદાનાવુસો, જાતી’’તિ એવં વિસ્સજ્જિતં પઠમં પઞ્હં અનુમોદિ.

એતદહોસીતિ ભગવતા અનુમોદિતે નયસતેન નયસહસ્સેન પઞ્હસ્સ એકઙ્ગણિકભાવેન પાકટીભૂતત્તા એતં અહોસિ. **દિવસમ્પાહં ભગવતો એતમત્થં બ્યાકરેય્યન્તિ** સકલદિવસમ્પિ અહં ભગવતો એતં પટિચ્ચસમુપ્પાદત્થં પુટ્ઠો સકલદિવસમ્પિ અઞ્ઞમઞ્ઞેહિ પદબ્યઞ્જનેહિ બ્યાકરેય્યં. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમી**તિ એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘થેરો ઉળારસીહનાદં નદતિ, સુકારણં એતં, દસબલસ્સ નં આરોચેસ્સામી’’તિ. તસ્મા યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ.

સા હિ ભિક્ખુ સારિપુત્તસ્સ ધમ્મધાતૂતિ એત્થ ધમ્મધાતૂતિ પચ્ચયાકારસ્સ વિવટભાવદસ્સનસમત્થં સાવકપારમીઞાણં. સાવકાનઞ્હિ સાવકપારમીઞાણં સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણગતિકમેવ હોતિ. યથા બુદ્ધાનં અતીતાનાગતપચ્ચુપ્પન્ના ધમ્મા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ પાકટા હોન્તિ, એવં થેરસ્સ સાવકપારમીઞાણં સબ્બેપિ સાવકઞાણસ્સ ગોચરધમ્મે જાનાતીતિ. દુતિયં.

૩. ઞાણવત્થુસુત્તવણ્ણના

૩૩. તતિયે **તં સુણાથા**તિ તં ઞાણવત્થુદેસનં સુણાથ. **ઞાણવત્થૂની**તિ ચેત્થ ઞાણમેવ ઞાણવત્થૂતિ વેદિતબ્બં. **જરામરણે ઞાણન્તિ**આદીસુ ચતૂસુ પઠમં સવનમયઞાણં સમ્મસનઞાણં પટિવેધઞાણં પચ્ચવેક્ખણઞાણન્તિ ચતુબ્બિધં વટ્ટતિ, તથા દુતિયં. તતિયં પન ઠપેત્વા સમ્મસનઞાણં તિવિધમેવ હોતિ, તથા ચતુત્થં. લોકુત્તરધમ્મેસુ હિ સમ્મસનં નામ નત્થિ. **જાતિયા ઞાણન્તિ**આદીસુપિ એસેવ નયો. **ઇમિના ધમ્મેના**તિ ઇમિના ચતુસચ્ચધમ્મેન વા મગ્ગઞાણધમ્મેન વા.

દિટ્ઠેનાતિઆદીસુ **દિટ્ઠેના**તિ ઞાણચક્ખુના દિટ્ઠેન. **વિદિતેના**તિ પઞ્ઞાય વિદિતેન. **અકાલિકેના**તિ કિઞ્ચિ કાલં અનતિક્કમિત્વા પટિવેધાનન્તરંયેવ ફલદાયકેન. **પત્તેના**તિ અધિગતેન. **પરિયોગાળ્હેના**તિ પરિયોગાહિતેન પઞ્ઞાય અનુપવિટ્ઠેન. **અતીતાનાગતે નયં નેતી**તિ ‘‘યે ખો કેચી’’તિઆદિના નયેન અતીતે ચ અનાગતે ચ નયં નેતિ. એત્થ ચ ન ચતુસચ્ચધમ્મેન વા મગ્ગઞાણધમ્મેન વા સક્કા અતીતાનાગતે નયં નેતું, ચતુસચ્ચે પન મગ્ગઞાણેન પટિવિદ્ધે પરતો પચ્ચવેક્ખણઞાણં નામ હોતિ. તેન નયં નેતીતિ વેદિતબ્બા. **અબ્ભઞ્ઞંસૂ**તિ અભિઅઞ્ઞંસુ જાનિંસુ. **સેય્યથાપાહં, એતરહી**તિ યથા અહં એતરહિ ચતુસચ્ચવસેન જાનામિ. **અન્વયે ઞાણન્તિ** અનુઅયે ઞાણં, ધમ્મઞાણસ્સ અનુગમને ઞાણં, પચ્ચવેક્ખણઞાણસ્સેતં નામં. **ધમ્મે ઞાણન્તિ** મગ્ગઞાણં. ઇમસ્મિં સુત્તે ખીણાસવસ્સ સેક્ખભૂમિ કથિતા હોતિ. તતિયં.

૪. દુતિયઞાણવત્થુસુત્તવણ્ણના

૩૪. ચતુત્થે **સત્તસત્તરી**તિ સત્ત ચ સત્તરિ ચ. બ્યઞ્જનભાણકા કિર તે ભિક્ખૂ, બહુબ્યઞ્જનં કત્વા વુચ્ચમાને પટિવિજ્ઝિતું સક્કોન્તિ, તસ્મા તેસં અજ્ઝાસયેન ઇદં સુત્તં વુત્તં. **ધમ્મટ્ઠિતિઞાણન્તિ** પચ્ચયાકારે ઞાણં. પચ્ચયાકારો હિ ધમ્માનં પવત્તિટ્ઠિતિકારણત્તા ધમ્મટ્ઠિતીતિ વુચ્ચતિ, એત્થ ઞાણં ધમ્મટ્ઠિતિઞાણં, એતસ્સેવ છબ્બિધસ્સ ઞાણસ્સેતં અધિવચનં. **ખયધમ્મન્તિ** ખયગમનસભાવં. **વયધમ્મન્તિ** વયગમનસભાવં. **વિરાગધમ્મન્તિ** વિરજ્જનસભાવં. **નિરોધધમ્મન્તિ** નિરુજ્ઝનસભાવં. **સત્તસત્તરી**તિ એકેકસ્મિં સત્ત સત્ત કત્વા એકાદસસુ પદેસુ સત્તસત્તરિ. ઇમસ્મિં સુત્તે વિપસ્સનાપટિવિપસ્સના કથિતા. ચતુત્થં.

૫. અવિજ્જાપચ્ચયસુત્તવણ્ણના

૩૫. પઞ્ચમે **સમુદયો હોતી**તિ સત્થા ઇધેવ દેસનં ઓસાપેસિ. કિંકારણાતિ? દિટ્ઠિગતિકસ્સ ઓકાસદાનત્થં. તસ્સઞ્હિ પરિસતિ ઉપારમ્ભચિત્તો દિટ્ઠિગતિકો અત્થિ, સો પઞ્હં પુચ્છિસ્સતિ, અથસ્સાહં વિસ્સજ્જેસ્સામીતિ તસ્સ ઓકાસદાનત્થં દેસનં ઓસાપેસિ. **નો કલ્લો પઞ્હો**તિ અયુત્તો પઞ્હો. દુપ્પઞ્હો એસોતિ અત્થો. નનુ ચ ''કતમં નુ ખો, ભન્તે, જરામરણ''ન્તિ? ઇદં સુપુચ્છિતન્તિ. કિઞ્ચાપિ સુપુચ્છિતં, યથા પન સતસહસ્સગ્ઘનિકે સુવણ્ણથાલે વડ્ઢિતસ્સ સુભોજનસ્સ મત્થકે આમલકમત્તેપિ ગૂથપિણ્ડે ઠપિતે સબ્બં ભોજનં દુબ્ભોજનં હોતિ છડ્ડેતબ્બં, એવમેવ ''કસ્સ ચ પનિદં જરામરણ''ન્તિ? ઇમિના સત્તૂપલદ્ધિવાદપદેન ગૂથપિણ્ડેન તં ભોજનં દુબ્ભોજનં વિય અયમ્પિ સબ્બો દુપ્પઞ્હોવ જાતોતિ.

બ્રહ્મચરિયવાસોતિ અરિયમગ્ગવાસો. **તં જીવં તં સરીર**ન્તિ યસ્સ હિ અયં દિટ્ઠિ, સો ''જીવે ઉચ્છિજ્જમાને સરીરં ઉચ્છિજ્જતિ, સરીરે ઉચ્છિજ્જન્તે જીવિતં ઉચ્છિજ્જતી''તિ ગણ્હાતિ. એવં ગણ્હતો સા દિટ્ઠિ ''સત્તો ઉચ્છિજ્જતી''તિ ગહિતત્તા ઉચ્છેદદિટ્ઠિ નામ હોતિ . સચે પન સઙ્ખારાવ ઉપ્પજ્જન્તિ ચેવ નિરુજ્ઝન્તિ ચાતિ ગણ્હેય્ય, સાસનાવચરા સમ્માદિટ્ઠિ નામ ભવેય્ય. અરિયમગ્ગો ચ નામેસો વટ્ટં નિરોધેન્તો વટ્ટં સમુચ્છિન્દન્તો ઉપ્પજ્જતિ , તદેવ તં વટ્ટં ઉચ્છેદદિટ્ઠિયા ગહિતાકારસ્સ સમ્ભવે સતિ વિનાવ મગ્ગભાવનાય નિરુજ્ઝતીતિ મગ્ગભાવના નિરત્થકા હોતિ. તેન વુત્તં ''બ્રહ્મચરિયવાસો ન હોતી''તિ.

દુતિયનયે **અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીર**ન્તિ યસ્સ અયં દિટ્ઠિ, સો ''સરીરં ઇધેવ ઉચ્છિજ્જતિ, ન જીવિતં, જીવિતં પન પઞ્જરતો સકુણો વિય યથાસુખં ગચ્છતી''તિ ગણ્હાતિ. એવં ગણ્હતો સા દિટ્ઠિ ''ઇમસ્મા લોકા જીવિતં પરલોકં ગત''ન્તિ ગહિતત્તા સસ્સતદિટ્ઠિ નામ હોતિ. અયઞ્ચ અરિયમગ્ગો તેભૂમકવટ્ટં વિવટ્ટેન્તો ઉપ્પજ્જતિ, સો એકસઙ્ખારેપિ નિચ્ચે ધુવે સસ્સતે સતિ ઉપ્પન્નોપિ વટ્ટં વિવટ્ટેતું ન સક્કોતીતિ મગ્ગભાવના નિરત્થકા હોતિ. તેન વુત્તં ''અઞ્ઞં જીવં અઞ્ઞં સરીરન્તિ વા ભિક્ખુ દિટ્ઠિયા સતિ બ્રહ્મચરિયવાસો ન હોતી''તિ.

વિસૂકાયિકાનીતિઆદિ સબ્બં મિચ્છાદિટ્ઠિવેવચનમેવ. સા હિ સમ્માદિટ્ઠિયા વિનિવિજ્ઝનટ્ઠેન વિસૂકમિવ અત્તાનં આવરણતો **વિસૂકાયિકં**, સમ્માદિટ્ઠિં અનનુવત્તિત્વા તસ્સા વિરોધેન પવત્તનતો **વિસેવિતં**, કદાચિ ઉચ્છેદસ્સ કદાચિ સસ્સતસ્સ ગહણતો વિરૂપં ફન્દિતં **વિપ્ફન્દિત**ન્તિ વુચ્ચતિ. **તાલાવત્થુકતાની**તિ તાલવત્થુ વિય કતાનિ, પુન અવિરુહણટ્ઠેન મત્થકચ્છિન્નતાલો વિય સમૂલં તાલં ઉદ્ધરિત્વા તસ્સ પતિટ્ઠિતટ્ઠાનં વિય ચ કતાનીતિ અત્થો. **અનભાવંકતાની**તિ અનુઅભાવં કતાનીતિ. પઞ્ચમં.

૬. દુતિયઅવિજ્જાપચ્ચયસુત્તવણ્ણના

૩૬. છટ્ઠે **ઇતિ વા**, **ભિક્ખવે**, **યો વદેય્યા**તિ તસ્સં પરિસતિ દિટ્ઠિગતિકો પઞ્હં પુચ્છિતુકામો અત્થિ, સો પન અવિસારદધાતુકો ઉટ્ઠાય દસબલં પુચ્છિતું ન સક્કોતિ, તસ્મા તસ્સ અજ્ઝાસયેન સયમેવ પુચ્છિત્વા વિસ્સજ્જેન્તો સત્થા એવમાહ. છટ્ઠં.

૭. નતુમ્હસુત્તવણ્ણના

૩૭. સત્તમે **ન તુમ્હાક**ન્તિ અત્તનિ હિ સતિ અત્તનિયં નામ હોતિ. અત્તાયેવ ચ નત્થિ, તસ્મા ''ન તુમ્હાક''ન્તિ આહ. **નપિ અઞ્ઞેસ**ન્તિ અઞ્ઞો નામ પરેસં અત્તા, તસ્મિં સતિ અઞ્ઞેસં નામ સિયા, સોપિ નત્થિ, તસ્મા ''નપિ અઞ્ઞેસ''ન્તિ આહ. **પુરાણમિદં, ભિક્ખવે, કમ્મ**ન્તિ નયિદં પુરાણકમ્મમેવ, પુરાણકમ્મનિબ્બત્તો પનેસ કાયો, તસ્મા પચ્ચયવોહારેન એવં વુત્તો. **અભિસઙ્ખત**ન્તિઆદિ કમ્મવોહારસ્સેવ વસેન પુરિમલિઙ્ગસભાગતાય વુત્તં, અયં પનેત્થ અત્થો – **અભિસઙ્ખત**ન્તિ પચ્ચયેહિ કતોતિ દટ્ઠબ્બો. **અભિસઞ્ચેતયિત**ન્તિ ચેતનાવત્થુકો ચેતનામૂલકોતિ દટ્ઠબ્બો. **વેદનિય**ન્તિ વેદનિયવત્થૂતિ દટ્ઠબ્બો. સત્તમં.

૮. ચેતનાસુત્તવણ્ણના

૩૮. અટ્ઠમે **યઞ્ચ, ભિક્ખવે, ચેતેતી**તિ યં ચેતનં ચેતેતિ, પવત્તેતીતિ અત્થો. **યઞ્ચ પકપ્પેતી**તિ યં પકપ્પનં પકપ્પેતિ, પવત્તેતિચ્ચેવ અત્થો. **યઞ્ચ અનુસેતી**તિ યઞ્ચ અનુસયં અનુસેતિ, પવત્તેતિચ્ચેવ અત્થો. એત્થ ચ **ચેતેતી**તિ તેભૂમકકુસલાકુસલચેતના ગહિતા, **પકપ્પેતી**તિ અટ્ઠસુ લોભસહગતચિત્તેસુ તણ્હાદિટ્ઠિકપ્પા ગહિતા, **અનુસેતી**તિ દ્વાદસન્નં ચેતનાનં સહજાતકોટિયા ચેવ ઉપનિસ્સયકોટિયા ચ અનુસયો ગહિતો. **આરમ્મણમેતં હોતી**તિ (ચેતનાદિધમ્મજાતે સતિ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સ ઉપ્પત્તિયા અવારિતત્તા) એતં ચેતનાદિધમ્મજાતં પચ્ચયો હોતિ. પચ્ચયો હિ ઇધ આરમ્મણન્તિ અધિપ્પેતા. **વિઞ્ઞાણસ્સ ઠિતિયા**તિ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સ ઠિતત્થં. **આરમ્મણે સતી**તિ તસ્મિં પચ્ચયે સતિ. **પતિટ્ઠા વિઞ્ઞાણસ્સ હોતી**તિ તસ્સ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સ પતિટ્ઠા હોતિ. **તસ્મિં પતિટ્ઠિતે વિઞ્ઞાણે**તિ તસ્મિં કમ્મવિઞ્ઞાણે પતિટ્ઠિતે. **વિરૂળ્હે**તિ કમ્મં જવાપેત્વા પટિસન્ધિઆકડ્ઢનસમત્થતાય નિબ્બત્તમૂલે જાતે. **પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તી**તિ પુનબ્ભવસઙ્ખાતા અભિનિબ્બત્તિ.

નો ચે, ભિક્ખવે, ચેતેતીતિ ઇમિના તેભૂમકચેતનાય અપ્પવત્તનક્ખણો વુત્તો. **નો ચે પકપ્પેતી**તિ ઇમિના તણ્હાદિટ્ઠિકપ્પાનં અપ્પવત્તનક્ખણો. **અથ ચે અનુસેતી**તિ ઇમિના તેભૂમકવિપાકેસુ પરિત્તકિરિયાસુ રૂપેતિ એત્થ અપ્પહીનકોટિયા અનુસયો ગહિતો. **આરમ્મણમેતં હોતી**તિ અનુસયે સતિ કમ્મવિઞ્ઞાણસ્સ ઉપ્પત્તિયા અવારિતત્તા એતં અનુસયજાતં પચ્ચયોવ હોતિ.

નો ચેવ ચેતેતીતિઆદીસુ પઠમપદે તેભૂમકકુસલાકુસલચેતના નિવત્તા, દુતિયપદે અટ્ઠસુ ચિત્તેસુ તણ્હાદિટ્ઠિયો, તતિયપદે વુત્તપ્પકારેસુ ધમ્મેસુ યો અપ્પહીનકોટિયા અનુસયિતો અનુસયો, સો નિવત્તો.

અપિચેત્થ અસમ્મોહત્થં ચેતેતિ પકપ્પેતિ અનુસેતિ, ચેતેતિ ન પકપ્પેતિ અનુસેતિ, ન ચેતેતિ ન પકપ્પેતિ અનુસેતિ, ન ચેતેતિ ન પકપ્પેતિ ન અનુસેતીતિ ઇદમ્પિ ચતુક્કં વેદિતબ્બં. તત્થ પઠમનયે ધમ્મપરિચ્છેદો દસ્સિતો. દુતિયનયે **ચેતેતી**તિ તેભૂમકકુસલચેતના ચેવ ચતસ્સો ચ અકુસલચેતના ગહિતા. **ન પકપ્પેતી**તિ અટ્ઠસુ ચિત્તેસુ તણ્હાદિટ્ઠિયો નિવત્તા. **અનુસેતી**તિ તેભૂમકકુસલે ઉપનિસ્સયકોટિયા, ચતૂસુ અકુસલચેતનાસુ સહજાતકોટિયા ચેવ ઉપનિસ્સયકોટિયા ચ અનુસયો ગહિતો. તતિયનયે **ન ચેતેતી**તિ તેભૂમકકુસલાકુસલં નિવત્તં, **ન પકપ્પેતી**તિ અટ્ઠસુ ચિત્તેસુ તણ્હાદિટ્ઠિયો નિવત્તા, **અનુસેતી**તિ સુત્તે આગતં વારેત્વા તેભૂમકકુસલાકુસલવિપાકકિરિયારૂપેસુ અપ્પહીનકોટિયા ઉપનિસ્સયો ગહિતો. ચતુત્થનયો પુરિમસદિસોવ.

તદપ્પતિટ્ઠિતેતિ તસ્મિં અપ્પતિટ્ઠિતે. **અવિરૂળ્હે**તિ કમ્મં જવાપેત્વા પટિસન્ધિઆકડ્ઢનસમત્થતાય અનિબ્બત્તમૂલે. એત્થ પન કિં કથિતન્તિ? અરહત્તમગ્ગસ્સ કિચ્ચં, ખીણાસવસ્સ કિચ્ચકરણન્તિપિ

નવલોકુત્તરધમ્માતિપિ વત્તું વટ્ટતિ. એત્થ ચ વિઞ્ઞાણસ્સ ચેવ આયતિં પુનબ્ભવસ્સ ચ અન્તરે એકો સન્ધિ, વેદનાતણ્હાનમન્તરે એકો, ભવજાતીનમન્તરે એકોતિ. અટ્ઠમં.

૯. દુતિયચેતનાસુત્તવણ્ણના

૩૯. નવમે વિઞ્ઞાણનામરૂપાનં અન્તરે એકો સન્ધિ, વેદનાતણ્હાનમન્તરે એકો, ભવજાતીનમન્તરે એકોતિ. નવમં.

૧૦. તતિયચેતનાસુત્તવણ્ણના

૪૦. દસમે **નતી**તિ તણ્હા. સા હિ પિયરૂપેસુ રૂપાદીસુ નમનટ્ઠેન ''નતી''તિ વુચ્ચતિ. **આગતિ ગતિ હોતી**તિ આગતિમ્હિ ગતિ હોતિ, આગતે પચ્ચુપટ્ઠિતે કમ્મે વા કમ્મનિમિત્તે વા ગતિનિમિત્તે વા પટિસન્ધિવસેન વિઞ્ઞાણસ્સ ગતિ હોતિ. **ચુતૂપપાતો**તિ એવં વિઞ્ઞાણસ્સ આગતે પટિસન્ધિવિસયે ગતિયા સતિ ઇતો ચવનસઙ્ખાતા ચુતિ, તત્થૂપપત્તિસઙ્ખાતો ઉપપાતોતિ અયં ચુતૂપપાતો નામ હોતિ. એવં ઇમસ્મિં સુત્તે નતિયા ચ આગતિગતિયા ચ અન્તરે એકોવ સન્ધિ કથિતોતિ. દસમં.

કળારખત્તિયવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. ગહપતિવગ્ગો

૧. પઞ્ચવેરભયસુત્તવણ્ણના

૪૧. ગહપતિવગ્ગસ્સ પઠમે **યતો**તિ યદા. **ભયાનિ વેરાની**તિ ભયવેરચેતનાયો. **સોતાપત્તિયઙ્ગેહી**તિ દુવિધં સોતાપત્તિયા અઙ્ગં, (સોતાપત્તિયા ચ અઙ્ગં,) યં પુબ્બભાગે સોતાપત્તિપટિલાભાય સંવત્તતિ, ''સપ્પુરિસસંસેવો સદ્ધમ્મસ્સવનં યોનિસોમનસિકારો ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપત્તી''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૩૧૧) એવં આગતં, પટિલદ્ધગુણસ્સ ચ સોતાપત્તિં પત્વા ઠિતસ્સ અઙ્ગં, યં સોતાપન્નસ્સ અઙ્ગન્તિપિ વુચ્ચતિ, બુદ્ધે અવેચ્ચપ્પસાદાદીનં એતં અધિવચનં. ઇદમિધ અધિપ્પેતં. **અરિયો**તિ નિદ્દોસો નિરુપારમ્ભો. **ઞાયો**તિ પટિચ્ચસમુપ્પન્નં ઞત્વા ઠિતઞાણમ્પિ પટિચ્ચસમુપ્પાદોપિ. યથાહ – ''ઞાયો વુચ્ચતિ પટિચ્ચસમુપ્પાદો, અરિયોપિ અટ્ઠઙ્ગિકો મગ્ગો ઞાયો''તિ. **પઞ્ઞાયા**તિ અપરાપરં ઉપ્પન્નાય વિપસ્સનાપઞ્ઞાય. **સુદિટ્ઠો હોતી**તિ અપરાપરં ઉપ્પજ્જિત્વા દસ્સનવસેન સુટ્ઠુ દિટ્ઠો.

ખીણનિરયોતિઆદીસુ આયતિં તત્થ અનુપ્પજ્જનતાય ખીણો નિરયો મય્હન્તિ સો અહં ખીણનિરયો. એસ નયો સબ્બત્થ. **સોતાપન્નો**તિ મગ્ગસોતં આપન્નો. **અવિનિપાતધમ્મો**તિ ન વિનિપાતસભાવો . **નિયતો**તિ પઠમમગ્ગસઙ્ખાતેન સમ્મત્તનિયામેન નિયતો. **સમ્બોધિપરાયનો**તિ ઉત્તરિમગ્ગત્તયસઙ્ખાતો સમ્બોધિ પરં અયનં મય્હન્તિ સોહં સમ્બોધિપરાયનો, તં સમ્બોધિં અવસ્સં અભિસમ્બુજ્ઝનકોતિ અત્થો.

પાણાતિપાતપચ્ચયાતિ પાણાતિપાતકમ્મકારણા. **ભયં વેર**ન્તિ અત્થતો એકં. વેરઞ્ચ નામેતં દુવિધં હોતિ બાહિરં અજ્ઝત્તિકન્તિ. એકેન હિ એકસ્સ પિતા મારિતો હોતિ, સો ચિન્તેસિ ''એતેન કિર મે પિતા મારિતો, અહમ્પિ તંયેવ મારેસ્સામી''તિ નિસિતં સત્થં આદાય ચરતિ. યા તસ્સ અબ્ભન્તરે ઉપ્પન્નવેરચેતના, ઇદં બાહિરં વેરં નામ.

યા પન ઇતરસ્સ ‘‘અયં કિર મં મારેસ્સામીતિ ચરતિ, અહમેવ નં પઠમતરં મારેસ્સામી’’તિ ચેતના ઉપ્પજ્જતિ, ઇદં અજ્ઝત્તિકં વેરં નામ. ઇદં તાવ ઉભયમ્પિ દિટ્ઠધમ્મિકમેવ. યા પન તં નિરયે ઉપ્પન્નં દિસ્વા ‘‘એતં પહરિસ્સામી’’તિ જલિતં અયમુગ્ગરં ગણ્હતો નિરયપાલસ્સ ચેતના ઉપ્પજ્જતિ, ઇદમસ્સ સમ્પરાયિકં બાહિરવેરં. યા ચસ્સ ‘‘અયં નિદ્દોસં મં પહરિસ્સામીતિ આગચ્છતિ, અહમેવ નં પઠમતરં પહરિસ્સામી’’તિ ચેતના ઉપ્પજ્જતિ, ઇદમસ્સ સમ્પરાયિકં અજ્ઝત્તવેરં. યં પનેતં બાહિરવેરં, તં અટ્ઠકથાયં ‘‘પુગ્ગલવેર’’ન્તિ વુત્તં. **દુક્ખં દોમનસ્સ**ન્તિ અત્થતો એકમેવ. યથા ચેત્થ, એવં સેસપદેસુપિ ‘‘ઇમિના મમ ભણ્ડં હટં , મય્હં દારેસુ ચારિત્તં આપન્નં, મુસા વત્વા અત્થો ભગ્ગો, સુરામદમત્તેન ઇદં નામ કત’’ન્તિઆદિના નયેન વેરુપ્પત્તિ વેદિતબ્બા. **અવેચ્ચપ્પસાદેના**તિ અધિગતેન અચલપ્પસાદેન. **અરિયકન્તેહી**તિ પઞ્ચહિ સીલેહિ. તાનિ હિ અરિયાનં કન્તાનિ પિયાનિ. ભવન્તરગતાપિ અરિયા તાનિ ન વિજહન્તિ, તસ્મા ‘‘અરિયકન્તાની’’તિ વુચ્ચન્તિ. સેસમેત્થ યં વત્તબ્બં સિયા, તં સબ્બં વિસુદ્ધિમગ્ગે અનુસ્સતિનિદ્દેસે વુત્તમેવ. પઠમં.

૨. દુતિયપઞ્ચવેરભયસુત્તવણ્ણના

૪૨. દુતિયે ભિક્ખૂનં કથિતભાવમત્તમેવ વિસેસો. દુતિયં.

૩. દુક્ખસુત્તવણ્ણના

૪૩. તતિયે **દુક્ખસ્સા**તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ. **સમુદય**ન્તિ દ્વે સમુદયા ખણિકસમુદયો ચ પચ્ચયસમુદયો ચ. પચ્ચયસમુદયં પસ્સન્તોપિ ભિક્ખુ ખણિકસમુદયં પસ્સતિ, ખણિકસમુદયં પસ્સન્તોપિ પચ્ચયસમુદયં પસ્સતિ. અત્થઙ્ગમોપિ અચ્ચન્તત્થઙ્ગમો ભેદત્થઙ્ગમોતિ દુવિધો. અચ્ચન્તત્થઙ્ગમં પસ્સન્તોપિ ભેદત્થઙ્ગમં પસ્સતિ, ભેદત્થઙ્ગમં પસ્સન્તોપિ અચ્ચન્તત્થઙ્ગમં પસ્સતિ. **દેસેસ્સામી**તિ ઇદં વટ્ટદુક્ખસ્સ સમુદયઅત્થઙ્ગમં નિબ્બત્તિભેદં નામ દેસેસ્સામિ, તં સુણાથાતિ અત્થો. **પટિચ્ચા**તિ નિસ્સયવસેન ચેવ આરમ્મણવસેન ચ પચ્ચયં કત્વા. **તિણ્ણં સઙ્ગતિ ફસ્સો**તિ તિણ્ણં સઙ્ગતિયા ફસ્સો. **અયં ખો, ભિક્ખવે, દુક્ખસ્સ સમુદયો**તિ અયં વટ્ટદુક્ખસ્સ નિબ્બત્તિ નામ. **અત્થઙ્ગમો**તિ ભેદો. એવઞ્હિ વટ્ટદુક્ખં ભિન્નં હોતિ અપ્પટિસન્ધિયં. તતિયં.

૪. લોકસુત્તવણ્ણના

૪૪. ચતુત્થે **લોકસ્સા**તિ સઙ્ખારલોકસ્સ. અયમેત્થ વિસેસો. ચતુત્થં.

૫. ઞાતિકસુત્તવણ્ણના

૪૫. પઞ્ચમે **ઞાતિકે**તિ દ્વિન્નં ઞાતકાનં ગામે. **ગિઞ્જકાવસથે**તિ ઇટ્ઠકાહિ કતે મહાપાસાદે. **ધમ્મપરિયાય**ન્તિ ધમ્મકારણં. **ઉપસ્સુતી**તિ ઉપસ્સુતિટ્ઠાનં, યં ઠાનં ઉપગતેન સક્કા હોતિ ભગવતો સદ્દં સોતું, તત્થ ઠિતોતિ અત્થો. સો કિર ગન્ધકુટિપરિવેણસમ્મજ્જનત્થં આગતો અત્તનો કમ્મં પહાય ભગવતો ધમ્મઘોસં સુણન્તો અટ્ઠાસિ. **અદ્દસા**તિ તદા કિર ભગવતો આદિતોવ પચ્ચયાકારં મનસિકરોન્તસ્સ ‘‘ઇદં ઇમિના પચ્ચયેન હોતિ, ઇદં ઇમિના’’તિ આવજ્જતો યાવ ભવગ્ગા એકઙ્ગણં અહોસિ, સત્થા મનસિકારં પહાય વચસા સજ્ઝાયં કરોન્તો યથાનુસન્ધિના દેસનં નિટ્ઠપેત્વા, ‘‘અપિ નુ ખો ઇમં ધમ્મપરિયાયં કોચિ અસ્સોસી’’તિ આવજ્જેન્તો તં ભિક્ખુમદ્દસ. તેન વુત્તં ‘‘અદ્દસા ખો ભગવા’’તિ.

અસ્સોસિ નોતિ અસ્સોસિ નુ. અથ વા **અસ્સોસિ નો**તિ અમ્હાકં ભાસન્તાનં અસ્સોસીતિ. **ઉગ્ગણ્હાહી**તિઆદીસુ સુત્વા તુણ્હીભૂતોવ પગુણં કરોન્તો ઉગ્ગણ્હાતિ નામ. પદાનુપદં ઘટેત્વા વાચાય પરિચિતં કરોન્તો પરિયાપુણાતિ નામ. ઉભયથાપિ પગુણં આધારપ્પત્તં કરોન્તો ધારેતિ નામ. **અત્થસંહિતો**તિ કારણનિસ્સિતો. **આદિબ્રહ્મચરિયકો**તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિ પતિટ્ઠાનભૂતો. ઇતિ તીસુપિ ઇમેસુ સુત્તેસુ વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં. પઞ્ચમં.

૬. અઞ્ઞતરબ્રાહ્મણસુત્તવણ્ણના

૪૬. છટ્ઠે **અઞ્ઞતરો**તિ નામવસેન અપાકટો અઞ્ઞતરો બ્રાહ્મણો. છટ્ઠં.

૭. જાણુસ્સોણિસુત્તવણ્ણના

૪૭. સત્તમે **જાણુસ્સોણી**તિ ઠાનન્તરવસેન એવંલદ્ધનામો અસીતિકોટિવિભવો મહાપુરોહિતો. સત્તમં.

૮. લોકાયતિકસુત્તવણ્ણના

૪૮. અટ્ઠમે **લોકાયતિકો**તિ વિતણ્ડસત્થે લોકાયતે કતપરિચયો. **જેટ્ઠમેતં લોકાયત**ન્તિ પઠમં લોકાયતં. **લોકાયત**ન્તિ ચ લોકસ્સેવ આયતં, બાલપુથુજ્જનલોકસ્સ આયતં, મહન્તં ગમ્ભીરન્તિ ઉપધારિતબ્બં પરિત્તં ભાવં દિટ્ઠિગતં. **એકત્ત**ન્તિ એકસભાવં, નિચ્ચસભાવમેવાતિ પુચ્છતિ. **પુથુત્ત**ન્તિ પુરિમસભાવેન નાનાસભાવં, દેવમનુસ્સાદિભાવેન પઠમં હુત્વા પચ્છા ન હોતીતિ ઉચ્છેદં સન્ધાય પુચ્છતિ. એવમેત્થ ''સબ્બમત્થિ, સબ્બમેકત્ત''ન્તિ ઇમા દ્વેપિ સસ્સતદિટ્ઠિયો, ''સબ્બં નત્થિ, સબ્બં પુથુત્ત''ન્તિ ઇમા દ્વે ઉચ્છેદદિટ્ઠિયોતિ વેદિતબ્બા. અટ્ઠમં.

૯. અરિયસાવકસુત્તવણ્ણના

૪૯. નવમે **કિં નુ ખો**તિ સંસયુપ્પત્તિઆકારદસ્સનં. **સમુદયતી**તિ ઉપ્પજ્જતિ. નવમં.

૧૦. દુતિયઅરિયસાવકસુત્તવણ્ણના

૫૦. દસમે દ્વેપિ નયા એકતો વુત્તા. ઇદમેવ પુરિમેન નાનત્તં, સેસં તાદિસમેવાતિ. દસમં.

ગહપતિવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. દુક્ખવગ્ગો

૧. પરિવીમંસનસુત્તવણ્ણના

૫૧. દુક્ખવગ્ગસ્સ પઠમે **પરિવીમંસમાનો**તિ ઉપપરિક્ખમાનો. **જરામરણ**ન્તિ કસ્મા જરામરણં એકમેવ ''અનેકવિધં નાનપ્પકારક''ન્તિ વત્વા ગહિતન્તિ ચે? તસ્મિં ગહિતે સબ્બદુક્ખસ્સ ગહિતત્તા. યથા હિ ચૂળાય ગહિતે પુરિસે સો પુરિસો ગહિતોવ હોતિ, એવં જરામરણે ગહિતે સબ્બદુક્ખં ગહિતમેવ હોતિ. તસ્મા ''યં ખો ઇદં

અનેકવિધં નાનપ્પકારકં દુક્ખં લોકે ઉપ્પજ્જતી''તિ ન્હત્વા ઠિતં પુરિસં વિય સબ્બદુક્ખં દસ્સેત્વા તં ચૂળાય ગણ્હન્તો વિય જરામરણં ગણ્હિ.

જરામરણનિરોધસારુપ્પગામિનીતિ જરામરણનિરોધસ્સ સારુપ્પભાવેન નિક્કિલેસતાય પરિસુદ્ધતાય સદિસાવ હુત્વા ગામિનીતિ અત્થો. **તથા પટિપન્નો ચ હોતી**તિ યથા તં પટિપન્નોતિ વુચ્ચતિ, એવં પટિપન્નો હોતિ. **અનુધમ્મચારી**તિ નિબ્બાનધમ્મં અનુગતં પટિપત્તિધમ્મં ચરતિ, પૂરેતીતિ અત્થો. **દુક્ખક્ખયાય પટિપન્નો**તિ સીલં આદિં કત્વા જરામરણદુક્ખસ્સ નિરોધત્થાય પટિપન્નો. **સઙ્ખારનિરોધાયા**તિ સઙ્ખારદુક્ખસ્સ નિરોધત્થાય. એત્તાવતા યાવ અરહત્તા દેસના કથિતા.

ઇદાનિ અરહત્તફલપચ્ચવેક્ખણં સતતવિહારઞ્ચ દસ્સેત્વા દેસના નિવત્તેતબ્બા સિયા, તથા અકત્વા **અવિજ્જાગતો**તિ ઇદં કસ્મા ગણ્હાતીતિ? ખીણાસવસ્સ સમતિક્કન્તવટ્ટદુક્ખદસ્સનત્થં . અપિચ પુન વટ્ટં આરભિત્વા વિવટ્ટે કથિયમાને બુજ્ઝનકસત્તો ચેત્થ અત્થિ, તસ્સ અજ્ઝાસયવસેનાપિ ઇદં ગણ્હાતીતિ વેદિતબ્બો. તત્થ **અવિજ્જાગતો**તિ અવિજ્જાય ગતો ઉપગતો સમન્નાગતો. **પુરિસપુગ્ગલો**તિ પુરિસોયેવ પુગ્ગલો. ઉભયેનાપિ સમ્મુતિકથં કથેતિ. બુદ્ધાનઞ્હિ સમ્મુતિકથા પરમત્થકથાતિ દ્વે કથા હોન્તિ. તત્થ ''સત્તો નરો પુરિસો પુગ્ગલો તિસ્સો નાગો''તિ એવં પવત્તા સમ્મુતિકથા નામ. ''ખન્ધા ધાતુયો આયતનાની''તિ એવં પવત્તા પરમત્થકથા નામ. પરમત્થં કથેન્તાપિ સમ્મુતિં અમુઞ્ચિત્વા કથેન્તિ. તે સમ્મુતિં કથેન્તાપિ પરમત્થં કથેન્તાપિ સચ્ચમેવ કથેન્તિ. તેનેવ વુત્તં –

> ''દુવે સચ્ચાનિ અક્ખાસિ, સમ્બુદ્ધો વદતં વરો;
> સમ્મુતિં પરમત્થઞ્ચ, તતિયં નૂપલબ્ભતિ;
> સઙ્કેતવચનં સચ્ચં, લોકસમ્મુતિકારણં;
> પરમત્થવચનં સચ્ચં, ધમ્માનં ભૂતલક્ખણ''ન્તિ.

પુઞ્ઞં ચે સઙ્ખારન્તિ તેરસચેતનાભેદં પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારં. **અભિસઙ્ખરોતી**તિ કરોતિ. **પુઞ્ઞૂપગં હોતિ વિઞ્ઞાણ**ન્તિ કમ્મવિઞ્ઞાણં કમ્મપુઞ્ઞેન ઉપગતં સમ્પયુત્તં હોતિ, વિપાકવિઞ્ઞાણં વિપાકપુઞ્ઞેન. **અપુઞ્ઞં ચે સઙ્ખાર**ન્તિ દ્વાદસચેતનાભેદં અપુઞ્ઞાભિસઙ્ખારં અભિસઙ્ખરોતિ. **આનેઞ્જં ચે સઙ્ખાર**ન્તિ ચતુચેતનાભેદં આનેઞ્જાભિસઙ્ખારં. **આનેઞ્જૂપગં હોતિ વિઞ્ઞાણ**ન્તિ કમ્માનેઞ્જેન કમ્મવિઞ્ઞાણં, વિપાકાનેઞ્જેન વિપાકવિઞ્ઞાણં ઉપગતં હોતિ. એત્થ ચ તિવિધસ્સ કમ્માભિસઙ્ખારસ્સ ગહિતત્તા દ્વાદસપદિકો પચ્ચયાકારો ગહિતોવ હોતિ. એત્તાવતા વટ્ટં દસ્સિતં.

ઇદાનિ વિવટ્ટં દસ્સેન્તો **યતો ખો, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. તત્થ **અવિજ્જા**તિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ અઞ્ઞાણં. **વિજ્જા**તિ અરહત્તમગ્ગઞાણં. એત્થ ચ પઠમમેવ અવિજ્જાય પહીનાય વિજ્જા ઉપ્પજ્જતિ. યથા પન ચતુરઙ્ગેપિ તમે રત્તિં પદીપુજ્જલેન અન્ધકારો પહીયતિ, એવં વિજ્જુપ્પાદા અવિજ્જાય પહાનં વેદિતબ્બં. **ન કિઞ્ચિ લોકે ઉપાદિયતી**તિ લોકે કિઞ્ચિ ધમ્મં ન ગણ્હાતિ ન પરામસતિ. **અનુપાદિયં ન પરિતસ્સતી**તિ અનુપાદિયન્તો અગણ્હન્તો નેવ તણ્હાપરિતસ્સનાય, ન ભયપરિતસ્સનાય પરિતસ્સતિ, ન તણ્હાયતિ ન ભાયતીતિ અત્થો. **પચ્ચત્તઞ્ઞેવા**તિ સયમેવ અત્તનાવ પરિનિબ્બાયતિ, ન અઞ્ઞસ્સ આનુભાવેન.

સો સુખં ચે વેદનન્તિ ઇદં કસ્મા આરભિ? ખીણાસવસ્સ પચ્ચવેક્ખણઞાણં દસ્સેત્વા સતતવિહારં દસ્સેતું આરભિ. **અનજ્ઝોસિતા**તિ તણ્હાય ગિલિત્વા પરિનિટ્ઠપેત્વા અગહિતા. અથ દુક્ખવેદના કસ્મા વુત્તા, કિં તમ્પિ

અભિનન્દન્તો અત્થીતિ? આમ અત્થિ. સુખં અભિનન્દન્તોયેવ હિ દુક્ખં અભિનન્દતિ નામ દુક્ખં પત્વા સુખં પત્થનતો સુખસ્સ ચ વિપરિણામદુક્ખતોતિ. **કાયપરિયન્તિક**ન્તિ કાયપરિચ્છિન્નં, યાવ પઞ્ચદ્વારકાયો પવત્તતિ, તાવ પવત્તં પઞ્ચદ્વારિકવેદનન્તિ અત્થો. **જીવિતપરિયન્તિક**ન્તિ જીવિતપરિચ્છિન્નં . યાવ જીવિતં પવત્તતિ, તાવ પવત્તં મનોદ્વારિકવેદનન્તિ અત્થો.

તત્થ પઞ્ચદ્વારિકવેદના પચ્છા ઉપ્પજ્જિત્વા પઠમં નિરુજ્ઝતિ, મનોદ્વારિકવેદના પઠમં ઉપ્પજ્જિત્વા પચ્છા નિરુજ્ઝતિ. સા હિ પટિસન્ધિક્ખણે વત્થુરૂપસ્મિંયેવ પતિટ્ઠાતિ. પઞ્ચદ્વારિકા પવત્તે પઞ્ચદ્વારવસેન પવત્તમાના પઠમવયે વીસતિવસ્સકાલે રજ્જનદુસ્સનમુય્હનવસેન અધિમત્તા બલવતી હોતિ, પણ્ણાસવસ્સકાલે ઠિતા હોતિ, સટ્ઠિવસ્સકાલતો પટ્ઠાય પરિહાયમાના અસીતિનવુતિવસ્સકાલે મન્દા હોતિ. તદા હિ સત્તા ''ચિરરત્તં એકતો નિસીદિમ્હા નિપજ્જિમ્હા''તિ વદન્તેપિ ''ન સઞ્જાનામા''તિ વદન્તિ. અધિમત્તાનિપિ રૂપાદિઆરમ્મણાનિ ''ન પસ્સામ ન સુણામ'', ''સુગન્ધં દુગ્ગન્ધં વા સાદું અસાદું વા થદ્ધં મુદુકન્તિ વા ન જાનામા''તિ વદન્તિ. ઇતિ નેસં પઞ્ચદ્વારિકવેદના ભગ્ગા હોતિ, મનોદ્વારિકાવ પવત્તતિ. સાપિ અનુપુબ્બેન પરિહાયમાના મરણસમયે હદયકોટિંયેવ નિસ્સાય પવત્તતિ. યાવ પનેસા પવત્તતિ, તાવ સત્તો જીવતીતિ વુચ્ચતિ. યદા નપ્પવત્તતિ, તદા મતો નિરુદ્ધોતિ વુચ્ચતિ.

સ્વાયમત્થો વાપિયા દીપેતબ્બો –

યથા હિ પુરિસો પઞ્ચઉદકમગ્ગસમ્પન્નં વાપિં કરેય્ય, પઠમં દેવે વુટ્ઠે પઞ્ચહિ ઉદકમગ્ગેહિ ઉદકં પવિસિત્વા અન્તોવાપિયં આવાટે પૂરેય્ય, પુનપ્પુનં દેવે વસ્સન્તે ઉદકમગ્ગે પૂરેત્વા ગાવુતડ્ઢયોજનમત્તં ઓત્થરિત્વા ઉદકં તિટ્ઠેય્ય તતો તતો વિસ્સન્દમાનં, અથ નિદ્ધમનતુમ્બે વિવરિત્વા ખેત્તેસુ કમ્મે કરિયમાને ઉદકં નિક્ખમન્તં, સસ્સપાકકાલે (ઉદકં નિક્ખમન્તં,) ઉદકં પરિહીનં ''મચ્છે ગણ્હામા''તિ વત્તબ્બતં આપજ્જેય્ય, તતો કતિપાહેન આવાટેસુયેવ ઉદકં સણ્ઠહેય્ય. યાવ પન તં આવાટેસુ હોતિ, તાવ ''મહાવાપિયં ઉદકં અત્થી''તિ સઙ્ખં ગચ્છતિ. યદા પન તત્થ છિજ્જતિ, તદા ''વાપિયં ઉદકં નત્થી''તિ વુચ્ચતિ, એવંસમ્પદમિદં વેદિતબ્બં.

પઠમં દેવે વસ્સન્તે પઞ્ચહિ મગ્ગેહિ ઉદકે પવિસન્તે આવાટાનં પૂરણકાલો વિય હિ પઠમમેવ પટિસન્ધિક્ખણે મનોદ્વારિકવેદનાય વત્થુરૂપે પતિટ્ઠિતકાલો, પુનપ્પુનં દેવે વસ્સન્તે પઞ્ચન્નં મગ્ગાનં પૂરિતકાલો વિય પવત્તે પઞ્ચદ્વારિકવેદનાય પવત્તિકાલો, ગાવુતડ્ઢયોજનમત્તં અજ્ઝોત્થરણં વિય પઠમવયે વીસતિવસ્સકાલે રજ્જનાદિવસેન તસ્સા અધિમત્તબલવભાવો, યાવ વાપિતો ઉદકં ન નિગ્ગચ્છતિ, તાવ પૂરાય વાપિયા ઠિતકાલો વિય પઞ્ઞાસવસ્સકાલે તસ્સા ઠિતકાલો, નિદ્ધમનતુમ્બેસુ વિવટેસુ કમ્મન્તે કરિયમાને ઉદકસ્સ નિક્ખમનકાલો વિય સટ્ઠિવસ્સકાલતો પટ્ઠાય તસ્સા પરિહાનિ, ઉદકે ભટ્ઠે ઉદકમગ્ગેસુ પરિત્તોદકસ્સ ઠિતકાલો વિય અસીતિનવુતિવસ્સકાલે પઞ્ચદ્વારિકવેદનાય મન્દકાલો, આવાટેસુયેવ ઉદકસ્સ પતિટ્ઠાનકાલો વિય હદયવત્થુકોટિં નિસ્સાય મનોદ્વારિકવેદનાય પવત્તિકાલો, આવાટેસુ પરિત્તેપિ ઉદકે સતિ ''વાપિયં ઉદકં અત્થી''તિ વત્તબ્બકાલો વિય યાવ સા પવત્તતિ, તાવ ''સત્તો જીવતી''તિ વુચ્ચતિ. યથા પન આવાટેસુ ઉદકે છિન્ને ''નત્થિ વાપિયં ઉદક''ન્તિ વુચ્ચતિ, એવં મનોદ્વારિકવેદનાય અપ્પવત્તમાનાય ''સત્તો મતો''તિ વુચ્ચતિ. ઇમં વેદનં સન્ધાય વુત્તં ''જીવિતપરિયન્તિકં વેદનં વેદિયમાનો''તિ.

કાયસ્સ ભેદાતિ કાયસ્સ ભેદેન. **જીવિતપરિયાદાના ઉદ્ધન્તિ** જીવિતક્ખયતો ઉદ્ધં. **ઇધેવા**તિ પટિસન્ધિવસેન પરતો અગન્ત્વા ઇધેવ. **સીતીભવિસ્સન્તી**તિ પવત્તિવિપ્ફન્દદરથરહિતાનિ સીતાનિ અપ્પવત્તનધમ્માનિ ભવિસ્સન્તિ. **સરીરાની**તિ ધાતુસરીરાનિ. **અવસિસ્સન્તી**તિ અવસિટ્ઠાનિ ભવિસ્સન્તિ.

કુમ્ભકારપાકાતિ કુમ્ભકારસ્સ ભાજનપચનટ્ઠાનતો. **પટિસિસ્સેય્યા**તિ ઠપેય્ય. **કપલ્લાની**તિ સહ મુખવટ્ટિયા એકાબદ્ધાનિ કુમ્ભકપલ્લાનિ. **અવસિસ્સેય્યુ**ન્તિ તિટ્ઠેય્યું. **એવમેવ ખો**તિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – આદિત્તકુમ્ભકારપાકો વિય હિ તયો ભવા દટ્ઠબ્બા, કુમ્ભકારો વિય યોગાવચરો, પાકતો કુમ્ભકારભાજનાનં નીહરણદણ્ડકો વિય અરહત્તમગ્ગઞાણં, સમો ભૂમિભાગો વિય અસઙ્ખતં નિબ્બાનતલં, દણ્ડકેન ઉણ્હકુમ્ભં આકડ્ઢિત્વા સમે ભૂમિભાગે કુમ્ભસ્સ ઠપિતકાલો વિય આરદ્ધવિપસ્સકસ્સ રૂપસત્તકં અરૂપસત્તકં વિપસ્સન્તસ્સ કમ્મટ્ઠાને ચ પગુણે વિભૂતે ઉપટ્ઠહમાને તથારૂપં ઉતુસપ્પાયાદિં લભિત્વા એકાસને નિસિન્નસ્સ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અગ્ગફલં અરહત્તં પત્વા ચતૂહિ અપાયેહિ અત્તભાવં ઉદ્ધરિત્વા ફલસમાપત્તિવસેન અસઙ્ખતે નિબ્બાનતલે ઠિતકાલો દટ્ઠબ્બો. ખીણાસવો પન ઉણ્હકુમ્ભો વિય અરહત્તપ્પત્તદિવસેયેવ ન પરિનિબ્બાતિ, સાસનપ્પવેણિં પન ઘટયમાનો પણ્ણાસસટ્ઠિવસ્સાનિ ઠત્વા ચરિમકચિત્તપ્પત્તિયા ઉપાદિણ્ણકક્ખન્ધભેદા અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાતિ. અથસ્સ કુમ્ભસ્સ વિય કપલ્લાનિ અનુપાદિણ્ણકસરીરાનેવ અવસિસ્સન્તીતિ. **સરીરાનિ અવસિસ્સન્તીતિ પજાનાતી**તિ ઇદં પન ખીણાસવસ્સ અનુયોગારોપનત્થં વુત્તં.

વિઞ્ઞાણં પઞ્ઞાયેથાતિ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણં પઞ્ઞાયેથ. **સાધુ સાધૂ**તિ થેરાનં બ્યાકરણં સમ્પહંસતિ. **એવમેત**ન્તિ યદેતં તિવિધે અભિસઙ્ખારે અસતિ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણસ્સ અપ્પઞ્ઞાણન્તિઆદિ, એવમેવ એતં. **અધિમુચ્ચથા**તિ સન્નિટ્ઠાનસઙ્ખાતં અધિમોક્ખં પટિલભથ. **એસેવન્તો દુક્ખસ્સા**તિ અયમેવ વટ્ટદુક્ખસ્સ અન્તો અયં પરિચ્છેદો, યદિદં નિબ્બાનન્તિ. પઠમં.

૨. ઉપાદાનસુત્તવણ્ણના

૫૨. દુતિયે **ઉપાદાનિયેસૂ**તિ ચતુન્નં ઉપાદાનાનં પચ્ચયેસુ તેભૂમકધમ્મેસુ. **અસ્સાદાનુપસ્સિનો**તિ અસ્સાદં અનુપસ્સન્તસ્સ. **તત્રા**તિ તસ્મિં અગ્ગિક્ખન્ધે. **તદાહારો**તિ તંપચ્ચયો. **તદુપાદાનો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **એવમેવ ખો**તિ એત્થ અગ્ગિક્ખન્ધો વિય હિ તયો ભવા, તેભૂમકવટ્ટન્તિપિ એતદેવ, અગ્ગિજગ્ગકપુરિસો વિય વટ્ટનિસ્સિતો બાલપુથુજ્જનો, સુક્ખતિણગોમયાદિપક્ખિપનં વિય અસ્સાદાનુપસ્સિનો પુથુજ્જનસ્સ તણ્હાદિવસેન છહિ દ્વારેહિ કુસલાકુસલકમ્મકરણં. તિણગોમયાદીસુ ખીણેસુ પુનપ્પુનં તેસં પક્ખિપનેન અગ્ગિક્ખન્ધસ્સ વડ્ઢનં વિય બાલપુથુજ્જનસ્સ ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય યથાવુત્તકમ્માયૂહનેન અપરાપરં વટ્ટદુક્ખનિબ્બત્તનં.

ન કાલેન કાલં સુક્ખાનિ ચેવ તિણાનિ પક્ખિપેય્યાતિ તઞ્હિ કોચિ અત્થકામો એવં વદેય્ય – ‘‘ભો કસ્મા ઉટ્ઠાય સમુટ્ઠાય કલાપે બન્ધિત્વા સુક્ખતિણકટ્ઠાનં પચ્છિયઞ્ચ પૂરેત્વા સુક્ખગોમયાનિ પક્ખિપન્તો એતં અગ્ગિં જાલેસિ? અપિ નુ તે અત્થિ ઇતોનિદાનં કાચિ વડ્ઢીતિ? વંસાગતમેતં ભો અમ્હાકં, ઇતોનિદાનં પન મે અવડ્ઢિયેવ, કુતો વડ્ઢિ? અહઞ્હિ ઇમં અગ્ગિં જગ્ગન્તો નેવ ન્હાયિતું ન ભુઞ્જિતું ન નિપજ્જિતું લભામીતિ. તેન હિ ભો કિં તે ઇમિના નિરત્થકેન અગ્ગિજાલનેન? એહિ ત્વં એતાનિ આભતાનિ તિણાદીનિ એત્થ નિક્ખિપ, તાનિ સયમેવ ઝાયિસ્સન્તિ, ત્વં પન અસુકસ્મિં ઠાને સીતોદકા પોક્ખરણી અત્થિ, તત્થ ન્હત્વા, માલાગન્ધવિલેપનેહિ અત્તાનં મણ્ડેત્વા સુનિવત્થો સુપારુતોવ પાદુકાહિ નગરં પવિસિત્વા પાસાદવરમારુય્હ વાતપાનં વિવરિત્વા મહાવીથિયં

વિરોચમાનો નિસીદ એકગ્ગો સુખસમપ્પિતો હુત્વા, તત્થ તે નિસિન્નસ્સ તિણાદીનં ખયેન સયમેવ અયં અગ્ગિ અપ્પણ્ણત્તિભાવં ગમિસ્સતી''તિ. સો તથા કરેય્ય. તથેવ ચ તત્થ નિસિન્નસ્સ સો અગ્ગિ ઉપાદાનક્ખયેન અપ્પણ્ણત્તિભાવં ગચ્છેય્ય. ઇદં સન્ધાયેતં ''ન કાલેન કાલ''ન્તિઆદિ વુત્તં.

એવમેવ ખોતિ એત્થ પન ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – ચત્તાલીસાય કટ્ઠવાહાનં જલમાનો મહાઅગ્ગિક્ખન્ધો વિય હિ તેભૂમકવટ્ટં દટ્ઠબ્બં, અગ્ગિજગ્ગનકપુરિસો વિય વટ્ટસન્નિસ્સિતકો યોગાવચરો, અત્થકામો પુરિસો વિય સમ્માસમ્બુદ્ધો, તેન પુરિસેન તસ્સ દિન્નઓવાદો વિય તથાગતેન ''એહિ ત્વં, ભિક્ખુ, તેભૂમકધમ્મેસુ નિબ્બિન્દ, એવં વટ્ટદુક્ખા મુચ્ચિસ્સસી''તિ તસ્સ તેભૂમકધમ્મેસુ કમ્મટ્ઠાનસ્સ કથિતકાલો, તસ્સ પુરિસસ્સ યથાનુસિટ્ઠં પટિપજ્જિત્વા પાસાદે નિસિન્નકાલો વિય યોગિનો સુગતોવાદં સમ્પટિચ્છિત્વા સુઞ્ઞાગારં પવિટ્ઠસ્સ તેભૂમકધમ્મેસુ વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા અનુક્કમેન યથાનુરૂપં આહારસપ્પાયાદિં લભિત્વા, એકાસને નિસિન્નસ્સ અગ્ગફલે પતિટ્ઠિતકાલો, તસ્સ ન્હાનવિલેપનાદીહિ સુધોતમણ્ડિતકાયત્તા તસ્મિં નિસિન્નસ્સ એકગ્ગસુખસમપ્પિતકાલો વિય યોગિનો અરિયમગ્ગપોક્ખરણિયં મગ્ગઞાણોદકેન સુન્હાતસુધોતકિલેસમલસ્સ હિરોત્તપ્પસાટકે નિવાસેત્વા સીલવિલેપનાનુલિત્તસ્સ અરહત્તમણ્ડનેન અત્તભાવં મણ્ડેત્વા વિમુત્તિપુપ્ફદામં પિળન્ધિત્વા ઇદ્ધિપાદપાદુકા આરુય્હ નિબ્બાનનગરં પવિસિત્વા ધમ્મપાસાદં આરુય્હ સતિપટ્ઠાનમહાવીથિયં વિરોચમાનસ્સ નિબ્બાનારમ્મણં ફલસમાપત્તિં અપ્પેત્વા નિસિન્નકાલો. તસ્સ પન પુરિસસ્સ તસ્મિં નિસિન્નસ્સ તિણાદીનં ખયેન અગ્ગિક્ખન્ધસ્સ અપ્પણ્ણત્તિગમનકાલો વિય ખીણાસવસ્સ યાવતાયુકં ઠત્વા ઉપાદિણ્ણકક્ખન્ધભેદેન અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બુતસ્સ મહાવટ્ટવૂપસમો દટ્ઠબ્બો. દુતિયં.

૩. સંયોજનસુત્તવણ્ણના

૫૩. તતિયે **સંયોજનિયેસૂ**તિ દસન્નં સંયોજનાનં પચ્ચયેસુ. **ઝાયેય્યા**તિ જલેય્ય. **તેલં આસિઞ્ચેય્ય વટ્ટિં ઉપસંહરેય્યા**તિ દીપપટિજગ્ગનત્થં તેલભાજનઞ્ચ મહન્તઞ્ચ વટ્ટિકપાલં ગહેત્વા સમીપે નિચ્ચં ઠિતોવ તેલે ખીણે તેલં આસિઞ્ચેય્ય, વટ્ટિયા ખીણાય વટ્ટિં ઉપસંહરેય્ય. સેસમેત્થ સદ્ધિં ઓપમ્મસંસન્દનેન પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં. તતિયં.

૪. દુતિયસંયોજનસુત્તવણ્ણના

૫૪. ચતુત્થે ઉપમં પઠમં કત્વા પચ્છા અત્થો વુત્તો. સેસં તાદિસમેવ. ચતુત્થં.

૫. મહારુક્ખસુત્તવણ્ણના

૫૫. પઞ્ચમે **ઉદ્ધં ઓજં અભિહરન્તી**તિ પથવીરસઞ્ચ આપોરસઞ્ચ ઉપરિ આરોપેન્તિ. ઓજાય આરોપિતત્તા હત્થસતુબ્બેધસ્સ રુક્ખસ્સ અઙ્કુરગ્ગેસુ બિન્દુબિન્દૂનિ વિય હુત્વા સિનેહો તિટ્ઠતિ. ઇદં પનેત્થ ઓપમ્મસંસન્દનં – મહારુક્ખો વિય હિ તેભૂમકવટ્ટં, મૂલાનિ વિય આયતનાનિ, મૂલેહિ ઓજાય આરોહનં વિય છહિ દ્વારેહિ કમ્મારોહનં, ઓજાય અભિરુળ્હત્તા મહારુક્ખસ્સ યાવકપ્પટ્ઠાનં વિય વટ્ટનિસ્સિતબાલપુથુજ્જનસ્સ છહિ દ્વારેહિ કમ્મં આયૂહન્તસ્સ અપરાપરં વટ્ટસ્સ વડ્ઢનવસેન દીઘરત્તં ઠાનં.

કુદ્દાલપિટકન્તિ કુદ્દાલઞ્ચેવ પચ્છિભાજનઞ્ચ. **ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દેય્યા**તિ ખુદ્દકમહન્તાનિ ખણ્ડાખણ્ડાનિ કરોન્તો છિન્દેય્ય. ઇદં પનેત્થ ઓપમ્મસંસન્દનં – ઇધાપિ હિ મહારુક્ખો વિય તેભૂમકવટ્ટં, રુક્ખં નાસેતુકામો પુરિસો વિય યોગાવચરો, કુદ્દાલો વિય ઞાણં, પચ્છિ વિય સમાધિ, રુક્ખચ્છેદનફરસુ વિય ઞાણં, રુક્ખસ્સ મૂલે છિન્નકાલો વિય યોગિનો આચરિયસન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા મનસિકરોન્તસ્સ પઞ્ઞા, ખણ્ડાખણ્ડિકં છિન્દનકાલો વિય સઙ્ખેપતો ચતુન્નં મહાભૂતાનં મનસિકારો, ફાલનં વિય દ્વેચત્તાલીસાય કોટ્ઠાસેસુ વિત્થારમનસિકારો, સકલિકં સકલિકં કરણકાલો વિય ઉપાદારૂપસ્સ ચેવ રૂપક્ખન્ધારમ્મણસ્સ વિઞ્ઞાણસ્સ ચાતિ ઇમેસં વસેન નામરૂપપરિગ્ગહો, મૂલાનં ઉપચ્છેદનં વિય તસ્સેવ નામરૂપસ્સ પચ્ચયપરિયેસનં, વાતાતપે વિસોસેત્વા અગ્ગિના ડહનકાલો વિય અનુપુબ્બેન વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા અઞ્ઞતરં સપ્પાયં લભિત્વા કમ્મટ્ઠાને વિભૂતે ઉપટ્ઠહમાને એકપલ્લઙ્કે નિસિન્નસ્સ સમણધમ્મં કરોન્તસ્સ અગ્ગફલપ્પત્તિ, મસિકરણં વિય અરહત્તપ્પત્તદિવસેયેવ અપરિનિબ્બાયન્તસ્સ યાવતાયુકં ઠિત કાલો, મહાવાતે ઓપુનનં નદિયા પવાહનં વિય ચ ઉપાદિણ્ણકક્ખન્ધભેદેન અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બુતસ્સ વટ્ટવૂપસમો વેદિતબ્બો. પઞ્ચમં.

૬. દુતિયમહારુક્ખસુત્તવણ્ણના

૫૬. છટ્ઠેપિ ઉપમં પઠમં વત્વા પચ્છા અત્થો વુત્તો, ઇદમેવ નાનત્તં. છટ્ઠં.

૭. તરુણરુક્ખસુત્તવણ્ણના

૫૭-૫૯. સત્તમે **તરુણો**તિ અજાતફલો. **પલિમજ્જેય્યા**તિ સોધેય્ય. **પંસું દદેય્યા**તિ થદ્ધફરુસપંસું હરિત્વા મુદુગોમયચુણ્ણમિસ્સં મધુરપંસું પક્ખિપેય્ય. **વુદ્ધિન્તિ** વુદ્ધિં આપજ્જિત્વા પુપ્ફૂપગો પુપ્ફં, ફલૂપગો ફલં ગણ્હેય્ય. ઇદં પનેત્થ ઓપમ્મસંસન્દનં – તરુણરુક્ખો વિય હિ તેભૂમકવટ્ટં, રુક્ખજગ્ગકો પુરિસો વિય વટ્ટનિસ્સિતો પુથુજ્જનો, મૂલફલસન્તાનાદીનિ વિય તીહિ દ્વારેહિ કુસલાકુસલકમ્માયૂહનં, રુક્ખસ્સ વુડ્ઢિઆપજ્જનં વિય પુથુજ્જનસ્સ તીહિ દ્વારેહિ કમ્મં આયૂહતો અપરાપરં વટ્ટપ્પવત્તિ. વિવટ્ટં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. અટ્ઠમનવમાનિ ઉત્તાનત્થાનેવ. સત્તમાદીનિ.

૧૦. નિદાનસુત્તવણ્ણના

૬૦. દસમે **કુરૂસુ વિહરતી**તિ કુરૂતિ એવં બહુવચનવસેન લદ્ધવોહારે જનપદે વિહરતિ. **કમ્માસધમ્મં નામ કુરૂનં નિગમો**તિ એવંનામકો કુરૂનં નિગમો, તં ગોચરગામં કત્વાતિ અત્થો. **આયસ્મા**તિ પિયવચનમેતં ગરુવચનમેતં. **આનન્દો**તિ તસ્સ થેરસ્સ નામં. **એકમન્તં નિસીદી**તિ છ નિસજ્જદોસે વિવજ્જેન્તો દક્ખિણજાણુમણ્ડલસ્સ અભિમુખટ્ઠાને છબ્બણ્ણાનં બુદ્ધરસ્મીનં અન્તો પવિસિત્વા પસન્નલાખારસં વિગાહન્તો વિય સુવણ્ણપટં પારુપન્તો વિય રત્તકમ્બલવિતાનમજ્ઝં પવિસન્તો વિય ધમ્મભણ્ડાગારિકો આયસ્મા આનન્દો નિસીદિ. તેન વુત્તં ''એકમન્તં નિસીદી''તિ.

કાય પન વેલાય કેન કારણેન અયમાયસ્મા ભગવન્તં ઉપસઙ્કમન્તોતિ? સાયન્હવેલાય પચ્ચયાકારપઞ્હં પુચ્છનકારણેન. તં દિવસં કિર અયમાયસ્મા કુલસઙ્ગહત્થાય ઘરદ્વારે ઘરદ્વારે સહસ્સભણ્ડિકં નિક્ખિપન્તો વિય કમ્માસધમ્મં પિણ્ડાય ચરિત્વા પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો સત્થુ વત્તં દસ્સેત્વા સત્થરિ ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠે સત્થારં વન્દિત્વા અત્તનો દિવાટ્ઠાનં ગન્ત્વા અન્તેવાસિકેસુ વત્તં દસ્સેત્વા પટિક્કન્તેસુ દિવાટ્ઠાનં પટિસમ્મજ્જિત્વા ચમ્મક્ખણ્ડં

પઞ્ઞપેત્વા ઉદકતુમ્બતો ઉદકેન હત્થપાદે સીતલં કત્વા પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસિન્નો સોતાપત્તિફલસમાપત્તિં સમાપજ્જિત્વા. અથ પરિચ્છિન્નકાલવસેન સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય પચ્ચયાકારે ઞાણં ઓતારેસિ. સો ''અવિજ્જાપચ્ચયા સઙ્ખારા''તિઆદિતો પટ્ઠાય અન્તં, અન્તતો પટ્ઠાય આદિં, ઉભયન્તતો પટ્ઠાય મજ્ઝં, મજ્ઝતો પટ્ઠાય ઉભો અન્તે પાપેન્તો તિક્ખત્તું દ્વાદસપદં પચ્ચયાકારં સમ્મસિ. તસ્સેવં સમ્મસન્તસ્સ પચ્ચયાકારો વિભૂતો હુત્વા ઉત્તાનકુત્તાનકો વિય ઉપટ્ઠાસિ. તતો ચિન્તેસિ – ''અયં પચ્ચયાકારો સબ્બબુદ્ધેહિ ગમ્ભીરો ચેવ ગમ્ભીરાવભાસો ચાતિ કથિતો, મય્હં ખો પન પદેસઞાણે ઠિતસ્સ સાવકસ્સ સતો ઉત્તાનો વિય વિભૂતો પાકટો હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ, મય્હંયેવ નુ ખો એસ ઉત્તાનકો વિય ઉપટ્ઠાતિ, ઉદાહુ અઞ્ઞેસમ્પીતિ અત્તનો ઉપટ્ઠાનકારણં સત્થુ આરોચેસ્સામી''તિ નિસિન્નટ્ઠાનતો ઉટ્ઠાય ચમ્મક્ખણ્ડં પપ્ફોટેત્વા આદાય સાયન્હસમયે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિ. તેન વુત્તં – ''સાયન્હવેલાયં પચ્ચયાકારપઞ્હં પુચ્છનકારણેન ઉપસઙ્કમન્તો''તિ.

યાવ ગમ્ભીરોતિ એત્થ **યાવ**સદ્દો પમાણાતિક્કમે. અતિક્કમ્મ પમાણં ગમ્ભીરો, અતિગમ્ભીરોતિ અત્થો. **ગમ્ભીરાવભાસો**તિ ગમ્ભીરોવ હુત્વા અવભાસતિ, દિસ્સતીતિ અત્થો. એકઞ્હિ ઉત્તાનમેવ ગમ્ભીરાવભાસં હોતિ પૂતિપણ્ણરસવસેન કાળવણ્ણં પુરાણઉદકં વિય. તઞ્હિ જાણુપ્પમાણમ્પિ સતપોરિસં વિય દિસ્સતિ. એકં ગમ્ભીરં ઉત્તાનાવભાસં હોતિ મણિભાસં વિપ્પસન્નઉદકં વિય. તઞ્હિ સતપોરિસમ્પિ જાણુપ્પમાણં વિય ખાયતિ. એકં ઉત્તાનં ઉત્તાનાવભાસં હોતિ પાતિઆદીસુ ઉદકં વિય. એકં ગમ્ભીરં ગમ્ભીરાવભાસં હોતિ સિનેરુપાદકમહાસમુદ્દે ઉદકં વિય. એવં ઉદકમેવ ચત્તારિ નામાનિ લભતિ. પટિચ્ચસમુપ્પાદે પનેતં નત્થિ. અયઞ્હિ ગમ્ભીરો ચ ગમ્ભીરાવભાસો ચાતિ એકમેવ નામં લભતિ . એવરૂપો સમાનોપિ અથ ચ પન મે ઉત્તાનકુત્તાનકો વિય ખાયતિ, તદિદં અચ્છરિયં, ભન્તે, અબ્ભુતં, ભન્તેતિ એવં અત્તનો વિમ્હયં પકાસેન્તો પઞ્હં પુચ્છિત્વા તુણ્હીભૂતો નિસીદિ.

ભગવા તસ્સ વચનં સુત્વા ''આનન્દો ભવગ્ગગહણાય હત્થં પસારેન્તો વિય સિનેરું ભિન્દિત્વા મિઞ્જં નીહરિતું વાયમમાનો વિય વિના નાવાય મહાસમુદ્દં તરિતુકામો વિય પથવિં પરિવત્તેત્વા પથવોજં ગહેતું વાયમમાનો વિય બુદ્ધવિસયં પઞ્હં અત્તનો ઉત્તાનુત્તાનન્તિ વદતિ, હન્દસ્સ ગમ્ભીરભાવં આચિક્ખામી''તિ ચિન્તેત્વા **મા હેવ**ન્તિઆદિમાહ.

તત્થ **મા હેવન્તિ હ**-કારો નિપાતમત્તં, એવં મા ભણીતિ અત્થો. ''મા હેવ''ન્તિ ચ ઇદં વચનં ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં ઉસ્સાદેન્તોપિ ભણતિ અપસાદેન્તોપિ. તત્થ ઉસ્સાદેન્તોપીતિ, આનન્દ, ત્વં મહાપઞ્ઞો વિસદઞાણો, તેન તે ગમ્ભીરોપિ પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનકો વિય ખાયતિ, અઞ્ઞેસં પનેસ ઉત્તાનકોતિ ન સલ્લક્ખેતબ્બો, ગમ્ભીરોયેવ ચ સો ગમ્ભીરાવભાસો ચ.

તત્થ ચતસ્સો ઉપમા વદન્તિ – છ માસે સુભોજનરસપુટ્ઠસ્સ કિર કતયોગસ્સ મહામલ્લસ્સ સમજ્જસમયે કતમલ્લપાસાણપરિચયસ્સ યુદ્ધભૂમિં ગચ્છન્તસ્સ અન્તરા મલ્લપાસાણં દસ્સેસું. સો ''કિં એત''ન્તિ આહ. મલ્લપાસાણોતિ. આહરથ નન્તિ. ''ઉક્ખિપિતું ન સક્કોમા''તિ વુત્તે સયં ગન્ત્વા ''કુહિં ઇમસ્સ ભારિયટ્ઠાન''ન્તિ વત્વા દ્વીહિ હત્થેહિ દ્વે પાસાણે ઉક્ખિપિત્વા કીળાગુળે વિય ખિપિત્વા અગમાસિ. તત્થ મલ્લસ્સ મલ્લપાસાણો લહુકોતિ ન અઞ્ઞેસમ્પિ લહુકોતિ વત્તબ્બો. છ માસે સુભોજનરસપુટ્ઠો મલ્લો વિય હિ કપ્પસતસહસ્સં અભિનીહારસમ્પન્નો આયસ્મા આનન્દો. યથા મલ્લસ્સ મહાબલતાય મલ્લપાસાણો લહુકો, એવં થેરસ્સ મહાપઞ્ઞતાય પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનોતિ વત્તબ્બો, સો અઞ્ઞેસં ઉત્તાનોતિ ન વત્તબ્બો.

મહાસમુદ્દે ચ તિમિ નામ મહામચ્છો દ્વિયોજનસતિકો, તિમિઙ્ગલો તિયોજનસતિકો, તિમિરપિઙ્ગલો પઞ્ચયોજનસતિકો, આનન્દો તિમિનન્દો અજ્ઝારોહો મહાતિમીતિ ઇમે ચત્તારો યોજનસહસ્સિકા. તત્થ તિમિરપિઙ્ગલેનેવ દીપેન્તિ. તસ્સ કિર દક્ખિણકણ્ણં ચાલેન્તસ્સ પઞ્ચયોજનસતે પદેસે ઉદકં ચલતિ, તથા વામકણ્ણં, તથા નઙ્ગુટ્ઠં, તથા સીસં. દ્વે પન કણ્ણે ચાલેત્વા નઙ્ગુટ્ઠેન પહરિત્વા સીસં અપરાપરં કત્વા કીળિતું આરદ્ધસ્સ સત્તટ્ઠયોજનસતે ઠાને ભાજને પક્ખિપિત્વા ઉદ્ધને આરોપિતં વિય ઉદકં પક્કુથતિ. યોજનસતમત્તે પદેસે ઉદકં પિટ્ઠિં છાદેતું ન સક્કોતિ. સો એવં વદેય્ય – ''અયં મહાસમુદ્દો ગમ્ભીરોતિ વદન્તિ, કુતસ્સ ગમ્ભીરતા, મયં પિટ્ઠિમત્તચ્છાદનમ્પિ ઉદકં ન લભામા''તિ. તત્થ કાયૂપપન્નસ્સ તિમિરપિઙ્ગલસ્સ મહાસમુદ્દો ઉત્તાનોતિ અઞ્ઞેસઞ્ચ ખુદ્દકમચ્છાનં ઉત્તાનોતિ ન વત્તબ્બો, એવમેવ ઞાણૂપપન્નસ્સ થેરસ્સ પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનોતિ અઞ્ઞેસમ્પિ ઉત્તાનોતિ ન વત્તબ્બો. સુપણ્ણરાજા ચ દિયડ્ઢયોજનસતિકો હોતિ. તસ્સ દક્ખિણપક્ખો પઞ્ઞાસયોજનિકો હોતિ, તથા વામપક્ખો, પિઞ્છવટ્ટિ ચ સટ્ઠિયોજનિકા, ગીવા તિંસયોજનિકા, મુખં નવયોજનં, પાદા દ્વાદસયોજનિકા, તસ્મિં સુપણ્ણવાતં દસ્સેતું આરદ્ધે સત્તટ્ઠયોજનસતં ઠાનં નપ્પહોતિ. સો એવં વદેય્ય – ''અયં આકાસો અનન્તોતિ વદન્તિ, કુતસ્સ અનન્તતા, મયં પક્ખવાતપ્પત્થરણોકાસમ્પિ ન લભામા''તિ. તત્થ કાયૂપપન્નસ્સ સુપણ્ણરઞ્ઞો આકાસો પરિત્તોતિ અઞ્ઞેસઞ્ચ ખુદ્દકપક્ખીનં પરિત્તોતિ ન વત્તબ્બો, એવમેવ ઞાણૂપપન્નસ્સ થેરસ્સ પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનોતિ અઞ્ઞેસમ્પિ ઉત્તાનોતિ ન વત્તબ્બો.

રાહુ અસુરિન્દો પન પાદન્તતો યાવ કેસન્તા યોજનાનં ચત્તારિ સહસ્સાનિ અટ્ઠ ચ સતાનિ હોન્તિ. તસ્સ દ્વિન્નં બાહાનં અન્તરે દ્વાદસયોજનસતિકં, બહલત્તેન છયોજનસતિકં, હત્થપાદતલાનિ તિયોજનસતિકાનિ, તથા મુખં, એકઙ્ગુલિપબ્બં પઞ્ઞાસયોજનં, તથા ભમુકન્તરં, નલાટં તિયોજનસતિકં, સીસં નવયોજનસતિકં. તસ્સ મહાસમુદ્દં ઓતિણ્ણસ્સ ગમ્ભીરં ઉદકં જાણુપ્પમાણં હોતિ. સો એવં વદેય્ય – ''અયં મહાસમુદ્દો ગમ્ભીરોતિ વદન્તિ. કુતસ્સ ગમ્ભીરતા? મયં જાણુપ્પટિચ્છાદનમત્તમ્પિ ઉદકં ન લભામા''તિ. તત્થ કાયૂપપન્નસ્સ રાહુનો મહાસમુદ્દો ઉત્તાનોતિ અઞ્ઞેસઞ્ચ ઉત્તાનોતિ ન વત્તબ્બો. એવમેવ ઞાણૂપપન્નસ્સ થેરસ્સ પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનોતિ અઞ્ઞેસમ્પિ ઉત્તાનોતિ ન વત્તબ્બો. એતમત્થં સન્ધાય ભગવા **મા હેવં, આનન્દ, મા હેવં, આનન્દા**તિ આહ.

થેરસ્સ હિ ચતૂહિ કારણેહિ ગમ્ભીરો પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનોતિ ઉપટ્ઠાસિ. કતમેહિ ચતૂહિ? પુબ્બૂપનિસ્સયસમ્પત્તિયા તિત્થવાસેન સોતાપન્નતાય બહુસ્સુતભાવેનાતિ.

ઇતો કિર સતસહસ્સિમે કપ્પે પદુમુત્તરો નામ સત્થા લોકે ઉપ્પજ્જિ. તસ્સ હંસવતી નામ નગરં અહોસિ, આનન્દો નામ રાજા પિતા, સુમેધા નામ દેવી માતા, બોધિસત્તો ઉત્તરકુમારો નામ અહોસિ. સો પુત્તસ્સ જાતદિવસે મહાભિનિક્ખમનં નિક્ખમ્મ પબ્બજિત્વા પધાનમનુયુત્તો અનુક્કમેન સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા, ''અનેકજાતિસંસાર''ન્તિ ઉદાનં ઉદાનેત્વા સત્તાહં બોધિપલ્લઙ્કે વીતિનામેત્વા ''પથવિયં પાદં ઠપેસ્સામી''તિ પાદં અભિનીહરિ. અથ પથવિં ભિન્દિત્વા મહન્તં પદુમં ઉટ્ઠાસિ. તસ્સ ધુરપત્તાનિ નવુતિહત્થાનિ, કેસરં તિંસહત્થં, કણ્ણિકા દ્વાદસહત્થા, નવઘટપ્પમાણા રેણુ અહોસિ.

સત્થા પન ઉબ્બેધતો અટ્ઠપઞ્ઞાસહત્થો અહોસિ, તસ્સ ઉભિન્નં બાહાનમન્તરં અટ્ઠારસહત્થં, નલાટં પઞ્ચહત્થં, હત્થપાદા એકાદસહત્થા. તસ્સ એકાદસહત્થેન પાદેન દ્વાદસહત્થાય કણ્ણિકાય અક્કન્તમત્તાય નવઘટપ્પમાણા રેણુ ઉટ્ઠાય અટ્ઠપઞ્ઞાસહત્થં પદેસં ઉગ્ગન્ત્વા ઓકિણ્ણમનોસિલાચુણ્ણં વિય પચ્ચોકિણ્ણં. તદુપાદાય ભગવા ''પદુમુત્તરો''ત્વેવ પઞ્ઞાયિત્થ. તસ્સ દેવિલો ચ સુજાતો ચ દ્વે અગ્ગસાવકા અહેસું, અમિતા ચ અસમા ચ દ્વે

અગ્ગસાવિકા, સુમનો નામ ઉપટ્ઠાકો. પદુમુત્તરો ભગવા પિતુસઙ્ગહં કુરુમાનો ભિક્ખુસતસહસ્સપરિવારો હંસવતિયા રાજધાનિયા વસતિ.

કનિટ્ઠભાતા પનસ્સ સુમનકુમારો નામ. તસ્સ રાજા હંસવતિતો વીસયોજનસતે ભોગં અદાસિ. સો કદાચિ આગન્ત્વા પિતરઞ્ચ સત્થારઞ્ચ પસ્સતિ. અથેકદિવસં પચ્ચન્તો કુપિતો. સુમનો રઞ્ઞો સાસનં પેસેસિ. રાજા ''ત્વં મયા, તાત, કસ્મા ઠપિતો''તિ પટિપેસેસિ. સો ચોરે વૂપસમેત્વા ''ઉપસન્તો, દેવ, જનપદો''તિ રઞ્ઞો પેસેસિ. રાજા તુટ્ઠો ''સીઘં મમ પુત્તો આગચ્છતૂ''તિ આહ. તસ્સ સહસ્સમત્તા અમચ્ચા હોન્તિ. સો તેહિ સદ્ધિં અન્તરામગ્ગે મન્તેસિ – ''મય્હં પિતા તુટ્ઠો સચે મે વરં દેતિ, કિં ગણ્હામી''તિ? અથ નં એકચ્ચે ''હત્થિં ગણ્હથ, અસ્સં ગણ્હથ, જનપદં ગણ્હથ, સત્તરતનાનિ ગણ્હથા''તિ આહંસુ. અપરે ''તુમ્હે પથવિસ્સરસ્સ પુત્તા, ન તુમ્હાકં ધનં દુલ્લભં, લદ્ધમ્પિ ચેતં સબ્બં પહાય ગમનીયં, પુઞ્ઞમેવ એકં આદાય ગમનીયં, તસ્મા દેવે વરં દદમાને તેમાસં પદુમુત્તરં ભગવન્તં ઉપટ્ઠાતું વરં ગણ્હથા''તિ. સો ''તુમ્હે મય્હં કલ્યાણમિત્તા નામ, મમેતં ચિત્તં નત્થિ, તુમ્હેહિ પન ઉપ્પાદિતં, એવં કરિસ્સામી''તિ, ગન્ત્વા પિતરં વન્દિત્વા પિતરા આલિઙ્ગિત્વા, મત્થકે ચુમ્બિત્વા ''વરં તે, પુત્ત, દેમી''તિ વુત્તે ''ઇચ્છામહં, મહારાજ, ભગવન્તં તેમાસં ચતૂહિ પચ્ચયેહિ ઉપટ્ઠહન્તો જીવિતં અવઞ્ઝં કાતું, ઇદં મે વરં દેહી''તિ આહ. ન સક્કા, તાત, અઞ્ઞં વરેહીતિ. દેવ, ખત્તિયાનં નામ દ્વેકથા નત્થિ, એતમેવ મે દેહિ, ન મમઞ્ઞેન અત્થોતિ. તાત, બુદ્ધાનં નામ ચિત્તં દુજ્જાનં, સચે ભગવા ન ઇચ્છિસ્સતિ, મયા દિન્નમ્પિ કિં ભવિસ્સતીતિ? ''સાધુ, દેવ, અહં ભગવતો ચિત્તં જાનિસ્સામી''તિ વિહારં ગતો.

તેન ચ સમયેન ભત્તકિચ્ચં નિટ્ઠાપેત્વા ભગવા ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠો હોતિ. સો મણ્ડલમાળે સન્નિસિન્નાનં ભિક્ખૂનં સન્તિકં અગમાસિ. તે નં આહંસુ – ''રાજપુત્ત કસ્મા આગતોસી''તિ? ભગવન્તં દસ્સનાય, દસ્સેથ મે ભગવન્તન્તિ. ''ન મયં, રાજપુત્ત, ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સત્થારં દટ્ઠું લભામા''તિ. કો પન, ભન્તે, લભતીતિ? સુમનત્થેરો નામ રાજપુત્તાતિ. સો ''કુહિં ભન્તે થેરો''તિ? થેરસ્સ નિસિન્નટ્ઠાનં પુચ્છિત્વા ગન્ત્વા વન્દિત્વા – ''ઇચ્છામહં, ભન્તે, ભગવન્તં પસ્સિતું, દસ્સેથ મે ભગવન્ત''ન્તિ આહ. થેરો ''એહિ, રાજપુત્તા''તિ તં ગહેત્વા ગન્ધકુટિપરિવેણે ઠપેત્વા ગન્ધકુટિં આરુહિ. અથ નં ભગવા ''સુમન, કસ્મા આગતોસી''તિ આહ. રાજપુત્તો, ભન્તે, ભગવન્તં દસ્સનાય આગતોતિ. તેન હિ ભિક્ખુ આસનં પઞ્ઞપેહીતિ. થેરો આસનં પઞ્ઞપેસિ. નિસીદિ ભગવા પઞ્ઞત્તે આસને. રાજપુત્તો ભગવન્તં વન્દિત્વા પટિસન્થારં અકાસિ, ''કદા આગતોસિ રાજપુત્તા''તિ? ભન્તે, તુમ્હેસુ ગન્ધકુટિં પવિટ્ઠેસુ, ભિક્ખૂ પન ''ન મયં ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે ભગવન્તં દટ્ઠું લભામા''તિ મં થેરસ્સ સન્તિકં પાહેસું, થેરો પન એકવચનેનેવ દસ્સેસિ, થેરો, ભન્તે, તુમ્હાકં સાસને વલ્લભો મઞ્ઞેતિ. આમ, રાજકુમાર, વલ્લભો એસ ભિક્ખુ મય્હં સાસનેતિ. ભન્તે, બુદ્ધાનં સાસને કિં કત્વા વલ્લભો હોતીતિ? દાનં દત્વા સીલં સમાદિયિત્વા ઉપોસથકમ્મં કત્વા, કુમારાતિ. ભગવા અહમ્પિ થેરો વિય બુદ્ધસાસને વલ્લભો હોતુકામો, તેમાસં મે વસ્સાવાસં અધિવાસેથાતિ. ભગવા, ''અત્થિ નુ ખો ગતેન અત્થો''તિ ઓલોકેત્વા ''અત્થી''તિ દિસ્વા ''સુઞ્ઞાગારે ખો, રાજકુમાર, તથાગતા અભિરમન્તી''તિ આહ. કુમારો ''અઞ્ઞાતં ભગવા, અઞ્ઞાતં સુગતા''તિ વત્વા – ''અહં, ભન્તે, પુરિમતરં ગન્ત્વા વિહારં કારેમિ, મયા પેસિતે ભિક્ખુસતસહસ્સેન સદ્ધિં આગચ્છથા''તિ પટિઞ્ઞં ગહેત્વા પિતુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''દિન્ના મે, દેવ, ભગવતા પટિઞ્ઞા, મયા પહિતે તુમ્હે ભગવન્તં પેસેય્યાથા''તિ પિતરં વન્દિત્વા નિક્ખમિત્વા યોજને યોજને વિહારં કારેત્વા વીસયોજનસતં અદ્ધાનં ગતો. ગન્ત્વા અત્તનો નગરે વિહારટ્ઠાનં વિચિનન્તો સોભનસ્સ નામ કુટુમ્બિકસ્સ ઉય્યાનં દિસ્વા સતસહસ્સેન કિણિત્વા સતસહસ્સં વિસ્સજ્જેત્વા

વિહારં કારેસિ. તત્થ ભગવતો ગન્ધકુટિં, સેસભિક્ખૂનઞ્ચ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનત્થાય કુટિલેણમણ્ડપે કારાપેત્વા પાકારપરિક્ખેપં દ્વારકોટ્ઠકઞ્ચ નિટ્ઠાપેત્વા પિતુ સન્તિકં પેસેસિ ''નિટ્ઠિતં મય્હં કિચ્ચં, સત્થારં પહિણથા''તિ.

રાજા ભગવન્તં ભોજેત્વા ''ભગવા સુમનસ્સ કિચ્ચં નિટ્ઠિતં, તુમ્હાકં આગમનં પચ્ચાસીસતી''તિ. ભગવા સતસહસ્સભિક્ખુપરિવારો યોજને યોજને વિહારેસુ વસમાનો અગમાસિ. કુમારો ''સત્થા આગચ્છતી''તિ સુત્વા યોજનં પચ્ચુગ્ગન્ત્વા ગન્ધમાલાદીહિ પૂજયમાનો વિહારં પવેસેત્વા –

''સતસહસ્સેન મે કીતં, સતસહસ્સેન માપિતં;
સોભનં નામ ઉય્યાનં પટિગ્ગણ્હ, મહામુની''તિ. –

વિહારં નિય્યાતેસિ. સો વસ્સૂપનાયિકદિવસે દાનં દત્વા અત્તનો પુત્તદારે ચ અમચ્ચે ચ પક્કોસાપેત્વા આહ –''સત્થા અમ્હાકં સન્તિકં દૂરતો આગતો, બુદ્ધા ચ નામ ધમ્મગરુનોવ, નામિસગરુકા. તસ્મા અહં ઇમં તેમાસં દ્વે સાટકે નિવાસેત્વા દસ સીલાનિ સમાદિયિત્વા ઇધેવ વસિસ્સામિ, તુમ્હે ખીણાસવસતસહસ્સસ્સ ઇમિનાવ નીહારેન તેમાસં દાનં દદેય્યાથા''તિ.

સો સુમનત્થેરસ્સ વસનટ્ઠાનસભાગેયેવ ઠાને વસન્તો યં થેરો ભગવતો વત્તં કરોતિ, તં સબ્બં દિસ્વા, ''ઇમસ્મિં ઠાને એકન્તવલ્લભો એસ થેરો, એતસ્સેવ ઠાનન્તરં પત્થેતું વટ્ટતી''તિ ચિન્તેત્વા, ઉપકટ્ઠાય પવારણાય ગામં પવિસિત્વા સત્તાહં મહાદાનં દત્વા સત્તમે દિવસે ભિક્ખૂસતસહસ્સસ્સ પાદમૂલે તિચીવરં ઠપેત્વા ભગવન્તં વન્દિત્વા, ''ભન્તે, યદેતં મયા મગ્ગે યોજનન્તરિકવિહારકારાપનતો પટ્ઠાય પુઞ્ઞં કતં, તં નેવ સક્કસમ્પત્તિં, ન મારબ્રહ્મસમ્પત્તિં પત્થયન્તેન, બુદ્ધસ્સ પન ઉપટ્ઠાકભાવં પત્થેન્તેન કતં. તસ્મા અહમ્પિ ભગવા અનાગતે સુમનત્થેરો વિય એકસ્સ બુદ્ધસ્સ ઉપટ્ઠાકો હોમી''તિ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન પતિત્વા વન્દિત્વા નિપન્નો. ભગવા ''મહન્તં કુલપુત્તસ્સ ચિત્તં, ઇજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો, નો''તિ ઓલોકેન્તો , ''અનાગતે ઇતો સતસહસ્સિમે કપ્પે ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્સેવ ઉપટ્ઠાકો ભવિસ્સતી''તિ ઞત્વા –

''ઇચ્છિતં પત્થિતં તુય્હં, સબ્બમેવ સમિજ્ઝતુ;
સબ્બે પૂરેન્તુ સઙ્કપ્પા, ચન્દો પન્નરસો યથા''તિ. –

આહ. કુમારો સુત્વા ''બુદ્ધા નામ અદ્વેજ્ઝકથા હોન્તી''તિ દુતિયદિવસેયેવ તસ્સ ભગવતો પત્તચીવરં ગહેત્વા પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો ગચ્છન્તો વિય અહોસિ. સો તસ્મિં બુદ્ધુપ્પાદે વસ્સસતસહસ્સં દાનં દત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા કસ્સપબુદ્ધકાલેપિ પિણ્ડાય ચરતો થેરસ્સ પત્તગ્ગહણત્થં ઉત્તરિસાટકં દત્વા પૂજં અકાસિ. પુન સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતો બારાણસિરાજા હુત્વા અટ્ઠન્નં પચ્ચેકબુદ્ધાનં પણ્ણસાલાયો કારેત્વા મણિઆધારકે ઉપટ્ઠપેત્વા ચતૂહિ પચ્ચયેહિ દસવસ્સસહસ્સાનિ ઉપટ્ઠાનં અકાસિ. એતાનિ પાકટટ્ઠાનાનિ.

કપ્પસતસહસ્સં પન દાનં દદમાનોવ અમ્હાકં બોધિસત્તેન સદ્ધિં તુસિતપુરે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતો અમિતોદનસક્કસ્સ ગેહે પટિસન્ધિં ગહેત્વા અનુપુબ્બેન કતાભિનિક્ખમનો સમ્માસમ્બોધિં પત્વા પઠમગમનેન કપિલવત્થું આગન્ત્વા તતો નિક્ખમન્તે ભગવતિ ભગવતો પરિવારત્થં રાજકુમારેસુ પબ્બજન્તેસુ ભદ્દિયાદીહિ સદ્ધિં નિક્ખમિત્વા ભગવતો સન્તિકે પબ્બજિત્વા નચિરસ્સેવ આયસ્મતો પુણ્ણસ્સ મન્તાણિપુત્તસ્સ સન્તિકે ધમ્મકથં

સુત્વા સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠહિ. એવમેસ આયસ્મા પુબ્બૂપનિસ્સયસમ્પન્નો, તસ્સિમાય પુબ્બૂપનિસ્સયસમ્પત્તિયા ગમ્ભીરોપિ પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનકો વિય ઉપટ્ઠાસિ.

તિત્થવાસોતિ પન ગરૂનં સન્તિકે ઉગ્ગહણસવનપરિપુચ્છનધારણાનિ વુચ્ચન્તિ. સો થેરસ્સ અતિવિય પરિસુદ્ધો. તેનાપિસ્સાયં ગમ્ભીરોપિ ઉત્તાનકો વિય ઉપટ્ઠાસિ. સોતાપન્નાનઞ્ચ નામ પચ્ચયાકારો ઉત્તાનકો હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ, અયઞ્ચ આયસ્મા સોતાપન્નો. બહુસ્સુતાનં ચતુહત્થે ઓવરકે પદીપે જલમાને મઞ્ચપીઠં વિય નામરૂપપરિચ્છેદો પાકટો હોતિ, અયઞ્ચ આયસ્મા બહુસ્સુતાનં અગ્ગો. ઇતિ **બાહુસચ્ચભાવેન**પિસ્સ ગમ્ભીરોપિ પચ્ચયાકારો ઉત્તાનકો વિય ઉપટ્ઠાસિ. પટિચ્ચસમુપ્પાદો ચતૂહિ ગમ્ભીરતાહિ ગમ્ભીરો. સા પનસ્સ ગમ્ભીરતા વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતાવ. સા સબ્બાપિ થેરસ્સ ઉત્તાનકા વિય ઉપટ્ઠાસિ. તેન ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં ઉસ્સાદેન્તો **મા હેવ**ન્તિઆદિમાહ. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – આનન્દ, ત્વં મહાપઞ્ઞો વિસદઞાણો, તેન તે ગમ્ભીરોપિ પટિચ્ચસમુપ્પાદો ઉત્તાનકો વિય ખાયતિ. તસ્મા ‘‘મય્હમેવ નુ ખો એસ ઉત્તાનકો વિય હુત્વા ઉપટ્ઠાતિ, ઉદાહુ અઞ્ઞેસમ્પી’’તિ મા એવં અવચ.

યં પન વુત્તં ‘‘અપસાદેન્તો’’તિ, તત્થાયમધિપ્પાયો – આનન્દ, ‘‘અથ ચ પન મે ઉત્તાનકુત્તાનકો વિય ખાયતી’’તિ મા હેવં અવચ. યદિ હિ તે એસ ઉત્તાનકુત્તાનકો વિય ખાયતિ, કસ્મા ત્વં અત્તનો ધમ્મતાય સોતાપન્નો નાહોસિ, મયા દિન્નનયે ઠત્વા સોતાપત્તિમગ્ગં પટિવિજ્ઝિ? આનન્દ , ઇદં નિબ્બાનમેવ ગમ્ભીરં, પચ્ચયાકારો પન ઉત્તાનકો જાતો, અથ કસ્મા ઓળારિકં કામરાગસંયોજનં પટિઘસંયોજનં ઓળારિકં કામરાગાનુસયં પટિઘાનુસયન્તિ ઇમે ચત્તારો કિલેસે સમુગ્ઘાતેત્વા સકદાગામિફલં ન સચ્છિકરોસિ, તેયેવ અણુસહગતે ચત્તારો કિલેસે સમુગ્ઘાતેત્વા અનાગામિફલં ન સચ્છિકરોસિ, રૂપરાગાદીનિ પઞ્ચ સંયોજનાનિ, માનાનુસયં ભવરાગાનુસયં અવિજ્જાનુસયન્તિ ઇમે અટ્ઠ કિલેસે સમુગ્ઘાતેત્વા અરહત્તં ન સચ્છિકરોસિ? કસ્મા વા સતસહસ્સકપ્પાધિકં એકં અસઙ્ખ્યેય્યં પૂરિતપારમિનો સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના વિય સાવકપારમીઞાણં ન પટિવિજ્ઝસિ, સતસહસ્સકપ્પાધિકાનિ દ્વે અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પૂરિતપારમિનો પચ્ચેકબુદ્ધા વિય ચ પચ્ચેકબોધિઞાણં ન પટિવિજ્ઝસિ? યદિ વા તે સબ્બથાવ એસ ઉત્તાનકો હુત્વા ઉપટ્ઠાસિ. અથ કસ્મા સતસહસ્સકપ્પાધિકાનિ ચત્તારિ અટ્ઠ સોળસ વા અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પૂરિતપારમિનો બુદ્ધા વિય સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં ન સચ્છિકરોસિ? કિં અનત્થિકોસિ એતેહિ વિસેસાધિગમેહિ? પસ્સ યાવ ચ તે અપરદ્ધં, ત્વં નામ સાવકપદેસઞાણે ઠિતો અતિગમ્ભીરં પચ્ચયાકારં ‘‘ઉત્તાનકો વિય મે ઉપટ્ઠાતી’’તિ વદસિ. તસ્સ તે ઇદં વચનં બુદ્ધાનં કથાય પચ્ચનીકં હોતિ. તાદિસેન નામ ભિક્ખુના બુદ્ધાનં કથાય પચ્ચનીકં કથેતબ્બન્તિ ન યુત્તમેતં. નનુ મય્હં, આનન્દ, ઇમં પચ્ચયાકારં પટિવિજ્ઝિતું વાયમન્તસ્સેવ કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ અતિક્કન્તાનિ. પચ્ચયાકારપટિવિજ્ઝનત્થાય ચ પન મે અદિન્નદાનં નામ નત્થિ, અપૂરિતપારમી નામ નત્થિ. ‘‘અજ્જ પચ્ચયાકારં પટિવિજ્ઝિસ્સામી’’તિ પન મે નિરુસ્સાહં વિય મારબલં વિધમન્તસ્સ અયં મહાપથવી દ્વઙ્ગુલમત્તમ્પિ નાકમ્પિ, તથા પઠમયામે પુબ્બેનિવાસં, મજ્ઝિમયામે દિબ્બચક્ખું સમ્પાદેન્તસ્સ. પચ્છિમયામે પન મે બલવપચ્ચૂસસમયે, ‘‘અવિજ્જા સઙ્ખારાનં નવહિ આકારેહિ પચ્ચયો હોતી’’તિ દિટ્ઠમત્તેયેવ દસસહસ્સિલોકધાતુ અયદણ્ડેન આકોટિતકંસથાલો વિય વિરવસતં વિરવસહસ્સં મુઞ્ચમાના વાતાહતે પદુમિનિપણ્ણે ઉદકબિન્દુ વિય પકમ્પિત્થ. એવં ગમ્ભીરો ચાયં, આનન્દ, પટિચ્ચસમુપ્પાદો ગમ્ભીરાવભાસો ચ, એતસ્સ, આનન્દ, ધમ્મસ્સ અનનુબોધા…પે॰… નાતિવત્તતીતિ.

એતસ્સ ધમ્મસ્સાતિ એતસ્સ પચ્ચયધમ્મસ્સ. **અનનુબોધા**તિ ञातपरिञ्ञावसेन अननुबुज्झना. **અપ્પટિવેધા**તિ તીરણપ્પહાનપરિઞ્ઞાવસેન અપ્પટિવિજ્ઝના. **તન્તાકુલકજાતા**તિ તન્તં વિય આકુલજાતા. યથા નામ દુન્નિક્ખિત્તં મૂસિકચ્છિન્નં પેસકારાનં તન્તં તહિં તહિં આકુલં હોતિ, ''ઇદં અગ્ગં, ઇદં મૂલ''ન્તિ અગ્ગેન વા અગ્ગં, મૂલેન વા મૂલં સમાનેતું દુક્કરં હોતિ. એવમેવ સત્તા ઇમસ્મિં પચ્ચયાકારે ખલિતા આકુલા બ્યાકુલા હોન્તિ , ન સક્કોન્તિ પચ્ચયાકારં ઉજું કાતું. તત્થ તન્તં પચ્ચત્તપુરિસકારે ઠત્વા સક્કાપિ ભવેય્ય ઉજું કાતું, ઠપેત્વા પન દ્વે બોધિસત્તે અઞ્ઞો સત્તો અત્તનો ધમ્મતાય પચ્ચયાકારં ઉજું કાતું સમત્થો નામ નત્થિ. યથા પન આકુલં તન્તં કઞ્જિયં દત્વા કોચ્છેન પહટં તત્થ તત્થ ગુળકજાતં હોતિ ગણ્ઠિબદ્ધં, એવમિમે સત્તા પચ્ચયેસુ પક્ખલિત્વા પચ્ચયે ઉજું કાતું અસક્કોન્તા દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિગતવસેન ગુળકજાતા હોન્તિ ગણ્ઠિબદ્ધા. યે હિ કેચિ દિટ્ઠિયો સન્નિસ્સિતા, સબ્બે તે પચ્ચયં ઉજું કાતું અસક્કોન્તાયેવ.

કુલાગણ્ઠિકજાતાતિ કુલાગણ્ઠિકં વુચ્ચતિ પેસકારકઞ્જિયસુત્તં. કુલા નામ સકુણિકા, તસ્સા કુલાવકોતિપિ એકે. યથા હિ તદુભયમ્પિ આકુલં અગ્ગેન વા અગ્ગં, મૂલેન વા મૂલં સમાનેતું દુક્કરન્તિ પુરિમનયેનેવ યોજેતબ્બં.

મુઞ્જપબ્બજભૂતાતિ મુઞ્જતિણં વિય પબ્બજતિણં વિય ચ ભૂતા તાદિસા જાતા. યથા હિ તાનિ તિણાનિ કોટ્ટેત્વા કતરજ્જુ જિણ્ણકાલે કત્થચિ પતિતં ગહેત્વા તેસં તિણાનં ''ઇદં અગ્ગં, ઇદં મૂલ''ન્તિ અગ્ગેન વા અગ્ગં, મૂલેન વા મૂલં સમાનેતું દુક્કરં, તમ્પિ પચ્ચત્તપુરિસકારે ઠત્વા સક્કા ભવેય્ય ઉજું કાતું, ઠપેત્વા પન દ્વે બોધિસત્તે અઞ્ઞો સત્તો અત્તનો ધમ્મતાય પચ્ચયાકારં ઉજું કાતું સમત્થો નામ નત્થિ, એવમયં પજા પચ્ચયં ઉજું કાતું અસક્કોન્તી દિટ્ઠિગતવસેન ગણ્ઠિકજાતા હુત્વા અપાયં દુગ્ગતિં વિનિપાતં સંસારં નાતિવત્તતિ.

તત્થ **અપાયો**તિ નિરયતિરચ્છાનયોનિપેત્તિવિસયઅસુરકાયા. સબ્બેપિ હિ તે વડ્ઢિસઙ્ખાતસ્સ અયસ્સ અભાવતો ''અપાયો''તિ વુચ્ચતિ, તથા દુક્ખસ્સ ગતિભાવતો **દુગ્ગતિ**, સુખસમુસ્સયતો વિનિપતિતત્તા **વિનિપાતો**. ઇતરો પન –

''ખન્ધાનઞ્ચ પટિપાટિ, ધાતુઆયતનાન ચ;
અબ્ભોચ્છિન્નં વત્તમાના, **સંસારો**તિ પવુચ્ચતિ''.

તં સબ્બમ્પિ નાતિવત્તતિ નાતિક્કમતિ, અથ ખો ચુતિતો પટિસન્ધિં, પટિસન્ધિતો ચુતિન્તિ એવં પુનપ્પુનં ચુતિપટિસન્ધિયો ગણ્હમાના તીસુ ભવેસુ ચતૂસુ યોનીસુ પઞ્ચસુ ગતીસુ સત્તસુ વિઞ્ઞાણટ્ઠિતીસુ નવસુ સત્તાવાસેસુ મહાસમુદ્દે વાતક્ખિત્તા નાવા વિય યન્તે યુત્તગોણો વિય ચ પરિબ્ભમતિયેવ. ઇતિ સબ્બમેતં ભગવા આયસ્મન્તં આનન્દં અપસાદેન્તો આહ. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવાતિ. દસમં.

દુક્ખવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. મહાવગ્ગો

૧. અસ્સુતવાસુત્તવણ્ણના

૬૧. મહાવગ્ગસ્સ પઠમે **અસ્સુતવા**તિ ખન્ધધાતુઆયતનપચ્ચયાકારસતિપટ્ઠાનાદીસુ ઉગ્ગહપરિપુચ્છાવિનિચ્છયરહિતો. **પુથુજ્જનો**તિ પુથૂનં નાનપ્પકારાનં કિલેસાદીનં જનનાદિકારણેહિ પુથુજ્જનો.

વુત્તઞ્હેતં – ''પુથુ કિલેસે જનેન્તીતિ પુથુજ્જના''તિ સબ્બં વિત્થારેતબ્બં. અપિચ પુથૂનં ગણનપથમતીતાનં અરિયધમ્મપરમ્મુખાનં નીચધમ્મસમાચારાનં જનાનં અન્તોગધત્તાપિ પુથુજ્જનો, પુથુ વા અયં વિસુંયેવ સઙ્ખં ગતો, વિસંસટ્ઠો સીલસુતાદિગુણયુત્તેહિ અરિયેહિ જનોતિ પુથુજ્જનો. એવમેતેહિ ''અસ્સુતવા પુથુજ્જનો''તિ દ્વીહિપિ પદેહિ યે તે –

''દ્વે પુથુજ્જના વુત્તા, બુદ્ધેનાદિચ્ચબન્ધુના;
અન્ધો પુથુજ્જનો એકો, કલ્યાણેકો પુથુજ્જનો''તિ. (મહાનિ॰ ૯૪); –

દ્વે પુથુજ્જના વુત્તા, તેસુ અન્ધપુથુજ્જનો ગહિતો. **ઇમસ્મિ**ન્તિ પચ્ચુપ્પન્નપચ્ચક્ખકાયં દસ્સેતિ. **ચાતુમહાભૂતિકસ્મિ**ન્તિ ચતુમહાભૂતકાયે ચતુમહાભૂતેહિ નિબ્બત્તે ચતુમહાભૂતમયેતિ અત્થો. **નિબ્બિન્દેય્યા**તિ ઉક્કણ્ઠેય્ય. **વિરજ્જેય્યા**તિ ન રજ્જેય્ય. **વિમુચ્ચેય્યા**તિ મુચ્ચિતુકામો ભવેય્ય. **આચયો**તિ વુડ્ઢિ. **અપચયો**તિ પરિહાનિ. **આદાન**ન્તિ નિબ્બત્તિ. **નિક્ખેપન**ન્તિ ભેદો.

તસ્માતિ યસ્મા ઇમે ચત્તારો વુડ્ઢિહાનિનિબ્બત્તિભેદા પઞ્ઞાયન્તિ, તસ્મા તંકારણાતિ અત્થો. ઇતિ ભગવા ચાતુમહાભૂતિકે કાયે રૂપં પરિગ્ગહેતું અયુત્તરૂપં કત્વા અરૂપં પરિગ્ગહેતું યુત્તરૂપં કરોતિ. કસ્મા? તેસઞ્હિ ભિક્ખૂનં રૂપસ્મિં ગાહો બલવા અધિમત્તો, તેન તેસં રૂપે ગાહસ્સ પરિગ્ગહેતબ્બરૂપતં દસ્સેત્વા નિક્કડ્ઢન્તો અરૂપે પતિટ્ઠાપનત્થં એવમાહ.

ચિત્તન્તિઆદિ સબ્બં મનાયતનસ્સેવ નામં. તઞ્હિ ચિત્તવત્થુતાય ચિત્તગોચરતાય સમ્પયુત્તધમ્મચિત્તતાય ચ **ચિત્તં**, મનનટ્ઠેન **મનો**, વિજાનનટ્ઠેન **વિઞ્ઞાણ**ન્તિ વુચ્ચતિ. **નાલ**ન્તિ ન સમત્થો. **અજ્ઝોસિત**ન્તિ તણ્હાય ગિલિત્વા પરિનિટ્ઠપેત્વા ગહિતં. **મમાયિત**ન્તિ તણ્હામમત્તેન મમ ઇદન્તિ ગહિતં. **પરામટ્ઠ**ન્તિ દિટ્ઠિયા પરામસિત્વા ગહિતં. **એતં મમા**તિ તણ્હાગાહો, તેન અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતં ગહિતં હોતિ. **એસોહમસ્મી**તિ માનગાહો, તેન નવ માના ગહિતા હોન્તિ. **એસો મે અત્તા**તિ દિટ્ઠિગાહો, તેન દ્વાસટ્ઠિ દિટ્ઠિયો ગહિતા હોન્તિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા એવં દીઘરત્તં ગહિતં, તસ્મા નિબ્બિન્દિતું ન સમત્થો.

વરં, **ભિક્ખવે**તિ ઇદં કસ્મા આહ? પઠમઞ્હિ તેન રૂપં પરિગ્ગહેતું અયુત્તરૂપં કતં, અરૂપં યુત્તરૂપં, અથ ''તેસં ભિક્ખૂનં રૂપતો ગાહો નિક્ખમિત્વા અરૂપં ગતો''તિ ઞત્વા તં નિક્કડ્ઢિતું ઇમં દેસનં આરભિ. તત્થ **અત્તતો ઉપગચ્છેય્યા**તિ અત્તાતિ ગણ્હેય્ય. **ભિય્યોપી**તિ વસ્સસતતો ઉદ્ધમ્પિ. કસ્મા પન ભગવા એવમાહ? કિં અતિરેકવસ્સસતં તિટ્ઠમાનં રૂપં નામ અત્થિ? નનુ પઠમવયે પવત્તં રૂપં મજ્ઝિમવયં ન પાપુણાતિ, મજ્ઝિમવયે પવત્તં પચ્છિમવયં, પુરેભત્તે પવત્તં પચ્છાભત્તં, પચ્છાભત્તે પવત્તં પઠમયામં, પઠમયામે પવત્તં મજ્ઝિમયામં, મજ્ઝિમયામે પવત્તં પચ્છિમયામં ન પાપુણાતિ? તથા ગમને પવત્તં ઠાનં, ઠાને પવત્તં નિસજ્જં, નિસજ્જાય પવત્તં સયનં ન પાપુણાતિ. એકઇરિયાપથેપિ પાદસ્સ ઉદ્ધરણે પવત્તં અતિહરણં, અતિહરણે પવત્તં વીતિહરણં, વીતિહરણે પવત્તં વોસ્સજ્જનં, વોસ્સજ્જને પવત્તં સન્નિક્ખેપનં, સન્નિક્ખેપને પવત્તં સન્નિરુજ્ઝનં ન પાપુણાતિ, તત્થ તત્થેવ ઓધિ ઓધિ પબ્બં પબ્બં હુત્વા તત્તકપાલે પક્ખિત્તતિલા વિય પટપટાયન્તા સઙ્ખારા ભિજ્જન્તીતિ? સચ્ચમેતં. યથા પન પદીપસ્સ જલતો જાતા તં તં વટ્ટિપ્પદેસં અનતિક્કમિત્વા તત્થ તત્થેવ ભિજ્જતિ, અથ ચ પન પવેણિસમ્બન્ધવસેન સબ્બરત્તિં જલિતો પદીપોતિ વુચ્ચતિ, એવમિધાપિ પવેણિવસેન અયમ્પિ કાયો એવં ચિરટ્ઠિતિકો વિય કત્વા દસ્સિતો.

રત્તિયા ચ દિવસસ્સ ચાતિ રત્તિમ્હિ ચ દિવસે ચ. ભુમ્મત્થે હેતં સામિવચનં. **અઞ્ઞદેવ ઉપ્પજ્જતિ, અઞ્ઞં નિરુજ્ઝતી**તિ યં રત્તિં ઉપ્પજ્જતિ ચ નિરુજ્ઝતિ ચ, તતો અઞ્ઞદેવ દિવા ઉપ્પજ્જતિ ચ નિરુજ્ઝતિ ચાતિ અત્થો. અઞ્ઞં ઉપ્પજ્જતિ, અનુપ્પન્નમેવ અઞ્ઞં નિરુજ્ઝતીતિ એવં પન અત્થો ન ગહેતબ્બો. ''રત્તિયા ચ દિવસસ્સ ચા''તિ ઇદં પુરિમપવેણિતો પરિત્તકં પવેણિં ગહેત્વા પવેણિવસેનેવ વુત્તં, એકરત્તિં પન એકદિવસં વા એકમેવ ચિત્તં ઠાતું સમત્થં નામ નત્થિ. એકસ્મિઞ્હિ અચ્છરાક્ખણે અનેકાનિ ચિત્તકોટિસતસહસ્સાનિ ઉપ્પજ્જન્તિ. વુત્તમ્પિ ચેતં મિલિન્દપઞ્હે –

> ''વાહસતં ખો, મહારાજ , વીહીનં, અડ્ઢચૂળઞ્ચ વાહા, વીહિસત્તમ્બણાનિ, દ્વે ચ તુમ્બા, એકચ્છરાક્ખણે પવત્તસ્સ ચિત્તસ્સ એત્તકા વીહી લક્ખં ઠપીયમાના પરિક્ખયં પરિયાદાનં ગચ્છેય્યુ''ન્તિ.

પવનેતિ મહાવને. **તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં ગણ્હાતિ, તં મુઞ્ચિત્વા અઞ્ઞં ગણ્હાતી**તિ ઇમિના ન સો ગણ્હિતબ્બસાખં અલભિત્વા ભૂમિં ઓતરતિ. અથ ખો તસ્મિં મહાવને વિચરન્તો તં તં સાખં ગણ્હન્તોયેવ ચરતીતિ અયમત્થો દસ્સિતો.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – અરઞ્ઞમહાવનં વિય હિ આરમ્મણવનં વેદિતબ્બં. તસ્મિં વને વિચરણમક્કટો વિય આરમ્મણવને ઉપ્પજ્જનકચિત્તં. સાખાગહણં વિય આરમ્મણે લુબ્ભનં. યથા સો અરઞ્ઞે વિચરન્તો મક્કટો તં તં સાખં પહાય તં તં સાખં ગણ્હાતિ, એવમિદં આરમ્મણવને વિચરન્તં ચિત્તમ્પિ કદાચિ રૂપારમ્મણં ગહેત્વા ઉપ્પજ્જતિ, કદાચિ સદ્દાદીસુ અઞ્ઞતરં, કદાચિ અતીતં, કદાચિ અનાગતં વા પચ્ચુપ્પન્નં વા, તથા કદાચિ અજ્ઝત્તં, કદાચિ બાહિરં. યથા ચ સો અરઞ્ઞે વિચરન્તો મક્કટો સાખં અલભિત્વા ઓરુય્હ ભૂમિયં નિસિન્નોતિ ન વત્તબ્બો, એકં પન પણ્ણસાખં ગહેત્વાવ નિસીદતિ, એવમેવ આરમ્મણવને વિચરન્તં ચિત્તમ્પિ એકં ઓલુબ્ભારમ્મણં અલભિત્વા ઉપ્પન્નન્તિ ન વત્તબ્બં, એકજાતિયં પન આરમ્મણં ગહેત્વાવ ઉપ્પજ્જતીતિ વેદિતબ્બં. એત્તાવતા ચ પન ભગવતા રૂપતો નીહરિત્વા અરૂપે ગાહો પતિટ્ઠાપિતો, અરૂપતો નીહરિત્વા રૂપે.

ઇદાનિ તં ઉભયતો નિક્કડ્ઢિતુકામો **તત્ર, ભિક્ખવે, સુતવા અરિયસાવકો**તિ દેસનં આરભિ. અયં પનત્થો આસીવિસદટ્ઠૂપમાય દીપેતબ્બો – એકો કિર પુરિસો આસીવિસેન દટ્ઠો, અથસ્સ વિસં હરિસ્સામીતિ છેકો ભિસક્કો આગન્ત્વા વમનં કારેત્વા હેટ્ઠા ગરુળો, ઉપરિ નાગોતિ મન્તં પરિવત્તેત્વા વિસં ઉપરિ આરોપેસિ. સો યાવ અક્ખિપ્પદેસા આરુળ્હભાવં ઞત્વા ''ઇતો પરં અભિરુહિતું ન દસ્સામિ, દટ્ઠટ્ઠાનેયેવ ઠપેસ્સામી''તિ ઉપરિ ગરુળો, હેટ્ઠા નાગોતિ મન્તં પરિવત્તેત્વા કણ્ણે ધુમેત્વા દણ્ડકેન પહરિત્વા વિસં ઓતારેત્વા દટ્ઠટ્ઠાનેયેવ ઠપેસિ. તત્રસ્સ ઠિતભાવં ઞત્વા અગદલેપેન વિસં નિમ્મથેત્વા ન્હાપેત્વા ''સુખી હોહી''તિ વત્વા યેનકામં પક્કામિ.

તત્થ આસીવિસેન દટ્ઠસ્સ કાયે વિસપતિટ્ઠાનં વિય ઇમેસં ભિક્ખૂનં રૂપે અધિમત્તગાહકાલો, છેકો ભિસક્કો વિય તથાગતો, મન્તં પરિવત્તેત્વા ઉપરિ વિસસ્સ આરોપિતકાલો વિય તથાગતેન તેસં ભિક્ખૂનં રૂપતો ગાહં નીહરિત્વા અરૂપે પતિટ્ઠાપિતકાલો, યાવ અક્ખિપ્પદેસા આરુળ્હવિસસ્સ ઉપરિ અભિરુહિતું અદત્વા પુન મન્તબલેન ઓતારેત્વા દટ્ઠટ્ઠાનેયેવ ઠપનં વિય સત્થારા તેસં ભિક્ખૂનં અરૂપતો ગાહં નીહરિત્વા રૂપે પતિટ્ઠાપિતકાલો. દટ્ઠટ્ઠાને ઠિતસ્સ વિસસ્સ અગદલેપેન નિમ્મથનં વિય ઉભયતો ગાહં નીહરણત્થાય ઇમિસ્સા દેસનાય આરદ્ધકાલો વેદિતબ્બો. તત્થ **નિબ્બિન્દં વિરજ્જતી**તિ ઇમિના મગ્ગો કથિતો, **વિરાગા વિમુચ્ચતી**તિ ફલં, **વિમુત્તસ્મિ**ન્તિઆદિના પચ્ચવેક્ખણા. પઠમં.

૨. દુતિયઅસ્સુતવાસુત્તવણ્ણના

૬૨. દુતિયે **સુખવેદનિય**ન્તિ સુખવેદનાય પચ્ચયં. **ફસ્સ**ન્તિ ચક્ખુસમ્ફસ્સાદિં. નનુ ચ ચક્ખુસમ્ફસ્સો સુખવેદનાય પચ્ચયો ન હોતીતિ? સહજાતપચ્ચયેન ન હોતિ, ઉપનિસ્સયપચ્ચયેન પન જવનવેદનાય હોતિ , તં સન્ધાયેતં વુત્તં. સોતસમ્ફસ્સાદીસુપિ એસેવ નયો. **તજ્જ**ન્તિ તજ્જાતિકં તસ્સારુપ્પં, તસ્સ ફસ્સસ્સ અનુરૂપન્તિ અત્થો. **દુક્ખવેદનિય**ન્તિઆદિ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. **સઙ્ઘટ્ટનસમોધાના**તિ સઙ્ઘટ્ટનેન ચેવ સમોધાનેન ચ, સઙ્ઘટ્ટનસમ્પિણ્ડનેનાતિ અત્થો. **ઉસ્મા**તિ ઉણ્હાકારો. **તેજો અભિનિબ્બત્તતી**તિ અગ્ગિચુણ્ણો નિક્ખમતીતિ ન ગહેતબ્બં, ઉસ્માકારસ્સેવ પન એતં વેવચનં. તત્થ **દ્વિન્નં કટ્ઠાન**ન્તિ દ્વિન્નં અરણીનં. તત્થ અધોઅરણી વિય વત્થુ, ઉત્તરારણી વિય આરમ્મણં, સઙ્ઘટ્ટનં વિય ફસ્સો, ઉસ્માધાતુ વિય વેદના. દુતિયં.

૩. પુત્તમંસૂપમસુત્તવણ્ણના

૬૩. તતિયે **ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, આહારા**તિઆદિ વુત્તનયમેવ. યસ્મા પનસ્સ અટ્ઠુપ્પત્તિકો નિક્ખેપો, તસ્મા તં દસ્સેત્વાવેત્થ અનુપુબ્બપદવણ્ણનં કરિસ્સામિ. કતરાય પન ઇદં અટ્ઠુપ્પત્તિયા નિક્ખિત્તન્તિ? લાભસક્કારેન. ભગવતો કિર મહાલાભસક્કારો ઉપ્પજ્જિ, યથા તં ચત્તારો અસઙ્ખ્યેય્યે પૂરિતદાનપારમીસઞ્ચયસ્સ. સબ્બદિસાસુ હિસ્સ યમકમહામેઘો વુટ્ઠહિત્વા મહોઘં વિય સબ્બપારમિયો ‘‘એકસ્મિં અત્તભાવે વિપાકં દસ્સામા’’તિ સમ્પિણ્ડિતા વિય લાભસક્કારમહોઘં નિબ્બત્તયિંસુ. તતો તતો અન્નપાનયાનવત્થમાલાગન્ધવિલેપનાદિહત્થા ખત્તિયબ્રાહ્મણાદયો આગન્ત્વા, ‘‘કહં બુદ્ધો, કહં ભગવા, કહં દેવદેવો નરાસભો પુરિસસીહો’’તિ? ભગવન્તં પરિયેસન્તિ. સકટસતેહિપિ પચ્ચયે આહરિત્વા ઓકાસં અલભમાના સમન્તા ગાવુતપ્પમાણમ્પિ સકટધુરેન સકટધુરં આહચ્ચ તિટ્ઠન્તિ ચેવ અનુપ્પવત્તન્તિ ચ અન્ધકવિન્દબ્રાહ્મણાદયો વિય. સબ્બં ખન્ધકે તેસુ તેસુ સુત્તેસુ ચ આગતનયેન વેદિતબ્બં.

યથા ભગવતો, એવં ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સાપિ. વુત્તઞ્ચેતં –

> ‘‘તેન ખો પન સમયેન ભગવા સક્કતો હોતિ ગરુકતો માનિતો પૂજિતો અપચિતો લાભી ચીવર-પિણ્ડપાત-સેનાસન-ગિલાન-પચ્ચય-ભેસજ્જ-પરિક્ખારાનં. ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ ખો સક્કતો હોતિ…પે॰… પરિક્ખારાન’’ન્તિ (ઉદા॰ ૧૪; સં॰ નિ॰ ૨.૭૦).

> તથા ‘‘યાવતા ખો, ચુન્દ, એતરહિ સઙ્ઘો વા ગણો વા લોકે ઉપ્પન્નો, નાહં, ચુન્દ, અઞ્ઞં એકસઙ્ઘમ્પિ સમનુપસ્સામિ એવં લાભગ્ગયસગ્ગપત્તં યથરિવાયં, ચુન્દ, ભિક્ખુસઙ્ઘો’’તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૧૭૬).

સ્વાયં ભગવતો ચ સઙ્ઘસ્સ ચ ઉપ્પન્નો લાભસક્કારો એકતો હુત્વા દ્વિન્નં મહાનદીનં ઉદકં વિય અપ્પમેય્યો અહોસિ. અથ સત્થા રહોગતો ચિન્તેસિ – ‘‘મહાલાભસક્કારો અતીતબુદ્ધાનમ્પિ એવરૂપો અહોસિ, અનાગતાનમ્પિ એવરૂપો ભવિસ્સતિ . કિં નુ ખો ભિક્ખૂ આહારપરિગ્ગાહકેન સતિસમ્પજઞ્ઞેન સમન્નાગતા મજ્ઝત્તા નિચ્છન્દરાગા હુત્વા આહારં પરિભુઞ્જિતું સક્કોન્તિ, ન સક્કોન્તી’’તિ?

સો અદ્દસ એકચ્ચે અધુના પબ્બજિતે કુલપુત્તે અપચ્ચવેક્ખિત્વા આહારં પરિભુઞ્જમાને. દિસ્વાનસ્સ એતદહોસિ – ‘‘મયા કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેન્તેન ન ચીવરાદિહેતુ પૂરિતા,

ઉત્તમફલસ્સ પન અરહત્તસ્સત્થાય પૂરિતા. ઇમેપિ ભિક્ખૂ મમ સન્તિકે પબ્બજન્તા ન ચીવરાદિહેતુ પબ્બજિતા, અરહત્તસ્સેવ પન અત્થાય પબ્બજિતા. તે ઇદાનિ અસારમેવ સારં અનત્થમેવ ચ અત્થં કરોન્તી''તિ એવમસ્સ ધમ્મસંવેગો ઉદપાદિ. તતો ચિન્તેસિ – ''સચે પઞ્ચમં પારાજિકં પઞ્ઞપેતું સક્કા અભવિસ્સ, અપચ્ચવેક્ખિતાહારપરિભોગો પઞ્ચમં પારાજિકં કત્વા પઞ્ઞપેતબ્બો ભવેય્ય. ન પન સક્કા એવં કાતું, ધુવપટિસેવનટ્ઠાનઞ્હેતં સત્તાનં. યથા પન કથિતે પઞ્ચમં પારાજિકં વિય નં પસ્સિસ્સન્તિ. એવં ધમ્માદાસં સંવરં મરિયાદં ઠપેસ્સામિ, યં આવજ્જિત્વા આવજ્જિત્વા અનાગતે ભિક્ખૂ ચત્તારો પચ્ચયે પચ્ચવેક્ખિત્વા પરિભુઞ્જિસ્સન્તી''તિ. ઇમાય અટ્ઠુપ્પત્તિયા ઇમં પુત્તમંસૂપમસુત્તન્તં નિક્ખિપિ. તત્થ **ચત્તારોમે, ભિક્ખવે, આહારા**તિઆદિ હેટ્ઠા વુત્તત્થમેવ.

ચત્તારો પન આહારે વિત્થારેત્વા ઇદાનિ તેસુ આદીનવં દસ્સેતું **કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, કબળીકારો આહારો દટ્ઠબ્બો**તિઆદિમાહ? તત્થ **જાયમ્પતિકા**તિ જાયા ચેવ પતિ ચ. **પરિત્તં સમ્બલ**ન્તિ પુટભત્તસત્તુમોદકાદીનં અઞ્ઞતરં અપ્પમત્તકં પાથેય્યં. **કન્તારમગ્ગ**ન્તિ કન્તારભૂતં મગ્ગં, કન્તારે વા મગ્ગં. **કન્તાર**ન્તિ ચોરકન્તારં વાળકન્તારં અમનુસ્સકન્તારં નિરુદકકન્તારં અપ્પભક્ખકન્તારન્તિ પઞ્ચવિધં. તેસુ યત્થ ચોરભયં અત્થિ , તં ચોરકન્તારં. યત્થ સીહબ્યગ્ઘાદયો વાળા અત્થિ, તં વાળકન્તારં. યત્થ બલવામુખયક્ખિનિઆદીનં અમનુસ્સાનં વસેન ભયં અત્થિ, તં અમનુસ્સકન્તારં. યત્થ પાતું વા ન્હાયિતું વા ઉદકં નત્થિ, તં નિરુદકકન્તારં. યત્થ ખાદિતબ્બં વા ભુઞ્જિતબ્બં વા અન્તમસો કન્દમૂલાદિમત્તમ્પિ નત્થિ, તં અપ્પભક્ખકન્તારં નામ. યત્થ પનેતં પઞ્ચવિધમ્પિ ભયં અત્થિ, તં કન્તારમેવ. તં પનેતં એકાહદ્વીહતીહાદિવસેન નિત્થરિતબ્બમ્પિ અત્થિ, ન તં ઇધ અધિપ્પેતં. ઇધ પન નિરુદકં અપ્પભક્ખં યોજનસતિકકન્તારં અધિપ્પેતં. એવરૂપે કન્તારે મગ્ગં. **પટિપજ્જેય્યુ**ન્તિ છાતકભયેન ચેવ રોગભયેન ચ રાજભયેન ચ ઉપદ્દુતા પટિપજ્જેય્યું ''એતં કન્તારં નિત્થરિત્વા ધમ્મિકસ્સ રઞ્ઞો નિરુપદ્દવે રટ્ઠે સુખં વસિસ્સામા''તિ મઞ્ઞમાના.

એકપુત્તકોતિ ઉક્ખિપિત્વા ગહિતો અનુકમ્પિતબ્બયુત્તો અથિરસરીરો એકપુત્તકો. **વલ્લૂરઞ્ચ સોણ્ડિકઞ્ચા**તિ ધનધનટ્ઠાનતો ગહેત્વા વલ્લૂરં, અટ્ઠિનિસ્સિતસિરાનિસ્સિતટ્ઠાનાનિ ગહેત્વા સૂલમંસઞ્ચાતિ અત્થો. **પટિપિસેય્યુ**ન્તિ પહરેય્યું. **કહં એકપુત્તકા**તિ અયં તેસં પરિદેવનાકારો.

અયં પનેત્થ ભૂતમત્થં કત્વા આદિતો પટ્ઠાય સઙ્ખેપતો અત્થવણ્ણના – દ્વે કિર જાયમ્પતિકા પુત્તં ગહેત્વા પરિત્તેન પાથેય્યેન યોજનસતિકં કન્તારમગ્ગં પટિપજ્જિંસુ. તેસં પઞ્ઞાસયોજનાનિ ગન્ત્વા પાથેય્યં નિટ્ઠાસિ, તે ખુપ્પિપાસાતુરા વિરળચ્છાયાયં નિસીદિંસુ. તતો પુરિસો ભરિયં આહ – ''ભદ્દે ઇતો સમન્તા પઞ્ઞાસયોજનાનિ ગામો વા નિગમો વા નત્થિ. તસ્મા યં તં પુરિસેન કાતબ્બં બહુમ્પિ કસિગોરક્ખાદિકમ્મં, ન દાનિ સક્કા તં મયા કાતું, એહિ મં મારેત્વા ઉપડ્ઢમંસં ખાદિત્વા ઉપડ્ઢં પાથેય્યં કત્વા પુત્તેન સદ્ધિં કન્તારં નિત્થરાહી''તિ. પુન સાપિ તં આહ – ''સામિ મયા દાનિ યં તં ઇત્થિયા કાતબ્બં બહુમ્પિ સુત્તકન્તનાદિકમ્મં, તં કાતું ન સક્કા, એહિ મં મારેત્વા ઉપડ્ઢમંસં ખાદિત્વા ઉપડ્ઢં પાથેય્યં કત્વા પુત્તેન સદ્ધિં કન્તારં નિત્થરાહી''તિ. પુન સોપિ તં આહ – ''ભદ્દે માતુગામમરણેન દ્વિન્નં મરણં પઞ્ઞાયતિ . ન હિ મન્દો કુમારો માતરા વિના જીવિતું સક્કોતિ. યદિ પન મયં જીવામ. પુન દારકં લભેય્યામ. હન્દ દાનિ પુત્તકં મારેત્વા, મંસં ગહેત્વા કન્તારં નિત્થરામા''તિ. તતો માતા પુત્તમાહ – ''તાત, પિતુસન્તિકં ગચ્છા''તિ, સો અગમાસિ. અથસ્સ પિતા, ''મયા 'પુત્તકં પોસેસ્સામી'તિ કસિગોરક્ખાદીહિ અનપ્પકં દુક્ખમનુભૂતં, ન સક્કોમિ અહં પુત્તં મારેતું, ત્વંયેવ તવ પુત્તં મારેહી''તિ વત્વા, ''તાત માતુસન્તિકં ગચ્છા''તિ આહ. સો અગમાસિ. અથસ્સ માતાપિ, ''મયા પુત્તં પત્થેન્તિયા

ગોવતકુક્કુરવતદેવતાયાચનાદીહિપિ તાવ અનપ્પકં દુક્ખમનુભૂતં, કો પન વાદો કુચ્છિના પરિહરન્તિયા? ન સક્કોમિ અહં પુત્તં મારેતુ''ન્તિ વત્વા ''તાત, પિતુસન્તિકમેવ ગચ્છા''તિ આહ. એવં સો દ્વિન્નમન્તરા ગચ્છન્તોયેવ મતો. તે તં દિસ્વા પરિદેવિત્વા વુત્તનયેન મંસાનિ ગહેત્વા ખાદન્તા પક્કમિંસુ.

તેસં સો પુત્તમંસાહારો નવહિ કારણેહિ પટિકૂલત્તા નેવ દવાય હોતિ, ન મદાય, ન મણ્ડનાય, ન વિભૂસનાય, કેવલં કન્તારનિત્થરણત્થાયેવ હોતિ. કતમેહિ નવહિ કારણેહિ પટિકૂલોતિ ચે? સજાતિમંસતાય ઞાતિમંસતાય પુત્તમંસતાય પિયપુત્તમંસતાય તરુણમંસતાય આમકમંસતાય અભોગમંસતાય અલોણતાય અધૂપિતતાયાતિ. એવઞ્હિ તે નવહિ કારણેહિ પટિકૂલં તં પુત્તમંસં ખાદન્તા ન સારત્તા ગિદ્ધમાનસા હુત્વા ખાદિંસુ, મજ્ઝત્તભાવેયેવ પન નિચ્છન્દરાગપરિભોગે ઠિતા ખાદિંસુ. ન અટ્ઠિન્હારુચમ્મનિસ્સિતટ્ઠાનાનિ અપનેત્વા થૂલથૂલં વરમંસમેવ ખાદિંસુ, હત્થસમ્પત્તં મંસમેવ પન ખાદિંસુ. ન યાવદત્થં કણ્ઠપ્પમાણં કત્વા ખાદિંસુ, થોકં થોકં પન એકદિવસં યાપનમત્તમેવ ખાદિંસુ. ન અઞ્ઞમઞ્ઞં મચ્છરાયન્તા ખાદિંસુ, વિગતમચ્છેરમલેન પન પરિસુદ્ધેનેવ ચેતસા ખાદિંસુ. ન અઞ્ઞં કિઞ્ચિ મિગમંસં વા મોરમંસાદીનં વા અઞ્ઞતરં ખાદામાતિ સમ્મૂળ્હા ખાદિંસુ, પિયપુત્તમંસભાવં પન જાનન્તાવ ખાદિંસુ. ન ''અહો વત મયં પુનપિ એવરૂપં પુત્તમંસં ખાદેય્યામા''તિ પત્થનં કત્વા ખાદિંસુ, પત્થનં પન વીતિવત્તાવ હુત્વા ખાદિંસુ. ન ''એત્તકં કન્તારે ખાદિત્વા અવસિટ્ઠં કન્તારં અતિક્કમ્મ લોણમ્બિલાદીહિ યોજેત્વા ખાદિસ્સામા''તિ સન્નિધિં અકંસુ, કન્તારપરિયોસાને પન ''પુરે મહાજનો પસ્સતી''તિ ભૂમિયં વા નિખણિંસુ, અગ્ગિના વા ઝાપયિંસુ. ન ''કોચિ અઞ્ઞો અમ્હે વિય એવરૂપં પુત્તમંસં ખાદિતું ન લભતી''તિ માનં વા દપ્પં વા અકંસુ, નિહતમાના પન નિહતદપ્પા હુત્વા ખાદિંસુ. ''કિં ઇમિના અલોણેન અનમ્બિલેન અધૂપિતેન દુગ્ગન્ધેના''તિ ન હીળેત્વા ખાદિંસુ, હીળનં પન વીતિવત્તા હુત્વા ખાદિંસુ . ન ''તુય્હં ભાગો મય્હં ભાગો તવ પુત્તો મમ પુત્તો''તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં અતિમઞ્ઞિંસુ. સમગ્ગા પન સમ્મોદમાના હુત્વા ખાદિંસુ. ઇમં નેસં એવરૂપં નિચ્છન્દરાગાદિપરિભોગં સમ્પસ્સમાનો સત્થા ભિક્ખુસઙ્ઘમ્પિ તં કારણં અનુજાનાપેન્તો **તં કિં મઞ્ઞથ, ભિક્ખવે, અપિ નુ તે દવાય વા આહારં આહારેય્યુ**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **દવાય** વાતિઆદીનિ વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૧૮) વિત્થારિતાનેવ. **કન્તારસ્સા**તિ નિત્તિણ્ણાવસેસસ્સ કન્તારસ્સ.

એવમેવ ખોતિ નવન્નં પાટિકુલ્યાનં વસેન પિયપુત્તમંસસદિસો કત્વા દટ્ઠબ્બોતિ અત્થો. કતમેસં નવન્નં? ગમનપાટિકુલ્યતાદીનં. ગમનપાટિકુલ્યતં પચ્ચવેક્ખન્તોપિ કબળીકારાહારં પરિગ્ગણ્હાતિ, પરિયેસનપાટિકુલ્યતં પચ્ચવેક્ખન્તોપિ, પરિભોગનિધાનઆસયપરિપક્કાપરિપક્કસમ્મક્ખણનિસ્સન્દપાટિકુલ્યતં પચ્ચવેક્ખન્તોપિ, તાનિ પનેતાનિ ગમનપાટિકુલ્યતાદીનિ વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૨૯૪) આહારપાટિકુલ્યતાનિદ્દેસે વિત્થારિતાનેવ. ઇતિ ઇમેસં નવન્નં પાટિકુલ્યાનં વસેન પુત્તમંસૂપમં કત્વા આહારો પરિભુઞ્જિતબ્બો.

યથા તે જાયમ્પતિકા પાટિકુલ્યં પિયપુત્તમંસં ખાદન્તા ન સારત્તા ગિદ્ધમાનસા હુત્વા ખાદિંસુ, મજ્ઝત્તભાવેયેવ નિચ્છન્દરાગપરિભોગે ઠિતા ખાદિંસુ, એવં નિચ્છન્દરાગપરિભોગં કત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બો. યથા ચ તે ન અટ્ઠિન્હારુચમ્મનિસ્સિતં અપનેત્વા થૂલથૂલં વરમંસમેવ ખાદિંસુ, હત્થસમ્પત્તમેવ પન ખાદિંસુ, એવં સુક્ખભત્તમન્દબ્યઞ્જનાદીનિ પિટ્ઠિહત્થેન અપટિક્ખિપિત્વા વટ્ટકેન વિય કુક્કુટેન વિય ચ ઓધિં અદસ્સેત્વા તતો તતો સપ્પિમંસાદિસંસટ્ઠવરભોજનંયેવ વિચિનિત્વા અભુઞ્જન્તેન સીહેન વિય સપદાનં પરિભુઞ્જિતબ્બો.

યથા ચ તે ન યાવદત્થં કણ્ઠપ્પમાણં ખાદિંસુ, થોકં થોકં પન એકેકદિવસં યાપનમત્તમેવ ખાદિંસુ, એવમેવ આહરહત્થકાદિબ્રાહ્મણાનં અઞ્ઞતરેન વિય યાવદત્થં ઉદરાવદેહકં અભુઞ્જન્તેન ચતુન્નં પઞ્ચન્નં વા આલોપાનં

ઓકાસં ઠપેત્વાવ ધમ્મસેનાપતિના વિય પરિભુઞ્જિતબ્બો. સો કિર પઞ્ચચત્તાલીસ વસ્સાનિ તિટ્ઠમાનો ''પચ્છાભત્તે અમ્બિલુગ્ગારસમુટ્ઠાપકં કત્વા એકદિવસમ્પિ આહારં ન આહારેસિ''ન્તિ વત્વા સીહનાદં નદન્તો ઇમં ગાથમાહ –

''ચત્તારો પઞ્ચ આલોપે, અભુત્વા ઉદકં પિવે;
અલં ફાસુવિહારાય, પહિતત્તસ્સ ભિક્ખુનો''તિ. (થેરગા॰ ૯૮૩);

યથા ચ તે ન અઞ્ઞમઞ્ઞં મચ્છરાયન્તા ખાદિંસુ, વિગતમલમચ્છેરેન પન પરિસુદ્ધેનેવ ચેતસા ખાદિંસુ, એવમેવ પિણ્ડપાતં લભિત્વા અમચ્છરાયિત્વા ''ઇમં સબ્બં ગણ્હન્તસ્સ સબ્બં દસ્સામિ, ઉપડ્ઢં ગણ્હન્તસ્સ ઉપડ્ઢં, સચે ગહિતાવસેસો ભવિસ્સતિ, અત્તના પરિભુઞ્જિસ્સામી''તિ સારણીયધમ્મે ઠિતેનેવ પરિભુઞ્જિતબ્બો. યથા ચ તે ન ''અઞ્ઞં કિઞ્ચિ મયં મિગમંસં વા મોરમંસાદીનં વા અઞ્ઞતરં ખાદામા''તિ સમ્મૂળ્હા ખાદિંસુ, પિયપુત્તમંસભાવં પન જાનન્તાવ ખાદિંસુ, એવમેવ પિણ્ડપાતં લભિત્વા ''અહં ખાદામિ ભુઞ્જામી''તિ અત્તૂપલદ્ધિસમ્મોહં અનુપ્પાદેત્વા ''કબળીકારાહારો ન જાનાતિ 'ચાતુમહાભૂતિકકાયં વડ્ઢેમી'તિ, કાયોપિ ન જાનાતિ 'કબળીકારાહારો મં વડ્ઢેતી'''તિ, એવં સમ્મોહં પહાય પરિભુઞ્જિતબ્બો. સતિસમ્પજઞ્ઞવસેનાપિ ચેસ અસમ્મૂળ્હેનેવ હુત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બો.

યથા ચ તે ન ''અહો વત મયં પુનપિ એવરૂપં પુત્તમંસં ખાદેય્યામા''તિ પત્થનં કત્વા ખાદિંસુ, પત્થનં પન વીતિવત્તાવ હુત્વા ખાદિંસુ, એવમેવ પણીતભોજનં લદ્ધા 'અહો વતાહં સ્વેપિ પુનદિવસેપિ એવરૂપં લભેય્યં', લૂખં વા પન લદ્ધા ''હિય્યો વિય મે અજ્જ પણીતભોજનં ન લદ્ધ''ન્તિ પત્થનં વા અનુસોચનં વા અકત્વા નિત્તણ્હેન –

''અતીતં નાનુસોચામિ, નપ્પજપ્પામિનાગતં;
પચ્ચુપ્પન્નેન યાપેમિ, તેન વણ્ણો પસીદતી''તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૯૦) –

ઇમં ઓવાદં અનુસ્સરન્તેન ''પચ્ચુપ્પન્નેનેવ યાપેસ્સામી''તિ પરિભુઞ્જિતબ્બો.

યથા ચ તે ન ''એત્તકં કન્તારે ખાદિત્વા અવસિટ્ઠં કન્તારં અતિક્કમ્મ લોણમ્બિલાદીહિ યોજેત્વા ખાદિસ્સામા''તિ સન્નિધિં અકંસુ, કન્તારપરિયોસાને પન ''પુરે મહાજનો પસ્સતી''તિ ભૂમિયં વા નિખણિંસુ, અગ્ગિના વા ઝાપયિંસુ, એવમેવ –

''અન્નાનમથો પાનાનં,
ખાદનીયાનં અથોપિ વત્થાનં;
લદ્ધા ન સન્નિધિં કયિરા,
ન ચ પરિત્તસે તાનિ અલભમાનો''તિ. (સુ॰ નિ॰ ૯૩૦); –

ઇમં ઓવાદં અનુસ્સરન્તેન ચતૂસુ પચ્ચયેસુ યં યં લભતિ, તતો તતો અત્તનો યાપનમત્તં ગહેત્વા, સેસં સબ્રહ્મચારીનં વિસ્સજ્જેત્વા સન્નિધિં પરિવજ્જન્તેન પરિભુઞ્જિતબ્બો. યથા ચ તે ન ''કોચિ અઞ્ઞો અમ્હે વિય એવરૂપં પુત્તમંસં ખાદિતું ન લભતી''તિ માનં વા દપ્પં વા અકંસુ, નિહતમાના પન નિહતદપ્પા હુત્વા ખાદિંસુ, એવમેવ પણીતભોજનં લભિત્વા ''અહમસ્મિ લાભી ચીવરપિણ્ડપાતાદીન''ન્તિ ન માનો વા દપ્પો વા કાતબ્બો. ''નાયં પબ્બજ્જા ચીવરાદિહેતુ, અરહત્તહેતુ પનાયં પબ્બજ્જા''તિ પચ્ચવેક્ખિત્વા નિહતમાનદપ્પેનેવ પરિભુઞ્જિતબ્બો.

યથા ચ તે ‘‘કિં ઇમિના અલોણેન અનમ્બિલેન અધૂપિતેન દુગ્ગન્ધેના’’તિ હીળેત્વા ન ખાદિંસુ, હીળનં પન વીતિવત્તા હુત્વા ખાદિંસુ, એવમેવ પિણ્ડપાતં લભિત્વા ‘‘કિં ઇમિના અસ્સગોણભત્તસદિસેન લૂખેન નિરસેન, સુવાનદોણિયં તં પક્ખિપથા’’તિ એવં પિણ્ડપાતં વા ‘‘કો ઇમં ભુઞ્જિસ્સતિ, કાકસુનખાદીનં દેહી’’તિ એવં દાયકં વા અહીળેન્તેન –

‘‘સ પત્તપાણિ વિચરન્તો, અમૂગો મૂગસમ્મતો;
અપ્પં દાનં ન હીળેય્ય, દાતારં નાવજાનિયા’’તિ. (સુ॰ નિ॰ ૭૧૮); –

ઇમં ઓવાદં અનુસ્સરન્તેન પરિભુઞ્જિતબ્બો. યથા ચ તે ન ‘‘તુય્હં ભાગો, મય્હં ભાગો, તવ પુત્તો મમ પુત્તો’’તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં અતિમઞ્ઞિંસુ, સમગ્ગા પન, સમ્મોદમાના હુત્વા ખાદિંસુ, એવમેવં પિણ્ડપાતં લભિત્વા યથા એકચ્ચો ‘‘કો તુમ્હાદિસાનં દસ્સતિ નિક્કારણા ઉમ્મારેસુ પક્ખલન્તાનં આહિણ્ડન્તાનં વિજાતમાતાપિ વો દાતબ્બં ન મઞ્ઞતિ, મયં પન ગતગતટ્ઠાને પણીતાનિ ચીવરાદીનિ લભામા’’તિ સીલવન્તે સબ્રહ્મચારી અતિમઞ્ઞતિ, યં સન્ધાય વુત્તં –

‘‘સો તેન લાભસક્કારસિલોકેન અભિભૂતો પરિયાદિણ્ણચિત્તો અઞ્ઞે પેસલે ભિક્ખૂ અતિમઞ્ઞતિ. તઞ્હિ તસ્સ, ભિક્ખવે, મોઘપુરિસસ્સ હોતિ દીઘરત્તં અહિતાય દુક્ખાયા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૧૬૧).

એવં કઞ્ચિ અનતિમઞ્ઞિત્વા સબ્બેહિ સબ્રહ્મચારીહિ સદ્ધિં સમગ્ગેન સમ્મોદમાનેન હુત્વા પરિભુઞ્જિતબ્બં.

પરિઞ્ઞાતેતિ ઞાતપરિઞ્ઞા તીરણપરિઞ્ઞા પહાનપરિઞ્ઞાતિ ઇમાહિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતે. કથં? ઇધ ભિક્ખુ ‘‘કબળીકારાહારો નામ અયં સવત્થુકવસેન ઓજટ્ઠમકરૂપં હોતિ, ઓજટ્ઠમકરૂપં કત્થ પટિહઞ્ઞતિ? જિવ્હાપસાદે, જિવ્હાપસાદો કિન્નિસ્સિતો? ચતુમહાભૂતનિસ્સિતો. ઇતિ ઓજટ્ઠમકં જિવ્હાપસાદો તસ્સ પચ્ચયાનિ મહાભૂતાનીતિ ઇમે ધમ્મા રૂપક્ખન્ધો નામ, તં પરિગ્ગણ્હતો ઉપ્પન્ના ફસ્સપઞ્ચમકા ધમ્મા ચત્તારો અરૂપક્ખન્ધા. ઇતિ સબ્બેપિમે પઞ્ચક્ખન્ધા સઙ્ખેપતો નામરૂપમત્તં હોતી’’તિ પજાનાતિ. સો તે ધમ્મે સરસલક્ખણતો વવત્થપેત્વા તેસં પચ્ચયં પરિયેસન્તો અનુલોમપટિલોમં પટિચ્ચસમુપ્પાદં પસ્સતિ. એત્તાવતાનેન કબળીકારાહારમુખેન સપ્પચ્ચયસ્સ નામરૂપસ્સ યાથાવતો દિટ્ઠત્તા કબળીકારાહારો ઞાતપરિઞ્ઞાય પરિઞ્ઞાતો હોતિ. સો તદેવ સપ્પચ્ચયં નામરૂપં અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તાતિ તીણિ લક્ખણાનિ આરોપેત્વા સત્તન્નં અનુપસ્સનાનં વસેન સમ્મસતિ. એત્તાવતાનેન સો તિલક્ખણપટિવેધસમ્મસનઞાણસઙ્ખાતાય તીરણપરિઞ્ઞાય પરિઞ્ઞાતો હોતિ. તસ્મિંયેવ નામરૂપે છન્દરાગાવકડ્ઢનેન અનાગામિમગ્ગેન પરિજાનતા પહાનપરિઞ્ઞાય પરિઞ્ઞાતો હોતીતિ.

પઞ્ચકામગુણિકોતિ પઞ્ચકામગુણસમ્ભવો રાગો પરિઞ્ઞાતો હોતિ. એત્થ પન તિસ્સો પરિઞ્ઞા એકપરિઞ્ઞા સબ્બપરિઞ્ઞા મૂલપરિઞ્ઞાતિ. કતમા **એકપરિઞ્ઞા**? યો ભિક્ખુ જિવ્હાદ્વારે એકરસતણ્હં પરિજાનાતિ, તેન પઞ્ચકામગુણિકો રાગો પરિઞ્ઞાતોવ હોતીતિ. કસ્મા? તસ્સાયેવ તત્થ ઉપ્પજ્જનતો. સાયેવ હિ તણ્હા ચક્ખુદ્વારે ઉપ્પન્ના રૂપરાગો નામ હોતિ, સોતદ્વારાદીસુ ઉપ્પન્ના સદ્દરાગાદયો. ઇતિ યથા એકસ્સેવ ચોરસ્સ પઞ્ચમગ્ગે હનતો એકસ્મિં મગ્ગે ગહેત્વા સીસે છિન્ને પઞ્ચપિ મગ્ગા ખેમા હોન્તિ, એવં જિવ્હાદ્વારે રસતણ્હાય પરિઞ્ઞાતાય પઞ્ચકામગુણિકો રાગો પરિઞ્ઞાતો હોતીતિ અયં એકપરિઞ્ઞા નામ.

કતમા **સબ્બપરિઞ્ઞા**? પત્તે પક્ખિત્તપિણ્ડપાતસ્મિઞ્હિ એકસ્મિંયેવ પઞ્ચકામગુણિકરાગો લબ્ભતિ. કથં? પરિસુદ્ધં તાવસ્સ વણ્ણં ઓલોકયતો રૂપરાગો હોતિ, ઉણ્હે સપ્પિમ્હિ તત્થ આસિઞ્ચન્તે પટપટાતિ સદ્દો ઉટ્ઠહતિ, તથારૂપં ખાદનીયં વા ખાદન્તસ્સ મુરુમુરૂતિ સદ્દો ઉપ્પજ્જતિ, તં અસ્સાદયતો સદ્દરાગો. જીરકાદિવસગન્ધં અસ્સાદેન્તસ્સ ગન્ધરાગો, સાદુરસવસેન રસરાગો. મુદુભોજનં ફસ્સવન્તન્તિ અસ્સાદયતો ફોટ્ઠબ્બરાગો. ઇતિ ઇમસ્મિં આહારે સતિસમ્પજઞ્ઞેન પરિગ્ગહેત્વા નિચ્છન્દરાગપરિભોગેન પરિભુત્તે સબ્બોપિ સો પરિઞ્ઞાતો હોતીતિ અયં સબ્બપરિઞ્ઞા નામ.

કતમા **મૂલપરિઞ્ઞા**? પઞ્ચકામગુણિકરાગસ્સ હિ કબળીકારાહારો મૂલં. કસ્મા? તસ્મિં સતિ તસ્સુપ્પત્તિતો . બ્રાહ્મણતિસ્સભયે કિર દ્વાદસ વસ્સાનિ જાયમ્પતિકાનં ઉપનિજ્ઝાનચિત્તં નામ નાહોસિ. કસ્મા? આહારમન્દતાય. ભયે પન વૂપસન્તે યોજનસતિકો તમ્બપણ્ણિદીપો દારકાનં જાતમઙ્ગલેહિ એકમઙ્ગલો અહોસિ. ઇતિ મૂલભૂતે આહારે પરિઞ્ઞાતે પઞ્ચકામગુણિકો રાગો પરિઞ્ઞાતોવ હોતીતિ અયં મૂલપરિઞ્ઞા નામ.

નત્થિ તં સંયોજનન્તિ તેન રાગેન સદ્ધિં પહાનેકટ્ઠતાય પહીનત્તા નત્થિ. એવમયં દેસના યાવ અનાગામિમગ્ગા કથિતા. ''એત્તકેન પન મા વોસાનં આપજ્જિંસૂ''તિ એતેસંયેવ રૂપાદીનં વસેન પઞ્ચસુ ખન્ધેસુ વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા યાવ અરહત્તા કથેતું વટ્ટતીતિ. પઠમાહારો (નિટ્ઠિતો).

દુતિયે **નિચ્ચમ્મા**તિ ખુરતો પટ્ઠાય યાવ સિઙ્ગમૂલા સકલસરીરતો ઉદ્દાલિતચમ્મા કિંસુકરાસિવણ્ણા. કસ્મા પન અઞ્ઞં હત્થિઅસ્સગોણાદિઉપમં અગહેત્વા નિચ્ચમ્મગાવૂપમા ગહિતાતિ? તિતિક્ખિતું અસમત્થભાવદીપનત્થં. માતુગામો હિ ઉપ્પન્નં દુક્ખવેદનં તિતિક્ખિતું અધિવાસેતું ન સક્કોતિ, એવમેવ ફસ્સાહારો અબલો દુબ્બલોતિ દસ્સનત્થં સદિસમેવ ઉપમં આહરિ. **કુટ્ટન્**તિ સિલાકુટ્ટાદીનં અઞ્ઞતરં. **કુટ્ટનિસ્સિતા** પાણા નામ ઉણ્ણનાભિસરબૂમૂસિકાદયો. **રુક્ખનિસ્સિતા**તિ ઉચ્ચાલિઙ્ગપાણકાદયો. **ઉદકનિસ્સિતા**તિ મચ્છસુંસુમારાદયો. **આકાસનિસ્સિતા**તિ ડંસમકસકાકકુલલાદયો. **ખાદેય્યુન્**તિ લુઞ્ચિત્વા ખાદેય્યું. સા તસ્મિં તસ્મિં ઠાને તં તંઠાનસન્નિસ્સયમૂલિકં પાણખાદનભયં સમ્પસ્સમાના નેવ અત્તનો સક્કારસમ્માનં, ન પિટ્ઠિપરિકમ્મસરીરસમ્બાહનઉણ્હોદકાનિ ઇચ્છતિ, એવમેવ ભિક્ખુ ફસ્સાહારમૂલકં કિલેસપાણકખાદનભયં સમ્પસ્સમાનો તેભૂમકફસ્સેન અનત્થિકો હોતિ.

ફસ્સે, **ભિક્ખવે**, **આહારે પરિઞ્ઞાતે**તિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતે. ઇધાપિ તિસ્સો પરિઞ્ઞા. તત્થ ''ફસ્સો સઙ્ખારક્ખન્ધો , તંસમ્પયુત્તા વેદના વેદનાક્ખન્ધો, સઞ્ઞા સઞ્ઞાક્ખન્ધો, ચિત્તં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો, તેસં વત્થારમ્મણાનિ રૂપક્ખન્ધો''તિ એવં સપ્પચ્ચયસ્સ નામરૂપસ્સ યાથાવતો દસ્સનં ઞાતપરિઞ્ઞા. તત્થેવ તિલક્ખણં આરોપેત્વા સત્તન્નં અનુપસ્સનાનં વસેન અનિચ્ચાદિતો તુલનં તીરણપરિઞ્ઞા. તસ્મિંયેવ પન નામરૂપે છન્દરાગનિક્કડ્ઢનો અરહત્તમગ્ગો પહાનપરિઞ્ઞા. **તિસ્સો વેદના**તિ એવં ફસ્સાહારે તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતે તિસ્સો વેદના પરિઞ્ઞાતાવ હોન્તિ તમ્મૂલકત્તા તંસમ્પયુત્તત્તા ચ. ઇતિ ફસ્સાહારવસેન દેસના યાવ અરહત્તા કથિતા. દુતિયાહારો.

તતિયે **અઙ્ગારકાસૂ**તિ અઙ્ગારાનં કાસુ. **કાસૂ**તિ રાસિપિ વુચ્ચતિ આવાટોપિ.

''અઙ્ગારકાસું અપરે કુણન્તિ,
નરા રુદન્તા પરિદડ્ઢગત્તા;

ભયઞ્હિ મં વિન્દતિ સૂત દિસ્વા,
પુચ્છામિ તં માતલિ દેવસારથી''તિ. (જા॰ ૨.૨૨.૪૬૨); –

એત્થ રાસિ ''કાસૂ''તિ વુત્તો.

''કિન્નુ સન્તરમાનોવ, કાસું ખનસિ સારથી''તિ? (જા॰ ૨.૨૨.૩). –

એત્થ આવાટો. ઇધાપિ અયમેવ અધિપ્પેતો. **સાધિકપોરિસા**તિ અતિરેકપોરિસા પઞ્ચરતનપ્પમાણા. **વીતચ્ચિકાનં વીતધૂમાનન્તિ** એતેનસ્સ મહાપરિળાહતં દસ્સેતિ. જાલાય વા હિ ધૂમે વા સતિ વાતો સમુટ્ઠાતિ, પરિળાહો મહા ન હોતિ, તદભાવે વાતાભાવતો પરિળાહો મહા હોતિ. **આરકાવસ્સા**તિ દૂરેયેવ ભવેય્ય.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – અઙ્ગારકાસુ વિય હિ તેભૂમકવટ્ટં દટ્ઠબ્બં. જીવિતુકામો પુરિસો વિય વટ્ટનિસ્સિતો બાલપુથુજ્જનો. દ્વે બલવન્તો પુરિસા વિય કુસલાકુસલકમ્મં. તેસં તં પુરિસં નાનાબાહાસુ ગહેત્વા અઙ્ગારકાસું ઉપકડ્ઢનકાલો વિય પુથુજ્જનસ્સ કમ્માયૂહનકાલો. કમ્મઞ્હિ આયૂહિયમાનમેવ પટિસન્ધિં આકડ્ઢતિ નામ. અઙ્ગારકાસુનિદાનં દુક્ખં વિય કમ્મનિદાનં વટ્ટદુક્ખં વેદિતબ્બં.

પરિઞ્ઞાતેતિ તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતે. પરિઞ્ઞાયોજના પનેત્થ ફસ્સે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. **તિસ્સો તણ્હા**તિ કામતણ્હા ભવતણ્હા વિભવતણ્હાતિ ઇમા પરિઞ્ઞાતા હોન્તિ. કસ્મા? તણ્હામૂલકત્તા મનોસઞ્ચેતનાય. ન હિ હેતુમ્હિ અપ્પહીને ફલં પહીયતિ. ઇતિ મનોસઞ્ચેતનાહારવસેનપિ યાવ અરહત્તા દેસના કથિતા. તતિયાહારો.

ચતુત્થે **આગુચારિન્તિ** પાપચારિં દોસકારકં. **કથં સો પુરિસો**તિ સો પુરિસો કથંભૂતો, કિં યાપેતિ, ન યાપેતીતિ પુચ્છતિ? **તથેવ દેવ જીવતી**તિ યથા પુબ્બે, ઇદાનિપિ તથેવ જીવતિ.

એવમેવ ખોતિ ઇધાપિ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – રાજા વિય હિ કમ્મં દટ્ઠબ્બં, આગુચારી પુરિસો વિય વટ્ટસન્નિસ્સિતો બાલપુથુજ્જનો, તીણિ સત્તિસતાનિ વિય પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણં, આગુચારિં પુરિસં ''તીહિ સત્તિસતેહિ હનથા''તિ રઞ્ઞા આણત્તકાલો વિય કમ્મરઞ્ઞા વટ્ટસન્નિસ્સિતપુથુજ્જનં ગહેત્વા પટિસન્ધિયં પક્ખિપનકાલો. તત્થ કિઞ્ચાપિ તીણિ સત્તિસતાનિ વિય પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણં, સત્તીસુ પન દુક્ખં નત્થિ, સત્તીહિ પહટવણમૂલકં દુક્ખં, એવમેવ પટિસન્ધિયમ્પિ દુક્ખં નત્થિ, દિન્નાય પન પટિસન્ધિયા પવત્તે વિપાકદુક્ખં સત્તિપહટવણમૂલકં દુક્ખં વિય હોતિ.

પરિઞ્ઞાતેતિ તીહેવ પરિઞ્ઞાહિ પરિઞ્ઞાતે. ઇધાપિ પરિઞ્ઞાયોજના ફસ્સાહારે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બા. **નામરૂપન્તિ** વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપં. વિઞ્ઞાણસ્મિઞ્હિ પરિઞ્ઞાતે તં પરિઞ્ઞાતમેવ હોતિ તમ્મૂલકત્તા સહુપ્પન્નત્તા ચ. ઇતિ વિઞ્ઞાણાહારવસેનપિ યાવ અરહત્તા દેસના કથિતાતિ. ચતુત્થાહારો. તતિયં.

૪. અત્થિરાગસુત્તવણ્ણના

૬૪. ચતુત્થે **રાગો**તિઆદીનિ લોભસ્સેવ નામાનિ. સો હિ રઞ્જનવસેન રાગો, નન્દનવસેન નન્દી, તણ્હાયનવસેન તણ્હાતિ વુચ્ચતિ. **પતિટ્ઠિતં તત્થ વિઞ્ઞાણં વિરૂળ્હન્તિ** કમ્મં જવાપેત્વા પટિસન્ધિઆકડ્ઢનસમત્થતાય પતિટ્ઠિતઞ્ચેવ વિરૂળ્હઞ્ચ. **યત્થા**તિ તેભૂમકવટ્ટે ભુમ્મં, સબ્બત્થ વા પુરિમપુરિમપદે

એતં ભુમ્મં. **અત્થિ તત્થ સઙ્ખારાનં વુદ્ધીતિ** ઇદં ઇમસ્મિં વિપાકવટ્ટે ઠિતસ્સ આયતિવટ્ટહેતુકે સઙ્ખારે સન્ધાય વુત્તં. **યત્થ અત્થિ આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તીતિ** યસ્મિં ઠાને આયતિં પુનબ્ભવાભિનિબ્બત્તિ અત્થિ.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – રજકચિત્તકારા વિય હિ સહકમ્મસમ્ભારં કમ્મં, ફલકભિત્તિદુસ્સપટા વિય તેભૂમકવટ્ટં. યથા રજકચિત્તકારા પરિસુદ્ધેસુ ફલકાદીસુ રૂપં સમુટ્ઠાપેન્તિ, એવમેવ સસમ્ભારકકમ્મં ભવેસુ રૂપં સમુટ્ઠાપેતિ. તત્થ યથા અકુસલેન ચિત્તકારેન સમુટ્ઠાપિતં રૂપં વિરૂપં હોતિ દુસ્સણ્ઠિતં અમનાપં, એવમેવ એકચ્ચો કમ્મં કરોન્તો ઞાણવિપ્પયુત્તેન ચિત્તેન કરોતિ, તં કમ્મં રૂપં સમુટ્ઠાપેન્તં ચક્ખાદીનં સમ્પત્તિં અદત્વા દુબ્બણ્ણં દુસ્સણ્ઠિતં માતાપિતૂનમ્પિ અમનાપં રૂપં સમુટ્ઠાપેતિ. યથા પન કુસલેન ચિત્તકારેન સમુટ્ઠાપિતં રૂપં સુરૂપં હોતિ સુસણ્ઠિતં મનાપં, એવમેવ એકચ્ચો કમ્મં કરોન્તો ઞાણસમ્પયુત્તેન ચિત્તેન કરોતિ, તં કમ્મં રૂપં સમુટ્ઠાપેન્તં ચક્ખાદીનં સમ્પત્તિં દત્વા સુવણ્ણં સુસણ્ઠિતં અલઙ્કતપટિયત્તં વિય રૂપં સમુટ્ઠાપેતિ.

એત્થ ચ આહારં વિઞ્ઞાણેન સદ્ધિં સઙ્ખિપિત્વા આહારનામરૂપાનં અન્તરે એકો સન્ધિ, વિપાકવિધિં નામરૂપેન સઙ્ખિપિત્વા નામરૂપસઙ્ખારાનં અન્તરે એકો સન્ધિ, સઙ્ખારાનઞ્ચ આયતિભવસ્સ ચ અન્તરે એકો સન્ધીતિ વેદિતબ્બો.

કૂટાગારન્તિ એકકણ્ણિકં ગાહાપેત્વા કતં અગારં. **કૂટાગારસાલાતિ** દ્વે કણ્ણિકે ગહેત્વા કતસાલા. **એવમેવ ખોતિ** એત્થ ખીણાસવસ્સ કમ્મં સૂરિયરસ્મિસમં વેદિતબ્બં. સૂરિયરસ્મિ પન અત્થિ, સા કેવલં પતિટ્ઠાય અભાવેન અપ્પતિટ્ઠા નામ જાતા, ખીણાસવસ્સ કમ્મં નત્થિતાય એવ અપ્પતિટ્ઠં. તસ્સ હિ કાયાદયો અત્થિ, તેહિ પન કતકમ્મં કુસલાકુસલં નામ ન હોતિ, કિરિયમત્તે ઠત્વા અવિપાકં હોતિ. એવમસ્સ કમ્મં નત્થિતાય એવ અપ્પતિટ્ઠં નામ જાતન્તિ. ચતુત્થં.

૫. નગરસુત્તવણ્ણના

૬૫. પઞ્ચમે **નામરૂપે ખો સતિ વિઞ્ઞાણન્તિ** એત્થ ''સઙ્ખારેસુ સતિ વિઞ્ઞાણ''ન્તિ ચ ''અવિજ્જાય સતિ સઙ્ખારા''તિ ચ વત્તબ્બં ભવેય્ય, તદુભયમ્પિ ન વુત્તં. કસ્મા? અવિજ્જાસઙ્ખારા હિ તતિયો ભવો, તેહિ સદ્ધિં અયં વિપસ્સના ન ઘટીયતિ. મહાપુરિસો હિ પચ્ચુપ્પન્નપઞ્ચવોકારવસેન અભિનિવિટ્ઠોતિ.

નનુ ચ અવિજ્જાસઙ્ખારેસુ અદિટ્ઠેસુ ન સક્કા બુદ્ધેન ભવિતુન્તિ. સચ્ચં ન સક્કા, ઇમિના પન તે ભવઉપાદાનતણ્હાવસેન દિટ્ઠાવ. તસ્મા યથા નામ ગોધં અનુબન્ધન્તો પુરિસો તં કૂપં પવિટ્ઠં દિસ્વા ઓતરિત્વા પવિટ્ઠટ્ઠાનં ખણિત્વા ગોધં ગહેત્વા પક્કમેય્ય, ન પરભાગં ખનેય્ય , કસ્મા? કસ્સચિ નત્થિતાય. એવં મહાપુરિસોપિ ગોધં અનુબન્ધન્તો પુરિસો વિય બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નો જરામરણતો પટ્ઠાય ''ઇમસ્સ અયં પચ્ચયો, ઇમસ્સ અયં પચ્ચયો''તિ પરિયેસન્તો યાવ નામરૂપધમ્માનં પચ્ચયં દિસ્વા તસ્સપિ પચ્ચયં પરિયેસન્તો વિઞ્ઞાણમેવ અદ્દસ. તતો ''એત્તકો પઞ્ચવોકારભવવસેન સમ્મસનચારો''તિ વિપસ્સનં પટિનિવત્તેસિ, પરતો તુચ્છકૂપસ્સ અભિન્નટ્ઠાનં વિય અવિજ્જાસઙ્ખારદ્વયં અત્થિ, તદેતં હેટ્ઠા વિપસ્સનાય ગહિતત્તા પાટિયેક્કં સમ્મસનૂપગં ન હોતીતિ ન અગ્ગહેસિ.

પચ્ચુદાવત્તતીતિ પટિનિવત્તતિ. કતમં પનેત્થ વિઞ્ઞાણં પચ્ચુદાવત્તતીતિ? પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણમ્પિ વિપસ્સનાવિઞ્ઞાણમ્પિ. તત્થ પટિસન્ધિવિઞ્ઞાણં પચ્ચયતો પટિનિવત્તતિ, વિપસ્સનાવિઞ્ઞાણં આરમ્મણતો. ઉભયમ્પિ નામરૂપં નાતિક્કમતિ, નામરૂપતો પરં ન ગચ્છતિ. **એત્તાવતા જાયેથ વાતિઆદીસુ** વિઞ્ઞાણે

નામરૂપસ્સ પચ્ચયે હોન્તે, નામરૂપે વિઞ્ઞાણસ્સ પચ્ચયે હોન્તે, દ્વીસુપિ અઞ્ઞમઞ્ઞપચ્ચયેસુ હોન્તેસુ એત્તકેન જાયેથ વા ઉપપજ્જેથ વા. ઇતો હિ પરં કિમઞ્ઞં જાયેથ વા ઉપપજ્જેથ વા, નનુ એતદેવ જાયતિ ચ ઉપપજ્જતિ ચાતિ?

એવં સદ્ધિં અપરાપરચુતિપટિસન્ધીહિ પઞ્ચ પદાનિ દસ્સેત્વા પુન તં એત્તાવતાતિ વુત્તમત્થં નિય્યાતેન્તો **યદિદં નામરૂપપચ્ચયા વિઞ્ઞાણં, વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપન્તિ** વત્વા તતો પરં અનુલોમપચ્ચયાકારવસેન વિઞ્ઞાણપચ્ચયા નામરૂપમૂલકં આયતિજરામરણં દસ્સેતું **નામરૂપપચ્ચયા સળાયતનન્તિ**આદિમાહ.

અઞ્જસન્તિ મગ્ગસ્સેવ વેવચનં. **ઉદ્ધાપવન્તન્તિ** આપતો ઉગ્ગતત્તા ઉદ્ધાપન્તિ લદ્ધવોહારેન પાકારવત્થુના સમન્નાગતં. **રમણીયન્તિ** સમન્તા ચતુન્નં દ્વારાનં અબ્ભન્તરે ચ નાનાભણ્ડાનં સમ્પત્તિયા રમણીયં. **માપેહીતિ** મહાજનં પેસેત્વા વાસં કારેહિ. **માપેય્યાતિ** વાસં કારેય્ય. કારેન્તો ચ પઠમં અટ્ઠારસ મનુસ્સકોટિયો પેસેત્વા ''સમ્પુણ્ણ''ન્તિ પુચ્છિત્વા ''ન તાવ સમ્પુણ્ણ''ન્તિ વુત્તે અપરાનિ પઞ્ચકુલાનિ પેસેય્ય. પુન પુચ્છિત્વા ''ન તાવ સમ્પુણ્ણ''ન્તિ વુત્તે અપરાનિ પઞ્ચપઞ્ઞાસકુલાનિ પેસેય્ય. પુન પુચ્છિત્વા ''ન તાવ સમ્પુણ્ણ''ન્તિ વુત્તે અપરાનિ તિંસ કુલાનિ પેસેય્ય. પુન પુચ્છિત્વા ''ન તાવ સમ્પુણ્ણ''ન્તિ વુત્તે અપરં કુલસહસ્સં પેસેય્ય. પુન પુચ્છિત્વા ''ન તાવ સમ્પુણ્ણ''ન્તિ વુત્તે અપરાનિ એકાદસનહુતાનિ કુલાનિ પેસેય્ય. પુન પુચ્છિત્વા ''ન તાવ સમ્પુણ્ણ''ન્તિ વુત્તે અપરાનિ ચતુરાસીતિકુલસહસ્સાનિ પેસેય્ય. પુન ''સમ્પુણ્ણ''ન્તિ પુચ્છિતે, ''મહારાજ, કિં વદેસિ? મહન્તં નગરં અસમ્બાધં, ઇમિના નયેન કુલાનિ પેસેત્વા ન સક્કા પૂરેતું, ભેરિં પન ચરાપેત્વા 'અમ્હાકં નગરં ઇમાય ચ ઇમાય ચ સમ્પત્તિયા સમ્પન્નં, યે તત્થ વસિતુકામા, યથાસુખં ગચ્છન્તુ, ઇમઞ્ચિમઞ્ચ પરિહારં લભિસ્સન્તી'તિ નગરસ્સ ચેવ વણ્ણં લોકસ્સ ચ પરિહારલાભં ઘોસાપેથા''તિ વદેય્ય. સો એવં કરેય્ય. તતો મનુસ્સા નગરગુણઞ્ચેવ પરિહારલાભઞ્ચ સુત્વા સબ્બદિસાહિ સમોસરિત્વા નગરં પૂરેય્યું. તં અપરેન સમયેન ઇદ્ધઞ્ચેવ અસ્સ ફીતઞ્ચ. તં સન્ધાય **તદસ્સ નગરં અપરેન સમયેન ઇદ્ધઞ્ચેવ ફીતઞ્ચાતિ**આદિ વુત્તં.

તત્થ **ઇદ્ધન્તિ** સમિદ્ધં સુભિક્ખં. **ફીતન્તિ** સબ્બસમ્પત્તીહિ પુપ્ફિતં. **બાહુજઞ્ઞન્તિ** બહૂહિ ઞાતબ્બં, બહુજનાનં હિતં વા. ''બહુજન''ન્તિપિ પાઠો. **આકિણ્ણમનુસ્સન્તિ** મનુસ્સેહિ આકિણ્ણં નિરન્તરં ફુટ્ઠં. **વુદ્ધિવેપુલ્લપ્પત્તન્તિ** વુદ્ધિપ્પત્તઞ્ચેવ વેપુલ્લપ્પત્તઞ્ચ, સેટ્ઠભાવઞ્ચેવ વિપુલભાવઞ્ચ પત્તં, દસસહસ્સચક્કવાળે અગ્ગનગરં જાતન્તિ અત્થો.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – અરઞ્ઞપવને ચરમાનપુરિસો વિય હિ દીપઙ્કરપાદમૂલતો પટ્ઠાય પારમિયો પૂરયમાનો મહાપુરિસો દટ્ઠબ્બો, તસ્સ પુરિસસ્સ પુબ્બકેહિ મનુસ્સેહિ અનુયાતમગ્ગદસ્સનં વિય મહાસત્તસ્સ અનુપુબ્બેન બોધિપલ્લઙ્કે નિસિન્નસ્સ પુબ્બભાગે અટ્ઠઙ્ગિકસ્સ વિપસ્સનામગ્ગસ્સ દસ્સનં, પુરિસસ્સ તં એકપદિકમગ્ગં અનુગચ્છતો અપરભાગે મહામગ્ગદસ્સનં વિય મહાસત્તસ્સ ઉપરિવિપસ્સનાય ચિણ્ણન્તે લોકુત્તરમગ્ગદસ્સનં, પુરિસસ્સ તેનેવ મગ્ગેન ગચ્છતો પુરતો નગરદસ્સનં વિય તથાગતસ્સ નિબ્બાનનગરદસ્સનં, બહિનગરં પનેત્થ અઞ્ઞેન દિટ્ઠં, અઞ્ઞેન મનુસ્સવાસં કતં, નિબ્બાનનગરં સત્થા સયમેવ પસ્સિ, સયં વાસમકાસિ. તસ્સ પુરિસસ્સ ચતુન્નં દ્વારાનં દિટ્ઠકાલો વિય તથાગતસ્સ ચતુન્નં મગ્ગાનં દિટ્ઠકાલો, તસ્સ ચતૂહિ દ્વારેહિ નગરં પવિટ્ઠકાલો વિય તથાગતસ્સ ચતૂહિ મગ્ગેહિ નિબ્બાનં પવિટ્ઠકાલો, તસ્સ નગરબ્ભન્તરે ભણ્ડવવત્થાનકાલો વિય તથાગતસ્સ પચ્ચવેક્ખણઞાણેન પરોપણ્ણાસકુસલધમ્મવવત્થાનકાલો. નગરસ્સ અગારકરણત્થં કુલપરિયેસનકાલો વિય સત્થુ ફલસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય વેનેય્યસત્તે વોલોકનકાલો, તેન પુરિસેન યાચિતસ્સ રઞ્ઞો એકં મહાકુટુમ્બિકં દિટ્ઠકાલો વિય મહાબ્રહ્મુના યાચિતસ્સ ભગવતો અઞ્ઞાસિકોણ્ડઞ્ઞત્થેરં

દિટ્ઠકાલો, રઞ્ઞો મહાકુટુમ્બિકં પક્કોસાપેત્વા ''નગરવાસં કરોહી''તિ પહિતકાલો વિય ભગવતો એકસ્મિં પચ્છાભત્તે અટ્ઠારસયોજનમગ્ગં ગન્ત્વા આસાળ્હિપુણ્ણમદિવસે બારાણસિયં ઇસિપતનં પવિસિત્વા થેરં કાયસક્ખિં કત્વા ધમ્મં દેસિતકાલો, મહાકુટુમ્બિકેન અટ્ઠારસ પુરિસકોટિયો ગહેત્વા નગરં અજ્ઝાવુટ્ઠકાલો વિય તથાગતેન ધમ્મચક્કે પવત્તિતે થેરસ્સ અટ્ઠારસહિ બ્રહ્મકોટીહિ સદ્ધિં સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતકાલો, એવં નિબ્બાનનગરં પઠમં આવાસિતં, તતો સમ્પુણ્ણં નગરન્તિ પુચ્છિત્વા ન તાવાતિ વુત્તે પઞ્ચ કુલાનિ આદિં કત્વા યાવ ચતુરાસીતિકુલસહસ્સપેસનં વિય તથાગતસ્સ પઞ્ચમદિવસતો પટ્ઠાય અનત્તલક્ખણસુત્તાદીનિ દેસેત્વા પઞ્ચવગ્ગિયે આદિં કત્વા યસપમુખા પઞ્ચપણ્ણાસ કુલપુત્તા, તિંસ ભદ્દવગ્ગિયા, સહસ્સપુરાણજટિલા, બિમ્બિસારપમુખાનિ એકાદસપુરિસનહુતાનિ, તિરોકુટ્ટાનુમોદને ચતુરાસીતિસહસ્સાનીતિ એત્તકસ્સ જનસ્સ અરિયમગ્ગં ઓતારેત્વા નિબ્બાનનગરં પેસિતકાલો, અથ તેન નયેન નગરે અપૂરિયમાને ભેરિં ચરાપેત્વા નગરસ્સ વણ્ણઘોસનં કુલાનં પરિહારલાભઘોસનં વિય ચ માસસ્સ અટ્ઠ દિવસે તત્થ તત્થ નિસીદિત્વા ધમ્મકથિકાનં નિબ્બાનવણ્ણસ્સ ચેવ નિબ્બાનપ્પત્તાનં જાતિકન્તારાદિનિત્થરણાનિસંસસ્સ ચ ઘોસનં, તતો સબ્બદિસાહિ આગન્ત્વા મનુસ્સાનં નગરસમોસરણં વિય તત્થ તત્થ ધમ્મકથં સુત્વા તતો તતો નિક્ખમિત્વા પબ્બજ્જં આદિં કત્વા અનુલોમપટિપદં પટિપન્નાનં અપરિમાણાનં કુલપુત્તાનં નિબ્બાનસમોસરણં દટ્ઠબ્બં.

પુરાણં મગ્ગન્તિ અરિયં અટ્ઠઙ્ગિકં મગ્ગં. અયઞ્હિ અરિયમગ્ગો પવારણસુત્તે (સં॰ નિ॰ ૧.૨૧૫) અવત્તમાનકટ્ઠેન ''અનુપ્પન્નમગ્ગો''તિ વુત્તો, ઇમસ્મિં સુત્તે અવળઞ્જનટ્ઠેન ''પુરાણમગ્ગો''તિ. **બ્રહ્મચરિય**ન્તિ સિક્ખત્તયસઙ્ગહં સકલસાસનં. **ઇદ્ધ**ન્તિ ઝાનસ્સાદેન સમિદ્ધં સુભિક્ખં. **ફીત**ન્તિ અભિઞ્ઞાભરણેહિ પુપ્ફિતં. **વિત્થારિક**ન્તિ વિત્થિણ્ણં. **બાહુજઞ્ઞ**ન્તિ બહુજનવિઞ્ઞેય્યં. **યાવ દેવમનુસ્સેહિ સુપ્પકાસિત**ન્તિ યાવ દસસહસ્સચક્કવાળે દેવમનુસ્સેહિ પરિચ્છેદો અત્થિ, એતસ્મિં અન્તરે સુપ્પકાસિતં સુદેસિતં તથાગતેનાતિ. પઞ્ચમં.

૬. સમ્મસસુત્તવણ્ણના

૬૬. છટ્ઠે **આમન્તેસી**તિ કસ્મા આમન્તેસિ? યસ્માસ્સ સુખુમા તિલક્ખણાહતા ધમ્મદેસના ઉપટ્ઠાસિ. તસ્મિં કિર જનપદે મનુસ્સા સહેતુકા પઞ્ઞવન્તો. સિનિદ્ધાનિ કિરેત્થ ભોજનાનિ, તાનિસેવતો જનસ્સ પઞ્ઞા વડ્ઢતિ, તે ગમ્ભીરં તિલક્ખણાહતં ધમ્મકથં પટિવિજ્ઝિતું સમત્થા હોન્તિ. તેનેવ ભગવા દીઘમજ્ઝિમેસુ મહાસતિપટ્ઠાનાનિ (દી॰ નિ॰ ૨.૩૭૨ આદયો) મહાનિદાનં (દી॰ નિ॰ ૨.૯૫ આદયો), આનેઞ્જસપ્પાયં (મ॰ નિ॰ ૩.૬૬ આદયો), સંયુત્તકે ચૂળનિદાનાદિસુત્તન્તિ એવમાદીનિ અઞ્ઞાનિ ગમ્ભીરાનિ સુત્તાનિ તત્થેવ કથેસિ. **સમ્મસથ નો**તિ સમ્મસથ નુ. **અન્તરં સમ્મસ**ન્તિ અબ્ભન્તરં પચ્ચયસમ્મસનં. **ન સો ભિક્ખુ ભગવતો ચિત્તં આરાધેસી**તિ પચ્ચયાકારવસેન બ્યાકારાપેતુકામસ્સ ભગવતો તથા અબ્યાકરિત્વા દ્વત્તિંસાકારવસેન બ્યાકરોન્તો અજ્ઝાસયં ગહેતું નાસક્ખિ.

એતદવોચાતિ દેસના યથાનુસન્ધિં ન ગતા, દેસનાય યથાનુસન્ધિગમનત્થં એતદવોચ. **તેનહાનન્દ, સુણાથા**તિ ઇદં તેપિટકે બુદ્ધવચને અસમ્ભિન્નપદં. અઞ્ઞત્થ હિ એવં વુત્તં નામ નત્થિ. **ઉપધિનિદાન**ન્તિ ખન્ધુપધિનિદાનં. ખન્ધપઞ્ચકઞ્હેત્થ ઉપધીતિ અધિપ્પેતં. **ઉપ્પજ્જતી**તિ જાયતિ. **નિવિસતી**તિ પુનપ્પુનં પવત્તિવસેન પતિટ્ઠહતિ.

યં ખો લોકે પિયરૂપં સાતરૂપન્તિ યં લોકસ્મિં પિયસભાવઞ્ચેવ મધુરસભાવઞ્ચ. **ચક્ખું લોકે**તિઆદીસુ લોકસ્મિઞ્હિ ચક્ખાદીસુ મમત્તેન અભિનિવિટ્ઠા સત્તા સમ્પત્તિયં પતિટ્ઠિતા અત્તનો ચક્ખું આદાસાદીસુ નિમિત્તગ્ગહણાનુસારેન વિપ્પસન્નપઞ્ચપસાદં સુવણ્ણવિમાને ઉગ્ઘાટિતમણિસીહપઞ્જરં વિય મઞ્ઞન્તિ, સોતં રજતપનાળિકં વિય પામઙ્ગસુત્તં વિય ચ મઞ્ઞન્તિ, તુઙ્ગનાસાતિ લદ્ધવોહારં ઘાનં વટ્ટેત્વા ઠપિતહરિતાલવટ્ટિં વિય મઞ્ઞન્તિ, જિવ્હં રત્તકમ્બલપટલં વિય મુદુસિનિદ્ધમધુરરસદં મઞ્ઞન્તિ, કાયં સાલલટ્ઠિં વિય સુવણ્ણતોરણં વિય ચ મઞ્ઞન્તિ, મનં અઞ્ઞેસં મનેન અસદિસં ઉળારં મઞ્ઞન્તિ.

નિચ્ચતો અદ્દક્ખુન્તિ નિચ્ચન્તિ અદ્દસંસુ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો. **ન પરિમુચ્ચિંસુ દુક્ખસ્મા**તિ સકલસ્માપિ વટ્ટદુક્ખા ન પરિમુચ્ચિંસુ. **દક્ખિસ્સન્તી**તિ પસ્સિસ્સન્તિ. **આપાનીયકંસો**તિ સરકસ્સ નામં. યસ્મા પનેત્થ આપં પિવન્તિ, તસ્મા ''આપાનીયો''તિ વુચ્ચતિ. આપાનીયો ચ સો કંસો ચાતિ આપાનીયકંસો. સુરામણ્ડસરકસ્સેતં નામં. ''વણ્ણસમ્પન્નો''તિઆદિવચનતો પન કંસે ઠિતપાનમેવ એવં વુત્તં. **ધમ્માભિતત્તો**તિ ઘમ્મેન અભિતત્તો. **ઘમ્મપરેતો**તિ ઘમ્મેન ફુટ્ઠો, અનુગતોતિ અત્થો. **પિવતો હિ ખો તં છાદેસ્સતી**તિ પિવન્તસ્સ તં પાનીયં વણ્ણાદિસમ્પત્તિયા રુચ્ચિસ્સતિ, સકલસરીરં વા ફરિત્વા તુટ્ઠિં ઉપ્પાદયમાનં ઠસ્સતિ. **અપ્પટિસઙ્ખા**તિ અપચ્ચવેક્ખિત્વા.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – આપાનીયકંસો વિય હિ લોકે પિયરૂપં સાતરૂપં આરમ્મણં દટ્ઠબ્બં, ધમ્માભિતત્તપુરિસો વિય વટ્ટનિસ્સિતો પુથુજ્જનો, આપાનીયકંસેન નિમન્તનપુરિસો વિય લોકે પિયરૂપેન સાતરૂપેન આરમ્મણેન નિમન્તકજનો, આપાનીયકંસે સમ્પત્તિઞ્ચ આદીનવઞ્ચ આરોચેન્તો આપાનકમનુસ્સો વિય આચરિયુપજ્ઝાયાદિકો કલ્યાણમિત્તો. યથેવ હિ તસ્સ પુરિસસ્સ અપલોકિતમનુસ્સો આપાનીયકંસે ગુણઞ્ચ આદીનવઞ્ચ આરોચેતિ, એવમેવ આચરિયો વા ઉપજ્ઝાયો વા ભિક્ખુનો પઞ્ચસુ કામગુણેસુ અસ્સાદઞ્ચ નિસ્સરણઞ્ચ કથેતિ.

તત્થ યથા આપાનીયકંસમ્હિ ગુણે ચ આદીનવે ચ આરોચિતે સો પુરિસો પિયવણ્ણાદિસમ્પદાયમેવ સઞ્જાતવેગો ''સચે મરણં ભવિસ્સતિ, પચ્છા જાનિસ્સામી''તિ સહસા અપ્પટિસઙ્ખાય તં પિવિત્વા મરણં વા મરણમત્તં વા દુક્ખં નિગચ્છતિ, એવમેવ, ભિક્ખુ, ''પઞ્ચસુ કામગુણેસુ દસ્સનાદિવસેન ઉપ્પન્નસોમનસ્સમત્તમેવ અસ્સાદો, આદીનવો પન દિટ્ઠધમ્મિકસમ્પરાયિકો બહુ નાનપ્પકારો, અપ્પસ્સાદા કામા બહુદુક્ખા બહુપાયાસા''તિ એવં આચરિયુપજ્ઝાયેહિ આનિસંસઞ્ચ આદીનવઞ્ચ કથેત્વા – ''સમણપટિપદં પટિપજ્જ, ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો ભવ ભોજને મત્તઞ્ઞૂ જાગરિયં અનુયુત્તો''તિ એવં ઓવદિતોપિ અસ્સાદબદ્ધચિત્તતાય ''સચે વુત્તપ્પકારો આદીનવો ભવિસ્સતિ, પચ્છા જાનિસ્સામી''તિ આચરિયુપજ્ઝાયે અપસાદેત્વા ઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીનિ ચેવ વત્તપટિપત્તિઞ્ચ પહાય લોકામિસકથં કથેન્તો કામે પરિભુઞ્જિતુકામતાય સિક્ખં પચ્ચક્ખાય હીનાયાવત્તતિ. તતો દુચ્ચરિતાનિ પૂરેન્તો સન્ધિચ્છેદનાદિકાલે ''ચોરો અય''ન્તિ ગહેત્વા રઞ્ઞો દસ્સિતો ઇધેવ હત્થપાદાદિછેદનં પત્વા સમ્પરાયે ચતૂસુ અપાયેસુ મહાદુક્ખં અનુભોતિ.

પાનીયેન વા વિનેતુન્તિ સીતેન વારિના હરિતું. **દધિમણ્ડકેના**તિ દધિમણ્ડનમત્તેન. **ભટ્ઠલોણિકાયા**તિ સલોણેન સત્તુપાનીયેન. **લોણસોવીરકેના**તિ સબ્બધઞ્ઞફલકળીરાદીનિ પક્ખિપિત્વા લોણસોવીરકં નામ કરોન્તિ, તેન.

ઓપમ્મસંસન્દનં પનેત્થ – ધમ્માભિતત્તપુરિસો વિય વટ્ટસન્નિસ્સિતકાલે યોગાવચરો દટ્ઠબ્બો, તસ્સ પુરિસસ્સ પટિસન્ના આપાનીયકંસં પહાય પાનીયાદીહિ પિપાસસ્સ વિનોદનં વિય ભિક્ખુનો આચરિયુપજ્ઝાયાનં ઓવાદે ઠત્વા છદ્વારાદીનિ પરિગ્ગહેત્વા અનુક્કમેન વિપસ્સનં વડ્ઢેન્તસ્સ અરહત્તફલાધિગમો, પાનીયાદીનિ ચત્તારિ પાનાનિ વિય હિ ચત્તારો મગ્ગા, તેસુ અઞ્ઞતરં પિવિત્વા સુરાપિપાસિતં વિનોદેત્વા સુખિનો યેન કામં ગમનં વિય ખીણાસવસ્સ ચતુમગ્ગપાનં પિવિત્વા તણ્હં વિનોદેત્વા અગતપુબ્બં નિબ્બાનદિસં ગમનકાલો વેદિતબ્બો. છટ્ઠં.

૭. નળકલાપીસુત્તવણ્ણના

૬૭. સત્તમે **કિન્નુ ખો, આવુસો**તિ કસ્મા પુચ્છતિ? ‘‘એવં પુટ્ઠો કથં નુ ખો બ્યાકરેય્યા’’તિ. થેરસ્સ અજ્ઝાસયજાનનત્થં. અપિચ અતીતે દ્વે અગ્ગસાવકા ઇમં પઞ્હં વિનિચ્છયિંસૂતિ અનાગતે ભિક્ખૂ જાનિસ્સન્તીતિપિ પુચ્છતિ. **ઇદાનેવ ખો મયન્તિ** ઇદં થેરો યસ્સ નામરૂપસ્સ વિઞ્ઞાણં પચ્ચયોતિ વુત્તં, તદેવ નામરૂપં વિઞ્ઞાણસ્સ પચ્ચયોતિ વુત્તત્તા આહ . **નળકલાપિયો**તિ ઇધ પન અયકલાપાદિવસેન ઉપમં અનાહરિત્વા વિઞ્ઞાણનામરૂપાનં અબલદુબ્બલભાવદસ્સનત્થં અયં ઉપમા આભતા.

નિરોધો હોતીતિ એત્તકે ઠાને પચ્ચયુપ્પન્નપઞ્ચવોકારભવવસેન દેસના કથિતા. **છત્તિંસાય વત્થૂહી**તિ હેટ્ઠા વિસ્સજ્જિતેસુ દ્વાદસસુ પદેસુ એકેકસ્મિં તિણ્ણં તિણ્ણં વસેન છત્તિંસાય કારણેહિ. એત્થ ચ પઠમો ધમ્મકથિકગુણો, દુતિયા પટિપત્તિ, તતિયં પટિપત્તિફલં. તત્થ પઠમનયેન દેસનાસમ્પત્તિ કથિતા, દુતિયેન સેક્ખભૂમિ, તતિયેન અસેક્ખભૂમીતિ. સત્તમં.

૮. કોસમ્બિસુત્તવણ્ણના

૬૮. અટ્ઠમે **અઞ્ઞત્રેવા**તિ એકચ્ચો હિ પરસ્સ સદ્દહિત્વા યં એસ ભણતિ, તં ભૂતન્તિ ગણ્હાતિ. અપરસ્સ નિસીદિત્વા ચિન્તેન્તસ્સ યં કારણં રુચ્ચતિ, સો ‘‘અત્થિ એત’’ન્તિ રુચિયા ગણ્હાતિ. એકો ‘‘ચિરકાલતો પટ્ઠાય એવં અનુસ્સવો અત્થિ, ભૂતમેત’’ન્તિ અનુસ્સવેન ગણ્હાતિ. અઞ્ઞસ્સ વિતક્કયતો એકં કારણં ઉપટ્ઠાતિ, સો ‘‘અત્થેત’’ન્તિ આકારપરિવિતક્કેન ગણ્હાતિ. અપરસ્સ ચિન્તયતો એકા દિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જતિ, યાયસ્સ તં કારણં નિજ્ઝાયન્તસ્સ ખમતિ, સો ‘‘અત્થેત’’ન્તિ દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિયા ગણ્હાતિ. થેરો પન પઞ્ચપિ એતાનિ કારણાનિ પટિક્ખિપિત્વા પચ્ચક્ખઞાણેન પટિવિદ્ધભાવં પુચ્છન્તો **અઞ્ઞત્રેવ, આવુસો મુસિલ, સદ્ધાયા**તિઆદિમાહ. તત્થ **અઞ્ઞત્રેવા**તિ સદ્ધાદીનિ કારણાનિ ઠપેત્વા, વિના એતેહિ કારણેહીતિ અત્થો. **ભવનિરોધો નિબ્બાનન્તિ** પઞ્ચક્ખન્ધનિરોધો નિબ્બાનં.

તુણ્હી અહોસીતિ થેરો ખીણાસવો, અહં પન ખીણાસવોતિ વા ન વાતિ વા અવત્વા તુણ્હીયેવ અહોસિ. **આયસ્મા નારદો આયસ્મન્તં પવિટ્ઠં એતદવોચા**તિ કસ્મા અવોચ? સો કિર ચિન્તેસિ – ‘‘ભવનિરોધો નિબ્બાનં નામાતિ સેખેહિપિ જાનિતબ્બો પઞ્હો એસ, અયં પન થેરો ઇમં થેરં અસેખભૂમિયા કારેતિ, ઇમં ઠાનં જાનાપેસ્સામી’’તિ એતં અવોચ.

સમ્મપ્પઞ્ઞાય સુદિટ્ઠન્તિ સહ વિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞાય સુટ્ઠુ દિટ્ઠં. **ન ચમ્હિ અરહન્તિ** અનાગામિમગ્ગે ઠિતત્તા અરહં ન હોમીતિ દીપેતિ. યં પનસ્સ ઇદાનિ ‘‘ભવનિરોધો નિબ્બાન’’ન્તિ ઞાણં, તં એકૂનવીસતિયા પચ્ચવેક્ખણઞાણેહિ વિમુત્તં પચ્ચવેક્ખણઞાણં. **ઉદપાનો**તિ વીસતિંસહત્થગમ્ભીરો પાનીયકૂપો. **ઉદકવારકો**તિ

ઉદકઉસ્સિઞ્ચનવારકો. **ઉદકન્તિ હિ ખો ઞાણં અસ્સા**તિ તીરે ઠિતસ્સ ઓલોકયતો એવં ઞાણં ભવેય્ય. **ન ચ કાયેન ફુસિત્વા**તિ ઉદકં પન નીહરિત્વા કાયેન ફુસિત્વા વિહરિતું ન સક્કુણેય્ય. ઉદપાને ઉદકદસ્સનં વિય હિ અનાગામિનો નિબ્બાનદસ્સનં, ઘમ્માભિતત્તપુરિસો વિય અનાગામી, ઉદકવારકો વિય અરહત્તમગ્ગો, યથા ઘમ્માભિતત્તપુરિસો ઉદપાને ઉદકં પસ્સતિ. એવં અનાગામી પચ્ચવેક્ખણઞાણેન ''ઉપરિ અરહત્તફલસમયો નામ અત્થી''તિ જાનાતિ. યથા પન સો પુરિસો ઉદકવારકસ્સ નત્થિતાય ઉદકં નીહરિત્વા કાયેન ફુસિતું ન લભતિ, એવં અનાગામી અરહત્તમગ્ગસ્સ નત્થિતાય નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા અરહત્તફલસમાપત્તિં અપ્પેત્વા નિસીદિતું ન લભતિ. અટ્ઠમં.

૯. ઉપયન્તિસુત્તવણ્ણના

૬૯. નવમે **ઉપયન્તો**તિ ઉદકવડ્ઢનસમયે ઉપરિ ગચ્છન્તો. **મહાનદિયો**તિ ગઙ્ગાયમુનાદિકા મહાસરિતાયો. **ઉપયાપેતી**તિ ઉપરિ યાપેતિ, વડ્ઢેતિ પૂરેતીતિ અત્થો. **અવિજ્જા ઉપયન્તી**તિ અવિજ્જા ઉપરિ ગચ્છન્તી સઙ્ખારાનં પચ્ચયો ભવિતું સક્કુણન્તી. **સઙ્ખારે ઉપયાપેતી**તિ સઙ્ખારે ઉપરિ યાપેતિ વડ્ઢેતિ. એવં સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. **અપયન્તો**તિ અપગચ્છન્તો ઓસરન્તો. **અવિજ્જા અપયન્તી**તિ અવિજ્જા અપગચ્છમાના ઓસરમાના ઉપરિ સઙ્ખારાનં પચ્ચયો ભવિતું ન સક્કુણન્તીતિ અત્થો. **સઙ્ખારે અપયાપેતી**તિ સઙ્ખારે અપગચ્છાપેતિ. એસ નયો સબ્બપદેસુ. નવમં.

૧૦. સુસિમસુત્તવણ્ણના

૭૦. દસમે **ગરુકતો**તિ સબ્બેહિ દેવમનુસ્સેહિ પાસાણચ્છત્તં વિય ચિત્તેન ગરુકતો. **માનિતો**તિ મનેન પિયાયિતો. **પૂજિતો**તિ ચતુપચ્ચયપૂજાય પૂજિતો. **અપચિતો**તિ નીચવુત્તિકરણેન અપચિતો. સત્થારઞ્હિ દિસ્વા મનુસ્સા હત્થિક્ખન્ધાદીહિ ઓતરન્તિ મગ્ગં દેન્તિ, અંસકૂટતો સાટકં અપનેન્તિ, આસનતો વુટ્ઠહન્તિ વન્દન્તિ. એવં સો તેહિ અપચિતો નામ હોતિ. **સુસિમો**તિ એવંનામકો વેદઙ્ગેસુ કુસલો પણ્ડિતપરિબ્બાજકો. **એહિ ત્વ**ન્તિ તેસં કિર એતદહોસિ – ''સમણો ગોતમો ન જાતિગોત્તાદીનિ આગમ્મ લાભગ્ગપ્પત્તો જાતો, કવિસેટ્ઠો પનેસ ઉત્તમકવિતાય સાવકાનં ગન્થં બન્ધિત્વા દેતિ, તં તે ઉગ્ગણ્હિત્વા ઉપટ્ઠાકાનં ઉપનિસિન્નકથમ્પિ અનુમોદનમ્પિ સરભઞ્ઞમ્પીતિ એવમાદીનિ કથેન્તિ, તે તેસં પસન્ના લાભં ઉપસંહરન્તિ. સચે મયં યં સમણો ગોતમો જાનાતિ, તતો થોકં જાનેય્યામ, અત્તનો સમયં તત્થ પક્ખિપિત્વા મયમ્પિ ઉપટ્ઠાકાનં કથેય્યામ, તતો એતેહિ લાભિતરા ભવેય્યામ. કો નુ ખો સમણસ્સ ગોતમસ્સ સન્તિકે પબ્બજિત્વા ખિપ્પમેવ ઉગ્ગણ્હિતું સક્ખિસ્સતી''તિ. તે એવં ચિન્તેત્વા ''સુસિમો પટિબલો''તિ દિસ્વા તં ઉપસઙ્કમિત્વા એવમાહંસુ.

યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમીતિ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ, ''કસ્સ નુ ખો સન્તિકં ગન્ત્વા અહં ઇમં ધમ્મં ખિપ્પં લદ્ધું સક્ખિસ્સામી''તિ? તતો ચિન્તેસિ – ''સમણો ગોતમો ગરુ તેજુસ્સદો નિયમમનુયુત્તો, ન સક્કા અકાલે ઉપસઙ્કમિતું, અઞ્ઞેપિ બહૂ ખત્તિયાદયો સમણં ગોતમં ઉપસઙ્કમન્તિ, તસ્મિમ્પિ સમયે ન સક્કા ઉપસઙ્કમિતું. સાવકેસુપિસ્સ સારિપુત્તો મહાપઞ્ઞો વિપસ્સનાલક્ખણમ્હિ એતદગ્ગે ઠપિતો, મહામોગ્ગલ્લાનો સમાધિલક્ખણસ્મિં એતદગ્ગે ઠપિતો, મહાકસ્સપો ધુતઙ્ગધરેસુ અનુરુદ્ધો દિબ્બચક્ખુકેસુ, પુણ્ણો મન્તાણિપુત્તો ધમ્મકથિકેસુ, ઉપાલિત્થેરો વિનયધરેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો, અયં પન આનન્દો બહુસ્સુતો તિપિટકધરો, સત્થાપિસ્સ તત્થ તત્થ કથિતં ધમ્મં આહરિત્વા કથેતિ, પઞ્ચસુ ઠાનેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો, અટ્ઠન્નં વરાનં લાભી, ચતૂહિ

અચ્છરિયબ્ભુતધમ્મેહિ સમન્નાગતો, તસ્સ સમીપં ગતો ખિપ્પં ધમ્મં લદ્ધું સક્ખિસ્સામી''તિ. તસ્મા યેનાયસ્મા આનન્દો તેનુપસઙ્કમિ.

યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમીતિ કસ્મા સયં અપબ્બાજેત્વા ઉપસઙ્કમિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ – ''અયં તિત્થિયસમયે પાટિયેક્કો 'અહં સત્થા'તિ પટિજાનન્તો ચરતિ, પબ્બજિત્વા સાસનસ્સ અલાભાયપિ પરિસક્કેય્ય. ન ખો પનસ્સાહં અજ્ઝાસયં આજાનામિ, સત્થા જાનિસ્સતી''તિ. તસ્મા તં આદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ. **તેનહાનન્દ, સુસિમં પબ્બાજેથા**તિ સત્થા કિર ચિન્તેસિ – ''અયં પરિબ્બાજકો તિત્થિયસમયે 'અહં પાટિયેક્કો સત્થા'તિ પટિજાનમાનો ચરતિ, 'ઇધ મગ્ગબ્રહ્મચરિયં ચરિતું ઇચ્છામી'તિ કિર વદતિ. કિં નુ ખો મયિ પસન્નો, ઉદાહુ મય્હં સાવકેસુ, ઉદાહુ મય્હં વા મમ સાવકાનં વા ધમ્મકથાય પસન્નો''તિ? અથસ્સ એકટ્ઠાનેપિ પસાદાભાવં ઞત્વા, ''અયં મમ સાસને ધમ્મં થેનેસ્સામીતિ પબ્બજતિ. ઇતિસ્સ આગમનં અપરિસુદ્ધં; નિપ્ફત્તિ નુ ખો કીદિસા''તિ? ઓલોકેન્તો ''કિઞ્ચાપિ 'ધમ્મં થેનેસ્સામી'તિ પબ્બજતિ, કતિપાહેનેવ પન ઘટેત્વા અરહત્તં ગણ્હિસ્સતી''તિ ઞત્વા ''તેનહાનન્દ, સુસિમં પબ્બાજેથા''તિ આહ.

અઞ્ઞા બ્યાકતા હોતીતિ તે કિર ભિક્ખૂ સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા તેમાસં વસ્સં વસન્તા તસ્મિંયેવ અન્તોતેમાસે ઘટેન્તા વાયમન્તા અરહત્તં પટિલભિંસુ. તે ''પટિલદ્ધગુણં સત્થુ આરોચેસ્સામા''તિ પવારિતપવારણા સેનાસનં સંસામેત્વા સત્થુ સન્તિકં આગન્ત્વા અત્તનો પટિલદ્ધગુણં આરોચેસું. તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **અઞ્ઞા**તિ અરહત્તસ્સ નામં. **બ્યાકતા**તિ આરોચિતા. **અસ્સોસી**તિ સો કિર ઓહિતસોતો હુત્વા તેસં તેસં ભિક્ખૂનં ઠિતટ્ઠાનં ગચ્છતિ તં તં કથં સુણિતુકામો. **યેન તે ભિક્ખૂ તેનુપસઙ્કમી**તિ કસ્મા ઉપસઙ્કમિ? તં કિરસ્સ પવત્તિં સુત્વા એતદહોસિ – ''અઞ્ઞા નામ ઇમસ્મિં સાસને પરમપ્પમાણં સારભૂતા આચરિયમુટ્ઠિ મઞ્ઞે ભવિસ્સતિ, પુચ્છિત્વા નં જાનિસ્સામી''તિ. તસ્મા ઉપસઙ્કમિ.

અનેકવિહિતન્તિ અનેકવિધં. **ઇદ્ધિવિધ**ન્તિ ઇદ્ધિકોટ્ઠાસં. **આવિભાવં તિરોભાવ**ન્તિ આવિભાવં ગહેત્વા તિરોભાવં, તિરોભાવં ગહેત્વા આવિભાવં કાતું સક્કોથાતિ પુચ્છતિ. **તિરોકુટ્ટ**ન્તિ પરકુટ્ટં. ઇતરપદદ્વયેપિ એસેવ નયો. **ઉમ્મુજ્જનિમુજ્જ**ન્તિ ઉમ્મુજ્જનઞ્ચ નિમુજ્જનઞ્ચ. **પલ્લઙ્કેના**તિ પલ્લઙ્કબન્ધનેન. **કમથા**તિ નિસીદિતું વા ગન્તું વા સક્કોથાતિ પુચ્છતિ? **પક્ખી સકુણો**તિ પક્ખયુત્તો સકુણો. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પન ઇમસ્સ ઇદ્ધિવિધસ્સ, ઇતો પરેસં દિબ્બસોતાદીનઞ્ચ વણ્ણનાનયો વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તનયેન વેદિતબ્બોતિ.

સન્તા વિમોક્ખાતિ અઙ્ગસન્તતાય ચેવ આરમ્મણસન્તતાય ચ સન્તા આરુપ્પવિમોક્ખા. **કાયેન ફુસિત્વા**તિ નામકાયેન ફુસિત્વા પટિલભિત્વા. **પઞ્ઞાવિમુત્તા ખો મયં, આવુસો**તિ, આવુસો, મયં નિજ્ઝાનકા સુક્ખવિપસ્સકા પઞ્ઞામત્તેનેવ વિમુત્તાતિ દસ્સેતિ. **આજાનેય્યાસિ વા ત્વં, આવુસો સુસિમ, ન વા ત્વં આજાનેય્યાસી**તિ કસ્મા એવમાહંસુ? એવં કિર નેસં અહોસિ – ''મયં ઇમસ્સ અજ્ઝાસયં ગહેત્વા કથેતું ન સક્ખિસ્સામ, દસબલં પન પુચ્છિત્વા નિક્કઙ્ખો ભવિસ્સતી''તિ. **ધમ્મટ્ઠિતિઞાણ**ન્તિ વિપસ્સનાઞાણં, તં પઠમતરં ઉપ્પજ્જતિ. **નિબ્બાને ઞાણ**ન્તિ વિપસ્સનાય ચિણ્ણન્તે પવત્તમગ્ગઞાણં, તં પચ્છા ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મા ભગવા એવમાહ.

આજાનેય્યાસિ વાતિઆદિ કસ્મા વુત્તં? વિનાપિ સમાધિં એવં ઞાણુપ્પત્તિદસ્સનત્થં. ઇદઞ્હિ વુત્તં હોતિ – સુસિમ, મગ્ગો વા ફલં વા ન સમાધિનિસ્સન્દો, ન સમાધિઆનિસંસો, ન સમાધિસ્સ નિપ્ફત્તિ, વિપસ્સનાય પનેસો

નિસ્સન્દો, વિપસ્સનાય આનિસંસો, વિપસ્સનાય નિપ્ફત્તિ, તસ્મા જાનેય્યાસિ વા ત્વં, ન વા ત્વં જાનેય્યાસિ, અથ ખો ધમ્મટ્ઠિતિઞાણં પુબ્બે, પચ્છા નિબ્બાને ઞાણન્તિ.

ઇદાનિસ્સ પટિવેધભબ્બતં ઞત્વા તેપરિવટ્ટં ધમ્મદેસનં દેસેન્તો **તં કિં મઞ્ઞસિ, સુસિમ? રૂપં નિચ્ચં વા અનિચ્ચં વા**તિઆદિમાહ? તે પરિવટ્ટદેસનાવસાને પન થેરો અરહત્તં પત્તો. ઇદાનિસ્સ અનુયોગં આરોપેન્તો **જાતિપચ્ચયા જરામરણન્તિ, સુસિમ, પસ્સસી**તિઆદિમાહ. **અપિ પન ત્વં, સુસિમા**તિ ઇદં કસ્મા આરભિ? નિજ્ઝાનકાનં સુક્ખવિપસ્સકભિક્ખૂનં પાકટકરણત્થં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – ન કેવલં ત્વમેવ નિજ્ઝાનકો સુક્ખવિપસ્સકો, એતેપિ ભિક્ખૂ એવરૂપાયેવાતિ. સેસં સબ્બત્થ પાકટમેવાતિ. દસમં.

મહાવગ્ગો સત્તમો.

૮. સમણબ્રાહ્મણવગ્ગો

૧. જરામરણસુત્તાદિવણ્ણના

૭૧-૭૨. સમણબ્રાહ્મણવગ્ગે જરામરણાદીસુ એકેકપદવસેન એકેકં કત્વા એકાદસ સુત્તાનિ વુત્તાનિ, તાનિ ઉત્તાનત્થાનેવાતિ.

સમણબ્રાહ્મણવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. અન્તરપેય્યાલં

૧. સત્થુસુત્તાદિવણ્ણના

૭૩. ઇતો પરં ‘‘સત્થા પરિયેસિતબ્બો’’તિઆદિનયપ્પવત્તા દ્વાદસ અન્તરપેય્યાલવગ્ગા નામ હોન્તિ. તે સબ્બેપિ તથા તથા બુજ્ઝનકાનં વેનેય્યપુગ્ગલાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તા. તત્થ **સત્થા**તિ બુદ્ધો વા હોતુ સાવકો વા, યં નિસ્સાય મગ્ગઞાણં લભતિ, અયં સત્થા નામ, સો પરિયેસિતબ્બો. **સિક્ખા કરણીયા**તિ તિવિધાપિ સિક્ખા કાતબ્બા. યોગાદીસુ **યોગો**તિ પયોગો. **છન્દો**તિ કત્તુકમ્યતાકુસલચ્છન્દો. **ઉસ્સોળ્હી**તિ સબ્બસહં અધિમત્તવીરિયં. **અપ્પટિવાની**તિ અનિવત્તના. **આતપ્પન્તિ** કિલેસતાપનવીરિયમેવ. **સાતચ્ચન્તિ** સતતકિરિયં. **સતી**તિ જરામરણાદિવસેન ચતુસચ્ચપરિગ્ગાહિકા સતિ. **સમ્પજઞ્ઞન્તિ** તાદિસમેવ ઞાણં. **અપ્પમાદો**તિ સચ્ચભાવનાય અપ્પમાદો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

અન્તરપેય્યાલો નવમો.

નિદાનસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. અભિસમયસંયુત્તં

૧. નખસિખાસુત્તવણ્ણના

૭૪. અભિસમયસંયુત્તસ્સ પઠમે **નખસિખાયન્તિ** મંસટ્ઠાનેન વિમુત્તે નખગ્ગે. નખસિખા ચ નામ લોકિયાનં મહતીપિ હોતિ, સત્થુ પન રત્તુપ્પલપત્તકોટિ વિય સુખુમા. કથં પનેત્થ પંસુ પતિટ્ઠિતોતિ? અધિટ્ઠાનબલેન. ભગવતા હિ અત્થં ઞાપેતુકામેન અધિટ્ઠાનબલેન તત્થ પતિટ્ઠાપિતો. **સતિમં કલન્તિ** મહાપથવિયા પંસું સતકોટ્ઠાસે કત્વા તતો એકકોટ્ઠાસં. પરતોપિ એસેવ નયો. **અભિસમેતાવિનોતિ** પઞ્ઞાય અરિયસચ્ચાનિ અભિસમેત્વા ઠિતસ્સ. **પુરિમં દુક્ખક્ખન્ધં પરિક્ખીણં પરિયાદિણ્ણં ઉપનિધાયાતિ** એતદેવ બહુતરં દુક્ખં, યદિદં પરિક્ખીણન્તિ એવં પઠમં વુત્તં દુક્ખક્ખન્ધં ઉપનિધાય, ઞાણેન તં તસ્સ સન્તિકે ઠપેત્વા ઉપપરિક્ખિયમાનેતિ અત્થો. કતમં પનેત્થ પુરિમદુક્ખં નામ? યં પરિક્ખીણં. કતમં પન પરિક્ખીણં? યં પઠમમગ્ગસ્સ અભાવિતત્તા ઉપ્પજ્જેય્ય. કતમં પન ઉપનિધાય? યં સત્તસુ અત્તભાવેસુ અપાયે અટ્ઠમઞ્ચ પટિસન્ધિં આદિં કત્વા યત્થ કત્થચિ ઉપ્પજ્જેય્ય, સબ્બં તં પરિક્ખીણન્તિ વેદિતબ્બં. **સત્તક્ખત્તુન્તિ** સત્ત વારે, સત્તસુ અત્તભાવેસૂતિ અત્થો. **પરમતાતિ** ઇદમસ્સ પરં પમાણન્તિ દસ્સેતિ. **મહત્થિયોતિ** મહતો અત્થસ્સ નિપ્ફાદકો. પઠમં.

૨. પોક્ખરણીસુત્તવણ્ણના

૭૫. દુતિયે **પોક્ખરણીતિ** વાપી. **ઉબ્બેધેનાતિ** ગમ્ભીરતાય. **સમતિત્તિકાતિ** મુખવટ્ટિસમા. **કાકપેય્યાતિ** સક્કા હોતિ તીરે ઠિતેન કાકેન પકતિયાપિ મુખતુણ્ડિકં ઓતારેત્વા પાતું. દુતિયં.

૩. સંભેજ્જઉદકસુત્તાદિવણ્ણના

૭૬-૭૭. તતિયે **યત્થિમાતિ** યસ્મિં સમ્ભિજ્જટ્ઠાને ઇમા. **સંસન્દન્તીતિ** સમાગન્ત્વા સન્દન્તિ. **સમેન્તીતિ** સમાગચ્છન્તિ. **દ્વે વા તિ વાતિ** દ્વે વા તીણિ વા. **ઉદકફુસિતાનીતિ** ઉદકબિન્દૂનિ. **સંભેજ્જઉદકન્તિ** અઞ્ઞાહિ નદીહિ સદ્ધિં સમ્ભિન્નટ્ઠાને ઉદકં. ચતુત્થં ઉત્તાનત્થમેવ. તતિયચતુત્થાનિ.

૫. પથવીસુત્તાદિવણ્ણના

૭૮-૮૪. પઞ્ચમે **મહાપથવિયાતિ** ચક્કવાળબ્ભન્તરાય મહાપથવિયા ઉદ્ધરિત્વા. **કોલટ્ઠિમત્તિયોતિ** પદરટ્ઠિપમાણા. **ગુળિકાતિ** મત્તિકગુળિકા. **ઉપનિક્ખિપેય્યાતિ** એકસ્મિં ઠાને ઠપેય્ય. છટ્ઠાદીસુ વુત્તનયેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. પરિયોસાને પન **અઞ્ઞતિત્થિયસમણબ્રાહ્મણપરિબ્બાજકાનં અધિગમોતિ** બાહિરકાનં સબ્બોપિ ગુણાધિગમો પઠમમગ્ગેન અધિગતગુણાનં સતભાગમ્પિ સહસ્સભાગમ્પિ સતસહસ્સભાગમ્પિ ન ઉપગચ્છતીતિ. પઞ્ચમાદીનિ.

અભિસમયસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. ધાતુસંયુત્તં

૧. નાનત્તવગ્ગો

૧.ધાતુનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૮૫. ધાતુસંયુત્તસ્સ પઠમે નિસ્સત્તટ્ઠસુઞ્ઞતટ્ઠસઙ્ખાતેન સભાવટ્ઠેન ધાતૂતિ લદ્ધનામાનં ધમ્માનં નાનાસભાવો **ધાતુનાનત્તં**. **ચક્ખુધાતૂ**તિઆદીસુ ચક્ખુપસાદો ચક્ખુધાતુ, રૂપારમ્મણં રૂપધાતુ, ચક્ખુપસાદવત્થુકં ચિત્તં ચક્ખુવિઞ્ઞાણધાતુ. સોતપસાદો સોતધાતુ, સદ્દારમ્મણં સદ્દધાતુ, સોતપસાદવત્થુકં ચિત્તં સોતવિઞ્ઞાણધાતુ. ઘાનપસાદો ઘાનધાતુ, ગન્ધારમ્મણં ગન્ધધાતુ, ઘાનપસાદવત્થુકં ચિત્તં ઘાનવિઞ્ઞાણધાતુ. જિવ્હાપસાદો જિવ્હાધાતુ, રસારમ્મણં રસધાતુ, જિવ્હાપસાદવત્થુકં ચિત્તં જિવ્હાવિઞ્ઞાણધાતુ. કાયપસાદો કાયધાતુ, ફોટ્ઠબ્બારમ્મણં ફોટ્ઠબ્બધાતુ, કાયપસાદવત્થુકં ચિત્તં કાયવિઞ્ઞાણધાતુ. તિસ્સો મનોધાતુયો મનોધાતુ, વેદનાદયો તયો ખન્ધા સુખુમરૂપાનિ નિબ્બાનઞ્ચ ધમ્મધાતુ, સબ્બમ્પિ મનોવિઞ્ઞાણં મનોવિઞ્ઞાણધાતૂતિ. એત્થ ચ સોળસ ધાતુયો કામાવચરા, અવસાને દ્વે ચતુભૂમિકાતિ. પઠમં.

૨. ફસ્સનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૮૬. દુતિયે **ઉપ્પજ્જતિ ફસ્સનાનત્ત**ન્તિ નાનાસભાવો ફસ્સો ઉપ્પજ્જતિ. તત્થ ચક્ખુસમ્ફસ્સાદયો ચક્ખુવિઞ્ઞાણાદિસમ્પયુત્તા, મનોસમ્ફસ્સો મનોદ્વારે પઠમજવનસમ્પયુત્તો, તસ્મા. **મનોધાતું પટિચ્ચા**તિ મનોદ્વારાવજ્જનં કિરિયામનોવિઞ્ઞાણધાતું પટિચ્ચ પઠમજવનસમ્ફસ્સો ઉપ્પજ્જતીતિ અયમેત્થ અત્થો. દુતિયં.

૩. નોફસ્સનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૮૭. તતિયે **નો મનોસમ્ફસ્સં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ મનોધાતૂ**તિ મનોદ્વારે પઠમજવનસમ્પયુત્તં ફસ્સં પટિચ્ચ આવજ્જનકિરિયામનોવિઞ્ઞાણધાતુ નો ઉપ્પજ્જતીતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો. તતિયં.

૪. વેદનાનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૮૮. ચતુત્થે **ચક્ખુસમ્ફસ્સજા વેદના**તિ સમ્પટિચ્છનમનોધાતુતો પટ્ઠાય સબ્બાપિ તસ્મિં દ્વારે વેદના વત્તેય્યું, નિબ્બત્તિફાસુકત્થં પન અનન્તરં સમ્પટિચ્છનવેદનમેવ ગહેતું વટ્ટતીતિ વુત્તં. **મનોસમ્ફસ્સં પટિચ્ચા**તિ મનોદ્વારે આવજ્જનસમ્ફસ્સં પટિચ્ચ પઠમજવનવેદના, પઠમજવનસમ્ફસ્સં પટિચ્ચ દુતિયજવનવેદનાતિ અયમધિપ્પાયો. ચતુત્થં.

૫. દુતિયવેદનાનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૮૯. પઞ્ચમે તતિયચતુત્થેસુ વુત્તનયાવ એકતો કત્વા દેસિતાતિ. ઇતિ દુતિયાદીસુ ચતૂસુ સુત્તેસુ મનોધાતું મનોધાતૂતિ અગહેત્વા મનોદ્વારાવજ્જનં મનોધાતૂતિ ગહિતં. સબ્બાનિ ચેતાનિ તથા તથા કથિતે બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન દેસિતાનિ. ઇતો પરેસુપિ એસેવ નયો. પઞ્ચમં.

૬. બાહિરધાતુનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૯૦. છટ્ઠે પન પઞ્ચ ધાતુયો કામાવચરા, ધમ્મધાતુ ચતુભૂમિકાતિ. છટ્ઠં.

૭. સઞ્ઞાનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૯૧. સત્તમે **રૂપધાતૂ**તિ આપાથે પતિતં અત્તનો વા પરસ્સ વા સાટકવેઠનાદિવત્થુકં રૂપારમ્મણં. **રૂપસઞ્ઞા**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તા સઞ્ઞા. **રૂપસઙ્કપ્પો**તિ સમ્પટિચ્છનાદીહિ તીહિ ચિત્તેહિ સમ્પયુત્તો સઙ્કપ્પો. **રૂપચ્છન્દો**તિ રૂપે છન્દિકતટ્ઠેન છન્દો. **રૂપપરિળાહો**તિ રૂપે અનુડહનટ્ઠેન પરિળાહો. **રૂપપરિયેસના**તિ પરિળાહે ઉપ્પન્ને સન્દિટ્ઠસમ્ભત્તે ગહેત્વા તસ્સ રૂપસ્સ પટિલાભત્થાય પરિયેસના. એત્થ ચ સઞ્ઞાસઙ્કપ્પછન્દા એકજવનવારેપિ નાનાજવનવારેપિ લબ્ભન્તિ, પરિળાહપરિયેસના પન નાનાજવનવારેયેવ લબ્ભન્તીતિ. **એવં ખો, ભિક્ખવે, ધાતુનાનત્તન્તિ** એત્થ ચ એવં રૂપાદિનાનાસભાવં ધાતું પટિચ્ચ રૂપસઞ્ઞાદિનાનાસભાવસઞ્ઞા ઉપ્પજ્જતીતિ ઇમિના નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. સત્તમં.

૮. નોપરિયેસનાનાનત્તસુત્તવણ્ણના

૯૨. અટ્ઠમે **નો ધમ્મપરિયેસનં પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ ધમ્મપરિળાહો**તિ એવં આગતં પટિસેધમત્તમેવ નાનં. અટ્ઠમં.

૯. બાહિરફસ્સનાનત્તસુત્તાદિવણ્ણના

૯૩-૯૪. નવમે **ઉપ્પજ્જતિ રૂપસઞ્ઞા**તિ વુત્તપ્પકારે આરમ્મણે ઉપ્પજ્જતિ સઞ્ઞા. **રૂપસઙ્કપ્પો**તિ તસ્મિંયેવ આરમ્મણે તીહિ ચિત્તેહિ સમ્પયુત્તસઙ્કપ્પો. **રૂપસમ્ફસ્સો**તિ તદેવારમ્મણં ફુસમાનો **ફસ્સો. વેદના**તિ તદેવ આરમ્મણં અનુભવમાના વેદના. છન્દાદયો વુત્તનયાવ. **રૂપલાભો**તિ પરિયેસિત્વા લદ્ધં સહ તણ્હાય આરમ્મણં ''રૂપલાભો''તિ વુત્તં. અયં તાવ સબ્બસઙ્ગાહિકનયો એકસ્મિં યેવારમ્મણે સબ્બધમ્માનં ઉપ્પત્તિવસેન વુત્તો. અપરો આગન્તુકારમ્મણમિસ્સકો હોતિ – રૂપસઞ્ઞા રૂપસઙ્કપ્પો ફસ્સો વેદનાતિ ઇમે તાવ ચત્તારો ધમ્મા ધુવપરિભોગે નિબદ્ધારમ્મણે હોન્તિ. નિબદ્ધારમ્મણઞ્હિ ઇટ્ઠં કન્તં મનાપં પિયં યંકિઞ્ચિ વિય ઉપટ્ઠાતિ, આગન્તુકારમ્મણં પન યંકિઞ્ચિ સમાનમ્પિ ખોભેત્વા તિટ્ઠતિ.

તત્રિદં વત્થુ – એકો કિર અમચ્ચપુત્તો ગામિયેહિ પરિવારિતો ગામમજ્ઝે ઠત્વા કમ્મં કરોતિ. તસ્મિઞ્ચસ્સ સમયે ઉપાસિકા નદિં ગન્ત્વા ન્હત્વા અલઙ્કતપટિયત્તા ધાતિગણપરિવુતા ગેહં ગચ્છતિ. સો દૂરતો દિસ્વા ''આગન્તુકમાતુગામો ભવિસ્સતી''તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેત્વા ''ગચ્છ, ભણે જાનાહિ, કા એસા''તિ પુરિસં પેસેસિ. સો ગન્ત્વા તં દિસ્વા પચ્ચાગતો, ''કા એસા''તિ પુટ્ઠો યથાસભાવં આરોચેસિ. એવં આગન્તુકારમ્મણં ખોભેતિ . તસ્મિં ઉપ્પન્નો છન્દો રૂપછન્દો નામ, તદેવ આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પન્નો પરિળાહો રૂપપરિળાહો નામ, સહાયે ગણ્હિત્વા તસ્સ પરિયેસનં રૂપપરિયેસના નામ, પરિયેસિત્વા લદ્ધં સહ તણ્હાય આરમ્મણં રૂપલાભો નામ.

ઉરુવલ્લિયવાસી ચૂળતિસ્સત્થેરો પનાહ – ''કિઞ્ચાપિ ભગવતા ફસ્સવેદના પાળિયા મજ્ઝે ગહિતા, પાળિં પન પરિવટ્ટેત્વા વુત્તપ્પકારે આરમ્મણે ઉપ્પન્ના સઞ્ઞા રૂપસઞ્ઞા, તસ્મિંયેવ સઙ્કપ્પો રૂપસઙ્કપ્પો તસ્મિં છન્દો રૂપચ્છન્દો, તસ્મિં પરિળાહો રૂપપરિળાહો, તસ્મિં પરિયેસના રૂપપરિયેસના, પરિયેસિત્વા લદ્ધં સહ તણ્હાય

આરમ્મણં રૂપલાભો. એવં લદ્ધારમ્મણે પન કુસનં ફસ્સો, અનુભવનં વેદના. રૂપસમ્ફસ્સો રૂપસમ્ફસ્સજા વેદનાતિ ઇદં દ્વયં લબ્ભતી''તિ. અપરમ્પિ અવિભૂતવારં નામ ગણ્હન્તિ. આરમ્મણઞ્હિ સાણિપાકારેહિ વા પરિક્ખિત્તં તિણપણ્ણાદીહિ વા પટિચ્છન્નં હોતિ, તં ''ઉપટ્ઠં દિટ્ઠં મે આરમ્મણં, સુટ્ઠુ નં પસ્સિસ્સામી''તિ ઓલોકયતો તસ્મિં આરમ્મણે ઉપ્પન્ના સઞ્ઞા રૂપસઞ્ઞા નામ. તસ્મિંયેવ ઉપ્પન્ના સઙ્કપ્પાદયો રૂપસઙ્કપ્પાદયો નામાતિ વેદિતબ્બા. એત્થાપિ ચ સઞ્ઞાસઙ્કપ્પફસ્સવેદનાછન્દા એકજવનવારેપિ નાનાજવનવારેપિ લબ્ભન્તિ, પરિળાહપરિયેસનાલાભા નાનાજવનવારેયેવાતિ. દસમં ઉત્તાનમેવાતિ. નવમદસમાનિ.

નાનત્તવગ્ગો પઠમો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. સત્તધાતુસુત્તવણ્ણના

૯૫. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **આભાધાતૂ**તિ આલોકધાતુ. આલોકસ્સપિ આલોકકસિણે પરિકમ્મં કત્વા ઉપ્પન્નજ્ઝાનસ્સાપીતિ સહારમ્મણસ્સ ઝાનસ્સ એતં નામં. **સુભધાતૂ**તિ સુભકસિણે ઉપ્પન્નજ્ઝાનવસેન સહારમ્મણજ્ઝાનમેવ . આકાસાનઞ્ચાયતનમેવ **આકાસાનઞ્ચાયતનધાતુ**. સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધોવ **સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધધાતુ**. ઇતિ ભગવા અનુસન્ધિકુસલસ્સ ભિક્ખુનો તત્થ નિસીદિત્વા પઞ્હં પુચ્છિતુકામસ્સ ઓકાસં દેન્તો દેસનં નિટ્ઠાપેસિ.

અન્ધકારં પટિચ્ચાતિ અન્ધકારો હિ આલોકેન પરિચ્છિન્નો, આલોકોપિ અન્ધકારેન. અન્ધકારેન હિ સો પાકટો હોતિ. તસ્મા ''અન્ધકારં પટિચ્ચ પઞ્ઞાયતી''તિ આહ. **અસુભં પટિચ્ચા**તિ એત્થાપિ એસેવ નયો. અસુભઞ્હિ સુભેન, સુભઞ્ચ અસુભેન પરિચ્છિન્નં, અસુભે સતિ સુભં પઞ્ઞાયતિ, તસ્મા એવમાહ. **રૂપં પટિચ્ચા**તિ રૂપાવચરસમાપત્તિં પટિચ્ચ. રૂપાવચરસમાપત્તિયા હિ સતિ આકાસાનઞ્ચાયતનસમાપત્તિ નામ હોતિ રૂપસમતિક્કમો વા, તસ્મા એવમાહ. **વિઞ્ઞાણઞ્ચાયતનધાતુ**આદીસુપિ એસેવ નયો. **નિરોધં પટિચ્ચા**તિ ચતુન્નં ખન્ધાનં પટિસઙ્ખાઅપ્પવત્તિં પટિચ્ચ. ખન્ધનિરોધઞ્હિ પટિચ્ચ નિરોધસમાપત્તિ નામ પઞ્ઞાયતિ, ન ખન્ધપવત્તિં, તસ્મા એવમાહ. એત્થ ચ ચતુન્નં ખન્ધાનં નિરોધોવ નિરોધસમાપત્તીતિ વેદિતબ્બો.

કથં સમાપત્તિ પત્તબ્બાતિ કથં સમાપત્તિયો કીદિસા સમાપત્તિયો નામ હુત્વા પત્તબ્બાતિ? **સઞ્ઞાસમાપત્તિ પત્તબ્બા**તિ સઞ્ઞાય અત્થિભાવેન સઞ્ઞાસમાપત્તિયો સઞ્ઞાસમાપત્તિયો નામ હુત્વા પત્તબ્બા. **સઙ્ખારાવસેસસમાપત્તિ પત્તબ્બા**તિ સુખુમસઙ્ખારાનં અવસિટ્ઠતાય સઙ્ખારાવસેસસમાપત્તિ નામ હુત્વા પત્તબ્બા. **નિરોધસમાપત્તિ પત્તબ્બા**તિ નિરોધોવ નિરોધસમાપત્તિ નિરોધસમાપત્તિ નામ હુત્વા પત્તબ્બાતિ અત્થો. પઠમં.

૨. સનિદાનસુત્તવણ્ણના

૯૬. દુતિયે **સનિદાન**ન્તિ ભાવનપુંસકમેતં, સનિદાનો સપચ્ચયો હુત્વા ઉપ્પજ્જતીતિ અત્થો. **કામધાતું, ભિક્ખવે, પટિચ્ચા**તિ એત્થ કામવિતક્કોપિ કામધાતુ કામાવચરધમ્માપિ, વિસેસતો સબ્બાકુસલમ્પિ. યથાહ –

''તત્થ કતમા કામધાતુ? કામપટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો સઙ્કપ્પો અપ્પના બ્યપ્પના ચેતસો અભિનિરોપના મિચ્છાસઙ્કપ્પો, અયં વુચ્ચતિ કામધાતુ. હેટ્ઠતો અવીચિનિરયં પરિયન્તં કરિત્વા ઉપરિતો

પરનિમ્મિતવસવત્તી દેવે અન્તોકરિત્વા યં એતસ્મિં અન્તરે એત્થાવચરા એત્થ પરિયાપન્ના ખન્ધધાતુઆયતના રૂપા વેદના સઞ્ઞા સઙ્ખારા વિઞ્ઞાણં, અયં વુચ્ચતિ કામધાતુ. સબ્બેપિ અકુસલા ધમ્મા કામધાતૂ''તિ (વિભ॰ ૧૮૨).

એત્થ સબ્બસઙ્ગાહિકા અસમ્ભિન્નાતિ દ્વે કથા હોન્તિ. કથં? કામધાતુગ્ગહણેન હિ બ્યાપાદધાતુવિહિંસાધાતુયો ગહિતા હોન્તીતિ અયં સબ્બસઙ્ગાહિકા. તાસં પન દ્વિન્નં ધાતૂનં વિસું આગતત્તા સેસધમ્મા કામધાતૂતિ અયં અસમ્ભિન્નકથા. અયમિધ ગહેતબ્બા ઇમં કામધાતું આરમ્મણવસેન વા સમ્પયોગવસેન વા પટિચ્ચ કામસઞ્ઞા નામ ઉપ્પજ્જતિ. **કામસઞ્ઞં પટિચ્ચા**તિ કામસઞ્ઞં પન સમ્પયોગવસેન વા ઉપનિસ્સયવસેન વા પટિચ્ચ કામસઙ્કપ્પો નામ ઉપ્પજ્જતિ. ઇમિના નયેન સબ્બપદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. **તીહિ ઠાનેહી**તિ તીહિ કારણેહિ. **મિચ્છા પટિપજ્જતી**તિ અયાથાવપટિપદં અનિય્યાનિકપટિપદં પટિપજ્જતિ.

બ્યાપાદધાતું, ભિક્ખવેતિ એત્થ બ્યાપાદવિતક્કોપિ બ્યાપાદધાતુ બ્યાપાદોપિ. યથાહ –

''તત્થ કતમા બ્યાપાદધાતુ? બ્યાપાદપટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો...પે॰... અયં વુચ્ચતિ બ્યાપાદધાતુ. દસસુ આઘાતવત્થૂસુ ચિત્તસ્સ આઘાતો પટિવિરોધો કોપો પકોપો...પે॰... અનત્તમનતા ચિત્તસ્સ, અયં વુચ્ચતિ બ્યાપાદધાતૂ''તિ (વિભ॰ ૧૮૨).

ઇમં બ્યાપાદધાતું સહજાતપચ્ચયાદિવસેન પટિચ્ચ બ્યાપાદસઞ્ઞા નામ ઉપ્પજ્જતિ. સેસં પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં.

વિહિંસાધાતું, ભિક્ખવેતિ એત્થ વિહિંસાવિતક્કોપિ વિહિંસાધાતુ વિહિંસાપિ. યથાહ –

''તત્થ કતમા વિહિંસાધાતુ? વિહિંસાપટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો...પે॰... અયં વુચ્ચતિ વિહિંસાધાતુ. ઇધેકચ્ચો પાણિના વા લેડ્ડુના વા દણ્ડેન વા સત્થેન વા રજ્જુયા વા અઞ્ઞતરઞ્ઞતરેન વા સત્તે વિહેઠેતિ. યા એવરૂપા હેઠના વિહેઠના હિંસના વિહિંસના રોસના પરૂપઘાતો, અયં વુચ્ચતિ વિહિંસાધાતૂ''તિ (વિભ॰ ૧૮૨).

ઇમં વિહિંસાધાતું સહજાતપચ્ચયાદિવસેન પટિચ્ચ વિહિંસાસઞ્ઞા નામ ઉપ્પજ્જતિ. સેસમિધાપિ પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં.

તિણદાયેતિ તિણગહને અરઞ્ઞે. **અનયબ્યસનન્**તિ અવુડ્ઢિં વિનાસં. **એવમેવ ખો**તિ એત્થ સુક્ખતિણદાયો વિય આરમ્મણં દટ્ઠબ્બં, તિણુક્કા વિય અકુસલસઞ્ઞા, તિણકટ્ઠનિસ્સિતા પાણા વિય ઇમે સત્તા. યથા સુક્ખતિણદાયે ઠપિતં તિણુક્કં ખિપ્પં વાયમિત્વા અનિબ્બાપેન્તસ્સ તે પાણા અનયબ્યસનં પાપુણન્તિ. એવમેવ યે સમણા વા બ્રાહ્મણા વા ઉપ્પન્નં અકુસલસઞ્ઞં વિક્ખમ્ભનતદઙ્ગસમુચ્છેદપ્પહાનેહિ નપ્પજહન્તિ, તે દુક્ખં વિહરન્તિ.

વિસમગતન્તિ રાગવિસમાદીનિ અનુગતં અકુસલસઞ્ઞં. **ન ખિપ્પમેવ પજહતી**તિ વિક્ખમ્ભનાદિવસેન સીઘં નપ્પજહતિ. **ન વિનોદેતી**તિ ન નીહરતિ. **ન બ્યન્તીકરોતી**તિ ભઙ્ગમત્તમ્પિ અનવસેસેન્તો ન વિગતન્તં કરોતિ. **ન અનભાવં ગમેતી**તિ ન અનુઅભાવં ગમેતિ. એવં સબ્બપદેસુ ન – કારો આહરિતબ્બો. **પાટિકઙ્ખા**તિ પાટિકઙ્ખિતબ્બા ઇચ્છિતબ્બા.

નેક્ખમ્મધાતું, ભિક્ખવેતિ એત્થ નેક્ખમ્મવિતક્કોપિ નેક્ખમ્મધાતુ સબ્બેપિ કુસલા ધમ્મા. યથાહ –

‘‘તત્થ કતમા નેક્ખમ્મધાતુ? નેક્ખમ્મપટિસંયુત્તો તક્કો વિતક્કો…પે॰… સમ્માસઙ્કપ્પો, અયં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મધાતૂ’’તિ (વિભ॰ ૧૮૨).

ઇધાપિ દુવિધા કથા. નેક્ખમ્મધાતુગ્ગહણેન હિ ઇતરાપિ દ્વે ધાતુયો ગહણં ગચ્છન્તિ કુસલધમ્મપરિયાપન્નત્તા, અયં સબ્બસઙ્ગાહિકા. તા પન ધાતુયો વિસું દીપેતબ્બાતિ તા ઠપેત્વા સેસા સબ્બકુસલા નેક્ખમ્મધાતૂતિ અયં અસમ્ભિન્ના. ઇમં નેક્ખમ્મધાતું સહજાતાદિપચ્ચયવસેન પટિચ્ચ નેક્ખમ્મસઞ્ઞા નામ ઉપ્પજ્જતિ. સઞ્ઞાદીનિ પટિચ્ચ વિતક્કાદયો યથાનુરૂપં.

અબ્યાપાદધાતું, ભિક્ખવેતિ એત્થ અબ્યાપાદવિતક્કોપિ અબ્યાપાદધાતુ અબ્યાપાદોપિ. યથાહ –

‘‘તત્થ કતમા અબ્યાપાદધાતુ ? અબ્યાપાદપટિસંયુત્તો તક્કો…પે॰… અયં વુચ્ચતિ અબ્યાપાદધાતુ. યા સત્તેસુ મેત્તિ મેત્તાયના મેત્તાયિતત્તં મેત્તાચેતોવિમુત્તિ, અયં વુચ્ચતિ અબ્યાપાદધાતૂ’’તિ (વિભ॰ ૧૮૨).

ઇમં અબ્યાપાદધાતું પટિચ્ચ વુત્તનયેનેવ અબ્યાપાદસઞ્ઞા નામ ઉપ્પજ્જતિ.

અવિહિંસાધાતું, ભિક્ખવેતિ એત્થાપિ અવિહિંસાવિતક્કોપિ અવિહિંસાધાતુ કરુણાપિ. યથાહ –

‘‘તત્થ કતમા અવિહિંસાધાતુ? અવિહિંસાપટિસંયુત્તો તક્કો…પે॰… અયં વુચ્ચતિ અવિહિંસાધાતુ. યા સત્તેસુ કરુણા કરુણાયના કરુણાયિતત્તં કરુણાચેતોવિમુત્તિ, અયં વુચ્ચતિ અવિહિંસાધાતૂ’’તિ (વિભ॰ ૧૮૨).

ઇમં અવિહિંસાધાતું પટિચ્ચ વુત્તનયેનેવ અવિહિંસાસઞ્ઞા નામ ઉપ્પજ્જતિ. સેસં સબ્બત્થ વુત્તાનુસારેનેવ વેદિતબ્બં. દુતિયં.

૩. ગિઞ્જકાવસથસુત્તવણ્ણના

૯૭. તતિયે **ધાતું, ભિક્ખવે**તિ ઇતો પટ્ઠાય અજ્ઝાસયં ધાતૂતિ દીપેતિ. **ઉપ્પજ્જતિ સઞ્ઞા**તિ અજ્ઝાસયં પટિચ્ચ સઞ્ઞા ઉપ્પજ્જતિ, દિટ્ઠિ ઉપ્પજ્જતિ, વિતક્કો ઉપ્પજ્જતીતિ. ઇધાપિ ‘‘કચ્ચાનો પઞ્હં પુચ્છિસ્સતી’’તિ તસ્સ ઓકાસદાનત્થં એત્તાવતાવ દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. **અસમ્માસમ્બુદ્ધેસૂ**તિ છસુ સત્થારેસુ. **સમ્માસમ્બુદ્ધા**તિ મયમસ્મ સમ્માસમ્બુદ્ધાતિ. **કિં પટિચ્ચ પઞ્ઞાયતી**તિ કિસ્મિં સતિ હોતીતિ? સત્થારાનં ઉપ્પન્નં દિટ્ઠિં પુચ્છતિ. અસમ્માસમ્બુદ્ધેસુ તેસુ સમ્માસમ્બુદ્ધા એતેતિ એવં ઉપ્પન્નં તિત્થિયસાવકાનમ્પિ દિટ્ઠિં પુચ્છતિયેવ.

ઇદાનિ યસ્મા તેસં અવિજ્જાધાતું પટિચ્ચ સા દિટ્ઠિ હોતિ, અવિજ્જાધાતુ ચ નામ મહતી ધાતુ, તસ્મા મહતિં ધાતું પટિચ્ચ તસ્સા ઉપ્પત્તિં દીપેન્તો **મહતી ખો એસા**તિઆદિમાહ. **હીનં, કચ્ચાન, ધાતું પટિચ્ચા**તિ હીનં અજ્ઝાસયં પટિચ્ચ. **પણિધી**તિ ચિત્તટ્ઠપનં. સા પનેસા ઇત્થિભાવં વા મક્કટાદિતિરચ્છાનભાવં વા પત્થેન્તસ્સ ઉપ્પજ્જતિ. **હીનો પુગ્ગલો**તિ યસ્સેતે હીના ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ, સબ્બો સો પુગ્ગલોપિ હીનો નામ. **હીના વાચા**તિ યા તસ્સ વાચા, સાપિ હીના. **હીનં આચિક્ખતી**તિ સો આચિક્ખન્તોપિ હીનમેવ આચિક્ખતિ, દેસેન્તોપિ હીનમેવ દેસેતીતિ સબ્બપદાનિ યોજેતબ્બાનિ. **ઉપપત્તી**તિ દ્વે ઉપપત્તિયો પટિલાભો ચ નિબ્બત્તિ ચ. નિબ્બત્તિ

હીનકુલાદિવસેન વેદિતબ્બા, પટિલાભો ચિત્તુપ્પાદક્ખણે હીનત્તિકવસેન. કથં? તસ્સ હિ પઞ્ચસુ નીચકુલેસુ ઉપ્પજ્જનતો હીના નિબ્બત્તિ, વેસ્સસુદ્દકુલેસુ ઉપ્પજ્જનતો મજ્ઝિમા, ખત્તિયબ્રાહ્મણકુલેસુ ઉપ્પજ્જનતો પણીતા. દ્વાદસાકુસલચિત્તુપ્પાદાનં પન પટિલાભતો હીનો પટિલાભો, તેભૂમકધમ્માનં પટિલાભતો મજ્ઝિમો, નવલોકુત્તરધમ્માનં પટિલાભતો પણીતો. ઇમસ્મિં પન ઠાને નિબ્બત્તિયેવ અધિપ્પેતાતિ. તતિયં.

૪. હીનાધિમુત્તિકસુત્તવણ્ણના

૯૮. ચતુત્થે **સંસન્દન્તી**તિ એકતો હોન્તિ. **સમેન્તી**તિ સમાગચ્છન્તિ, નિરન્તરા હોન્તિ. **હીનાધિમુત્તિકા**તિ હીનજ્ઝાસયા. **કલ્યાણાધિમુત્તિકા**તિ કલ્યાણજ્ઝાસયા. ચતુત્થં.

૫. ચઙ્કમસુત્તવણ્ણના

૯૯. પઞ્ચમે **પસ્સથ નો**તિ પસ્સથ નુ. **સબ્બે ખો એતે**તિ સારિપુત્તત્થેરો ભગવતા ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં મહાપઞ્ઞાનં યદિદં સારિપુત્તો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૮૯) મહાપઞ્ઞેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો. ઇતિ નં ‘‘ખન્ધન્તરં ધાત્વન્તરં આયતનન્તરં સતિપટ્ઠાનબોધિપક્ખિયધમ્મન્તરં તિલક્ખણાહતં ગમ્ભીરં પઞ્હં પુચ્છિસ્સામા’’તિ મહાપઞ્ઞાવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં પથવિં પત્થરેન્તો વિય સિનેરુપાદતો વાલિકં ઉદ્ધરન્તો વિય ચક્કવાળપબ્બતં ભિન્દન્તો વિય સિનેરું ઉક્ખિપન્તો વિય આકાસં વિત્થારેન્તો વિય ચન્દિમસૂરિયે ઉટ્ઠાપેન્તો વિય ચ પુચ્છિતપુચ્છિતં કથેતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મહાપઞ્ઞા’’તિ.

મહામોગ્ગલ્લાનોપિ ભગવતા ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ઇદ્ધિમન્તાનં યદિદં મહામોગ્ગલ્લાનો’’તિ ઇદ્ધિમન્તેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો. ઇતિ નં ‘‘પરિકમ્મં આનિસંસં અધિટ્ઠાનં વિકુબ્બનં પુચ્છિસ્સામા’’તિ ઇદ્ધિમન્તોવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં વુત્તનયેનેવ પુચ્છિતપુચ્છિતં કથેતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ મહિદ્ધિકા’’તિ.

મહાકસ્સપોપિ ભગવતા ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ધુતવાદાનં યદિદં મહાકસ્સપો’’તિ ધુતવાદેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો. ઇતિ નં ‘‘ધુતઙ્ગપરિહારં આનિસંસં સમોધાનં અધિટ્ઠાનં ભેદં પુચ્છિસ્સામા’’તિ ધુતવાદાવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં તથેવ પુચ્છિતપુચ્છિતં બ્યાકરોતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ધુતવાદા’’તિ.

અનુરુદ્ધત્થેરોપિ ભગવતા ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં દિબ્બચક્ખુકાનં યદિદં અનુરુદ્ધો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૯૨) દિબ્બચક્ખુકેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો. ઇતિ નં ‘‘દિબ્બચક્ખુસ્સ પરિકમ્મં આનિસંસં ઉપક્કિલેસં પુચ્છિસ્સામા’’તિ દિબ્બચક્ખુકાવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં તથેવ પુચ્છિતપુચ્છિતં કથેતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ દિબ્બચક્ખુકા’’તિ.

પુણ્ણત્થેરોપિ ભગવતા ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ધમ્મકથિકાનં યદિદં પુણ્ણો મન્તાણિપુત્તો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૯૬) ધમ્મકથિકેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો. ઇતિ નં ‘‘ધમ્મકથાય સઙ્ખેપવિત્થારગમ્ભીરુત્તાનવિચિત્રકથાદીસુ તં તં આકારં પુચ્છિસ્સામા’’તિ ધમ્મકથિકાવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં

‘‘આવુસો, ધમ્મકથિકેન નામ આદિતો પરિસં વણ્ણેતું વટ્ટતિ, મજ્ઝે સુઞ્ઞતં પકાસેતું, અન્તે ચતુસચ્ચવસેન કૂટં ગણ્હિતુ’’ન્તિ એવં તં તં ધમ્મકથાનયં આચિક્ખતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ ધમ્મકથિકા’’તિ.

ઉપાલિત્થેરોપિ ભગવતા ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં વિનયધરાનં યદિદં ઉપાલી’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૨૮) વિનયધરેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો. ઇતિ નં ‘‘ગરુકલહુકં સતેકિચ્છઅતેકિચ્છં આપત્તાનાપત્તિં પુચ્છિસ્સામા’’તિ વિનયધરાવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં પુચ્છિતપુચ્છિતં તથેવ કથેતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ વિનયધરા’’તિ.

આનન્દત્થેરોપિ ભગવતા ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં બહુસ્સુતાનં યદિદં આનન્દો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૨૨૩) બહુસ્સુતેસુ એતદગ્ગે ઠપિતો. ઇતિ નં ‘‘દસવિધં બ્યઞ્જનબુદ્ધિં અટ્ઠુપ્પત્તિં અનુસન્ધિં પુબ્બાપરં પુચ્છિસ્સામા’’તિ બહુસ્સુતાવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં ‘‘ઇદં એવં વત્તબ્બં, ઇદં એવં ગહેતબ્બ’’ન્તિ સબ્બં કથેતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ બહુસ્સુતા’’તિ.

દેવદત્તો પન પાપિચ્છો ઇચ્છાપકતો, તેન નં ‘‘કુલસઙ્ગણ્હનપરિહારં નાનપ્પકારકં કોહઞ્ઞં પુચ્છિસ્સામા’’તિ પાપિચ્છાવ પરિવારેન્તિ. સોપિ તેસં તં તં નિયામં આચિક્ખતિ. તેન વુત્તં ‘‘સબ્બે ખો એતે, ભિક્ખવે, ભિક્ખૂ પાપિચ્છા’’તિ.

કસ્મા પનેતે અવિદૂરે ચઙ્કમિંસૂતિ. ‘‘દેવદત્તો સત્થરિ પદુટ્ઠચિત્તો અનત્થમ્પિ કાતું ઉપક્કમેય્યા’’તિ આરક્ખગ્ગહણત્થં. અથ દેવદત્તો કસ્મા ચઙ્કમીતિ? ‘‘અકારકો અયં, યદિ કારકો ભવેય્ય, ન ઇધ આગચ્છેય્યા’’તિ અત્તનો કતદોસપટિચ્છાદનત્થં. કિં પન દેવદત્તો ભગવતો અનત્થં કાતું સમત્થો, ભગવતો વા આરક્ખકિચ્ચં અત્થીતિ? નત્થિ. તેન વુત્તં ‘‘અટ્ઠાનમેતં, આનન્દ, અનવકાસો, યં તથાગતો પરૂપક્કમેન પરિનિબ્બાયેય્યા’’તિ (ચૂળવ॰ ૩૪૧). ભિક્ખૂ પન સત્થરિ ગારવેન આગતા. તેનેવ ભગવા એવં વત્વા ‘‘વિસ્સજ્જેહિ, આનન્દ, ભિક્ખુસઙ્ઘ’’ન્તિ વિસ્સજ્જાપેસિ. પઞ્ચમં.

૬. સગાથાસુત્તવણ્ણના

૧૦૦. છટ્ઠે **ગૂથો ગૂથેન સંસન્દતિ સમેતી**તિ સમુદ્દન્તરે જનપદન્તરે ચક્કવાળન્તરે ઠિતોપિ વણ્ણેનપિ ગન્ધેનપિ રસેનપિ નાનત્તં અનુપગચ્છન્તો સંસન્દતિ સમેતિ, એકસદિસોવ હોતિ નિરન્તરો. સેસેસુપિ એસેવ નયો. અયં પન અનિટ્ઠઉપમા હીનજ્ઝાસયાનં હીનઅજ્ઝાસયસ્સ સરિક્ખભાવદસ્સનત્થં આહટા, ખીરાદિવિસિટ્ઠોપમા કલ્યાણજ્ઝાસયાનં અજ્ઝાસયસ્સ સરિક્ખભાવદસ્સનત્થં.

સંસગ્ગાતિ દસ્સનસવનસંસગ્ગાદિવત્થુકેન તણ્હાસ્નેહેન. **વનથો જાતો**તિ કિલેસવનં જાતં . **અસંસગ્ગેન છિજ્જતી**તિ એકતો ઠાનનિસજ્જાદીનિ અકરોન્તસ્સ અસંસગ્ગેન અદસ્સનેન છિજ્જતિ. **સાધુજીવી**તિ પરિસુદ્ધજીવિતં જીવમાનો. **સહાવસે**તિ સહવાસં વસેય્ય. છટ્ઠં.

૭. અસ્સદ્ધસંસન્દનસુત્તવણ્ણના

૧૦૧. સત્તમે **અસ્સદ્ધા અસ્સદ્ધેહી**તિઆદીસુ બુદ્ધે વા ધમ્મે વા સઙ્ઘે વા સદ્ધાવિરહિતા નિરોજા નિરસા પુગ્ગલા સમુદ્દસ્સ ઓરિમતીરે ઠિતા પારિમતીરેપિ ઠિતેહિ અસ્સદ્ધેહિ સદ્ધિં તાય અસ્સદ્ધતાય એકસદિસા નિરન્તરા હોન્તિ.

તથા અહિરિકા ભિન્નમરિયાદા અલજ્જિપુગ્ગલા અહિરિકેહિ, અનોત્તપ્પિનો પાપકિરિયાય અભાયમાના અનોત્તપ્પીહિ, અપ્પસ્સુતા સુતવિરહિતા અપ્પસ્સુતેહિ, કુસીતા આલસિયપુગ્ગલા કુસીતેહિ, મુટ્ઠસ્સતિનો ભત્તનિક્ખિત્તકાકમંસનિક્ખિત્તસિઙ્ગાલસદિસા મુટ્ઠસ્સતીહિ, દુપ્પઞ્ઞા ખન્ધાદિપરિચ્છેદિકાય પઞ્ઞાય અભાવેન નિપ્પઞ્ઞા તાદિસેહેવ દુપ્પઞ્ઞેહિ, સદ્ધાસમ્પન્ના ચેતિયવન્દનાદિકિચ્ચપસુતા સદ્ધેહિ, હિરિમના લજ્જિપુગ્ગલા હિરિમનેહિ, ઓત્તપ્પિનો પાપભીરુકા ઓત્તપ્પીહિ, બહુસ્સુતા સુતધરા આગમધરા તન્તિપાલકા વંસાનુરક્ખકા બહુસ્સુતેહિ, આરદ્ધવીરિયા પરિપુણ્ણપરક્કમા આરદ્ધવીરિયેહિ, ઉપટ્ઠિતસ્સતી સબ્બકિચ્ચપરિગ્ગાહિકાય સતિયા સમન્નાગતા ઉપટ્ઠિતસ્સતીહિ, પઞ્ઞવન્તો મહાપઞ્ઞેહિ વજિરૂપમઞાણેહિ પઞ્ઞવન્તેહિ સદ્ધિં દૂરે ઠિતાપિ તાય પઞ્ઞાસમ્પત્તિયા સંસન્દન્તિ સમેન્તિ. સત્તમં.

૮-૧૨. અસ્સદ્ધમૂલકસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૨-૧૦૬. અટ્ઠમાદીનિ તેયેવ અસ્સદ્ધાદિધમ્મે તિકવસેન કત્વા દેસિતાનિ. તત્થ અટ્ઠમે અસ્સદ્ધાદિમૂલકા કણ્હપક્ખસુક્કપક્ખવસેન પઞ્ચ તિકા વુત્તા, નવમે અહિરિકમૂલકા ચત્તારો. દસમે અનોત્તપ્પમૂલકા તયો, એકાદસમે અપ્પસ્સુતમૂલકા દ્વે, દ્વાદસમે કુસીતમૂલકો એકો તિકો વુત્તોતિ સબ્બેપિ પઞ્ચસુ સુત્તન્તેસુ પન્નરસ તિકા હોન્તિ. પન્નરસ ચેતે સુત્તન્તાતિપિ વદન્તિ. અયં તિકપેય્યાલો નામ. અટ્ઠમાદીનિ.

દુતિયો વગ્ગો.

૩. કમ્મપથવગ્ગો

૧-૨. અસમાહિતસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૭-૧૦૮. ઇતો પરેસુ પઠમં અસ્સદ્ધાદિપઞ્ચકવસેન વુત્તં, તથા દુતિયં. પઠમે પન અસમાહિતપદં ચતુત્થં, દુતિયે દુસ્સીલપદં. એવં વુચ્ચમાને બુજ્ઝનકપુગ્ગલાનં અજ્ઝાસયેન હિ એતાનિ વુત્તાનિ. એત્થ **અસમાહિતા**તિ ઉપચારપ્પનાસમાધિરહિતા. **દુસ્સીલા**તિ નિસ્સીલા. પઠમદુતિયાનિ.

૩-૫. પઞ્ચસિક્ખાપદસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૯-૧૧૧. તતિયં પઞ્ચકમ્મપથવસેન બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તં, ચતુત્થં સત્તકમ્મપથવસેન, પઞ્ચમં દસકમ્મપથવસેન. તત્થ તતિયે **સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાયિનો**તિ સુરામેરયસઙ્ખાતં મજ્જં યાય પમાદચેતનાય પિવન્તિ, સા ''સુરામેરયમજ્જપ્પમાદો''તિ વુચ્ચતિ, તસ્મિં તિટ્ઠન્તીતિ સુરામેરયમજ્જપ્પમાદટ્ઠાયિનો. અયં તાવેત્થ અસાધારણપદસ્સ અત્થો.

પઞ્ચમે પાણં અતિપાતેન્તીતિ **પાણાતિપાતિનો**, પાણઘાતિકાતિ અત્થો. અદિન્નં આદિયન્તીતિ **અદિન્નાદાયિનો**, પરસ્સહારિનોતિ અત્થો. વત્થુકામેસુ કિલેસકામેન મિચ્છા ચરન્તીતિ **કામેસુમિચ્છાચારિનો**. મુસા વદન્તીતિ **મુસાવાદિનો** , પરેસં અત્થભઞ્જકં તુચ્છં અલિકં વાચં ભાસિતારોતિ અત્થો. પિસુણા વાચા એતેસન્તિ **પિસુણવાચા**. મમ્મચ્છેદિકા ફરુસા વાચા એતેસન્તિ **ફરુસવાચા**. સમ્ફં નિરત્થકં વચનં પલપન્તીતિ **સમ્ફપ્પલાપિનો**. અભિજ્ઝાયન્તીતિ **અભિજ્ઝાલુનો**, પરભણ્ડે લુબ્ભનસીલાતિ અત્થો. બ્યાપન્નં પૂતિભૂતં ચિત્તમેતેસન્તિ **બ્યાપન્નચિત્તા**. મિચ્છા પાપિકા વિઞ્ઞુગરહિતા એતેસં દિટ્ઠીતિ **મિચ્છાદિટ્ઠિકા**, કમ્મપથપરિયાપન્નાય ''નત્થિ

દિન્ન''ન્તિઆદિવત્થુકાય મિચ્છત્તપરિયાપન્નાય અનિય્યાનિકદિટ્ઠિયા સમન્નાગતાતિ અત્થો. સમ્મા સોભના વિઞ્ઞુપસત્થા એતેસં દિટ્ઠીતિ **સમ્માદિટ્ઠિકા**, કમ્મપથપરિયાપન્નાય ''અત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિકાય કમ્મસ્સકતદિટ્ઠિયા સમ્મત્તપરિયાપન્નાય મગ્ગદિટ્ઠિયા ચ સમન્નાગતાતિ અત્થો. ઇદં તાવેત્થ અનુત્તાનાનં પદાનં પદવણ્ણનામત્તં.

યો પન તેસં પાણાતિપાતો અદિન્નાદાનં કામેસુમિચ્છાચારો મુસાવાદો પિસુણવાચા ફરુસવાચા સમ્ફપ્પલાપો અભિજ્ઝા બ્યાપાદો મિચ્છાદિટ્ઠીતિ કણ્હપક્ખે દસવિધો અત્થો હોતિ. તત્થ પાણસ્સ અતિપાતો **પાણાતિપાતો**, પાણવધો પાણઘાતોતિ વુત્તં હોતિ. **પાણો**તિ ચેત્થ વોહારતો સત્તો, પરમત્થતો જીવિતિન્દ્રિયં. તસ્મિં પન પાણે પાણસઞ્ઞિનો જીવિતિન્દ્રિયુપચ્છેદકઉપક્કમસમુટ્ઠાપિકા કાયવચીદ્વારાનં અઞ્ઞતરદ્વારપ્પવત્તા વધકચેતના પાણાતિપાતો. સો ગુણવિરહિતેસુ તિરચ્છાનગતાદીસુ પાણેસુ ખુદ્દકે પાણે અપ્પસાવજ્જો, મહાસરીરે મહાસાવજ્જો. કસ્મા? પયોગમહન્તતાય , પયોગસમત્તેપિ વત્થુમહન્તતાય. ગુણવન્તેસુ મનુસ્સાદીસુ અપ્પગુણે અપ્પસાવજ્જો, મહાગુણે મહાસાવજ્જો. સરીરગુણાનં પન સમભાવે સતિ કિલેસાનં ઉપક્કમાનઞ્ચ મુદુતાય અપ્પસાવજ્જો, તિબ્બતાય મહાસાવજ્જોતિ વેદિતબ્બો.

તસ્સ પઞ્ચ સમ્ભારા હોન્તિ – પાણો, પાણસઞ્ઞિતા, વધકચિત્તં, ઉપક્કમો, તેન મરણન્તિ. છ પયોગા સાહત્થિકો, આણત્તિકો, નિસ્સગ્ગિયો, થાવરો, વિજ્જામયો, ઇદ્ધિમયોતિ. ઇમસ્મિં પનત્થે વિત્થારિયમાને અતિપ્પપઞ્ચો હોતિ, તસ્મા તં ન વિત્થારયામ, અઞ્ઞઞ્ચ એવરૂપં. અત્થિકેહિ પન સમન્તપાસાદિકં વિનયટ્ઠકથં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૧૭૨) ઓલોકેત્વા ગહેતબ્બો.

અદિન્નસ્સ આદાનં **અદિન્નાદાનં**, પરસ્સહરણં થેય્યં ચોરિકાતિ વુત્તં હોતિ. તત્થ **અદિન્ન**ન્તિ પરપરિગ્ગહિતં, યત્થ પરો યથાકામકારિતં આપજ્જન્તો અદણ્ડારહો અનુપવજ્જો હોતિ. તસ્મિં પન પરપરિગ્ગહિતે પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞિનો તદાદાયકઉપક્કમસમુટ્ઠાપિકા થેય્યચેતના અદિન્નાદાનં. તં હીને પરસન્તકે અપ્પસાવજ્જં, પણીતે મહાસાવજ્જં. કસ્મા? વત્થુપણીતતાય. વત્થુસમત્તે સતિ ગુણાધિકાનં સન્તકે વત્થુસ્મિં મહાસાવજ્જં, તં તં ગુણાધિકં ઉપાદાય તતો તતો હીનગુણસ્સ સન્તકે વત્થુસ્મિં અપ્પસાવજ્જં.

તસ્સ પઞ્ચ સમ્ભારા હોન્તિ – પરપરિગ્ગહિતં, પરપરિગ્ગહિતસઞ્ઞિતા, થેય્યચિત્તં, ઉપક્કમો, તેન હરણન્તિ. છ પયોગા સાહત્થિકાદયોવ. તે ચ ખો યથાનુરૂપં થેય્યાવહારો, પસય્હાવહારો, પટિચ્છન્નાવહારો, પરિકપ્પાવહારો, કુસાવહારોતિ ઇમેસં અવહારાનં વસેન પવત્તાતિ અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારો પન સમન્તપાસાદિકાયં (પારા॰ અટ્ઠ॰ ૯૨) વુત્તો.

કામેસુમિચ્છાચારોતિ એત્થ પન **કામેસૂ**તિ મેથુનસમાચારેસુ. **મિચ્છાચારો**તિ એકન્તનિન્દિતો લામકાચારો. લક્ખણતો પન અસદ્ધમ્માધિપ્પાયેન કાયદ્વારપ્પવત્તા અગમનીયટ્ઠાનવીતિક્કમચેતના કામેસુમિચ્છાચારો. તત્થ **અગમનીયટ્ઠાનં** નામ પુરિસાનં તાવ માતુરક્ખિતા પિતુરક્ખિતા માતાપિતુરક્ખિતા ભાતુરક્ખિતા ભગિનિરક્ખિતા ઞાતિરક્ખિતા ગોત્તરક્ખિતા ધમ્મરક્ખિતા સારક્ખા સપરિદણ્ડાતિ માતુરક્ખિતાદયો દસ, ધનક્કીતા છન્દવાસિની ભોગવાસિની પટવાસિની ઓદપત્તકિની ઓભતચુમ્બટા દાસી ચ ભરિયા ચ કમ્મકારી ચ ભરિયા ચ ધજાહટા મુહુત્તિકાતિ એતા ધનક્કીતાદયો દસાતિ વીસતિ ઇત્થિયો. ઇત્થીસુ પન દ્વિન્નં સારક્ખસપરિદણ્ડાનં, દસન્નઞ્ચ ધનક્કીતાદીનન્તિ દ્વાદસન્નં ઇત્થીનં અઞ્ઞે પુરિસા. ઇદં અગમનીયટ્ઠાનં નામ. સો પનેસ મિચ્છાચારો સીલાદિગુણરહિતે અગમનીયટ્ઠાને અપ્પસાવજ્જો, સીલાદિગુણસમ્પન્ને મહાસાવજ્જો. તસ્સ ચત્તારો સમ્ભારા –

અગમનીયવત્થુ, તસ્મિં સેવનચિત્તં, સેવનપ્પયોગો, મગ્ગેનમગ્ગપટિપત્તિઅધિવાસનન્તિ. એકો પયોગો સાહત્થિકો એવ.

મુસાતિ વિસંવાદનપુરેક્ખારસ્સ અત્થભઞ્જનકો વચીપયોગો કાયપ્પયોગો વા, વિસંવાદનાધિપ્પાયેન પનસ્સ પરવિસંવાદનકાયવચીપયોગસમુટ્ઠાપિકા ચેતના, મુસાવાદો. અપરો નયો – **મુસા**તિ અભૂતં અતચ્છં વત્થુ. **વાદો**તિ તસ્સ ભૂતતો તચ્છતો વિઞ્ઞાપનં. લક્ખણતો પન અતથં વત્થું તથતો પરં વિઞ્ઞાપેતુકામસ્સ તથાવિઞ્ઞત્તિસમુટ્ઠાપિકા ચેતના મુસાવાદો. સો યમત્થં ભઞ્જતિ, તસ્સ અપ્પતાય અપ્પસાવજ્જો, મહન્તતાય મહાસાવજ્જો. અપિ ચ ગહટ્ઠાનં અત્તનો સન્તકં અદાતુકામતાય નત્થીતિઆદિનયપ્પવત્તો અપ્પસાવજ્જો, સક્ખિના હુત્વા અત્થભઞ્જનત્થં વુત્તો મહાસાવજ્જો. પબ્બજિતાનં અપ્પકમ્પિ તેલં વા સપ્પિં વા લભિત્વા હસાધિપ્પાયેન ''અજ્જ ગામે તેલં નદી મઞ્ઞે સન્દતી''તિ પૂરણકથાનયેન પવત્તો અપ્પસાવજ્જો, અદિટ્ઠંયેવ પન ''દિટ્ઠ''ન્તિઆદિના નયેન વદન્તાનં મહાસાવજ્જો. તસ્સ ચત્તારો સમ્ભારા હોન્તિ – અતથં વત્થુ, વિસંવાદનચિત્તં, તજ્જો વાયામો, પરસ્સ તદત્થવિજાનનન્તિ. એકો પયોગો સાહત્થિકોવ. સો કાયેન વા કાયપટિબદ્ધેન વા વાચાય વા પરવિસંવાદકકિરિયાકરણે દટ્ઠબ્બો. તાય ચે કિરિયાય પરો તમત્થં જાનાતિ, અયં કિરિયાસમુટ્ઠાપિકચેતનાક્ખણેયેવ મુસાવાદકમ્મુના બજ્ઝતિ.

પિસુણવાચાતિઆદીસુ યાય વાચાય, યસ્સ તં વાચં ભાસતિ, તસ્સ હદયે અત્તનો પિયભાવં, પરસ્સ ચ સુઞ્ઞભાવં કરોતિ, સા **પિસુણવાચા** . યાય પન અત્તાનમ્પિ પરમ્પિ ફરુસં કરોતિ, યા વાચા સયમ્પિ ફરુસા, નેવ કણ્ણસુખા ન હદયઙ્ગમા, અયં **ફરુસવાચા**. યેન પન સમ્ફં પલપતિ નિરત્થકં, સો **સમ્ફપ્પલાપો**. તેસં મૂલભૂતા ચેતનાપિ પિસુણવાચાદિનામમેવ લભતિ. સા એવ ચ ઇધ અધિપ્પેતાતિ.

તત્થ સંકિલિટ્ઠચિત્તસ્સ પરેસં વા ભેદાય, અત્તનો પિયકમ્યતાય વા કાયવચીપયોગસમુટ્ઠાપિકા ચેતના **પિસુણવાચા**. સા યસ્સ ભેદં કરોતિ, તસ્સ અપ્પગુણતાય અપ્પસાવજ્જા, મહાગુણતાય મહાસાવજ્જા. તસ્સા ચત્તારો સમ્ભારા – ભિન્દિતબ્બો પરો, ઇતિ ઇમે નાના ભવિસ્સન્તિ, વિના ભવિસ્સન્તીતિ ભેદપુરેક્ખારતા, ઇતિ અહં પિયો ભવિસ્સામિ વિસ્સાસિકોતિ પિયકમ્યતા વા, તજ્જો વાયામો, તસ્સ તદત્થવિજાનનન્તિ.

પરસ્સ મમ્મચ્છેદકકાયવચીપયોગસમુટ્ઠાપિકા એકન્તફરુસચેતના ફરુસવાચા. તસ્સા આવિભાવત્થમિદં વત્થુ – એકો કિર દારકો માતુ વચનં અનાદિયિત્વા અરઞ્ઞં ગચ્છતિ. માતા તં નિવત્તેતું અસક્કોન્તી, ''ચણ્ડા તં મહિંસી અનુબન્ધતૂ''તિ અક્કોસિ. અથસ્સ તથેવ અરઞ્ઞે મહિંસી ઉટ્ઠાસિ. દારકો, ''યં મમ માતા મુખેન કથેસિ, તં મા હોતુ, યં ચિત્તેન ચિન્તેસિ, તં હોતૂ''તિ સચ્ચકિરિયં અકાસિ. મહિંસી તત્થેવ બદ્ધા વિય અટ્ઠાસિ. એવં મમ્મચ્છેદકોપિ પયોગો ચિત્તસણ્હતાય ફરુસવાચા ન હોતિ. માતાપિતરો હિ કદાચિ પુત્તકે એવં વદન્તિ – ''ચોરા વો ખણ્ડાખણ્ડિકં કરોન્તૂ''તિ, ઉપ્પલપત્તમ્પિ ચ નેસં ઉપરિ પતન્તં ન ઇચ્છન્તિ. આચરિયુપજ્ઝાયા ચ કદાચિ નિસ્સિતકે એવં વદન્તિ – ''કિં ઇમે અહિરિકા અનોત્તપ્પિનો ચરન્તિ, નિદ્ધમથ ને''તિ. અથ ચ નેસં આગમાધિગમસમ્પત્તિં ઇચ્છન્તિ. યથા ચ ચિત્તસણ્હતાય ફરુસવાચા ન હોતિ, એવં વચનસણ્હતાય અફરુસવાચાપિ ન હોતિ. ન હિ મારાપેતુકામસ્સ ''ઇમં સુખં સયાપેથા''તિ વચનં અફરુસવાચા હોતિ. ચિત્તફરુસતાય પનેસા ફરુસવાચાવ. સા યં સન્ધાય પવત્તિતા, તસ્સ અપ્પગુણતાય અપ્પસાવજ્જા, મહાગુણતાય મહાસાવજ્જા. તસ્સા તયો સમ્ભારા – અક્કોસિતબ્બો પરો, કુપિતચિત્તં, અક્કોસનાતિ.

અનત્થવિઞ્ઞાપિકા કાયવચીપયોગસમુટ્ઠાપિકા અકુસલચેતના સમ્ફપ્પલાપો. સો આસેવનમન્દતાય અપ્પસાવજ્જો, આસેવનમહન્તતાય મહાસાવજ્જો. તસ્સ દ્વે સમ્ભારા – ભારતયુદ્ધ-સીતાહરણાદિ-નિરત્થકકથા-પુરેક્ખારતા, તથારૂપીકથાકથનઞ્ચાતિ.

અભિજ્ઝાયતીતિ **અભિજ્ઝા**. પરભણ્ડાભિમુખી હુત્વા તન્નિન્નતાય પવત્તતીતિ અત્થો. સા ''અહો વતિદં મમસ્સા''તિ એવં પરભણ્ડાભિજ્ઝાયનલક્ખણા અદિન્નાદાનં વિય અપ્પસાવજ્જા મહાસાવજ્જા ચ. તસ્સા દ્વે સમ્ભારા પરભણ્ડં અત્તનો પરિણામનઞ્ચ. પરભણ્ડવત્થુકે હિ લોભે ઉપ્પન્નેપિ ન તાવ કમ્મપથભેદો હોતિ, યાવ ન ''અહો વતિદં મમસ્સા''તિ અત્તનો પરિણામેતીતિ.

હિતસુખં બ્યાપાદયતીતિ, **બ્યાપાદો**. સો પરવિનાસાય મનોપદોસલક્ખણો. ફરુસવાચા વિય અપ્પસાવજ્જો મહાસાવજ્જો ચ. તસ્સ દ્વે સમ્ભારા પરસત્તો ચ, તસ્સ ચ વિનાસચિન્તા. પરસત્તવત્થુકે હિ કોધે ઉપ્પન્નેપિ ન તાવ કમ્મપથભેદો હોતિ, યાવ ન ''અહો વતાયં ઉચ્છિજ્જેય્ય વિનસ્સેય્યા''તિ તસ્સ વિનાસં ચિન્તેતિ.

યથાભુચ્ચગહણાભાવેન મિચ્છા પસ્સતીતિ **મિચ્છાદિટ્ઠિ**. સા ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિના નયેન વિપરીતદસ્સનલક્ખણા સમ્ફપ્પલાપો વિય અપ્પસાવજ્જા મહાસાવજ્જા ચ. અપિ ચ અનિયતા અપ્પસાવજ્જા, નિયતા મહાસાવજ્જા. તસ્સા દ્વે સમ્ભારા – વત્થુનો ચ ગહિતાકારવિપરીતતા યથા ચ નં ગણ્હાતિ, તથાભાવેન તસ્સા ઉપટ્ઠાનન્તિ.

ઇમેસં પન દસન્નં અકુસલકમ્મપથાનં ધમ્મતો કોટ્ઠાસતો આરમ્મણતો વેદનાતો મૂલતોતિ પઞ્ચહાકારેહિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. તત્થ **ધમ્મતો**તિ એતેસુ હિ પટિપાટિયા સત્ત ચેતનાધમ્માવ હોન્તિ, અભિજ્ઝાદયો તિસ્સો ચેતનાસમ્પયુત્તા. **કોટ્ઠાસતો**તિ પટિપાટિયા સત્ત, મિચ્છાદિટ્ઠિ ચાતિ ઇમે અટ્ઠ કમ્મપથા એવ હોન્તિ, નો મૂલાનિ, અભિજ્ઝાબ્યાપાદા કમ્મપથા ચેવ મૂલાનિ ચ. અભિજ્ઝા હિ મૂલં પત્વા લોભો અકુસલમૂલં હોતિ, બ્યાપાદો દોસો અકુસલમૂલં.

આરમ્મણતોતિ પાણાતિપાતો જીવિતિન્દ્રિયારમ્મણતો સઙ્ખારારમ્મણો હોતિ, અદિન્નાદાનં સત્તારમ્મણં વા સઙ્ખારારમ્મણં વા, મિચ્છાચારો ફોટ્ઠબ્બવસેન સઙ્ખારારમ્મણોવ, સત્તારમ્મણોતિપિ એકે. મુસાવાદો સત્તારમ્મણો વા સઙ્ખારારમ્મણો વા, તથા પિસુણવાચા. ફરુસવાચા સત્તારમ્મણાવ. સમ્ફપ્પલાપો દિટ્ઠસુતમુતવિઞ્ઞાતવસેન સત્તારમ્મણો વા સઙ્ખારારમ્મણો વા, તથા અભિજ્ઝા. બ્યાપાદો સત્તારમ્મણોવ. મિચ્છાદિટ્ઠિ તેભૂમકધમ્મવસેન સઙ્ખારારમ્મણા.

વેદનાતોતિ પાણાતિપાતો દુક્ખવેદનો હોતિ. કિઞ્ચાપિ હિ રાજાનો ચોરં દિસ્વા હસમાનાપિ ''ગચ્છથ નં ઘાતેથા''તિ વદન્તિ, સન્નિટ્ઠાપકચેતના પન નેસં દુક્ખસમ્પયુત્તાવ હોતિ. અદિન્નાદાનં તિવેદનં, મિચ્છાચારો સુખમજ્ઝત્તવસેન દ્વિવેદનો, સન્નિટ્ઠાપકચિત્તે પન મજ્ઝત્તવેદનો ન હોતિ. મુસાવાદો તિવેદનો, તથા પિસુણવાચા ફરુસવાચા દુક્ખવેદના, સમ્ફપ્પલાપો તિવેદનો, અભિજ્ઝા સુખમજ્ઝત્તવસેન દ્વિવેદના, તથા મિચ્છાદિટ્ઠિ. બ્યાપાદો દુક્ખવેદનો.

મૂલતોતિ પાણાતિપાતો દોસમોહવસેન દ્વિમૂલકો હોતિ, અદિન્નાદાનં દોસમોહવસેન વા લોભમોહવસેન વા, મિચ્છાચારો લોભમોહવસેન. મુસાવાદો દોસમોહવસેન વા લોભમોહવસેન વા, તથા પિસુણવાચા સમ્ફપ્પલાપો

ચ. ફરુસવાચા દોસમોહવસેન, અભિજ્ઝા મોહવસેન એકમૂલા, તથા બ્યાપાદો. મિચ્છાદિટ્ઠિ લોભમોહવસેન દ્વિમૂલાતિ.

પાણાતિપાતા પટિવિરતાતિઆદીસુ પાણાતિપાતાદયો વુત્તત્થા એવ. યાય પન વિરતિયા એતે પટિવિરતા નામ હોન્તિ, સા ભેદતો તિવિધા હોતિ સમ્પત્તવિરતિ સમાદાનવિરતિ સમુચ્છેદવિરતીતિ. તત્થ અસમાદિન્નસિક્ખાપદાનં અત્તનો જાતિવયબાહુસચ્ચાદીનિ પચ્ચવેક્ખિત્વા ''અયુત્તં અમ્હાકં એવરૂપં કાતુ''ન્તિ સમ્પત્તં વત્થું અવીતિક્કમન્તાનં ઉપ્પજ્જમાના વિરતિ **સમ્પત્તવિરતી**તિ વેદિતબ્બા સીહળદીપે **ચક્કનઉપાસકસ્સ** વિય. તસ્સ કિર દહરકાલેયેવ માતુ રોગો ઉપ્પજ્જિ. વેજ્જેન ચ ''અલ્લસસકમંસં લદ્ધું વટ્ટતી''તિ વુત્તં. તતો ચક્કનસ્સ ભાતા ''ગચ્છ તાત ખેત્તં આહિણ્ડાહી''તિ ચક્કનં પેસેસિ. સો તત્થ ગતો. તસ્મિઞ્ચ સમયે એકો સસો તરુણસસ્સં ખાદિતું આગતો હોતિ. સો તં દિસ્વા વેગેન ધાવન્તો વલ્લિયા બદ્ધો ''કિરિ કિરી''તિ સદ્દમકાસિ . ચક્કનો તેન સદ્દેન ગન્ત્વા તં ગહેત્વા ચિન્તેસિ ''માતુ ભેસજ્જં કરોમી''તિ. પુન ચિન્તેસિ – ''ન મેતં પતિરૂપં, ય્વાહં માતુ જીવિતકારણા પરં જીવિતા વોરોપેય્ય''ન્તિ. અથ નં ''ગચ્છ અરઞ્ઞે સસેહિ સદ્ધિં તિણોદકં પરિભુઞ્જા''તિ મુઞ્ચિ. ભાતરા ચ ''કિં તાત સસો લદ્ધો''તિ? પુચ્છિતો તં પવત્તિં આચિક્ખિ. તતો નં ભાતા પરિભાસિ. સો માતુ સન્તિકં ગન્ત્વા, ''યતોહં જાતો , નાભિજાનામિ સઞ્ચિચ્ચ પાણં જીવિતા વોરોપેતા''તિ સચ્ચં વત્વા અટ્ઠાસિ, તાવદેવ ચસ્સ માતા અરોગા અહોસિ.

સમાદિન્નસિક્ખાપદાનં પન સિક્ખાપદસમાદાને ચ તતુત્તરિ ચ અત્તનો જીવિતં પરિચ્ચજિત્વા વત્થું અવીતિક્કમન્તાનં ઉપ્પજ્જમાના વિરતિ **સમાદાનવિરતી**તિ વેદિતબ્બા, **ઉત્તરવડ્ઢમાનપબ્બતવાસીઉપાસકસ્સ** વિય. સો કિર અમ્બરિયવિહારવાસીપિઙ્ગલબુદ્ધરક્ખિતત્થેરસ્સ સન્તિકે સિક્ખાપદાનિ ગહેત્વા ખેત્તં કસતિ. અથસ્સ ગોણો નટ્ઠો, સો તં ગવેસન્તો ઉત્તરવડ્ઢમાનપબ્બતં આરુહિ, તત્ર નં મહાસપ્પો અગ્ગહેસિ. સો ચિન્તેસિ – ''ઇમાય તિખિણાય વાસિયા સીસં છિન્દામી''તિ. પુન ચિન્તેસિ – ''ન મેતં પતિરૂપં, ય્વાહં ભાવનીયસ્સ ગરુનો સન્તિકે સિક્ખાપદં ગહેત્વા ભિન્દેય્ય''ન્તિ. એવં યાવતતિયં ચિન્તેત્વા – ''જીવિતં પરિચ્ચજામિ, ન સિક્ખાપદ''ન્તિ અંસે ઠપિતં તિખિણદણ્ડવાસિં અરઞ્ઞે છડ્ડેસિ. તાવદેવ મહાવાળો નં મુઞ્ચિત્વા અગમાસીતિ.

અરિયમગ્ગસમ્પયુત્તા પન વિરતિ **સમુચ્છેદવિરતી**તિ વેદિતબ્બા, યસ્સા ઉપ્પત્તિતો પભુતિ પાણં ઘાતેસ્સામીતિ અરિયપુગ્ગલાનં ચિત્તમ્પિ ન ઉપ્પજ્જતીતિ.

યથા ચ અકુસલાનં, એવં ઇમેસમ્પિ કુસલકમ્મપથાનં ધમ્મતો કોટ્ઠાસતો આરમ્મણતો વેદનાતો મૂલતોતિ પઞ્ચહાકારેહિ વિનિચ્છયો વેદિતબ્બો. તત્થ **ધમ્મતો**તિ એતેસુ હિ પટિપાટિયા સત્ત ચેતનાપિ વટ્ટન્તિ વિરતિયોપિ, અન્તે તયો ચેતનાસમ્પયુત્તાવ.

કોટ્ઠાસતોતિ પટિપાટિયા સત્ત કમ્મપથા એવ, ન મૂલાનિ, અન્તે તયો કમ્મપથા ચેવ મૂલાનિ ચ. અનભિજ્ઝા હિ મૂલં પત્વા અલોભો કુસલમૂલં હોતિ, અબ્યાપાદો અદોસો કુસલમૂલં, સમ્માદિટ્ઠિ અમોહો કુસલમૂલં.

આરમ્મણતોતિ પાણાતિપાતાદીનં. આરમ્મણાનેવ એતેસં આરમ્મણાનિ. વીતિક્કમિતબ્બવત્થુતોયેવ હિ વિરતિ નામ હોતિ. યથા પન નિબ્બાનારમ્મણો અરિયમગ્ગો કિલેસે પજહતિ, એવં જીવિતિન્દ્રિયાદિઆરમ્મણાપેતે કમ્મપથા પાણાતિપાતાદીનિ દુસ્સીલ્યાનિ પજહન્તીતિ વેદિતબ્બા.

વેદનાતોતિ સબ્બે સુખવેદના વા હોન્તિ મજ્ઝત્તવેદના વા. કુસલં પત્વા હિ દુક્ખવેદના નામ નત્થિ.

મૂલતોતિ પટિપાટિયા સત્ત ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન વિરમન્તસ્સ અલોભઅદોસઅમોહવસેન તિમૂલા હોન્તિ, ઞાણવિપ્પયુત્તચિત્તેન વિરમન્તસ્સ દ્વિમૂલા. અનભિજ્ઝા ઞાણસમ્પયુત્તચિત્તેન વિરમન્તસ્સ દ્વિમૂલા હોતિ, ઞાણવિપ્પયુત્તચિત્તેન એકમૂલા. અલોભો પન અત્તનાવ અત્તનો મૂલં ન હોતિ. અબ્યાપાદેપિ એસેવ નયો. સમ્માદિટ્ઠિ અલોભઅદોસવસેન દ્વિમૂલાવાતિ. તતિયાદીનિ.

૬. અટ્ઠઙ્ગિકસુત્તવણ્ણના

૧૧૨. છટ્ઠં અટ્ઠમગ્ગઙ્ગવસેન બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તં. છટ્ઠં.

૭. દસઙ્ગસુત્તવણ્ણના

૧૧૩. સત્તમં દસમિચ્છત્તસમ્મત્તવસેન. તત્થ **મિચ્છાઞાણિનો**તિ મિચ્છાપચ્ચવેક્ખણેન સમન્નાગતાતિ અત્થો. **મિચ્છાવિમુત્તિનો**તિ અનિય્યાનિકવિમુત્તિનો કુસલવિમુત્તીતિ ગહેત્વા ઠિતા. **સમ્માઞાણિનો**તિ સમ્માપચ્ચવેક્ખણા. **સમ્માવિમુત્તિનો**તિ નિય્યાનિકાય ફલવિમુત્તિયા સમન્નાગતાતિ. સત્તમં.

કમ્મપથવગ્ગો તતિયો.

૪. ચતુત્થવગ્ગો

૧. ચતુધાતુસુત્તવણ્ણના

૧૧૪. ચતુત્થવગ્ગસ્સ પઠમે **પથવીધાતૂ**તિ પતિટ્ઠાધાતુ. **આપોધાતૂ**તિ આબન્ધનધાતુ. **તેજોધાતૂ**તિ પરિપાચનધાતુ. **વાયોધાતૂ**તિ વિત્થમ્ભનધાતુ. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પન વીસતિકોટ્ઠાસાદિવસેન એતા કથેતબ્બા. પઠમં.

૨. પુબ્બેસમ્બોધસુત્તવણ્ણના

૧૧૫. દુતિયે **અયં પથવીધાતુયા અસ્સાદો**તિ અયં પથવીધાતુનિસ્સયો અસ્સાદો. સ્વાયં કાયં અબ્ભુન્નામેત્વા ઉદરં પસારેત્વા, ‘‘ઇધ મે અઙ્ગુલં પવેસિતું વાયમથા’’તિ વા હત્થં પસારેત્વા, ‘‘ઇમં નામેતું વાયમથા’’તિ વા વદતિ, એવં પવત્તાનં વસેન વેદિતબ્બો. **અનિચ્ચા**તિઆદીસુ હુત્વા અભાવાકારેન અનિચ્ચા, પટિપીળનાકારેન દુક્ખા, સભાવવિગમાકારેન વિપરિણામધમ્મા. **અયં પથવીધાતુયા આદીનવો**તિ યેન આકારેન સા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા, અયમાકારો પથવીધાતુયા આદીનવોતિ અત્થો. **છન્દરાગવિનયો છન્દરાગપ્પહાન**ન્તિ નિબ્બાનં આગમ્મ પથવીધાતુયા છન્દરાગો વિનીયતિ ચેવ પહીયતિ ચ, તસ્મા નિબ્બાનમસ્સા નિસ્સરણં.

અયં આપોધાતુયા અસ્સાદોતિ અયં આપોધાતુનિસ્સયો અસ્સાદો. સ્વાયં અઞ્ઞં આપોધાતુયા ઉપદ્દુતં દિસ્વા, ‘‘કિં અયં નિપન્નકાલતો પટ્ઠાય પસ્સાવટ્ઠાનાભિમુખો નિક્ખમતિ ચેવ પવિસતિ ચ, અપ્પમત્તકમ્પિસ્સ કમ્મં કરોન્તસ્સ સેદતિન્તં વત્થં પીળેતબ્બતાકારં પાપુણાતિ, અનુમોદનમત્તમ્પિ કથેન્તસ્સ તાલવણ્ટં ગણ્હિતબ્બં હોતિ, મયં પન સાયં નિપન્ના પાતોવ ઉટ્ઠહામ, માસપુણ્ણઘટો વિય નો સરીરં, મહાકમ્મં કરોન્તાનં સેદમત્તમ્પિ નો ન

ઉપ્પજ્જતિ, અસનિસદ્દેન વિય ધમ્મં કથેન્તાનં સરીરે ઉસુમાકારમત્તમ્પિ નો નત્થી''તિ એવં પવત્તાનં વસેન વેદિતબ્બો.

અયં તેજોધાતુયા અસ્સાદોતિ અયં તેજોધાતુનિસ્સયો અસ્સાદો. સ્વાયં સીતગહણિકે દિસ્વા, ''કિં ઇમે કિઞ્ચિદેવ યાગુભત્તખજ્જમત્તં અજ્ઝોહરિત્વા થદ્ધકુચ્છિનો નિસીદિત્વા સબ્બરત્તિં અઙ્ગારકટાહં પરિયેસન્તિ, કુસિતમત્તેસુપિ સરીરે પતિતેસુ અઙ્ગારકટાહં ઓત્થરિત્વા પારુપિત્વાવ નિપજ્જન્તિ? મયં પન અતિથદ્ધમ્પિ મંસં વા પૂવં વા ખાદામ, કુચ્છિપૂરં ભત્તં ભુઞ્જામ, તાવદેવ નો સબ્બં ફેણપિણ્ડો વિય વિલીયતિ, સત્તાહવદ્દલિકાય વત્તમાનાય સરીરે સીતાનુદહનમત્તમ્પિ નો નત્થી''તિ એવં પવત્તાનં વસેન વેદિતબ્બો.

અયં વાયોધાતુયા અસ્સાદોતિ અયં વાયોધાતુનિસ્સયો અસ્સાદો. સ્વાયં અઞ્ઞે વાતભીરુકે દિસ્વા, ''ઇમેસં અપ્પમત્તકમ્પિ કમ્મં કરોન્તાનં અનુમોદનમત્તમ્પિ કથેન્તાનં સરીરં વાતો વિજ્ઝતિ, ગાવુતમત્તમ્પિ અદ્ધાનં ગતાનં હત્થપાદા સીદન્તિ, પિટ્ઠિ રુજ્જતિ, કુચ્છિવાતસીસવાતકણ્ણવાતાદીહિ નિચ્ચુપદ્દુતા તેલફાણિતાદીનિ વાતભેસજ્જાનેવ કરોન્તા અતિનામેન્તિ, અમ્હાકં પન મહાકમ્મં કરોન્તાનમ્પિ તિયામરત્તિં ધમ્મં કથેન્તાનમ્પિ એકદિવસેનેવ દસ યોજનાનિ ગચ્છન્તાનમ્પિ હત્થપાદસંસીદનમત્તં વા પિટ્ઠિરુજ્જનમત્તં વા ન હોતી''તિ, એવં પવત્તાનં વસેન વેદિતબ્બો. એવં પવત્તા હિ એતા ધાતુયો અસ્સાદેન્તિ નામ.

અબ્ભઞ્ઞાસિન્તિ અભિવિસિટ્ઠેન ઞાણેન અઞ્ઞાસિં. **અનુત્તરં સમ્માસમ્બોધિ**ન્તિ ઉત્તરવિરહિતં સબ્બસેટ્ઠં સમ્મા સામઞ્ચ બોધિં, અથ વા પસત્થં સુન્દરઞ્ચ બોધિં. **બોધી**તિ રુક્ખોપિ મગ્ગોપિ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણમ્પિ નિબ્બાનમ્પિ. ''બોધિરુક્ખમૂલે પઠમાભિસમ્બુદ્ધો''તિ (મહાવ॰ ૧; ઉદા॰ ૧) ચ ''અન્તરા ચ બોધિં અન્તરા ચ ગય''ન્તિ (મહાવ॰ ૧૧; મ॰નિ॰ ૧.૨૮૫) ચ આગતટ્ઠાનેસુ હિ રુક્ખો બોધીતિ વુચ્ચતિ. ''બોધિ વુચ્ચતિ ચતૂસુ મગ્ગેસુ ઞાણ''ન્તિ (ચૂળનિ॰ ખગ્ગવિસાણસુત્તનિદ્દેસ ૧૨૧) આગતટ્ઠાને મગ્ગો. ''પપ્પોતિ બોધિં વરભૂરિમેધસો''તિ (દી॰ નિ॰ ૩.૨૧૭) આગતટ્ઠાને સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં. ''પત્વાન બોધિં અમતં અસઙ્ખત''ન્તિ આગતટ્ઠાને નિબ્બાનં. ઇધ પન ભગવતો અરહત્તમગ્ગો અધિપ્પેતો.

સાવકાનં અરહત્તમગ્ગો અનુત્તરા બોધિ હોતિ, ન હોતીતિ? ન હોતિ. કસ્મા? અસબ્બગુણદાયકત્તા. તેસઞ્હિ કસ્સચિ અરહત્તમગ્ગો અરહત્તફલમેવ દેતિ, કસ્સચિ તિસ્સો વિજ્જા, કસ્સચિ છ અભિઞ્ઞા, કસ્સચિ ચતસ્સો પટિસમ્ભિદા, કસ્સચિ સાવકપારમીઞાણં. પચ્ચેકબુદ્ધાનમ્પિ પચ્ચેકબોધિઞાણમેવ દેતિ. બુદ્ધાનં પન સબ્બગુણસમ્પત્તિં દેતિ અભિસેકો વિય રઞ્ઞો સબ્બલોકિસ્સરિયભાવં. તસ્મા અઞ્ઞસ્સ કસ્સચિપિ અનુત્તરા બોધિ ન હોતિ.

અભિસમ્બુદ્ધોતિ પચ્ચઞ્ઞાસિન્તિ ''અભિસમ્બુદ્ધો અહં પત્તો પટિવિજ્ઝિત્વા ઠિતો''તિ એવં પટિજાનિં. **ઞાણઞ્ચ પન મે દસ્સનં ઉદપાદી**તિ અધિગતગુણદસ્સનસમત્થં પચ્ચવેક્ખણઞાણઞ્ચ મે ઉદપાદિ. **અકુપ્પા મે વિમુત્તી**તિ ''અયં મય્હં અરહત્તફલવિમુત્તિ અકુપ્પા''તિ એવં ઞાણં ઉદપાદિ. તત્થ દ્વીહાકારેહિ અકુપ્પતા વેદિતબ્બા કારણતો ચ આરમ્મણતો ચ. સા હિ ચતૂહિ મગ્ગેહિ સમુચ્છિન્નકિલેસાનં પુન અનિવત્તનતાય કારણતોપિ અકુપ્પા, અકુપ્પધમ્મં નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા પવત્તતાય આરમ્મણતોપિ અકુપ્પા. **અન્તિમા**તિ પચ્છિમા. **નત્થિ દાનિ પુનબ્ભવો**તિ ઇદાનિ પુન અઞ્ઞો ભવો નામ નત્થીતિ.

ઇમસ્મિં સુત્તે ચત્તારિ સચ્ચાનિ કથિતાનિ. કથં? ચતૂસુ હિ ધાતૂસુ અસ્સાદો સમુદયસચ્ચં, આદીનવો દુક્ખસચ્ચં, નિસ્સરણં નિરોધસચ્ચં, નિરોધપ્પજાનનો મગ્ગો મગ્ગસચ્ચં. વિત્થારવસેનપિ કથેતું વટ્ટતિયેવ. એત્થ હિ યં પથવીધાતું પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખં સોમનસ્સં, અયં પથવીધાતુયા અસ્સાદોતિ પહાનપટિવેધો સમુદયસચ્ચં. યા પથવીધાતુ અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા, અયં પથવીધાતુયા, આદીનવોતિ પરિઞ્ઞાપટિવેધો દુક્ખસચ્ચં. યો પથવીધાતુયા છન્દરાગવિનયો છન્દરાગપ્પહાનં, ઇદં પથવીધાતુયા નિસ્સરણન્તિ સચ્છિકિરિયાપટિવેધો નિરોધસચ્ચં. યા ઇમેસુ તીસુ ઠાનેસુ દિટ્ઠિ સઙ્કપ્પો વાચા કમ્મન્તો આજીવો વાયામો સતિ સમાધિ, અયં ભાવનાપટિવેધો મગ્ગસચ્ચન્તિ. દુતિયં.

૩. અચરિંસુત્તવણ્ણના

૧૧૬. તતિયે **અચરિન્તિ** ઞાણચારેન અચરિં, અનુભવનચારેનાતિ અત્થો. **યાવતા**તિ યત્તકો. તતિયં.

૪. નોચેદંસુત્તવણ્ણના

૧૧૭. ચતુત્થે **નિસ્સટા**તિઆદીનિ આદિતો વુત્તપટિસેધેન યોજેત્વા ‘‘ન નિસ્સટા, ન વિસંયુત્તા, ન વિપ્પમુત્તા, ન વિમરિયાદિકતેન ચેતસા વિહરિંસૂ’’તિ એવં વેદિતબ્બાનિ. દુતિયનયે **વિમરિયાદિકતેના**તિ નિમ્મરિયાદિકતેન. તત્થ દુવિધા મરિયાદા કિલેસમરિયાદા વટ્ટમરિયાદાતિ. તત્થ ચ યસ્સ ઉપડ્ઢા કિલેસા પહીના, ઉપડ્ઢા અપ્પહીના, વટ્ટં વા પન ઉપડ્ઢં પહીનં, ઉપડ્ઢં અપ્પહીનં, તસ્સ ચિત્તં પહીનકિલેસે વા વટ્ટં વા સન્ધાય વિમરિયાદિકતં, અપ્પહીનકિલેસે વા વટ્ટં વા સન્ધાય ન વિમરિયાદિકતં. ઇધ પન ઉભયસ્સાપિ પહીનત્તા ‘‘વિમરિયાદિકતેન ચેતસા’’તિ વુત્તં, મરિયાદં અકત્વા ઠિતેન અતિક્કન્તમરિયાદેન ચેતસાતિ અત્થો. ઇતિ તીસુપિ ઇમેસુ સુત્તેસુ ચતુસચ્ચમેવ કથિતં. ચતુત્થં.

૫. એકન્તદુક્ખસુત્તવણ્ણના

૧૧૮. પઞ્ચમે **એકન્તદુક્ખા**તિ અતિક્કમિત્વા ઠિતસ્સ તત્તકારો વિય એકન્તેનેવ દુક્ખા. **દુક્ખાનુપતિતા**તિ દુક્ખેન અનુપતિતા. **દુક્ખાવક્કન્તા**તિ દુક્ખેન ઓક્કન્તા ઓતિણ્ણા. **સુખા**તિ સુખવેદનાય પચ્ચયભૂતા. એવં સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. ઇમસ્મિં સુત્તે દુક્ખલક્ખણં કથિતં. પઞ્ચમં.

૬-૧૦. અભિનન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૧૧૯-૧૨૩. છટ્ઠસત્તમેસુ વિવટ્ટં, અવસાને તીસુ ચતુસચ્ચમેવાતિ. છટ્ઠાદીનિ.

ચતુત્થો વગ્ગો.

ધાતુસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. અનમતગ્ગસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. તિણકટ્ઠસુત્તવણ્ણના

૧૨૪. અનમતગ્ગસંયુત્તસ્સ પઠમે **અનમતગ્ગો**તિ અનુ અમતગ્ગો, વસ્સસતં વસ્સસહસ્સં ઞાણેન અનુગન્ત્વાપિ અમતગ્ગો અવિદિતગ્ગો, નાસ્સ સક્કા ઇતો વા એત્તો વા અગ્ગં જાનિતું, અપરિચ્છિન્નપુબ્બાપરકોટિકોતિ અત્થો. **સંસારો**તિ ખન્ધાદીનં અવિચ્છિન્નપ્પવત્તા પટિપાટિ. **પુબ્બા કોટિ ન પઞ્ઞાયતી**તિ પુરિમમરિયાદા ન દિસ્સતિ. યદગ્ગેન યસ્સ પુરિમા કોટિ ન પઞ્ઞાયતિ, પચ્છિમાપિ તદગ્ગેનેવ ન પઞ્ઞાયતિ, વેમજ્ઝેયેવ પન સત્તા સંસરન્તિ. **પરિયાદાનં ગચ્છેય્યા**તિ ઇદં ઉપમાય ખુદ્દકત્તા વુત્તં. બાહિરસમયસ્મિઞ્હિ અત્થો પરિત્તો હોતિ, ઉપમા મહતી. ‘‘હત્થી વિય અયં ગોણો, ગોણો વિય સૂકરો, સમુદ્દો વિય તળાક’’ન્તિ હિ વુત્તે ન તેસં તાદિસં પમાણં હોતિ. બુદ્ધસમયે પન ઉપમા પરિત્તા, અત્થો મહા. પાળિયઞ્હિ એકો જમ્બુદીપો ગહિતો, એવરૂપાનં પન જમ્બુદીપાનં સતેપિ સહસ્સેપિ સતસહસ્સેપિ તિણાદીનિ તેન ઉપક્કમેન પરિયાદાનં ગચ્છેય્યું, ન ત્વેવ પુરિસસ્સ માતુ માતરોતિ. **દુક્ખં પચ્ચનુભૂત**ન્તિ તુમ્હેહિ દુક્ખં અનુભૂતં. **તિબ્બ**ન્તિ તસ્સેવ વેવચનં. **બ્યસન**ન્તિ ઞાતિબ્યસનાદિઅનેકવિધં. **કટસી**તિ સુસાનં, પથવીયેવ વા. સા હિ પુનપ્પુનં મરન્તેહિ સરીરનિક્ખેપેન વડ્ઢિતા. **અલમેવા**તિ યુત્તમેવ. પઠમં.

૨. પથવીસુત્તવણ્ણના

૧૨૫. દુતિયે **મહાપથવિ**ન્તિ ચક્કવાળપરિયન્તં મહાપથવિં. **નિક્ખિપેય્યા**તિ તં પથવિં ભિન્દિત્વા વુત્તપ્પમાણં ગુળિકં કરિત્વા એકમન્તં ઠપેય્ય. દુતિયં.

૩. અસ્સુસુત્તવણ્ણના

૧૨૬. તતિયે **કન્દન્તાન**ન્તિ સસદ્દં રુદમાનાનં. **પસ્સન્ન**ન્તિ સન્દિતં પવત્તં. **ચતૂસુ મહાસમુદ્દેસૂ**તિ સિનેરુરસ્મીહિ પરિચ્છિન્નેસુ ચતૂસુ મહાસમુદ્દેસુ. સિનેરુસ્સ હિ પાચીનપસ્સં રજતમયં, દક્ખિણપસ્સં મણિમયં, પચ્છિમપસ્સં ફલિકમયં, ઉત્તરપસ્સં સુવણ્ણમયં. પુબ્બદક્ખિણપસ્સેહિ નિક્ખન્તા રજતમણિરસ્મિયો એકતો હુત્વા મહાસમુદ્દપિટ્ઠેન ગન્ત્વા ચક્કવાળપબ્બતં આહચ્ચ તિટ્ઠન્તિ, દક્ખિણપચ્છિમપસ્સેહિ નિક્ખન્તા મણિફલિકરસ્મિયો, પચ્છિમુત્તરપસ્સેહિ નિક્ખન્તા ફલિકસુવણ્ણરસ્મિયો, ઉત્તરપાચીનપસ્સેહિ નિક્ખન્તા સુવણ્ણરજતરસ્મિયો એકતો હુત્વા મહાસમુદ્દપિટ્ઠેન ગન્ત્વા ચક્કવાળપબ્બતં આહચ્ચ તિટ્ઠન્તિ. તાસં રસ્મીનં અન્તરેસુ ચત્તારો મહાસમુદ્દા હોન્તિ. તે સન્ધાય વુત્તં ‘‘ચતૂસુ મહાસમુદ્દેસૂ’’તિ. **ઞાતિબ્યસન**ન્તિઆદીસુ **બ્યસન**ન્તિ વિઅસનં, વિનાસોતિ અત્થો. ઞાતીનં બ્યસનં **ઞાતિબ્યસનં**, ભોગાનં બ્યસનં **ભોગબ્યસનં**. રોગો પન સયમેવ આરોગ્યં વિયસતિ વિનાસેતીતિ બ્યસનં, રોગોવ બ્યસનં **રોગબ્યસનં**. તતિયં.

૪. ખીરસુત્તવણ્ણના

૧૨૭. ચતુત્થે **માતુથઞ્ઞન્તિ** એકનામિકાય મનુસ્સમાતુ ખીરં. ઇમેસઞ્હિ સત્તાનં ગણ્ડુપ્પાદકિપિલ્લિકાદીસુ વા મચ્છકચ્છપાદીસુ વા પક્ખિજાતેસુ વા નિબ્બત્તકાલે માતુખીરમેવ નત્થિ, અજપસુમહિંસાદીસુ નિબ્બત્તકાલે ખીરં અત્થિ, તથા મનુસ્સેસુ. તત્થ અજાદિકાલે ચ મનુસ્સેસુ ચાપિ ''દેવી સુમના તિસ્સા''તિ એવં નાનાનામિકાનં કુચ્છિયં નિબ્બત્તકાલે અગ્ગહેત્વા તિસ્સાતિ એકનામિકાય એવ માતુ કુચ્છિયં નિબ્બત્તકાલે પીતં થઞ્ઞં ચતૂસુ મહાસમુદ્દેસુ ઉદકતો બહુતરન્તિ વેદિતબ્બં. ચતુત્થં.

૫. પબ્બતસુત્તવણ્ણના

૧૨૮. પઞ્ચમે **સક્કા પન**, **ભન્તે**તિ સો કિર ભિક્ખુ ચિન્તેસિ – ''સત્થા અનમતગ્ગસ્સ સંસારસ્સ દીઘતમત્તા 'ન સુકરં ન સુકર'ન્તિ કથેતિયેવ , કથં નચ્છિન્દતિ , સક્કા નુ ખો ઉપમં કારાપેતુ''ન્તિ. તસ્મા એવમાહ. **કાસિકેના**તિ તયો કપ્પાસંસૂ એકતો ગહેત્વા કન્તિતસુત્તમયેન અતિસુખુમવત્થેન. તેન પન પરિમટ્ઠે કિત્તકં ખીયેય્યાતિ. સાસપમત્તં. પઞ્ચમં.

૬. સાસપસુત્તવણ્ણના

૧૨૯. છટ્ઠે **આયસં નગર**ન્તિ આયસેન પાકારેન પરિક્ખિત્તં નગરં, ન પન અન્તો આયસેહિ એકભૂમિકાદિપાસાદેહિ આકિણ્ણન્તિ દટ્ઠબ્બં. છટ્ઠં.

૭. સાવકસુત્તવણ્ણના

૧૩૦. સત્તમે **અનુસ્સરેય્યુ**ન્તિ એકેન કપ્પસતસહસ્સે અનુસ્સરિતે અપરો તસ્સ ઠિતટ્ઠાનતો અઞ્ઞં સતસહસ્સં, અઞ્ઞોપિ અઞ્ઞન્તિ એવં ચત્તારોપિ ચત્તારિસતસહસ્સાનિ અનુસ્સરેય્યું. સત્તમં.

૮-૯. ગઙ્ગાસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩૧-૧૩૨. અટ્ઠમે **યા એતસ્મિં અન્તરે વાલિકા**તિ યા એતસ્મિં આયામતો પઞ્ચયોજનસતિકે અન્તરે વાલિકા. નવમે વત્તબ્બં નત્થિ. અટ્ઠમનવમાનિ.

૧૦. પુગ્ગલસુત્તવણ્ણના

૧૩૩. દસમે **અટ્ઠિકઙ્કલો**તિઆદીનિ તીણિપિ રાસિવેવચનાનેવ. ઇમેસં પન સત્તાનં સઅટ્ઠિકાલતો અનટ્ઠિકાલોવ બહુતરો. ગણ્ડુપ્પાદકાદિપાણભૂતાનઞ્હિ એતેસં અટ્ઠિમેવ નત્થિ, મચ્છકચ્છપાદિભૂતાનં પન અટ્ઠિમેવ બહુતરં, તસ્મા અનટ્ઠિકાલઞ્ચ બહુઅટ્ઠિકાલઞ્ચ અગ્ગહેત્વા સમટ્ઠિકાલોવ ગહેતબ્બો. **ઉત્તરો ગિજ્ઝકૂટસ્સા**તિ ગિજ્ઝકૂટસ્સ ઉત્તરપસ્સે ઠિતો. **મગધાનં ગિરિબ્બજે**તિ મગધરટ્ઠસ્સ ગિરિબ્બજે, ગિરિપરિક્ખેપે ઠિતોતિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. દુગ્ગતસુત્તવણ્ણના

૧૩૪. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **દુગ્ગતન્તિ** દલિદ્દં કપણં. **દુરૂપેતન્તિ** દુસ્સણ્ઠાનેહિ હત્થપાદેહિ ઉપેતં. પઠમં.

૨. સુખિતસુત્તવણ્ણના

૧૩૫. દુતિયે **સુખિતન્તિ** સુખસમપ્પિતં મહદ્ધનં મહાભોગં. **સુસજ્જિતન્તિ** અલઙ્કતપટિયત્તં હત્થિક્ખન્ધગતં મહાપરિવારં. દુતિયં.

૩. તિંસમત્તસુત્તવણ્ણના

૧૩૬. તતિયે **પાવેય્યકા**તિ પાવેય્યદેસવાસિનો. **સબ્બે આરઞ્ઞિકા**તિઆદીસુ ધુતઙ્ગસમાદાનવસેન તેસં આરઞ્ઞિકાદિભાવો વેદિતબ્બો. **સબ્બે સસંયોજના**તિ સબ્બે સબન્ધના, કેચિ સોતાપન્ના, કેચિ સકદાગામિનો, કેચિ અનાગામિનો. તેસુ હિ પુથુજ્જનો વા ખીણાસવો વા નત્થિ. **ગુન્નન્તિ**આદીસુ સેતકાળાદિવણ્ણેસુ એકેકવણ્ણકાલોવ ગહેતબ્બો. **પારિપન્થકા**તિ પરિપન્થે તિટ્ઠનકા પન્થઘાતચોરા. **પારદારિકા**તિ પરદારચારિત્તં આપજ્જનકા. તતિયં.

૪-૯. માતુસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩૭-૧૪૨. ચતુત્થાદીસુ લિઙ્ગનિયમેન ચેવ ચક્કવાળનિયમેન ચ અત્થો વેદિતબ્બો. પુરિસાનઞ્હિ માતુગામકાલો, માતુગામાનઞ્ચ પુરિસકાલોતિ એવમેત્થ લિઙ્ગનિયમો. ઇમમ્હા ચક્કવાળા સત્તા પરચક્કવાળં, પરચક્કવાળા ચ ઇમં ચક્કવાળં સંસરન્તિ. તેસુ ઇમસ્મિં ચક્કવાળે માતુગામકાલે માતુભૂતઞ્ઞેવ દસ્સેન્તો **યો નમાતાભૂતપુબ્બો**તિ આહ. **યો નપિતાભૂતપુબ્બો**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. ચતુત્થાદીનિ.

૧૦. વેપુલ્લપબ્બતસુત્તવણ્ણના

૧૪૩. દસમે **ભૂતપુબ્બન્તિ** અતીતકાલે એકં અપદાનં આહરિત્વા દસ્સેતિ. **સમઞ્ઞા ઉદપાદી**તિ પઞ્ઞત્તિ અહોસિ. **ચતૂહેન આરોહન્તી**તિ ઇદં થામમજ્ઝિમે સન્ધાય વુત્તં. **અગ્ગન્તિ** ઉત્તમં. **ભદ્દયુગન્તિ** સુન્દરયુગલં. **તીહેન આરોહન્તી**તિ એત્તાવતા કિર દ્વિન્નં બુદ્ધાનં અન્તરે યોજનં પથવી ઉસ્સન્ના, સો પબ્બતો તિયોજનુબ્બેધો જાતો.

અપ્પં વા ભિય્યોતિ વસ્સસતતો ઉત્તરિં અપ્પં દસ વા વીસં વા વસ્સાનિ. પુન વસ્સસતમેવ જીવનકો નામ નત્થિ, ઉત્તમકોટિયા પન સટ્ઠિ વા અસીતિ વા વસ્સાનિ જીવન્તિ. વસ્સસતં પન અપ્પત્વા પઞ્ચવસ્સદસવસ્સાદિકાલે મીયમાનાવ બહુકા. એત્થ ચ કકુસન્ધો ભગવા ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાયુકકાલે, કોણાગમનો તિંસવસ્સસહસ્સાયુકકાલે નિબ્બત્તોતિ ઇદં અનુપુબ્બેન પરિહીનસદિસં કતં, ન પન એવં પરિહીનં, વડ્ઢિત્વા વડ્ઢિત્વા પરિહીનન્તિ વેદિતબ્બં. કથં? કકુસન્ધો તાવ ભગવા ઇમસ્મિંયેવ કપ્પે ચત્તાલીસવસ્સસહસ્સાયુકકાલે નિબ્બત્તો આયુપ્પમાણં પઞ્ચ કોટ્ઠાસે કત્વા ચત્તારો ઠત્વા પઞ્ચમે વિજ્જમાનેયેવ પરિનિબ્બુતો. તં આયુ પરિહાયમાનં દસવસ્સકાલં પત્વા પુન વડ્ઢમાનં અસઙ્ખેય્યં હુત્વા તતો પરિહાયમાનં તિંસવસ્સસહસ્સાયુકકાલે ઠિતં, તદા કોણાગમનો નિબ્બત્તો. તસ્મિમ્પિ તથેવ પરિનિબ્બુતે તં આયુ દસવસ્સકાલં પત્વા પુન વડ્ઢમાનં અસઙ્ખેય્યં હુત્વા પરિહાયિત્વા વીસવસ્સસહસ્સકાલે ઠિતં, તદા કસ્સપો ભગવા નિબ્બત્તો. તસ્મિમ્પિ તથેવ પરિનિબ્બુતે તં આયુ દસવસ્સકાલં પત્વા પુન વડ્ઢમાનં અસઙ્ખેય્યં હુત્વા પરિહાયિત્વા

વસ્સસતકાલં પત્તં, અથ અમ્હાકં સમ્માસમ્બુદ્ધો નિબ્બત્તો. એવં અનુપુબ્બેન પરિહાયિત્વા વડ્ઢિત્વા વડ્ઢિત્વા પરિહીનન્તિ વેદિતબ્બં. તત્થ ચ યં આયુપરિમાણેસુ મન્દેસુ બુદ્ધા નિબ્બત્તન્તિ, તેસમ્પિ તદેવ આયુપરિમાણં હોતીતિ. દસમં.

દુતિયો વગ્ગો.

અનમતગ્ગસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. કસ્સપસંયુત્તં

૧. સન્તુટ્ઠસુત્તવણ્ણના

૧૪૪. કસ્સપસંયુત્તસ્સ પઠમે **સન્તુટ્ઠાયન્તિ** સન્તુટ્ઠો અયં. **ઇતરીતરેના**તિ ન થૂલસુખુમલૂખપણીતથિરજિણ્ણાનં યેન કેનચિ, અથ ખો યથાલદ્ધાદીનં ઇતરીતરેન યેન કેનચિ સન્તુટ્ઠોતિ અત્થો. ચીવરસ્મિઞ્હિ તયો સન્તોસા યથાલાભસન્તોસો યથાબલસન્તોસો યથાસારુપ્પસન્તોસોતિ. પિણ્ડપાતાદીસુપિ એસેવ નયો.

તેસં અયં પભેદસંવણ્ણના – ઇધ ભિક્ખુ ચીવરં લભતિ સુન્દરં વા અસુન્દરં વા, સો તેનેવ યાપેતિ, અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ ચીવરે યથાલાભસન્તોસો. અથ પન પકતિદુબ્બલો વા હોતિ આબાધજરાભિભૂતો વા, ગરુચીવરં પારુપન્તો કિલમતિ, સો સભાગેન ભિક્ખુના સદ્ધિં તં પરિવત્તેત્વા લહુકેન યાપેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ ચીવરે યથાબલસન્તોસો. અપરો પણીતપચ્ચયલાભી હોતિ, સો પટ્ટચીવરાદીનં અઞ્ઞતરં મહગ્ઘચીવરં બહૂનિ વા ચીવરાનિ લભિત્વા – ‘‘ઇદં થેરાનં ચિરપબ્બજિતાનં, ઇદં બહુસ્સુતાનં અનુરૂપં, ઇદં ગિલાનાનં, ઇદં અપ્પલાભીનં હોતૂ’’તિ દત્વા તેસં પુરાણચીવરં વા સઙ્કારકૂટાદિતો વા પન નન્તકાનિ ઉચ્ચિનિત્વા તેહિ સઙ્ઘાટિં કત્વા ધારેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ ચીવરે યથાસારુપ્પસન્તોસો.

ઇધ પન ભિક્ખુ પિણ્ડપાતં લભતિ લૂખં વા પણીતં વા, સો તેનેવ યાપેતિ, અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ પિણ્ડપાતે યથાલાભ સન્તોસો. યો પન અત્તનો પકતિવિરુદ્ધં વા બ્યાધિવિરુદ્ધં વા પિણ્ડપાતં લભતિ, યેનસ્સ પરિભુત્તેન અફાસુ હોતિ, સો સભાગસ્સ ભિક્ખુનો તં દત્વા તસ્સ હત્થતો સપ્પાયભોજનં ભુત્વા સમણધમ્મં કરોન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ પિણ્ડપાતે યથાબલસન્તોસો. અપરો બહું પણીતં પિણ્ડપાતં લભતિ, સો તં ચીવરં વિય ચિરપબ્બજિત-બહુસ્સુત-અપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા , તેસં વા સેસકં પિણ્ડાય વા ચરિત્વા મિસ્સકાહારં ભુઞ્જન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ પિણ્ડપાતે યથાસારુપ્પસન્તોસો.

ઇધ પન ભિક્ખુ સેનાસનં લભતિ મનાપં વા અમનાપં વા, સો તેન નેવ સોમનસ્સં ન પટિઘં ઉપ્પાદેતિ, અન્તમસો તિણસન્થારકેનાપિ યથાલદ્ધેનેવ તુસ્સતિ. અયમસ્સ સેનાસને યથાલાભસન્તોસો. યો પન અત્તનો પકતિવિરુદ્ધં વા બ્યાધિવિરુદ્ધં વા સેનાસનં લભતિ, યત્થસ્સ વસતો અફાસુ હોતિ, સો તં સભાગસ્સ ભિક્ખુનો દત્વા તસ્સ સન્તકે સપ્પાયસેનાસને વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ સેનાસને યથાબલસન્તોસો. અપરો મહાપુઞ્ઞો લેણમણ્ડપકૂટાગારાદીનિ બહૂનિ પણીતસેનાસનાનિ લભતિ, સો તાનિ ચીવરાદીનિ વિય ચિરપબ્બજિતબહુસ્સુતઅપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા યત્થ કત્થચિ વસન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ સેનાસને યથાસારુપ્પસન્તોસો. યોપિ ‘‘ઉત્તમસેનાસનં નામ પમાદટ્ઠાનં, તત્થ નિસિન્નસ્સ થિનમિદ્ધં ઓક્કમતિ, નિદ્દાભિભૂતસ્સ પટિબુજ્ઝતો પાપવિતક્કા પાતુભવન્તી’’તિ પટિસઞ્ચિક્ખિત્વા તાદિસં સેનાસનં પત્તમ્પિ ન સમ્પટિચ્છતિ, સો તં પટિક્ખિપિત્વા અબ્ભોકાસરુક્ખમૂલાદીસુ વસન્તો સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમ્પિ સેનાસને યથાસારુપ્પસન્તોસો.

ઇધ પન ભિક્ખુ ભેસજ્જં લભતિ લૂખં વા પણીતં વા, સો યં લભતિ તેનેવ તુસ્સતિ, અઞ્ઞં ન પત્થેતિ, લભન્તોપિ ન ગણ્હાતિ. અયમસ્સ ગિલાનપચ્ચયે યથાલાભસન્તોસો. યો પન તેલેનત્થિકો ફાણિતં લભતિ, સો તં સભાગસ્સ ભિક્ખુનો દત્વા તસ્સ હત્થતો તેલં ગહેત્વા વા અઞ્ઞદેવ વા પરિયેસિત્વા ભેસજ્જં કરોન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ

હોતિ. અયમસ્સ ગિલાનપચ્ચયે યથાબલસન્તોસો. અપરો મહાપુઞ્ઞો બહું તેલમધુફાણિતાદિપણીતભેસજ્જં લભતિ, સો તં ચીવરં વિય ચિરપબ્બજિત-બહુસ્સુત-અપ્પલાભગિલાનાનં દત્વા તેસં આભતેન યેન કેનચિ યાપેન્તોપિ સન્તુટ્ઠોવ હોતિ. યો પન એકસ્મિં ભાજને મુત્તહરીતકં ઠપેત્વા એકસ્મિં ચતુમધુરં ''ગણ્હ, ભન્તે, યદિચ્છસી''તિ વુચ્ચમાનો સચસ્સ તેસુ અઞ્ઞતરેનપિ રોગો વૂપસમ્મતિ, અથ ''મુત્તહરીતકં નામ બુદ્ધાદીહિ વણ્ણિત''ન્તિ ચતુમધુરં પટિક્ખિપિત્વા મુત્તહરીતકેન ભેસજ્જં કરોન્તો પરમસન્તુટ્ઠોવ હોતિ. અયમસ્સ ગિલાનપચ્ચયે યથાસારુપ્પસન્તોસો. ઇતિ ઇમે તયો સન્તોસે સન્ધાય ''સન્તુટ્ઠાયં, ભિક્ખવે, કસ્સપો ઇતરીતરેન ચીવરેના''તિ વુત્તં.

વણ્ણવાદીતિ એકો સન્તુટ્ઠો હોતિ, સન્તોસસ્સ વણ્ણં ન કથેતિ. એકો ન સન્તુટ્ઠો હોતિ, સન્તોસસ્સ વણ્ણં કથેતિ. એકો નેવ સન્તુટ્ઠો હોતિ, ન સન્તોસસ્સ વણ્ણં કથેતિ. એકો સન્તુટ્ઠો ચ હોતિ, સન્તોસસ્સ ચ વણ્ણં કથેતિ. અયં તાદિસોતિ દસ્સેતું **ઇતરીતરચીવરસન્તુટ્ઠિયા ચ વણ્ણવાદી**તિ વુત્તં. **અનેસન**ન્તિ દૂતેય્યપહિણગમનાનુયોગપ્પભેદં નાનપ્પકારં અનેસનં. **અલદ્ધા**તિ અલભિત્વા. યથા ચ એકચ્ચો ''કથં નુ ખો ચીવરં લભિસ્સામી''તિ પુઞ્ઞવન્તેહિ ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં એકતો હુત્વા કોહઞ્ઞં કરોન્તો ઉત્તસતિ પરિતસ્સતિ, અયં એવં અલદ્ધા ચ ચીવરં ન પરિતસ્સતિ. **લદ્ધા ચા**તિ ધમ્મેન સમેન લભિત્વા. **અગધિતો**તિ વિગતલોભગેધો. **અમુચ્છિતો**તિ અધિમત્તતણ્હાય મુચ્છં અનાપન્નો. **અનજ્ઝાપન્નો**તિ તણ્હાય અનોત્થટો અપરિયોનદ્ધો. **આદીનવદસ્સાવી**તિ અનેસનાપત્તિયઞ્ચ ગધિતપરિભોગે ચ આદીનવં પસ્સમાનો. **નિસ્સરણપઞ્ઞો**તિ, ''યાવદેવ સીતસ્સ પટિઘાતાયા''તિ વુત્તનિસ્સરણમેવ જાનન્તો પરિભુઞ્જતીતિ અત્થો. **ઇતરીતરેન પિણ્ડપાતેના**તિઆદીસુપિ યથાલદ્ધાદીનં યેન કેનચિ પિણ્ડપાતેન, યેન કેનચિ સેનાસનેન, યેન કેનચિ ગિલાનપચ્ચયભેસજ્જપરિક્ખારેનાતિ એવમત્થો દટ્ઠબ્બો.

કસ્સપેન વા હિ વો, ભિક્ખવે, ઓવદિસ્સામીતિ એત્થ યથા મહાકસ્સપત્થેરો ચતૂસુ પચ્ચયેસુ તીહિ સન્તોસેહિ સન્તુટ્ઠો, તુમ્હેપિ તથારૂપા ભવથાતિ ઓવદન્તો કસ્સપેન ઓવદતિ નામ. **યો વા પનસ્સ કસ્સપસદિસો**તિ એત્થાપિ યો વા પનઞ્ઞોપિ કસ્સપસદિસો મહાકસ્સપત્થેરો વિય ચતૂસુ પચ્ચયેસુ તીહિ સન્તોસેહિ સન્તુટ્ઠો ભવેય્ય, તુમ્હેપિ તથારૂપા ભવથાતિ ઓવદન્તો કસ્સપસદિસેન ઓવદતિ નામ. **તથત્તાય પટિપજ્જિતબ્બ**ન્તિ ''સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ ઇમાય ઇમસ્મિં સન્તુટ્ઠિસુત્તે વુત્તસલ્લેખાચારપટિપત્તિયા કથનં નામ ભારો, અમ્હાકમ્પિ ઇમં પટિપત્તિં પરિપૂરં કત્વા પૂરણં ભારોયેવ, આગતો ખો પન ભારો ગહેતબ્બો''તિ ચિન્તેત્વા યથા મયા કથિતં, તથત્તાય તથાભાવાય તુમ્હેહિપિ પટિપજ્જિતબ્બન્તિ. પઠમં.

૨. અનોત્તપ્પીસુત્તવણ્ણના

૧૪૫. દુતિયે **અનાતાપી**તિ યં વીરિયં કિલેસે આતપતિ, તેન રહિતો. **અનોત્તપ્પી**તિ નિબ્ભયો કિલેસુપ્પત્તિતો કુસલાનુપ્પત્તિતો ચ ભયરહિતો. **સમ્બોધાયા**તિ સમ્બુજ્ઝનત્થાય. **નિબ્બાનાયા**તિ નિબ્બાનસચ્છિકિરિયાય. **અનુત્તરસ્સ યોગક્ખેમસ્સા**તિ અરહત્તસ્સ તઞ્હિ અનુત્તરઞ્ચેવ ચતૂહિ ચ યોગેહિ ખેમં.

અનુપ્પન્નાતિઆદીસુ યે પુબ્બે અપ્પટિલદ્ધપુબ્બં ચીવરાદિં વા પચ્ચયં ઉપટ્ઠાકસદ્ધિવિહારિક-અન્તેવાસીનં વા અઞ્ઞતરતો મનુઞ્ઞવત્થું પટિલભિત્વા તં સુભં સુખન્તિ અયોનિસો ગણ્હન્તસ્સ અઞ્ઞતરં વા પન અનનુભૂતપુબ્બં આરમ્મણં યથા તથા વા અયોનિસો આવજ્જેન્તસ્સ લોભાદયો પાપકા અકુસલા ધમ્મા ઉપ્પજ્જન્તિ, તે

અનુપ્પન્નાતિ વેદિતબ્બા. અઞ્ઞથા હિ અનમતગ્ગે સંસારે અનુપ્પન્ના નામ પાપકા ધમ્મા નત્થિ. અનુભૂતપુબ્બેપિ ચ વત્થુમ્હિ આરમ્મણે વા યસ્સ પકતિબુદ્ધિયા વા ઉદ્દેસપરિપુચ્છાય વા પરિયત્તિનવકમ્મયોનિસોમનસિકારાનં વા અઞ્ઞતરવસેન પુબ્બે અનુપ્પજ્જિત્વા પચ્છા તાદિસેન પચ્ચયેન સહસા ઉપ્પજ્જન્તિ, ઇમેપિ ''અનુપ્પન્ના ઉપ્પજ્જમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ''ન્તિ વેદિતબ્બા. તેસુયેવ પન વત્થારમ્મણેસુ પુનપ્પુનં ઉપ્પજ્જમાના નપ્પહીયન્તિ નામ, તે ''ઉપ્પન્ના અપ્પહીયમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ''ન્તિ વેદિતબ્બા. અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારતો પન ઉપ્પન્નાનુપ્પન્નભેદો ચ પહાનપ્પહાનવિધાનઞ્ચ સબ્બં વિસુદ્ધિમગ્ગે ઞાણદસ્સનવિસુદ્ધિનિદ્દેસે કથિતં.

અનુપ્પન્ના મે કુસલા ધમ્માતિ અપ્પટિલદ્ધાપિ સીલસમાધિમગ્ગફલસઙ્ખાતા અનવજ્જધમ્મા. **ઉપ્પન્ના**તિ તેયેવ પટિલદ્ધા. **નિરુજ્ઝમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુ**ન્તિ તે સીલાદિધમ્મા પરિહાનિવસેન પુન અનુપ્પત્તિયા નિરુજ્ઝમાના અનત્થાય સંવત્તેય્યુન્તિ વેદિતબ્બા. એત્થ ચ લોકિયા પરિહાયન્તિ, લોકુત્તરાનં પરિહાનિ નત્થીતિ. ''ઉપ્પન્નાનં કુસલાનં ધમ્માનં ઠિતિયા''તિ ઇમસ્સ પન સમ્મપ્પધાનસ્સ વસેનાયં દેસના કતા. દુતિયમગ્ગો વા સીઘં અનુપ્પજ્જમાનો, પઠમમગ્ગો નિરુજ્ઝમાનો અનત્થાય સંવત્તેય્યાતિ એવમ્પેત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે ઇમે ચત્તારો સમ્મપ્પધાના પુબ્બભાગવિપસ્સનાવસેન કથિતાતિ. દુતિયં.

૩. ચન્દૂપમસુત્તવણ્ણના

૧૪૬. તતિયે **ચન્દૂપમા**તિ ચન્દસદિસા હુત્વા. કિં પરિમણ્ડલતાય? નો, અપિચ ખો યથા ચન્દો ગગનતલં પક્ખન્દમાનો ન કેનચિ સદ્ધિં સન્થવં વા સિનેહં વા આલયં વા નિકન્તિં વા પત્થનં વા પરિયુટ્ઠાનં વા કરોતિ, ન ચ ન હોતિ મહાજનસ્સ પિયો મનાપો, તુમ્હેપિ એવં કેનચિ સદ્ધિં સન્થવાદીનં અકરણેન બહુજનસ્સ પિયા મનાપા ચન્દૂપમા હુત્વા ખત્તિયકુલાદીનિ ચત્તારિ કુલાનિ ઉપસઙ્કમથાતિ અત્થો. અપિચ યથા ચન્દો અન્ધકારં વિધમતિ, આલોકં ફરતિ, એવં કિલેસન્ધકારવિધમનેન ઞાણાલોકફરણેન ચાપિ ચન્દૂપમા હુત્વાતિ એવમાદીહિપિ નયેહિ એત્થ અત્થો દટ્ઠબ્બો.

અપકસ્સેવ કાયં અપકસ્સ ચિત્તન્તિ તેનેવ સન્થવાદીનં અકરણેન કાયઞ્ચ ચિત્તઞ્ચ અપકસ્સિત્વા, અપનેત્વાતિ અત્થો. યો હિ ભિક્ખુ અરઞ્ઞેપિ ન વસતિ, કામવિતક્કાદયોપિ વિતક્કેતિ, અયં નેવ કાયં અપકસ્સતિ, ન ચિત્તં. યો હિ અરઞ્ઞેપિ ખો વિહરતિ, કામવિતક્કાદયો પન વિતક્કેતિ, અયં કાયમેવ અપકસ્સતિ, ન ચિત્તં. યો ગામન્તે વસતિ , કામવિતક્કાદયોપિ ખો ન ચ વિતક્કેતિ, અયં ચિત્તમેવ અપકસ્સતિ, ન કાયં. યો પન અરઞ્ઞે ચેવ વસતિ, કામવિતક્કાદયો ચ ન વિતક્કેતિ, અયં ઉભયમ્પિ અપકસ્સતિ. એવરૂપા હુત્વા કુલાનિ ઉપસઙ્કમથાતિ દીપેન્તો ''અપકસ્સેવ કાયં અપકસ્સ ચિત્ત''ન્તિ આહ.

નિચ્ચનવકાતિ નિચ્ચં નવકાવ, આગન્તુકસદિસા એવ હુત્વાતિ અત્થો. આગન્તુકો હિ પટિપાટિયા સમ્પત્તગેહં પવિસિત્વા સચે નં ઘરસામિકા દિસ્વા, ''અમ્હાકં પુત્તભાતરો વિપ્પવાસં ગતા એવં વિચરિંસૂ''તિ અનુકમ્પમાના નિસીદાપેત્વા ભોજેન્તિ, ભુત્તમત્તોયેવ ''તુમ્હાકં ભાજનં ગણ્હથા''તિ ઉટ્ઠાય પક્કમતિ, ન તેહિ સદ્ધિં સન્થવં વા કરોતિ, ન કિચ્ચકરણીયાનિ વા સંવિદહતિ, એવં તુમ્હેપિ પટિપાટિયા સમ્પત્તઘરં પવિસિત્વા યં ઇરિયાપથેસુ પસન્ના મનુસ્સા દેન્તિ, તં ગહેત્વા છિન્નસન્થવા, તેસં કિચ્ચકરણીયે અબ્યાવટા હુત્વા નિક્ખમથાતિ દીપેતિ.

ઇમસ્સ પન નિચ્ચનવકભાવસ્સ આવિભાવત્થં દ્વેભાતિકવત્થુ કથેતબ્બં – વસાળનગરગામતો કિર દ્વે ભાતિકા નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતા, તે ચૂળનાગત્થેરો ચ મહાનાગત્થેરો ચાતિ પઞ્ઞાયિંસુ. તે ચિત્તલપબ્બતે તિંસ વસ્સાનિ

વસિત્વા અરહત્તં પત્તા ‘‘માતરં પસ્સિસ્સામા’’તિ આગન્ત્વા વસાળનગરવિહારે વસિત્વા પુનદિવસે માતુગામં પિણ્ડાય પવિસિંસુ. માતાપિ તેસં ઉળુઙ્કેન યાગું નીહરિત્વા એકસ્સ પત્તે આકિરિ. તસ્સા તં ઓલોકયમાનાય પુત્તસિનેહો ઉપ્પજ્જિ. અથ નં આહ – ‘‘ત્વં, તાત, મય્હં પુત્તો મહાનાગો’’તિ. થેરો ‘‘પચ્છિમં થેરં પુચ્છ ઉપાસિકે’’તિ વત્વા પક્કામિ. પચ્છિમથેરસ્સપિ યાગું દત્વા, ‘‘તાત, ત્વં મય્હં પુત્તો ચૂળનાગો’’તિ પુચ્છિ? થેરો ‘‘કિં, ઉપાસિકે, પુરિમં થેરં ન પુચ્છસી’’તિ? વત્વા પક્કામિ. એવં માતરાપિ સદ્ધિં છિન્નસન્થવો ભિક્ખુ નિચ્ચનવકો નામ હોતિ.

અપ્પગબ્ભાતિ ન પગબ્ભા, અટ્ઠટ્ઠાનેન કાયપાગબ્ભિયેન, ચતુટ્ઠાનેન વચીપાગબ્ભિયેન, અનેકટ્ઠાનેન મનોપાગબ્ભિયેન ચ વિરહિતાતિ અત્થો. **અટ્ઠટ્ઠાનં કાયપાગબ્ભિયં** નામ સઙ્ઘગણપુગ્ગલ-ભોજનસાલા-જન્તાઘરનહાનતિત્થ-ભિક્ખાચારમગ્ગ-અન્તરઘરપ્પવેસનેસુ કાયેન અપ્પતિરૂપકરણં. સેય્યથિદં – ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘમજ્ઝે પલ્લત્થિકાય વા નિસીદતિ પાદે પાદં આધાયિત્વા વાતિ એવમાદિ (મહાનિ॰ ૧૬૫). તથા ગણમજ્ઝે. **ગણમજ્ઝે**તિ ચતુપરિસસન્નિપાતે વા સુત્તન્તિકગણાદિસન્નિપાતે વા. તથા વુડ્ઢતરે પુગ્ગલે. ભોજનસાલાય પન વુડ્ઢાનં આસનં ન દેતિ, નવાનં આસનં પટિબાહતિ. તથા જન્તાઘરે. વુડ્ઢે ચેત્થ અનાપુચ્છા અગ્ગિજલનાદીનિ કરોતિ. ન્હાનતિત્થે ચ યદિદં ‘‘દહરો વુડ્ઢોતિ પમાણં અકત્વા આગતપટિપાટિયા ન્હાયિતબ્બ’’ન્તિ વુત્તં, તમ્પિ અનાદિયન્તો પચ્છા આગન્ત્વા ઉદકં ઓતરિત્વા વુડ્ઢે ચ નવે ચ બાધતિ. ભિક્ખાચારમગ્ગે પન અગ્ગાસનઅગ્ગોદકઅગ્ગપિણ્ડાનં અત્થાય પુરતો ગચ્છતિ બાહાય બાહં પહરન્તો. અન્તરઘરપ્પવેસને વુડ્ઢેહિ પઠમતરં પવિસતિ, દહરેહિ સદ્ધિં કાયકીળનકં કરોતીતિ એવમાદિ.

ચતુટ્ઠાનં વચીપાગબ્ભિયં નામ સઙ્ઘગણપુગ્ગલઅન્તરઘરેસુ અપ્પતિરૂપવાચાનિચ્છારણં. સેય્યથિદં – ઇધેકચ્ચો સઙ્ઘમજ્ઝે અનાપુચ્છા ધમ્મં ભાસતિ. તથા પુબ્બે વુત્તપ્પકારસ્સ ગણસ્સ મજ્ઝે પુગ્ગલસ્સ ચ સન્તિકે, તત્થેવ મનુસ્સેહિ પઞ્હં પુટ્ઠો વુડ્ઢતરં અનાપુચ્છા વિસ્સજ્જેતિ. અન્તરઘરે પન ‘‘ઇત્થન્નામે કિં અત્થિ? કિં યાગુ, ઉદાહુ ખાદનીયં ભોજનીયં? કિં મે દસ્સસિ? કિં અજ્જ ખાદિસ્સામ? કિં ભુઞ્જિસ્સામ? કિં પિવિસ્સામા’’તિઆદીનિ ભાસતિ.

અનેકટ્ઠાનં મનોપાગબ્ભિયં નામ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ કાયવાચાહિ અજ્ઝાચારં અનાપજ્જિત્વાપિ મનસાવ કામવિતક્કાદીનં વિતક્કનં. અપિચ દુસ્સીલસ્સેવ સતો ‘‘સીલવાતિ મં જનો જાનાતૂ’’તિ એવં પવત્તા પાપિચ્છતાપિ મનોપાગબ્ભિયં. ઇતિ સબ્બેસમ્પિ ઇમેસં પાગબ્ભિયાનં અભાવેન અપ્પગબ્ભા હુત્વા ઉપસઙ્કમથાતિ વદતિ.

જરુદપાનન્તિ જિણ્ણકૂપં. **પબ્બતવિસમ**ન્તિ પબ્બતે વિસમં પપાતટ્ઠાનં. **નદીવિદુગ્ગ**ન્તિ નદિયા વિદુગ્ગં છિન્નતટટ્ઠાનં. **અપકસ્સેવ કાય**ન્તિ તાદિસાનિ ઠાનાનિ યો ખિડ્ડાદિપસુતો કાયં અનપકસ્સ એકતોભારિયં અકત્વાવ વાયુપત્થમ્ભકં અગ્ગાહાપેત્વા ચિત્તમ્પિ અનપકસ્સ ‘‘એત્થ પતિતો હત્થપાદભઞ્જનાદીનિ પાપુણાતી’’તિ અનાદીનવદસ્સાવિતાય અનુબ્બેજેત્વા સમ્પિયાયમાનો ઓલોકેતિ, સો પતિત્વા હત્થપાદભઞ્જનાદિઅનત્થં પાપુણાતિ. યો પન ઉદકત્થિકો વા અઞ્ઞેન વા કેનચિ કિચ્ચેન ઓલોકેતુકામો કાયં અપકસ્સ એકતો ભારિયં કત્વા વાયુપત્થમ્ભકં ગાહાપેત્વા, ચિત્તમ્પિ અપકસ્સ આદીનવદસ્સનેન સંવેજેત્વા ઓલોકેતિ, સો ન પતતિ, યથારુચિં ઓલોકેત્વા સુખી યેનકામં પક્કમતિ.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ઇદં ઓપમ્મસંસન્દનં – જરુદપાનાદયો વિય હિ ચત્તારિ કુલાનિ, ઓલોકનપુરિસો વિય ભિક્ખુ. યથા અનપકટ્ઠકાયચિત્તો તાનિ ઓલોકેન્તો પુરિસો તત્થ પતતિ, એવં અરક્ખિતેહિ કાયાદીહિ કુલાનિ ઉપસઙ્કમન્તો ભિક્ખુ કુલેસુ બજ્ઝતિ, તતો નાનપ્પકારં સીલપાદભઞ્જનાદિઅનત્થં પાપુણાતિ. યથા પન અપકટ્ઠકાયચિત્તો પુરિસો તત્થ ન પતતિ, એવં રક્ખિતેનેવ કાયેન રક્ખિતેહિ ચિત્તેહિ રક્ખિતાય વાચાય સુપ્પટ્ઠિતાય સતિયા અપકટ્ઠકાયચિત્તો હુત્વા કુલાનિ ઉપસઙ્કમન્તો ભિક્ખુ કુલેસુ ન બજ્ઝતિ. અથસ્સ યથા તત્થ અપતિતસ્સ પુરિસસ્સ, ન પાદા ભઞ્જન્તિ, એવં સીલપાદો ન ભિજ્જતિ. યથા હત્થા ન ભઞ્જન્તિ, એવં સદ્ધાહત્થો ન ભિજ્જતિ. યથા કુચ્છિ ન ભિજ્જતિ, એવં સમાધિકુચ્છિ ન ભિજ્જતિ. યથા સીસં ન ભિજ્જતિ, એવં ઞાણસીસં ન ભિજ્જતિ, યથા ચ તં ખાણુકણ્ટકાદયો ન વિજ્ઝન્તિ, એવમિમં રાગકણ્ટકાદયો ન વિજ્ઝન્તિ. યથા સો નિરુપદ્દવો યથારુચિ ઓલોકેત્વા સુખી યેનકામં પક્કમતિ, એવં ભિક્ખુ કુલાનિ નિસ્સાય ચીવરાદયો પચ્ચયે પટિસેવન્તો કમ્મટ્ઠાનં વડ્ઢેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો અરહત્તં પત્વા લોકુત્તરસુખેન સુખિતો યેનકામં અગતપુબ્બં નિબ્બાનદિસં ગચ્છતિ.

ઇદાનિ યો હીનાધિમુત્તિકો મિચ્છાપટિપન્નો એવં વદેય્ય ''સમ્માસમ્બુદ્ધો 'તિવિધં પાગબ્ભિયં પહાય નિચ્ચનવકત્તેન ચન્દૂપમા કુલાનિ ઉપસઙ્કમથા'તિ વદન્તો અટ્ઠાને ઠપેતિ, અસય્હં ભારં આરોપેતિ, યં ન સક્કા કાતું તં કારેતી''તિ, તસ્સ વાદપથં પચ્છિન્દિત્વા, ''સક્કા એવં કાતું, અત્થિ એવરૂપો ભિક્ખૂ''તિ દસ્સેન્તો **કસ્સપો, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ.

આકાસે પાણિં ચાલેસીતિ નીલે ગગનન્તરે યમકવિજ્જુતં ચારયમાનો વિય હેટ્ઠાભાગં ઉપરિભાગં ઉભતોપસ્સેસુ પાણિં સઞ્ચારેસિ. ઇદઞ્ચ પન તેપિટકે બુદ્ધવચને અસમ્ભિન્નપદં નામ. **અત્તમનો**તિ તુટ્ઠચિત્તો સકમનો, ન દોમનસ્સેન પચ્છિન્દિત્વા ગહિતમનો. **કસ્સપસ્સ, ભિક્ખવે**તિ ઇદમ્પિ પુરિમનયેનેવ પરવાદં પચ્છિન્દિત્વા અત્થિ એવરૂપો ભિક્ખૂતિ દસ્સનત્થં વુત્તં.

પસન્નાકારં કરેય્યુન્તિ ચીવરાદયો પચ્ચયે દદેય્યું. **તથત્તાય પટિપજ્જેય્યુન્તિ** સીલસ્સ આગતટ્ઠાને સીલં પૂરયમાના, સમાધિવિપસ્સના મગ્ગફલાનં આગતટ્ઠાને તાનિ તાનિ સમ્પાદયમાના તથાભાવાય પટિપજ્જેય્યું. **અનુદય**ન્તિ રક્ખણભાવં. **અનુકમ્પ**ન્તિ મુદુચિત્તતં. ઉભયઞ્ચેતં કારુઞ્ઞસ્સેવ વેવચનં. **કસ્સપો, ભિક્ખવે**તિ ઇદમ્પિ પુરિમનયેનેવ પરવાદં પચ્છિન્દિત્વા અત્થિ એવરૂપો ભિક્ખૂતિ દસ્સનત્થં વુત્તં. **કસ્સપેન વા**તિ એત્થ ચન્દોપમાદિવસેન યોજનં કત્વા પુરિમનયેનેવ અત્થો વેદિતબ્બો. તતિયં.

૪. કુલૂપકસુત્તવણ્ણના

૧૪૭. ચતુત્થે **કુલૂપકો**તિ કુલઘરાનં ઉપગન્તા. **દેન્તુયેવ મે**તિ દદન્તુયેવ મય્હં. **સન્દીયતી**તિ અટ્ટીયતિ પીળિયતિ. સેસમેત્થ વુત્તનયાનુસારેનેવ વેદિતબ્બં. ચતુત્થં.

૫. જિણ્ણસુત્તવણ્ણના

૧૪૮. પઞ્ચમે **જિણ્ણો**તિ થેરો મહલ્લકો. **ગરુકાની**તિ તં સત્થુ સન્તિકા લદ્ધકાલતો પટ્ઠાય છિન્નભિન્નટ્ઠાને સુત્તસંસિબ્બનેન ચેવ અગ્ગળદાનેન ચ અનેકાનિ પટલાનિ હુત્વા ગરુકાનિ જાતાનિ. **નિબ્બસનાની**તિ પુબ્બે ભગવતા નિવાસેત્વા અપનીતતાય એવંલદ્ધનામાનિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા ત્વં જિણ્ણો ચેવ ગરુપંસુકૂલો ચ.

ગહપતાનીતિ પંસુકૂલિકઙ્ગં વિસ્સજ્જેત્વા ગહપતીહિ દિન્નચીવરાનિ ધારેહીતિ વદતિ. **નિમન્તનાની**તિ પિણ્ડપાતિકઙ્ગં વિસ્સજ્જેત્વા સલાકભત્તાદીનિ નિમન્તનાનિ ભુઞ્જાહીતિ વદતિ. **મમ ચ સન્તિકે**તિ આરઞ્ઞિકઙ્ગં વિસ્સજ્જેત્વા ગામન્તસેનાસનેયેવ વસાહીતિ વદતિ.

નનુ ચ યથા રાજા સેનાપતિં સેનાપતિટ્ઠાને ઠપેત્વા તસ્સ રાજૂપટ્ઠાનાદિના અત્તનો કમ્મેન આરાધેન્તસ્સેવ તં ઠાનન્તરં ગહેત્વા અઞ્ઞસ્સ દદમાનો અયુત્તં નામ કરોતિ, એવં સત્થા મહાકસ્સપત્થેરસ્સ પચ્ચુગ્ગમનત્થાય તિગાવુતં મગ્ગં ગન્ત્વા રાજગહસ્સ ચ નાળન્દાય ચ અન્તરે બહુપુત્તકરુક્ખમૂલે નિસિન્નો તીહિ ઓવાદેહિ ઉપસમ્પાદેત્વા તેન સદ્ધિં અત્તનો ચીવરં પરિવત્તેત્વા થેરં જાતિઆરઞ્ઞિકઞ્ચેવ જાતિપંસુકૂલિકઞ્ચ અકાસિ, સો તસ્મિં કત્તુકમ્યતાછન્દેન સત્થુ ચિત્તં આરાધેન્તસ્સેવ પંસુકૂલાદીનિ વિસ્સજ્જાપેત્વા ગહપતિચીવરપટિગ્ગહણાદીસુ નિયોજેન્તો અયુત્તં નામ કરોતીતિ. ન કરોતિ. કસ્મા? અત્તજ્ઝાસયત્તા. ન હિ સત્થા ધુતઙ્ગાનિ વિસ્સજ્જાપેતુકામો, યથા પન અઘટ્ટિતા ભેરિઆદયો સદ્દં ન વિસ્સજ્જેન્તિ, એવં અઘટ્ટિતા એવરૂપા પુગ્ગલા ન સીહનાદં નદન્તીતિ નદાપેતુકામો સીહનાદજ્ઝાસયેન એવમાહ. થેરોપિ સત્થુ અજ્ઝાસયાનુરૂપેનેવ ''અહં ખો, ભન્તે, દીઘરત્તં આરઞ્ઞિકો ચેવા''તિઆદિના નયેન સીહનાદં નદતિ.

દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારન્તિ દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારો નામ આરઞ્ઞિકસ્સેવ લબ્ભતિ, નો ગામન્તવાસિનો. ગામન્તસ્મિઞ્હિ વસન્તો દારકસદ્દં સુણાતિ, અસપ્પાયરૂપાનિ પસ્સતિ, અસપ્પાયે સદ્દે સુણાતિ, તેનસ્સ અનભિરતિ ઉપ્પજ્જતિ. આરઞ્ઞિકો પન ગાવુતં વા અડ્ઢયોજનં વા અતિક્કમિત્વા અરઞ્ઞં અજ્ઝોગાહેત્વા વસન્તો દીપિબ્યગ્ઘસીહાદીનં સદ્દે સુણાતિ, યેસં સવનપચ્ચયા અમાનુસિકાસવનરતિ ઉપ્પજ્જતિ. યં સન્ધાય વુત્તં –

> ''સુઞ્ઞાગારં પવિટ્ઠસ્સ, સન્તચિત્તસ્સ ભિક્ખુનો;
> અમાનુસી રતી હોતિ, સમ્મા ધમ્મં વિપસ્સતો.
>
> ''યતો યતો સમ્મસતિ, ખન્ધાનં ઉદયબ્બયં;
> લભતી પીતિપામોજ્જં, અમતં તં વિજાનતં. (ધ॰ પ॰ ૩૭૩-૩૭૪);
>
> ''પુરતો પચ્છતો વાપિ, અપરો ચે ન વિજ્જતિ;
> તત્થેવ ફાસુ ભવતિ, એકસ્સ રમતો વને''તિ.

તથા પિણ્ડપાતિકસ્સેવ લબ્ભતિ, નો અપિણ્ડપાતિકસ્સ. અપિણ્ડપાતિકો હિ અકાલચારી હોતિ, તુરિતચારં ગચ્છતિ, પરિવત્તેતિ, પલિબુદ્ધોવ ગચ્છતિ, તત્થ ચ બહુસંસયો હોતિ. પિણ્ડપાતિકો પન ન અકાલચારી હોતિ, ન તુરિતચારં ગચ્છતિ, ન પરિવત્તેતિ, અપલિબુદ્ધોવ ગચ્છતિ, તત્થ ચ ન બહુસંસયો હોતિ.

કથં? અપિણ્ડપાતિકો હિ ગામતો દૂરવિહારે વસમાનો કાલસ્સેવ ''યાગું વા પારિવાસિકભત્તં વા લચ્છામિ, આસનસાલાય વા પન ઉદ્દેસભત્તાદીસુ કિઞ્ચિદેવ મય્હં પાપુણિસ્સતી''તિ મક્કટકસુત્તાનિ છિન્દન્તો સયિતગોરૂપાનિ ઉટ્ઠાપેન્તો પાતોવ ગચ્છન્તો અકાલચારી હોતિ. મનુસ્સે ખેત્તકમ્માદીનં અત્થાય ગેહા નિક્ખન્તેયેવ સમ્પાપુણિતું મિગં અનુબન્ધન્તો વિય વેગેન ગચ્છન્તો તુરિતચારી હોતિ. અન્તરા કિઞ્ચિદેવ દિસ્વા ''અસુકઉપાસકો વા અસુકઉપાસિકા વા ગેહે, નો ગેહે''તિ પુચ્છતિ, ''નો ગેહે''તિ સુત્વા ''ઇદાનિ કુતો લભિસ્સામી''તિ? અગ્ગિદડ્ઢો વિય પવેધતિ, સયં પચ્છિમદિસં ગન્તુકામો પાચીનદિસાય સલાકં લભિત્વા અઞ્ઞં પચ્છિમદિસાય લદ્ધસલાકં

ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, અહં પચ્છિમદિસં ગમિસ્સામિ, મમ સલાકં તુમ્હે ગણ્હથ, તુમ્હાકં સલાકં મય્હં દેથા’’તિ સલાકં પરિવત્તેતિ. એકં વા પન સલાકભત્તં આહરિત્વા પરિભુઞ્જન્તો ‘‘અપરસ્સાપિ સલાકભત્તસ્સ પત્તં દેથા’’તિ મનુસ્સેહિ વુત્તે, ‘‘ભન્તે, તુમ્હાકં પત્તં દેથ, અહં મય્હં પત્તે ભત્તં પક્ખિપિત્વા તુમ્હાકં પત્તં દસ્સામી’’તિ અઞ્ઞસ્સ પત્તં દાપેત્વા ભત્તે આહટે અત્તનો પત્તે પક્ખિપિત્વા પત્તં પટિદેન્તો પત્તં પરિવત્તેતિ નામ. વિહારે રાજરાજમહામત્તાદયો મહાદાનં દેન્તિ, ઇમિના ચ ભિય્યો દૂરગામે સલાકા લદ્ધા, તત્થ અગચ્છન્તો પુન સત્તાહં સલાકં ન લભતીતિ અલાભભયેન ગચ્છતિ, એવં ગચ્છન્તો પલિબુદ્ધો હુત્વા ગચ્છતિ નામ. યસ્સ એસ સલાકભત્તાદિનો અત્થાય ગચ્છતિ, ‘‘તં દસ્સન્તિ નુ ખો મે, ઉદાહુ ન દસ્સન્તિ, પણીતં નુ ખો દસ્સન્તિ, ઉદાહુ લૂખં, થોકં નુ ખો, ઉદાહુ બહુકં, સીતલં નુ ખો, ઉદાહુ ઉણ્હ’’ન્તિ એવં તત્થ ચ બહુસંસયો હોતિ.

પિણ્ડપાતિકો પન કાલસ્સેવ વુટ્ઠાય વત્તપટિવત્તં કત્વા સરીરં પટિજગ્ગિત્વા વસનટ્ઠાનં પવિસિત્વા કમ્મટ્ઠાનં મનસિકત્વા કાલં સલ્લક્ખેત્વા મહાજનસ્સ ઉળુઙ્કભિક્ખાદીનિ દાતું પહોનકકાલે ગચ્છતીતિ ન અકાલચારી હોતિ, એકેકં પદવારં છ કોટ્ઠાસે કત્વા વિપસ્સન્તો ગચ્છતીતિ ન તુરિતચારી હોતિ, અત્તનો ગરુભાવેન ‘‘અસુકો ગેહે, ન ગેહે’’તિ ન પુચ્છતિ, સલાકભત્તાદીનિયેવ ન ગણ્હાતિ. અગણ્હન્તો કિં પરિવત્તેસ્સતિ? ન અઞ્ઞસ્સ વસેન પલિબુદ્ધોવ હોતિ , કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તો યથારુચિ ગચ્છતિ, ઇતરો વિય ન બહુસંસયો હોતિ. એકસ્મિં ગામે વા વીથિયા વા અલભિત્વા અઞ્ઞત્થ ચરતિ. તસ્મિમ્પિ અલભિત્વા અઞ્ઞત્થ ચરન્તો મિસ્સકોદનં સઙ્કડ્ઢિત્વા અમતં વિય પરિભુઞ્જિત્વા ગચ્છતિ.

પંસુકૂલિકસ્સેવ લબ્ભતિ, નો અપંસુકૂલિકસ્સ. અપંસુકૂલિકો હિ વસ્સાવાસિકં પરિયેસન્તો ચરતિ, ન સેનાસનસપ્પાયં પરિયેસતિ. પંસુકૂલિકો પન ન વસ્સાવાસિકં પરિયેસન્તો ચરતિ, સેનાસનસપ્પાયમેવ પરિયેસતિ. તેચીવરિકસ્સેવ લબ્ભતિ, ન ઇતરસ્સ. અતેચીવરિકો હિ બહુભણ્ડો બહુપરિક્ખારો હોતિ, તેનસ્સ ફાસુવિહારો નત્થિ. અપ્પિચ્છાદીનઞ્ઞેવ લબ્ભતિ, ન ઇતરેસન્તિ. તેન વુત્તં – ‘‘અત્તનો ચ દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારં સમ્પસ્સમાનો’’તિ. પઞ્ચમં.

૬. ઓવાદસુત્તવણ્ણના

૧૪૯. છટ્ઠે **અહં વા**તિ કસ્મા આહ? થેરં અત્તનો ઠાને ઠપનત્થં. કિં સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાના નત્થીતિ? અત્થિ. એવં પનસ્સ અહોસિ ‘‘ઇમે ન ચિરં ઠસ્સન્તિ, કસ્સપો પન વીસવસ્સસતાયુકો, સો મયિ પરિનિબ્બુતે સત્તપણ્ણિગુહાયં નિસીદિત્વા ધમ્મવિનયસઙ્ગહં કત્વા મમ સાસનં પઞ્ચવસ્સસહસ્સપરિમાણકાલપવત્તનકં કરિસ્સતિ, અત્તનો તં ઠાને ઠપેમિ, એવં ભિક્ખૂ કસ્સપસ્સ સુસ્સૂસિતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તી’’તિ. તસ્મા એવમાહ. **દુબ્બચા**તિ દુક્ખેન વત્તબ્બા. **દોવચસ્સકરણેહી**તિ દુબ્બચભાવકરણેહિ. **અપ્પદક્ખિણગ્ગાહિનો**તિ અનુસાસનિં સુત્વા પદક્ખિણં ન ગણ્હન્તિ યથાનુસિટ્ઠં ન પટિપજ્જન્તિ, અપ્પટિપજ્જન્તા વામગાહિનો નામ જાતાતિ દસ્સેતિ. **અચ્ચાવદન્તે**તિ અતિક્કમ્મ વદન્તે, સુતપરિયત્તિં નિસ્સાય અતિવિય વાદં કરોન્તેતિ અત્થો. **કો બહુતરં ભાસિસ્સતી**તિ ધમ્મં કથેન્તો કો બહું ભાસિસ્સતિ, કિં ત્વં, ઉદાહુ અહન્તિ? **કો સુન્દરતર**ન્તિ, એકો બહું ભાસન્તો અસહિતં અમધુરં ભાસતિ, એકો સહિતં મધુરં, તં સન્ધાયાહ ‘‘કો સુન્દરતર’’ન્તિ? એકો પન બહુઞ્ચ સુન્દરઞ્ચ કથેન્તો ચિરં ન ભાસતિ, લહુઞ્ઞેવ ઉટ્ઠાતિ, એકો અદ્ધાનં પાપેતિ, તં સન્ધાયાહ ‘‘કો ચિરતર’’ન્તિ? છટ્ઠં.

૭. દુતિયઓવાદસુત્તવણ્ણના

૧૫૦. સત્તમે **સદ્ધાતિ** ઓકપ્પનસદ્ધા. **વીરિયન્તિ** કાયિકચેતસિકં વીરિયં. **પઞ્ઞાતિ** કુસલધમ્મજાનનપઞ્ઞા. **ન સન્તિ ભિક્ખૂ ઓવાદકાતિ** ઇમસ્સ પુગ્ગલસ્સ ઓવાદકા અનુસાસકા કલ્યાણમિત્તા નત્થીતિ ઇદં, ભન્તે, પરિહાનન્તિ દસ્સેતિ. સત્તમં.

૮. તતિયઓવાદસુત્તવણ્ણના

૧૫૧. અટ્ઠમે **તથા હિ પનાતિ** પુબ્બે સોવચસ્સતાય, એતરહિ ચ દોવચસ્સતાય કારણપટ્ઠપને નિપાતો. **તત્રાતિ** તેસુ થેરેસુ. **કો નામાયં ભિક્ખૂતિ** કો નામો અયં ભિક્ખુ? કિં તિસ્સત્થેરો કિં નાગત્થેરોતિ? **તત્રાતિ** તસ્મિં એવં સક્કારે કયિરમાને. **તથત્તાયાતિ** તથાભાવાય, આરઞ્ઞિકાદિભાવાયાતિ અત્થો. **સબ્રહ્મચારિકામોતિ** ''ઇમે મં પરિવારેત્વા ચરન્તૂ''તિ એવં કામેતિ ઇચ્છતિ પત્થેતીતિ સબ્રહ્મચારિકામો. **તથત્તાયાતિ** લાભસક્કારનિબ્બત્તનત્થાય. **બ્રહ્મચારુપદ્દવેનાતિ** યો સબ્રહ્મચારીનં ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અધિમત્તચ્છન્દરાગો ઉપદ્દવોતિ વુચ્ચતિ, તેન ઉપદ્દુતા. **અભિપત્થનાતિ** અધિમત્તપત્થના. **બ્રહ્મચારિઅભિપત્થનેનાતિ** બ્રહ્મચારીનં અધિમત્તપત્થનાસઙ્ખાતેન ચતુપચ્ચયભાવેન. અટ્ઠમં.

૯. ઝાનાભિઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૧૫૨. નવમે **યાવદેવ આકઙ્ખામીતિ** યાવદેવ ઇચ્છામિ. યાનિ પન ઇતો પરં **વિવિચ્ચેવ કામેહીતિ**આદિના નયેન ચત્તારિ રૂપાવચરજ્ઝાનાનિ, **સબ્બસો રૂપસઞ્ઞાનં સમતિક્કમાતિ**આદિના નયેન ચતસ્સો અરૂપસમાપત્તિયો, **સબ્બસો નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનં સમતિક્કમ્મ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધન્તિ** એવં નિરોધસમાપત્તિ, **અનેકવિહિતં ઇદ્ધિવિધન્તિ**આદિના નયેન પઞ્ચ લોકિકાભિઞ્ઞા ચ વુત્તા. તત્થ યં વત્તબ્બં સિયા, તં સબ્બં અનુપદવણ્ણનાય ચેવ ભાવનાવિધાનેન ચ સદ્ધિં વિસુદ્ધિમગ્ગે (વિસુદ્ધિ॰ ૧.૬૯) વિત્થારિતમેવ. છળભિઞ્ઞાય પન **આસવાનં ખયાતિ** આસવાનં ખયેન. **અનાસવન્તિ** આસવાનં અપચ્ચયભૂતં. **ચેતોવિમુત્તિન્તિ** અરહત્તફલસમાધિં. **પઞ્ઞાવિમુત્તિન્તિ** અરહત્તફલપઞ્ઞં. નવમં.

૧૦. ઉપસ્સયસુત્તવણ્ણના

૧૫૩. દસમે **આયામ, ભન્તેતિ** કસ્મા ભિક્ખુનીઉપસ્સયગમનં યાચતિ? ન લાભસક્કારહેતુ, કમ્મટ્ઠાનત્થિકા પનેત્થ ભિક્ખુનિયો અત્થિ, તા ઉસ્સુક્કાપેત્વા કમ્મટ્ઠાનં કથાપેસ્સામીતિ યાચતિ. નનુ ચ સો સયમ્પિ તેપિટકો બહુસ્સુતો, કિં સયં કથેતું ન સક્કોતીતિ? નો ન સક્કોતિ. બુદ્ધપટિભાગસ્સ પન સાવકસ્સ કથં સદ્ધાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તીતિ યાચતિ. **બહુકિચ્ચો ત્વં બહુકરણીયોતિ** કિં થેરો નવકમ્માદિપસુતો, યેન નં એવમાહાતિ? નો, સત્થરિ પન પરિનિબ્બુતે ચતસ્સો પરિસા આનન્દત્થેરં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''ભન્તે, ઇદાનિ કસ્સ પત્તચીવરં ગહેત્વા ચરથ, કસ્સ પરિવેણં સમ્મજ્જથ, કસ્સ મુખોદકં દેથા''તિ રોદન્તિ પરિદેવન્તિ. થેરો ''અનિચ્ચા સઙ્ખારા, વુદ્ધસરીરેપિ નિલ્લજ્જોવ મચ્ચુરાજા પહરિ. એસા સઙ્ખારાનં ધમ્મતા, મા સોચિત્થ, મા પરિદેવિત્થા''તિ પરિસં સઞ્ઞાપેતિ. ઇદમસ્સ બહુકિચ્ચં. તં સન્ધાય થેરો એવમાહ. **સન્દસ્સેસીતિ** પટિપત્તિગુણં દસ્સેસિ. **સમાદપેસીતિ** ગણ્હાપેસિ. **સમુત્તેજેસીતિ** સમુસ્સાહેસિ. **સમ્પહંસેસીતિ** પટિલદ્ધગુણેન મોદાપેસિ.

થુલ્લતિસ્સાતિ સરીરેન થૂલા, નામેન તિસ્સા. **વેદેહમુનિનોતિ** પણ્ડિતમુનિનો. પણ્ડિતો હિ ઞાણસઙ્ખાતેન વેદેન ઈહતિ સબ્બકિચ્ચાનિ કરોતિ, તસ્મા ''વેદેહો''તિ વુચ્ચતિ. વેદેહો ચ સો મુનિ ચાતિ, વેદેહમુનિ. **ધમ્મં ભાસિતબ્બં**

મઞ્ઞતીતિ તિપિટકધરસ્સ ધમ્મભણ્ડાગારિકસ્સ સમ્મુખે સયં અરઞ્ઞવાસી પંસુકૂલિકો સમાનો ''ધમ્મકથિકો અહ''ન્તિ ધમ્મં ભાસિતબ્બં મઞ્ઞતિ. ઇદં કિં પન, કથં પનાતિ? અવજાનમાના ભણતિ. **અસ્સોસી**તિ અઞ્ઞેન આગન્ત્વા આરોચિતવસેન અસ્સોસિ. **આગમેહિ ત્વં, આવુસો**તિ તિટ્ઠ ત્વં, આવુસો. **મા તે સઙ્ઘો ઉત્તરિ ઉપપરિક્ખી**તિ મા ભિક્ખુસઙ્ઘો અતિરેકઓકાસે તં ઉપપરિક્ખીતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – ''આનન્દેન બુદ્ધપટિભાગો સાવકો વારિતો, એકા ભિક્ખુની ન વારિતા, તાય સદ્ધિં સન્થવો વા સિનેહો વા ભવિસ્સતી''તિ મા તં સઙ્ઘો એવં અમઞ્ઞીતિ.

ઇદાનિ અત્તનો બુદ્ધપટિભાગભાવં દીપેન્તો **તં કિં મઞ્ઞસિ, આવુસો**તિઆદિમાહ? **સત્તરતન**ન્તિ સત્તહત્થપ્પમાણં. **નાગ**ન્તિ હત્થિં. **અડ્ઢટ્ઠરતનં વા**તિ અડ્ઢરતનેન ઊનઅટ્ઠરતનં, પુરિમપાદતો પટ્ઠાય યાવ કુમ્ભા વિદત્થાધિકસત્તહત્થુબ્બેધન્તિ અત્થો. **તાલપત્તિકાયા**તિ તરુણતાલપણ્ણેન. **ચવિત્થા**તિ ચુતા, ન મતા વા નટ્ઠા વા, બુદ્ધપટિભાગસ્સ પન સાવકસ્સ ઉપવાદં વત્વા મહાકસ્સપત્થેરે છહિ અભિઞ્ઞાહિ સીહનાદં નદન્તે તસ્સા કાસાવાનિ કણ્ટકસાખા વિય કચ્છુસાખા વિય ચ સરીરં ખાદિતું આરદ્ધાનિ, તાનિ હારેત્વા સેતકાનિ નિવત્થક્ખણેયેવસ્સા ચિત્તસ્સાદો ઉદપાદીતિ. દસમં.

૧૧. ચીવરસુત્તવણ્ણના

૧૫૪. એકાદસમે **દક્ખિણાગિરિસ્મિ**ન્તિ રાજગહં પરિવારેત્વા ઠિતસ્સ ગિરિનો દક્ખિણભાગે જનપદો દક્ખિણાગિરિ નામ, તસ્મિં ચારિકં ચરતીતિ અત્થો. ચારિકા ચ નામ દુવિધા હોતિ તુરિતચારિકા ચ અતુરિતચારિકા ચ. તત્થ યં એકચ્ચો એકં કાસાવં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા પત્તચીવરં અંસે લગ્ગેત્વા છત્તં આદાય સરીરતો સેદેહિ પગ્ઘરન્તેહિ દિવસેન સત્તટ્ઠયોજનાનિ ગચ્છતિ, યં વા પન બુદ્ધા કિઞ્ચિદેવ બોધનેય્યસત્તં દિસ્વા યોજનસતમ્પિ યોજનસહસ્સમ્પિ ખણેન ગચ્છન્તિ, એસા **તુરિતચારિકા** નામ. દેવસિકં પન ગાવુતં અડ્ઢયોજનં તિગાવુતં યોજનન્તિ એત્તકં અદ્ધાનં અજ્જતનાય નિમન્તનં અધિવાસયતો જનસઙ્ગહં કરોતો ગમનં, એસા **અતુરિતચારિકા** નામ. અયં ઇધ અધિપ્પેતા.

નનુ ચ થેરો પઞ્ચવીસતિ વસ્સાનિ છાયા વિય દસબલસ્સ પચ્છતો પચ્છતો ગચ્છન્તોવ અહોસિ, ''કહં આનન્દો''તિ વચનસ્સ ઓકાસમેવ ન અદાસિ, સો કિસ્મિં કાલે ભિક્ખુસઙ્ઘેન સદ્ધિં ચારિકં ચરિતું ઓકાસં લભતીતિ? સત્થુ પરિનિબ્બાનસંવચ્છરે. પરિનિબ્બુતે કિર સત્થરિ મહાકસ્સપત્થેરો સત્થુ પરિનિબ્બાને સન્નિપતિતસ્સ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ મજ્ઝે નિસીદિત્વા ધમ્મવિનયસઙ્ગાયનત્થં પઞ્ચસતે ભિક્ખૂ ઉચ્ચિનિત્વા, ''આવુસો, મયં રાજગહે વસ્સં વસન્તા ધમ્મવિનયં સઙ્ગાયિસ્સામ, તુમ્હે પુરે વસ્સૂપનાયિકાય અત્તનો પલિબોધં ઉચ્છિન્દિત્વા રાજગહે સન્નિપતથા''તિ વત્વા અત્તના રાજગહં ગતો. આનન્દત્થેરોપિ ભગવતો પત્તચીવરં આદાય મહાજનં સઞ્ઞાપેન્તો સાવત્થિં ગન્ત્વા તતો નિક્ખમ્મ રાજગહં ગચ્છન્તો દક્ખિણાગિરિસ્મિં ચારિકં ચરિ. તં સન્ધાયેતં વુત્તં.

યેભુય્યેન કુમારભૂતાતિ યે તે હીનાયાવત્તા નામ, તે યેભુય્યેન કુમારકા દહરા તરુણા એકવસ્સિકદ્વેવસ્સિકા ભિક્ખૂ ચેવ અનુપસમ્પન્નકુમારકા ચ. કસ્મા પનેતે પબ્બજિતા, કસ્મા હીનાયાવત્તાતિ? તેસં કિર માતાપિતરો ચિન્તેસું – ''આનન્દત્થેરો સત્થુ વિસ્સાસિકો અટ્ઠ વરે યાચિત્વા ઉપટ્ઠહતિ, ઇચ્છિતિચ્છિતટ્ઠાનં સત્થારં ગહેત્વા ગન્તું સક્કોતિ, અમ્હાકં દારકે એતસ્સ સન્તિકે પબ્બાજેમ, સો સત્થારં ગહેત્વા આગમિસ્સતિ, તસ્મિં આગતે મયં

મહાસક્કારં કાતું લભિસ્સામા’’તિ. ઇમિના તાવ કારણેન નેસં ઞાતકા તે પબ્બાજેસું. સત્થરિ પન પરિનિબ્બુતે તેસં સા પત્થના ઉપચ્છિન્ના, અથ તે એકદિવસેનેવ ઉપ્પબ્બાજેસું.

યથાભિરન્તન્તિ યથારુચિયા યથાઅજ્ઝાસયેન. **તિકભોજનં પઞ્ઞત્ત**ન્તિ, ઇદં ‘‘ગણભોજને અઞ્ઞત્ર સમયા પાચિત્તિય’’ન્તિ (પાચિ॰ ૨૧૧). ઇદં સન્ધાય વુત્તં. તત્થ હિ તિણ્ણં જનાનં અકપ્પિયનિમન્તનં સાદિયિત્વા એકતો પટિગ્ગણ્હન્તાનમ્પિ અનાપત્તિ, તસ્મા ‘‘તિકભોજન’’ન્તિ વુત્તં.

દુમ્મઙ્કૂનં પુગ્ગલાનં નિગ્ગહાયાતિ દુસ્સીલપુગ્ગલાનં નિગ્ગણ્હનત્થં. **પેસલાનં ભિક્ખૂનં ફાસુવિહારાયા**તિ દુમ્મઙ્કૂનં નિગ્ગહેનેવ પેસલાનં ઉપોસથપવારણા વત્તન્તિ, સમગ્ગવાસો હોતિ, અયં તેસં ફાસુવિહારો હોતિ, ઇમસ્સ ફાસુવિહારસ્સ અત્થાય. **મા પાપિચ્છા પક્ખં નિસ્સાય સઙ્ઘં ભિન્દેય્યુ**ન્તિ યથા દેવદત્તો સપરિસો કુલેસુ વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જન્તો પાપિચ્છે નિસ્સાય સઙ્ઘં ભિન્દિ, એવં અઞ્ઞેપિ પાપિચ્છા ગણબન્ધેન કુલેસુ વિઞ્ઞાપેત્વા ભુઞ્જમાના ગણં વડ્ઢેત્વા તં પક્ખં નિસ્સાય મા સઙ્ઘં ભિન્દેય્યુન્તિ, ઇતિ ઇમિના કારણેન પઞ્ઞત્તન્તિ અત્થો. **કુલાનુદ્દયતાય ચા**તિ ભિક્ખુસઙ્ઘે ઉપોસથપવારણં કત્વા સમગ્ગવાસં વસન્તે મનુસ્સા સલાકભત્તાદીનિ દત્વા સગ્ગપરાયણા ભવન્તિ, ઇતિ ઇમાય કુલાનુદ્દયતાય ચ પઞ્ઞત્તન્તિ અત્થો.

સસ્સઘાતં મઞ્ઞે ચરસીતિ સસ્સં ઘાતેન્તો વિય આહિણ્ડસિ. **કુલૂપઘાતં મઞ્ઞે ચરસી**તિ કુલાનિ ઉપઘાતેન્તો વિય હનન્તો વિય આહિણ્ડસિ. **ઓલુજ્જતી**તિ વિસેસેન પલુજ્જતિ ભિજ્જતિ. **પલુજ્જન્તિ ખો તે, આવુસો, નવપ્પાયા**તિ, આવુસો, એતે તુય્હં પાયેન યેભુય્યેન નવકા એકવસ્સિકદુવસ્સિકા દહરા ચેવ સામણેરા ચ પલુજ્જન્તિ ભિજ્જન્તિ. **ન વાયં કુમારકો મત્તમઞ્ઞાસી**તિ અયં કુમારકો અત્તનો પમાણં ન જાનાતીતિ થેરં તજ્જેન્તો આહ.

કુમારકવાદા ન મુચ્ચામાતિ કુમારકવાદતો ન મુચ્ચામ . **તથા હિ પન ત્વ**ન્તિ ઇદમસ્સ એવં વત્તબ્બતાય કારણદસ્સનત્થં વુત્તં. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – યસ્મા ત્વં ઇમેહિ નવેહિ ભિક્ખૂહિ ઇન્દ્રિયસંવરરહિતેહિ સદ્ધિં વિચરસિ, તસ્મા કુમારકેહિ સદ્ધિં વિચરન્તો કુમારકોતિ વત્તબ્બતં અરહસીતિ.

અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બો સમાનોતિ ઇદં યસ્મા થેરસ્સ ઇમસ્મિં સાસને નેવ આચરિયો ન ઉપજ્ઝાયો પઞ્ઞાયતિ, સયં કાસાયાનિ ગહેત્વા નિક્ખન્તો, તસ્મા અનત્તમનતાય અઞ્ઞતિત્થિયપુબ્બતં આરોપયમાના આહ.

સહસાતિ એત્થ રાગમોહચારોપિ સહસાચારો, ઇદં પન દોસચારવસેન વુત્તં. **અપ્પટિસઙ્ખા**તિ અપ્પચ્ચવેક્ખિત્વા, ઇદાનિ અત્તનો પબ્બજ્જં સોધેન્તો **યત્વાહં, આવુસો**તિઆદિમાહ. તત્થ **અઞ્ઞં સત્થારં ઉદ્દિસિતુ**ન્તિ ઠપેત્વા ભગવન્તં અઞ્ઞં મય્હં સત્થાતિ એવં ઉદ્દિસિતું ન જાનામિ. **સમ્બાધો ઘરાવાસો**તિઆદીસુ સચેપિ સટ્ઠિહત્થે ઘરે યોજનસતન્તરેપિ વા દ્વે જાયમ્પતિકા વસન્તિ, તથાપિ તેસં સકિઞ્ચનસપલિબોધટ્ઠેન ઘરાવાસો સમ્બાધોયેવ. **રજાપથો**તિ રાગરજાદીનં ઉટ્ઠાનટ્ઠાનન્તિ મહાઅટ્ઠકથાયં વુત્તં. ‘‘આગમનપથો’’તિપિ વત્તું વટ્ટતિ. અલગ્ગનટ્ઠેન અબ્ભોકાસો વિયાતિ **અબ્ભોકાસો**. પબ્બજિતો હિ કૂટાગારરતનમયપાસાદદેવવિમાનાદીસુ પિહિતદ્વારવાતપાનેસુ પટિચ્છન્નેસુ વસન્તોપિ નેવ લગ્ગતિ ન સજ્જતિ ન બજ્ઝતિ, તેન વુત્તં ‘‘અબ્ભોકાસો પબ્બજ્જા’’તિ. અપિચ **સમ્બાધો ઘરાવાસો** કુસલકિરિયાય ઓકાસાભાવતો **રજાપથો** અસંવુતસઙ્કારટ્ઠાનં વિય રજાનં, કિલેસરજાનં સન્નિપાતટ્ઠાનતો, **અબ્ભોકાસો પબ્બજ્જા** કુસલકિરિયાય યથા સુખં ઓકાસસબ્ભાવતો.

નયિદં સુકરં…પે॰… પબ્બજેય્યન્તિ એત્થ અયં સઙ્ખેપકથા – યદેતં સિક્ખત્તયબ્રહ્મચરિયં એકમ્પિ દિવસં અખણ્ડં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય **એકન્તપરિપુણ્ણં** ચરિતબ્બં, એકદિવસમ્પિ ચ કિલેસમલેન અમલીનં કત્વા ચરિમકચિત્તં પાપેતબ્બતાય **એકન્તપરિસુદ્ધં, સઙ્ખલિખિતં** લિખિતસઙ્ખસદિસં ધોતસઙ્ખસપ્પટિભાગં ચરિતબ્બં, ઇદં ન સુકરં અગારં અજ્ઝાવસતા અગારમજ્ઝે વસન્તેન એકન્તપરિપુણ્ણં…પે॰… ચરિતું, યંનૂનાહં કેસમસ્સું ઓહારેત્વા કસાયરસપીતતાય કાસાયાનિ બ્રહ્મચરિયં ચરન્તાનં અનુચ્છવિકાનિ વત્થાનિ અચ્છાદેત્વા પરિદહિત્વા અગારસ્મા નિક્ખમિત્વા અનગારિયં પબ્બજ્જેય્યન્તિ. એત્થ ચ યસ્મા અગારસ્સ હિતં કસિવણિજ્જાદિકમ્મં **અગારિયન્તિ** વુચ્ચતિ, તં પબ્બજ્જાય નત્થિ, તસ્મા પબ્બજ્જા અનગારિયાતિ ઞાતબ્બા, તં અનગારિયં. **પબ્બજેય્યન્તિ** પટિપજ્જેય્યં.

પટપિલોતિકાનન્તિ જિણ્ણપિલોતિકાનં તેરસહત્થોપિ હિ નવસાટકો દસાનં છિન્નકાલતો પટ્ઠાય પિલોતિકાતિ વુચ્ચતિ. ઇતિ મહારહાનિ વત્થાનિ છિન્દિત્વા કતં સઙ્ઘાટિં સન્ધાય ‘‘પટપિલોતિકાનં સઙ્ઘાટિ’’ન્તિ વુત્તં. **અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નોતિ** અડ્ઢયોજનતો પટ્ઠાય મગ્ગો અદ્ધાનન્તિ વુચ્ચતિ, તં અદ્ધાનમગ્ગં પટિપન્નો, દીઘમગ્ગં પટિપન્નોતિ અત્થો.

ઇદાનિ યથા એસ પબ્બજિતો, યથા ચ અદ્ધાનમગ્ગં પટિપન્નો, ઇમસ્સત્થસ્સ આવિભાવત્થં અભિનીહારતો પટ્ઠાય અનુપુબ્બિકથા કથેતબ્બા – અતીતે કિર કપ્પસતસહસ્સમત્થકે પદુમુત્તરો નામ સત્થા ઉદપાદિ, તસ્મિં હંસવતીનગરં ઉપનિસ્સાય ખેમે મિગદાયે વિહરન્તે વેદેહો નામ કુટુમ્બિકો અસીતિકોટિધનવિભવો પાતોવ સુભોજનં ભુઞ્જિત્વા ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય ગન્ધપુપ્ફાદીનિ ગહેત્વા વિહારં ગન્ત્વા સત્થારં પૂજેત્વા વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ. તસ્મિં ખણે સત્થા મહાનિસભત્થેરં નામ તતિયસાવકં ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ધુતવાદાનં યદિદં નિસભો’’તિ એતદગ્ગે ઠપેસિ. ઉપાસકો તં સુત્વા પસન્નો ધમ્મકથાવસાને મહાજને ઉટ્ઠાય ગતે સત્થારં વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, સ્વે મય્હં ભિક્ખં અધિવાસેથા’’તિ આહ. મહા ખો, ઉપાસક, ભિક્ખુસઙ્ઘોતિ. કિત્તકો ભગવાતિ. અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સન્તિ. ભન્તે, એકં સામણેરમ્પિ વિહારે અસેસેત્વા ભિક્ખં અધિવાસેથાતિ. સત્થા અધિવાસેસિ. ઉપાસકો સત્થુ અધિવાસનં વિદિત્વા ગેહં ગન્ત્વા મહાદાનં સજ્જેત્વા પુનદિવસે સત્થુ કાલં આરોચાપેસિ. સત્થા પત્તચીવરમાદાય ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવુતો ઉપાસકસ્સ ઘરં ગન્ત્વા પઞ્ઞત્તાસને નિસિન્નો દક્ખિણોદકાવસાને યાગુભત્તાદીનિ સમ્પટિચ્છન્તો ભત્તવિસ્સગ્ગં અકાસિ. ઉપાસકોપિ સત્થુ સન્તિકે નિસીદિ.

તસ્મિં અન્તરે મહાનિસભત્થેરો પિણ્ડાય ચરન્તો તમેવ વીથિં પટિપજ્જિ. ઉપાસકો દિસ્વા ઉટ્ઠાય ગન્ત્વા થેરં વન્દિત્વા ‘‘પત્તં, ભન્તે, નો દેથા’’તિ આહ. થેરો પત્તં અદાસિ. ભન્તે, ઇધેવ પવિસથ, સત્થાપિ ગેહે નિસિન્નોતિ. ન વટ્ટિસ્સતિ ઉપાસકાતિ. ઉપાસકો થેરસ્સ પત્તં ગહેત્વા પિણ્ડપાતસ્સ પૂરેત્વા નીહરિત્વા અદાસિ. તતો થેરં અનુગન્ત્વા નિવત્તો સત્થુ સન્તિકે નિસીદિત્વા એવમાહ – ‘‘ભન્તે, મહાનિસભત્થેરો ‘સત્થા ગેહે નિસિન્નો’તિ વુત્તેપિ પવિસિતું ન ઇચ્છિ, અત્થિ નુ ખો એતસ્સ તુમ્હાકં ગુણેહિ અતિરેકો ગુણો’’તિ. બુદ્ધાનઞ્ચ વણ્ણમચ્છેરં નામ નત્થિ. અથ સત્થા એવમાહ – ‘‘ઉપાસક, મયં ભિક્ખં આગમયમાના ગેહે નિસીદામ, સો ભિક્ખુ ન એવં નિસીદિત્વા ભિક્ખં ઉદિક્ખતિ. મયં ગામન્તસેનાસને વસામ, સો અરઞ્ઞસ્મિંયેવ વસતિ. મયં છન્ને વસામ, સો અબ્ભોકાસમ્હિયેવ વસતિ. ઇતિ તસ્સ અયઞ્ચ અયઞ્ચ ગુણો’’તિ મહાસમુદ્દં પૂરયમાનોવ કથેસિ. ઉપાસકો પકતિયાપિ જલમાનદીપો તેલેન આસિત્તો વિય સુટ્ઠુતરં પસન્નો હુત્વા ચિન્તેસિ – ‘‘કિં મય્હં અઞ્ઞાય સમ્પત્તિયા, અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે ધુતવાદાનં અગ્ગભાવત્થાય પત્થનં કરિસ્સામી’’તિ?

સો પુનપિ સત્થારં નિમન્તેત્વા તેનેવ નિયામેન સત્ત દિવસાનિ દાનં દત્વા સત્તમે દિવસે અટ્ઠસટ્ઠિભિક્ખુસતસહસ્સસ્સ તિચીવરાનિ દત્વા સત્થુ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા એવમાહ – ''યં મે, ભન્તે, સત્ત દિવસાનિ દાનં દેન્તસ્સ મેત્તં કાયકમ્મં મેત્તં વચીકમ્મં મેત્તં મનોકમ્મં, ઇમિનાહં ન અઞ્ઞં દેવસમ્પત્તિં વા સક્કમારબ્રહ્મસમ્પત્તિં વા પત્થેમિ, ઇદં પન મે કમ્મં અનાગતે એકસ્સ બુદ્ધસ્સ સન્તિકે મહાનિસભત્થેરેન પત્તટ્ઠાનન્તરં પાપુણનત્થાય તેરસધુતઙ્ગધરાનં અગ્ગભાવસ્સ પચ્ચયો હોતૂ''તિ. સત્થા ''મહન્તં ઠાનં ઇમિના પત્થિતં, સમિજ્ઝિસ્સતિ નુ ખો''તિ ઓલોકેન્તો સમિજ્ઝનભાવં દિસ્વા આહ – ''મનાપં તે ઠાનં પત્થિતં, અનાગતે સતસહસ્સકપ્પમત્થકે ગોતમો નામ બુદ્ધો ઉપ્પજ્જિસ્સતિ, તસ્સ ત્વં તતિયસાવકો મહાકસ્સપત્થેરો નામ ભવિસ્સસી''તિ. તં સુત્વા ઉપાસકો ''બુદ્ધાનં દ્વે કથા નામ નત્થી''તિ પુનદિવસે પત્તબ્બં વિય તં સમ્પત્તિં અમઞ્ઞિત્થ. સો યાવતાયુકં સીલં રક્ખિત્વા તત્થ કાલઙ્કતો સગ્ગે નિબ્બત્તિ.

તતો પટ્ઠાય દેવમનુસ્સેસુ સમ્પત્તિં અનુભવન્તો ઇતો એકનવુતિકપ્પે વિપસ્સિમ્હિ સમ્માસમ્બુદ્ધે બન્ધુમતીનગરં નિસ્સાય ખેમે મિગદાયે વિહરન્તે દેવલોકા ચવિત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં પરિજિણ્ણે બ્રાહ્મણકુલે નિબ્બત્તિ. તસ્મિઞ્ચ કાલે ''વિપસ્સી ભગવા સત્તમે સત્તમે સંવચ્છરે ધમ્મં કથેતી''તિ મહન્તં કોલાહલં હોતિ. સકલજમ્બુદીપે દેવતા ''સત્થા ધમ્મં કથેસ્સતી''તિ આરોચેન્તિ, બ્રાહ્મણો તં સાસનં અસ્સોસિ. તસ્સ ચ નિવાસનસાટકો એકો હોતિ, તથા બ્રાહ્મણિયા, પારુપનં પન દ્વિન્નમ્પિ એકમેવ. સકલનગરે ''એકસાટકબ્રાહ્મણો''તિ પઞ્ઞાયતિ. બ્રાહ્મણાનં કેનચિદેવ કિચ્ચેન સન્નિપાતે સતિ બ્રાહ્મણિં ગેહે ઠપેત્વા સયં ગચ્છતિ , બ્રાહ્મણીનં સન્નિપાતે સતિ સયં ગેહે તિટ્ઠતિ, બ્રાહ્મણી તં વત્થં પારુપિત્વા ગચ્છતિ. તસ્મિં પન દિવસે બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણિં આહ – ''ભોતિ, કિં રત્તિં ધમ્મસ્સવનં સુણિસ્સસિ દિવા''તિ? ''મયં માતુગામજાતિકા નામ રત્તિં સોતું ન સક્કોમ, દિવા સોસ્સામી''તિ બ્રાહ્મણં ગેહે ઠપેત્વા વત્થં પારુપિત્વા ઉપાસિકાહિ સદ્ધિં દિવા ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તે નિસિન્ના ધમ્મં સુત્વા ઉપાસિકાહિયેવ સદ્ધિં આગમાસિ. અથ બ્રાહ્મણો બ્રાહ્મણિં ગેહે ઠપેત્વા વત્થં પારુપિત્વા વિહારં ગતો.

તસ્મિં ચ સમયે સત્થા પરિસમજ્ઝે અલઙ્કતધમ્માસને સન્નિસિન્નો ચિત્તબીજનિં આદાય આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય સિનેરું મત્થં કત્વા સાગરં નિમ્મથેન્તો વિય ધમ્મકથં કથેતિ. બ્રાહ્મણસ્સ પરિસન્તે નિસિન્નસ્સ ધમ્મં સુણન્તસ્સ પઠમયામસ્મિંયેવ સકલસરીરં પૂરયમાના પઞ્ચવણ્ણા પીતિ ઉપ્પજ્જિ. સો પારુતવત્થં સઙ્ઘરિત્વા ''દસબલસ્સ દસ્સામી''તિ ચિન્તેસિ. અથસ્સ આદીનવસહસ્સં દસ્સયમાનં મચ્છેરં ઉપ્પજ્જિ, સો ''બ્રાહ્મણિયા ચ મય્હઞ્ચ એકમેવ વત્થં, અઞ્ઞં કિઞ્ચિ પારુપનં નત્થિ, અપારુપિત્વા ચ નામ બહિ ચરિતું ન સક્કા''તિ સબ્બથાપિ અદાતુકામો અહોસિ. અથસ્સ નિક્ખન્તે પઠમયામે મજ્ઝિમયામેપિ તથેવ પીતિ ઉપ્પજ્જિ, સો તથેવ ચ ચિન્તેત્વા તથેવ અદાતુકામો અહોસિ. અથસ્સ મજ્ઝિમયામે નિક્ખન્તે પચ્છિમયામેપિ તથેવ પીતિ ઉપ્પજ્જિ, સો ''તરણં વા હોતુ મરણં વા, પચ્છાપિ જાનિસ્સામી''તિ વત્થં સઙ્ઘરિત્વા સત્થુ પાદમૂલે ઠપેસિ. તતો વામહત્થં આભુજિત્વા દક્ખિણેન હત્થેન તિક્ખત્તું અપ્ફોટેત્વા ''જિતં મે જિતં મે''તિ તયો વારે નદિ.

તસ્મિઞ્ચ સમયે બન્ધુમરાજા ધમ્માસનસ્સ પચ્છતો અન્તોસાણિયં નિસિન્નો ધમ્મં સુણાતિ. રઞ્ઞો ચ નામ ''જિતં મે''તિ સદ્દો અમનાપો હોતિ. સો પુરિસં પેસેસિ ''ગચ્છ એતં પુચ્છ કિં વદેસી''તિ? સો તેન ગન્ત્વા પુચ્છિતો આહ – ''અવસેસા હત્થિયાનાદીનિ આરુય્હ અસિચમ્માદીનિ ગહેત્વા પરસેનં જિનન્તિ, ન તં અચ્છરિયં, અહં પન પચ્છતો આગચ્છન્તસ્સ કૂટગોણસ્સ મુગ્ગરેન સીસં ભિન્દિત્વા તં પલાપેન્તો વિય મચ્છેરચિત્તં મદ્દિત્વા પારુતવત્થં દસબલસ્સ અદાસિં, તં મે મચ્છરિયં જિત''ન્તિ આહ. પુરિસો ગન્ત્વા તં પવત્તિં રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા આહ – ''અમ્હે ભણે દસબલસ્સ અનુરૂપં ન જાનિમ્હા, બ્રાહ્મણો પન જાની''તિ વત્થયુગમ્પિ પેસેસિ. તં દિસ્વા બ્રાહ્મણો

ચિન્તેસિ – ‘‘અયં મય્હં તુણ્હી નિસિન્નસ્સ પઠમં કિઞ્ચિ અદત્વા સત્થુ ગુણે કથેન્તસ્સ અદાસિ, સત્થુ ગુણે પટિચ્ચ ઉપ્પન્નેન મય્હં કો અત્થો’’તિ તમ્પિ વત્થયુગં દસબલસ્સેવ અદાસિ. રાજા ‘‘કિં બ્રાહ્મણેન કત’’ન્તિ? પુચ્છિત્વા, ‘‘તમ્પિ તેન વત્થયુગં તથાગતસ્સેવ દિન્ન’’ન્તિ સુત્વા અઞ્ઞાનિ દ્વે વત્થયુગાનિ પેસેસિ. સો તાનિપિ અદાસિ. રાજા અઞ્ઞાનિપિ ચત્તારીતિ એવં યાવ દ્વત્તિંસ વત્થયુગાનિ પેસેસિ. અથ બ્રાહ્મણો ‘‘ઇદં વડ્ઢેત્વા ગહણં વિય હોતી’’તિ અત્તનો અત્થાય એકં બ્રાહ્મણિયા અત્થાય એકન્તિ દ્વે વત્થયુગાનિ ગહેત્વા તિંસ યુગાનિ તથાગતસ્સેવ અદાસિ. તતો પટ્ઠાય ચ સત્થુ વિસ્સાસિકો જાતો.

અથ નં રાજા એકદિવસં સીતસમયે સત્થુ સન્તિકે ધમ્મં સુણન્તં દિસ્વા સતસહસ્સગ્ઘનિકં અત્તનો પારુતં રત્તકમ્બલં દત્વા આહ – ‘‘ઇતો પટ્ઠાય ઇદં પારુપિત્વા ધમ્મં સુણાહી’’તિ. સો ‘‘કિં મે ઇમિના કમ્બલેન ઇમસ્મિં પૂતિકાયે ઉપનીતેના’’તિ? ચિન્તેત્વા, અન્તોગન્ધકુટિયં તથાગતમઞ્ચસ્સ ઉપરિ વિતાનં કત્વા અગમાસિ. અથ એકદિવસં રાજા પાતોવ વિહારં ગન્ત્વા અન્તોગન્ધકુટિયં સત્થુ સન્તિકે નિસીદિ. તસ્મિઞ્ચ સમયે છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો કમ્બલં પટિહઞ્ઞન્તિ, કમ્બલો અતિવિય વિરોચતિ. રાજા ઉદ્ધં ઓલોકેન્તો સઞ્જાનિત્વા આહ – ‘‘ભન્તે, અમ્હાકં એસ કમ્બલો, અમ્હેહિ એકસાટકબ્રાહ્મણસ્સ દિન્નો’’તિ. તુમ્હેહિ, મહારાજ, બ્રાહ્મણો પૂજિતો, બ્રાહ્મણેન અહં પૂજિતોતિ. રાજા ‘‘બ્રાહ્મણો યુત્તકં અઞ્ઞાસિ, ન મય’’ન્તિ પસીદિત્વા યં મનુસ્સાનં ઉપકારભૂતં, તં સબ્બં અટ્ઠટ્ઠકં કત્વા સબ્બટ્ઠકં નામ દાનં દત્વા પુરોહિતટ્ઠાને ઠપેસિ. સોપિ ‘‘અટ્ઠટ્ઠકં નામ ચતુસટ્ઠિ હોતી’’તિ ચતુસટ્ઠિ સલાકભત્તાનિ ઉપનિબન્ધાપેત્વા યાવજીવં દાનં દત્વા સીલં રક્ખિત્વા તતો ચુતો સગ્ગે નિબ્બત્તિ.

પુન તતો ચુતો ઇમસ્મિં કપ્પે કોણાગમનસ્સ ચ ભગવતો કસ્સપદસબલસ્સ ચાતિ દ્વિન્નં બુદ્ધાનં અન્તરે બારાણસિયં કુટુમ્બિયઘરે નિબ્બત્તો, સો વુદ્ધિમન્વાય ઘરાવાસં વસન્તો એકદિવસં અરઞ્ઞે જઙ્ઘવિહારં ચરતિ. તસ્મિઞ્ચ સમયે પચ્ચેકબુદ્ધો નદીતીરે ચીવરકમ્મં કરોન્તો અનુવાતે અપ્પહોન્તે સઙ્ઘરિત્વા ઠપેતું આરદ્ધો. સો દિસ્વા, ‘‘કસ્મા, ભન્તે, સઙ્ઘરિત્વા ઠપેથા’’તિ? આહ. અનુવાતો નપ્પહોતીતિ. ‘‘ઇમિના, ભન્તે, કરોથા’’તિ સાટકં દત્વા, ‘‘નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મે કેનચિ પરિહાનિ મા હોતૂ’’તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. ઘરેપિસ્સ ભગિનિયા સદ્ધિં ભરિયાય કલહં કરોન્તિયા પચ્ચેકબુદ્ધો પિણ્ડાય પાવિસિ.

અથસ્સ ભગિની પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ પિણ્ડપાતં દત્વા તસ્સ ભરિયં સન્ધાય ‘‘એવરૂપં બાલં યોજનસતેન પરિવજ્જેય્ય’’ન્તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. સા ગેહદ્વારે ઠિતા તં સુત્વા, ‘‘ઇમાય દિન્નં ભત્તં એસ મા ભુઞ્જતૂ’’તિ પત્તં ગહેત્વા પિણ્ડપાતં છડ્ડેત્વા કલલસ્સ પૂરેત્વા અદાસિ. ઇતરા દિસ્વા, ‘‘બાલે મં તાવ અક્કોસ વા પહર વા. એવરૂપસ્સ પન દ્વે અસઙ્ખેય્યાનિ પૂરિતપારમિસ્સ પત્તતો ભત્તં છડ્ડેત્વા કલલં દાતું ન યુત્ત’’ન્તિ આહ. અથસ્સ ભરિયાય પટિસઙ્ખાનં ઉપ્પજ્જિ. સા ‘‘તિટ્ઠથ, ભન્તે’’તિ કલલં છડ્ડેત્વા પત્તં ધોવિત્વા ગન્ધચુણ્ણેન ઉબ્બટ્ટેત્વા પવરસ્સ ચતુમધુરસ્સ પૂરેત્વા ઉપરિ આસિત્તેન પદુમગબ્ભવણ્ણેન સપ્પિના વિજ્જોતમાનં પચ્ચેકબુદ્ધસ્સ હત્થે ઠપેત્વા, ‘‘યથા અયં પિણ્ડપાતો ઓભાસજાતો, એવં ઓભાસજાતં મે સરીરં હોતૂ’’તિ પત્થનં પટ્ઠપેસિ. પચ્ચેકબુદ્ધો અનુમોદિત્વા આકાસં પક્ખન્દિ. તેપિ જાયમ્પતિકા યાવતાયુકં કુસલં કત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા પુન તતો ચવિત્વા ઉપાસકો બારાણસિયં અસીતિકોટિવિભવસ્સ સેટ્ઠિનો પુત્તો હુત્વા નિબ્બત્તિ, ઇતરા તાદિસસ્સેવ ધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ.

તસ્સ વુદ્ધિપ્પત્તસ્સ તમેવ સેટ્ઠિધીતરં આનયિંસુ. તસ્સા પુબ્બે અદિન્નવિપાકસ્સ તસ્સ કમ્મસ્સ આનુભાવેન પતિકુલં પવિટ્ઠમત્તાય ઉમ્મારબ્ભન્તરે સકલસરીરં ઉગ્ઘાટિતવચ્ચકુટિ વિય દુગ્ગન્ધં જાતં. સેટ્ઠિકુમારો ‘‘કસ્સાયં

ગન્ધો’’તિ પુચ્છિત્વા ‘‘સેટ્ઠિકઞ્ઞાયા’’તિ સુત્વા ‘‘નીહરથ નીહરથા’’તિ આભતનિયામેનેવ કુલઘરં પેસેસિ. સા એતેનેવ નીહારેન સત્તસુ ઠાનેસુ પટિનિવત્તિતા ચિન્તેસિ – ‘‘અહં સત્તસુ ઠાનેસુ પટિનિવત્તા. કિં મે જીવિતેના’’તિ? અત્તનો આભરણભણ્ડં ભઞ્જાપેત્વા સુવણ્ણિટ્ઠકં કારેસિ રતનાયતં વિદત્થિવિત્થતં ચતુરઙ્ગુલુબ્બેધં. તતો હરિતાલમનોસિલાપિણ્ડં ગહેત્વા અટ્ઠ ઉપ્પલહત્થકે આદાય કસ્સપદસબલસ્સ ચેતિયકરણટ્ઠાનં ગતા. તસ્મિઞ્ચ ખણે એકા ઇટ્ઠકપન્તિ પરિક્ખિપિત્વા આગચ્છમાના ઘટનિટ્ઠકાય ઊના હોતિ. સેટ્ઠિધીતા વડ્ઢકિં આહ – ‘‘ઇમં ઇટ્ઠકં એત્થ ઠપેથા’’તિ. અમ્મ, ભદ્દકે કાલે આગતાસિ, સયમેવ ઠપેહીતિ. સા આરુય્હ તેલેન હરિતાલમનોસિલં યોજેત્વા તેન બન્ધનેન ઇટ્ઠકં પતિટ્ઠપેત્વા ઉપરિ અટ્ઠહિ ઉપ્પલહત્થકેહિ પૂજં કત્વા વન્દિત્વા, ‘‘નિબ્બત્તનિબ્બત્તટ્ઠાને મે કાયતો ચન્દનગન્ધો વાયતુ, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો’’તિ પત્થનં કત્વા, ચેતિયં વન્દિત્વા, પદક્ખિણં કત્વા અગમાસિ.

અથ તસ્મિંયેવ ખણે યસ્સ સેટ્ઠિપુત્તસ્સ પઠમં ગેહં નીતા, તસ્સ તં આરબ્ભ સતિ ઉદપાદિ . નગરેપિ નક્ખત્તં સંઘુટ્ઠં હોતિ. સો ઉપટ્ઠાકે આહ – ‘‘તદા ઇધ આનીતા સેટ્ઠિધીતા અત્થિ, કહં સા’’તિ? ‘‘કુલગેહે સામી’’તિ. ‘‘આનેથ નં, નક્ખત્તં કીળિસ્સામા’’તિ. તે ગન્ત્વા, તં વન્દિત્વા ઠિતા ‘‘કિં, તાતા, આગતત્થા’’તિ? તાય પુટ્ઠા તં પવત્તિં આચિક્ખિંસુ. ‘‘તાતા, મયા આભરણભણ્ડેન ચેતિયં પૂજિતં, આભરણં મે નત્થી’’તિ. તે ગન્ત્વા સેટ્ઠિપુત્તસ્સ આરોચેસું. ‘‘આનેથ નં, પિળન્ધનં લભિસ્સામા’’તિ. તે આનયિંસુ. તસ્સા સહ ઘરપ્પવેસેન સકલગેહં ચન્દનગન્ધઞ્ચેવ નીલુપ્પલગન્ધઞ્ચ વાયિ.

સેટ્ઠિપુત્તો તં પુચ્છિ – ‘‘પઠમં તવ સરીરતો દુગ્ગન્ધો વાયિ, ઇદાનિ પન તે સરીરતો ચન્દનગન્ધો, મુખતો ઉપ્પલગન્ધો વાયતિ. કિં એત’’ન્તિ? સા આદિતો પટ્ઠાય અત્તનો કતકમ્મં આરોચેસિ. સેટ્ઠિપુત્તો ‘‘નિય્યાનિકં વત બુદ્ધાનં સાસન’’ન્તિ પસીદિત્વા યોજનિકં સુવણ્ણચેતિયં કમ્બલકઞ્ચુકેન પરિક્ખિપિત્વા તત્થ તત્થ રથચક્કપ્પમાણેહિ સુવણ્ણપદુમેહિ અલઙ્કરિ. તેસં દ્વાદસહત્થા ઓલમ્બકા હોન્તિ. સો તત્થ યાવતાયુકં ઠત્વા સગ્ગે નિબ્બત્તિત્વા તતો ચુતો બારાણસિતો યોજનમત્તે ઠાને અઞ્ઞતરસ્મિં અમચ્ચકુલે નિબ્બત્તિ. સેટ્ઠિકઞ્ઞા દેવલોકતો ચવિત્વા રાજકુલે જેટ્ઠધીતા હુત્વા નિબ્બત્તિ.

તેસુ વયપ્પત્તેસુ કુમારસ્સ વસનગામે નક્ખત્તં સંઘુટ્ઠં, સો માતરં આહ – ‘‘સાટકં મે અમ્મ દેહિ, નક્ખત્તં કીળિસ્સામી’’તિ. સા ધોતવત્થં નીહરિત્વા અદાસિ. ‘‘અમ્મ થૂલં ઇદ’’ન્તિ. અઞ્ઞં નીહરિત્વા અદાસિ, તમ્પિ પટિક્ખિપિ. અઞ્ઞં નીહરિત્વા અદાસિ, તમ્પિ પટિક્ખિપિ. અથ નં માતા આહ – ‘‘તાત, યાદિસે ગેહે મયં જાતા, નત્થિ નો ઇતો સુખુમતરસ્સ પટિલાભાય પુઞ્ઞ’’ન્તિ. ‘‘લભનટ્ઠાનં ગચ્છામિ અમ્મા’’તિ. ‘‘પુત્ત અહં અજ્જેવ તુય્હં બારાણસિનગરે રજ્જપટિલાભમ્પિ ઇચ્છામી’’તિ. સો માતરં વન્દિત્વા આહ – ‘‘ગચ્છામિ અમ્મા’’તિ. ‘‘ગચ્છ, તાતા’’તિ. એવં કિરસ્સા ચિત્તં અહોસિ – ‘‘કહં ગમિસ્સતિ, ઇધ વા એત્થ વા ગેહે નિસીદિસ્સતી’’તિ? સો પન પુઞ્ઞનિયામેન નિક્ખમિત્વા બારાણસિં ગન્ત્વા ઉય્યાને મઙ્ગલસિલાપટ્ટે સસીસં પારુપિત્વા નિપજ્જિ. સો ચ બારાણસિરઞ્ઞો કાલઙ્કતસ્સ સત્તમો દિવસો હોતિ.

અમચ્ચા રઞ્ઞો સરીરકિચ્ચં કત્વા રાજઙ્ગણે નિસીદિત્વા મન્તયિંસુ – ‘‘રઞ્ઞો એકા ધીતાવ અત્થિ, પુત્તો નત્થિ. અરાજકં રજ્જં ન તિટ્ઠતિ. કો રાજા હોતી’’તિ મન્તેત્વા, ‘‘ત્વં હોહિ, ત્વં હોહી’’તિ. પુરોહિતો આહ – ‘‘બહું ઓલોકેતું ન વટ્ટતિ, ફુસ્સરથં વિસ્સજ્જેમા’’તિ. તે કુમુદવણ્ણે ચત્તારો સિન્ધવે યોજેત્વા, પઞ્ચવિધં રાજકકુધભણ્ડં સેતચ્છત્તઞ્ચ રથસ્મિંયેવ ઠપેત્વા રથં વિસ્સજ્જેત્વા પચ્છતો તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હાપેસું. રથો પાચીનદ્વારેન નિક્ખમિત્વા ઉય્યાનાભિમુખો અહોસિ, ‘‘પરિચયેન ઉય્યાનાભિમુખો ગચ્છતિ, નિવત્તેમા’’તિ કેચિ આહંસુ. પુરોહિતો

‘‘મા નિવત્તયિત્થા’’તિ આહ. રથો કુમારં પદક્ખિણં કત્વા આરોહનસજ્જો હુત્વા અટ્ઠાસિ. પુરોહિતો પારુપનકણ્ણં અપનેત્વા પાદતલાનિ ઓલોકેન્તો ‘‘તિટ્ઠતુ અયં દીપો, દ્વિસહસ્સદીપપરિવારેસુ ચતૂસુ દીપેસુ એસ રજ્જં કાતું યુત્તો’’તિ વત્વા, ‘‘પુનપિ તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હથ પુનપિ પગ્ગણ્હથા’’તિ તિક્ખત્તું તૂરિયાનિ પગ્ગણ્હાપેસિ.

અથ કુમારો મુખં વિવરિત્વા ઓલોકેત્વા, ‘‘કેન કમ્મેન આગતત્થા’’તિ? આહ. ‘‘દેવ, તુમ્હાકં રજ્જં પાપુણાતી’’તિ. ‘‘રાજા કહ’’ન્તિ. ‘‘દેવત્તં ગતો સામી’’તિ. ‘‘કતિ દિવસા અતિક્કન્તા’’તિ? ‘‘અજ્જ સત્તમો દિવસો’’તિ. ‘‘પુત્તો વા ધીતા વા નત્થી’’તિ. ‘‘ધીતા અત્થિ દેવ, પુત્તો નત્થી’’તિ. ‘‘તેન હિ કરિસ્સામિ રજ્જ’’ન્તિ. તે તાવદેવ અભિસેકમણ્ડપં કત્વા રાજધીતરં સબ્બાલઙ્કારેહિ અલઙ્કરિત્વા ઉય્યાનં આનેત્વા કુમારસ્સ અભિસેકં અકંસુ.

અથસ્સ કતાભિસેકસ્સ સતસહસ્સગ્ઘનિકં વત્થં ઉપહરિંસુ. સો ‘‘કિમિદં, તાતા’’તિ? આહ. ‘‘નિવાસનવત્થં દેવા’’તિ. ‘‘નનુ, તાતા, થૂલ’’ન્તિ. ‘‘મનુસ્સાનં પરિભોગવત્થેસુ ઇતો સુખુમતરં નત્થિ દેવા’’તિ. ‘‘તુમ્હાકં રાજા એવરૂપં નિવાસેસી’’તિ? ‘‘આમ, દેવા’’તિ. ‘‘ન મઞ્ઞે પુઞ્ઞવા તુમ્હાકં રાજા, સુવણ્ણભિઙ્ગારં આહરથ, લભિસ્સામ વત્થ’’ન્તિ. સુવણ્ણભિઙ્ગારં આહરિંસુ. સો ઉટ્ઠાય હત્થે ધોવિત્વા, મુખં વિક્ખાલેત્વા, હત્થેન ઉદકં આદાય, પુરત્થિમદિસાય અબ્ભુક્કિરિ, ઘનપથવિં ભિન્દિત્વા અટ્ઠ કપ્પરુક્ખા ઉટ્ઠહિંસુ. પુન ઉદકં ગહેત્વા દક્ખિણં પચ્છિમં ઉત્તરન્તિ એવં ચતસ્સો દિસા અબ્ભુક્કિરિ, સબ્બદિસાસુ અટ્ઠ અટ્ઠ કત્વા દ્વત્તિંસ કપ્પરુક્ખા ઉટ્ઠહિંસુ. સો એકં દિબ્બદુસ્સં નિવાસેત્વા એકં પારુપિત્વા ‘‘નન્દરઞ્ઞો વિજિતે સુત્તકન્તિકા ઇત્થિયો મા સુત્તં કન્તિંસૂતિ એવં ભેરિં ચારાપેથા’’તિ વત્વા, છત્તં ઉસ્સાપેત્વા, અલઙ્કતપટિયત્તો હત્થિક્ખન્ધવરગતો નગરં પવિસિત્વા, પાસાદં આરુય્હ મહાસમ્પત્તિં અનુભવિ.

એવં કાલે ગચ્છન્તે એકદિવસં દેવી રઞ્ઞો સમ્પત્તિં દિસ્વા, ‘‘અહો તપસ્સી’’તિ કારુઞ્ઞાકારં દસ્સેસિ. ‘‘કિમિદં દેવી’’તિ? ચ પુટ્ઠા, ‘‘અતિમહતી, દેવ, સમ્પત્તિ, અતીતે બુદ્ધાનં સદ્દહિત્વા કલ્યાણં અકત્થ, ઇદાનિ અનાગતસ્સ પચ્ચયં કુસલં ન કરોથા’’તિ? આહ. ‘‘કસ્સ દસ્સામિ? સીલવન્તો નત્થી’’તિ. ‘‘અસુઞ્ઞો, દેવ, જમ્બુદીપો અરહન્તેહિ, તુમ્હે દાનમેવ સજ્જેથ, અહં અરહન્તે લચ્છામી’’તિ આહ. રાજા પુનદિવસે પાચીનદ્વારે દાનં સજ્જાપેસિ. દેવી પાતોવ ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય ઉપરિપાસાદે પુરત્થાભિમુખા ઉરેન નિપજ્જિત્વા – ‘‘સચે એતિસ્સા દિસાય અરહન્તો અત્થિ, આગચ્છન્તુ અમ્હાકં ભિક્ખં ગણ્હન્તૂ’’તિ આહ. તસ્સં દિસાયં અરહન્તો નાહેસું. તં સક્કારં કપણદ્ધિકયાચકાનં અદંસુ.

પુનદિવસે દક્ખિણદ્વારે દાનં સજ્જેત્વા તથેવ અકાસિ, પુનદિવસે પચ્છિમદ્વારે. ઉત્તરદ્વારે સજ્જિતદિવસે પન દેવિયા તથેવ નિમન્તેન્તિયા હિમવન્તે વસન્તાનં પદુમવતિયા પુત્તાનં પઞ્ચસતાનં પચ્ચેકબુદ્ધાનં જેટ્ઠકો મહાપદુમપચ્ચેકબુદ્ધો ભાતિકે આમન્તેસિ ‘‘મારિસા, નન્દરાજા તુમ્હે નિમન્તેતિ, અધિવાસેથ તસ્સા’’તિ. તે અધિવાસેત્વા પુનદિવસે અનોતત્તદહે મુખં ધોવિત્વા આકાસેન આગન્ત્વા ઉત્તરદ્વારે ઓતરિંસુ. મનુસ્સા ગન્ત્વા ‘‘પઞ્ચસતા, દેવ, પચ્ચેકબુદ્ધા આગતા’’તિ રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજા સદ્ધિં દેવિયા ગન્ત્વા વન્દિત્વા પત્તં ગહેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધે પાસાદં આરોપેત્વા તેસં દાનં દત્વા ભત્તકિચ્ચાવસાને રાજા સઙ્ઘથેરસ્સ, દેવી સઙ્ઘનવકસ્સ પાદમૂલે નિપજ્જિત્વા, ‘‘અય્યા પચ્ચયેહિ ન કિલમિસ્સન્તિ, મયં પુઞ્ઞેન ન હાયિસ્સામ, અમ્હાકં યાવજીવં ઇધ નિવાસાય પટિઞ્ઞં દેથા’’તિ પટિઞ્ઞં કારેત્વા ઉય્યાને પઞ્ચ પણ્ણસાલાસતાનિ પઞ્ચ ચઙ્કમનસતાનીતિ સબ્બાકારેન નિવાસટ્ઠાનં સમ્પાદેત્વા તત્થ વસાપેસું.

એવં કાલે ગચ્છન્તે રઞ્ઞો પચ્ચન્તો કુપિતો. ‘‘અહં પચ્ચન્તં વૂપસમેતું ગચ્છામિ, ત્વં પચ્ચેકબુદ્ધેસુ મા પમજ્જી’’તિ દેવિં ઓવદિત્વા ગતો. તસ્મિં અનાગતેયેવ પચ્ચેકબુદ્ધાનં આયુસઙ્ખારા ખીણા. મહાપદુમપચ્ચેકબુદ્ધો તિયામરત્તિં ઝાનકીળં કીળિત્વા અરુણુગ્ગમને આલમ્બનફલકં આલમ્બિત્વા ઠિતકોવ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ, એતેનુપાયેન સેસાપીતિ સબ્બેપિ પરિનિબ્બુતા. પુનદિવસે દેવી પચ્ચેકબુદ્ધાનં નિસીદનટ્ઠાનં હરિતૂપલિત્તં કારેત્વા પુપ્ફાનિ વિકિરિત્વા ધૂપં દત્વા તેસં આગમનં ઓલોકયન્તી નિસિન્ના આગમનં અપસ્સન્તી પુરિસં પેસેસિ – ‘‘ગચ્છ, તાત, જાનાહિ, કિં અય્યાનં કિઞ્ચિ અફાસુક’’ન્તિ? સો ગન્ત્વા મહાપદુમસ્સ પણ્ણસાલાય દ્વારં વિવરિત્વા તત્થ અપસ્સન્તો ચઙ્કમનં ગન્ત્વા આલમ્બનફલકં નિસ્સાય ઠિતં દિસ્વા વન્દિત્વા, ‘‘કાલો, ભન્તે’’તિ આહ. પરિનિબ્બુતસરીરં કિં કથેસ્સતિ? સો ‘‘નિદ્દાયતિ મઞ્ઞે’’તિ ગન્ત્વા પિટ્ઠિપાદે હત્થેન પરામસિ. પાદાનં સીતલતાય ચેવ થદ્ધતાય ચ પરિનિબ્બુતભાવં ઞત્વા દુતિયસ્સ સન્તિકં અગમાસિ, એવં તતિયસ્સાતિ સબ્બેસં પરિનિબ્બુતભાવં ઞત્વા રાજકુલં ગતો. ‘‘કહં, તાત, પચ્ચેકબુદ્ધા’’તિ? પુટ્ઠો ‘‘પરિનિબ્બુતા, દેવી’’તિ આહ. દેવી કન્દન્તી રોદન્તી નિક્ખમિત્વા નાગરેહિ સદ્ધિં તત્થ ગન્ત્વા સાધુકીળિતં કારેત્વા પચ્ચેકબુદ્ધાનં સરીરકિચ્ચં કત્વા ધાતુયો ગહેત્વા ચેતિયં પતિટ્ઠાપેસિ.

રાજા પચ્ચન્તં વૂપસમેત્વા આગતો પચ્ચુગ્ગમનં આગતં દેવિં પુચ્છિ ‘‘કિં, ભદ્દે, પચ્ચેકબુદ્ધેસુ નપ્પમજ્જિ, નિરોગા અય્યા’’તિ? ‘‘પરિનિબ્બુતા દેવા’’તિ. રાજા ચિન્તેસિ – ‘‘એવરૂપાનમ્પિ પણ્ડિતાનં મરણં ઉપ્પજ્જતિ, અમ્હાકં કુતો મોક્ખો’’તિ? સો નગરં અગન્ત્વા ઉય્યાનમેવ પવિસિત્વા જેટ્ઠપુત્તં પક્કોસાપેત્વા તસ્સ રજ્જં પટિયાદેત્વા સયં સમણકપબ્બજ્જં પબ્બજિ, દેવીપિ ‘‘ઇમસ્મિં પબ્બજિતે અહં કિં કરિસ્સામી’’તિ? તત્થેવ ઉય્યાને પબ્બજિતા. દ્વેપિ ઝાનં ભાવેત્વા તતો ચુતા બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તિંસુ.

તેસુ તત્થેવ વસન્તેસુ અમ્હાકં સત્થા લોકે ઉપ્પજ્જિત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો અનુપુબ્બેન રાજગહં પાવિસિ. અયં પિપ્પલિમાણવો મગધરટ્ઠે મહાતિત્થબ્રાહ્મણગામે કપિલબ્રાહ્મણસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિમ્હિ નિબ્બત્તો, અયં ભદ્દા કાપિલાની મદ્દરટ્ઠે સાગલનગરે કોસિયગોત્તબ્રાહ્મણસ્સ અગ્ગમહેસિયા કુચ્છિસ્મિં નિબ્બત્તા. તેસં ખો અનુક્કમેન વડ્ઢમાનાનં પિપ્પલિમાણવસ્સ વીસતિમે વસ્સે ભદ્દાય સોળસમે વસ્સે સમ્પત્તે માતાપિતરો પુત્તં ઓલોકેત્વા, ‘‘તાત, ત્વં વયપ્પત્તો, કુલવંસો નામ પતિટ્ઠપેતબ્બો’’તિ અતિવિય નિપ્પીળયિંસુ. માણવો આહ – ‘‘મય્હં સોતપથે એવરૂપં કથં મા કથેથ. અહં યાવ તુમ્હે ધરથ, તાવ પટિજગ્ગિસ્સામિ, તુમ્હાકં પચ્છતો નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામી’’તિ. તે કતિપાહં અતિક્કમિત્વા પુન કથયિંસુ, સોપિ તથેવ પટિક્ખિપિ. પુન કથયિંસુ, પુનપિ પટિક્ખિપિ. તતો પટ્ઠાય માતા નિરન્તરં કથેતિયેવ.

માણવો ‘‘મમ માતરં સઞ્ઞાપેસ્સામી’’તિ રત્તસુવણ્ણસ્સ નિક્ખસહસ્સં દત્વા સુવણ્ણકારેહિ એકં ઇત્થિરૂપં કારાપેત્વા તસ્સ મજ્જનઘટ્ટનાદિકમ્મપરિયોસાને તં રત્તવત્થં નિવાસાપેત્વા વણ્ણસમ્પન્નેહિ પુપ્ફેહિ ચેવ નાનાઅલઙ્કારેહિ ચ અલઙ્કારાપેત્વા માતરં પક્કોસાપેત્વા આહ – ‘‘અમ્મ એવરૂપં આરમ્મણં લભન્તો ગેહે વસામિ, અલભન્તો ન વસામી’’તિ. પણ્ડિતા બ્રાહ્મણી ચિન્તેસિ – ‘‘મય્હં પુત્તો પુઞ્ઞવા દિન્નદાનો કતાભિનીહારો, પુઞ્ઞં કરોન્તો ન એકકોવ અકાસિ, અદ્ધા એતેન સહ કતપુઞ્ઞા સુવણ્ણરૂપકપટિભાગા ભવિસ્સતી’’તિ અટ્ઠ બ્રાહ્મણે પક્કોસાપેત્વા સબ્બકામેહિ સન્તપ્પેત્વા સુવણ્ણરૂપકં રથં આરોપેત્વા, ‘‘ગચ્છથ, તાતા, યત્થ અમ્હાકં જાતિગોત્તભોગેહિ સમાનકુલે એવરૂપં દારિકં પસ્સથ, ઇમમેવ સુવણ્ણરૂપકં, પણ્ણાકારં કત્વા દેથા’’તિ ઉય્યોજેસિ.

તે ‘‘અમ્હાકં નામ એતં કમ્મ’’ન્તિ નિક્ખમિત્વા, ‘‘કત્થ ગમિસ્સામા’’તિ? ચિન્તેત્વા, ‘‘મદ્દરટ્ઠં નામ ઇત્થાકરો, મદ્દરટ્ઠં ગમિસ્સામા’’તિ મદ્દરટ્ઠે સાગલનગરં અગમિંસુ. તત્થ તં સુવણ્ણરૂપકં ન્હાનતિત્થે ઠપેત્વા એકમન્તં નિસીદિંસુ. અથ ભદ્દાય ધાતી ભદ્દં ન્હાપેત્વા અલઙ્કરિત્વા સિરિગબ્ભે નિસીદાપેત્વા ન્હાયિતું આગચ્છન્તી તં રૂપકં દિસ્વા, ‘‘અય્યધીતા મે ઇધાગતા’’તિ સઞ્ઞાય તજ્જેત્વા ‘‘દુબ્બિનિતે, કિં ત્વં ઇધાગતા’’તિ? તલસત્તિકં ઉગ્ગિરિત્વા, ‘‘ગચ્છ સીઘ’’ન્તિ ગણ્ડપસ્સે પહરિ. હત્થો પાસાણે પટિહતો વિય કમ્પિત્થ. સા પટિક્કમિત્વા ‘‘એવં થદ્ધં નામ મહાગીવં દિસ્વા, ‘અય્યધીતા મે’તિ સઞ્ઞં ઉપ્પાદેસિં, અય્યધીતાય હિ મે અયં નિવાસનપટિગ્ગાહિકાપિ અયુત્તા’’તિ આહ. અથ નં તે મનુસ્સા પરિવારેત્વા ‘‘એવરૂપા તે સામિધીતા’’તિ પુચ્છિંસુ. ‘‘કિં એસા, ઇમાય સતગુણેન સહસ્સગુણેન મય્હં અય્યા અભિરૂપતરા, દ્વાદસહત્થે ગબ્ભે નિસિન્નાય પદીપકિચ્ચં નત્થિ, સરીરોભાસેનેવ તમં વિધમતી’’તિ. ‘‘તેન હિ આગચ્છા’’તિ તં ખુજ્જં ગહેત્વા સુવણ્ણરૂપકં રથં આરોપેત્વા કોસિયગોત્તસ્સ ઘરદ્વારે ઠત્વા આગમનં નિવેદયિંસુ.

બ્રાહ્મણો પટિસન્થારં કત્વા, ‘‘કુતો આગતત્થા’’તિ? પુચ્છિ. ‘‘મગધરટ્ઠે મહાતિત્થગામે કપિલબ્રાહ્મણસ્સ ઘરતો’’તિ. ‘‘કિં કારણા આગતા’’તિ. ‘‘ઇમિના નામ કારણેના’’તિ. ‘‘કલ્યાણં, તાતા, સમજાતિગોત્તવિભવો અમ્હાકં બ્રાહ્મણો, દસ્સામિ દારિક’’ન્તિ પણ્ણાકારં ગણ્હિ. તે કપિલબ્રાહ્મણસ્સ સાસનં પહિણિંસુ – ‘‘લદ્ધા દારિકા, કત્તબ્બં કરોથા’’તિ. તં સાસનં સુત્વા પિપ્પલિમાણવસ્સ આરોચયિંસુ – ‘‘લદ્ધા કિર દારિકા’’તિ. માણવો ‘‘અહં ન લભિસ્સામીતિ ચિન્તેસિં, ઇમે લદ્ધાતિ ચ વદન્તિ, અનત્થિકો હુત્વા પણ્ણં પેસિસ્સામી’’તિ રહોગતો પણ્ણં લિખિ, ‘‘ભદ્દા અત્તનો જાતિગોત્તભોગાનુરૂપં ઘરાવાસં લભતુ, અહં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામિ, મા પચ્છા વિપ્પટિસારિની અહોસી’’તિ. ભદ્દાપિ ‘‘અસુકસ્સ કિર મં દાતુકામા’’તિ સુત્વા રહોગતા પણ્ણં લિખિ, ‘‘અય્યપુત્તો અત્તનો જાતિગોત્તભોગાનુરૂપં ઘરાવાસં લભતુ. અહં નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામિ, મા પચ્છા વિપ્પટિસારી અહોસી’’તિ. દ્વેપિ પણ્ણાનિ અન્તરામગ્ગે સમાગચ્છિંસુ. ‘‘ઇદં કસ્સ પણ્ણ’’ન્તિ? પિપ્પલિમાણવેન ભદ્દાય પહિતન્તિ. ‘‘ઇદં કસ્સ પણ્ણ’’ન્તિ? ભદ્દાય પિપ્પલિમાણવસ્સ પહિતન્તિ ચ વુત્તે દ્વેપિ વાચેત્વા, ‘‘પસ્સથ દારકાનં કમ્મ’’ન્તિ ફાલેત્વા અરઞ્ઞે છડ્ડેત્વા સમાનપણ્ણં લિખિત્વા ઇતો ચ એત્તો ચ પેસેસું. ઇતિ તેસં અનિચ્છમાનાનંયેવ સમાગમો અહોસિ.

તંદિવસંયેવ ચ માણવોપિ એકં પુપ્ફદામં ગન્થાપેસિ, ભદ્દાપિ એકં ગન્થાપેસિ. તાનિ આસનમજ્ઝે ઠપેત્વા ભુત્તસાયમાસા ઉભોપિ ‘‘સયનં આરુહિસ્સામા’’તિ સમાગન્ત્વા માણવો દક્ખિણપસ્સેન સયનં આરુહિ. ભદ્દા વામપસ્સેન આરુહિત્વા આહ – ‘‘યસ્સ પસ્સે પુપ્ફાનિ મિલાયન્તિ, તસ્સ રાગચિત્તં ઉપ્પજ્જન્તિ વિજાનિસ્સામ, ઇમં પુપ્ફદામં ન અલ્લીયિતબ્બ’’ન્તિ. તે પન અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ સરીરસમ્ફસ્સભયેન તિયામરત્તિં નિદ્દં અનોક્કમન્તાવ વીતિનામેન્તિ, દિવા પન હસિતમત્તમ્પિ ન હોતિ. તે લોકામિસેન અસંસટ્ઠા યાવ માતાપિતરો ધરન્તિ, તાવ કુટુમ્બં અવિચારેત્વા તેસુ કાલઙ્કતેસુ વિચારયિંસુ. મહતી માણવસ્સ સમ્પત્તિ, એકદિવસં સરીરં ઉબ્બટ્ટેત્વા છડ્ડેતબ્બં સુવણ્ણચુણ્ણમેવ મગધનાળિયા દ્વાદસનાળિમત્તં લદ્ધું વટ્ટતિ. યન્તબદ્ધાનિ સટ્ઠિ મહાતળાકાનિ, કમ્મન્તો દ્વાદસયોજનિકો, અનુરાધપુરપ્પમાણા ચુદ્દસ દાસગામા, ચુદ્દસ હત્થાનીકા, ચુદ્દસ અસ્સાનીકા, ચુદ્દસ રથાનીકા.

સો એકદિવસં અલઙ્કતં અસ્સં આરુય્હ મહાજનપરિવુતો કમ્મન્તં ગન્ત્વા ખેત્તકોટિયં ઠિતો નઙ્ગલેહિ ભિન્નટ્ઠાનતો કાકાદયો સકુણે ગણ્ડુપ્પાદકાદિપાણે ઉદ્ધરિત્વા ખાદન્તે દિસ્વા, ‘‘તાતા, ઇમે કિં ખાદન્તી’’તિ પુચ્છિ? ‘‘ગણ્ડુપ્પાદકે અય્યા’’તિ. ‘‘એતેહિ કતં પાપં કસ્સ હોતી’’તિ? ‘‘તુમ્હાકં, અય્યા’’તિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘સચે એતેહિ કતં પાપં મય્હં હોતિ, કિં મે કરિસ્સતિ સત્તઅસીતિકોટિધનં? કિં દ્વાદસયોજનો કમ્મન્તો, કિં યન્તબદ્ધાનિ સટ્ઠિ મહાતળાકાનિ, કિં ચુદ્દસ ગામા? સબ્બમેતં ભદ્દાય કાપિલાનિયા નિય્યાતેત્વા નિક્ખમિત્વા પબ્બજિસ્સામી’’તિ.

ભદ્દાપિ કાપિલાની તસ્મિં ખણે અબ્ભન્તરવત્થુમ્હિ તયો તિલકુમ્ભે પત્થરાપેત્વા ધાતીહિ પરિવુતા નિસિન્ના કાકે તિલપાણકે ખાદમાને દિસ્વા, ''અમ્મા કિં ઇમે ખાદન્તી''તિ? પુચ્છિ. ''પાણકે અય્યે''તિ. ''અકુસલં કસ્સ હોતી''તિ? ''તુમ્હાકં અય્યે''તિ. સા ચિન્તેસિ – ''મય્હં ચતુહત્થવત્થં નાળિકોદનમત્તઞ્ચ લદ્ધું વટ્ટતિ, યદિ ચ પનેતં એત્તકેન જનેન કતં અકુસલં મય્હં હોતિ, ભવસહસ્સેનપિ વટ્ટતો સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કા , અય્યપુત્તે આગતમત્તેયેવ સબ્બં તસ્સ નિય્યાતેત્વા નિક્ખમ્મ પબ્બજિસ્સામી''તિ.

માણવો આગન્ત્વા ન્હત્વા પાસાદં આરુય્હ મહારહે પલ્લઙ્કે નિસીદિ, અથસ્સ ચક્કવત્તિનો અનુચ્છવિકં ભોજનં સજ્જયિંસુ. દ્વેપિ ભુઞ્જિત્વા પરિજને નિક્ખન્તે રહોગતા ફાસુકટ્ઠાને નિસીદિંસુ. તતો માણવો ભદ્દં આહ – ''ભદ્દે, ત્વં ઇમં ઘરં આગચ્છન્તી કિત્તકં ધનં આહરી''તિ? ''પઞ્ચપણ્ણાસ સકટસહસ્સાનિ અય્યા''તિ. ''એતં સબ્બં, યા ચ ઇમસ્મિં ઘરે સત્તઅસીતિકોટિયો, યન્તબદ્ધા સટ્ઠિતળાકાદિભેદા સમ્પત્તિ અત્થિ, સબ્બં તુય્હંયેવ નિય્યાતેમી''તિ. ''તુમ્હે પન અય્યા''તિ. ''અહં પબ્બજિસ્સામી''તિ. ''અય્યા અહમ્પિ તુમ્હાકંયેવ આગમનં ઓલોકયમાના નિસિન્ના, અહમ્પિ પબ્બજિસ્સામી''તિ. તેસં આદિત્તપણ્ણકુટિ વિય તયો ભવા ઉપટ્ઠહિંસુ. તે ''પબ્બજિસ્સામા''તિ વત્વા અન્તરાપણતો કસાયરસપીતાનિ વત્થાનિ મત્તિકાપત્તે ચ આહરાપેત્વા અઞ્ઞમઞ્ઞં કેસે ઓહારેત્વા, ''યે લોકે અરહન્તો, તે ઉદ્દિસ્સ અમ્હાકં પબ્બજ્જા''તિ પબ્બજિત્વા થવિકાસુ પત્તે ઓસાપેત્વા અંસે લગ્ગેત્વા પાસાદતો ઓતરિંસુ. ગેહે દાસેસુ ચ કમ્મકારેસુ ચ ન કોચિ સઞ્જાનિ.

અથ ને બ્રાહ્મણગામતો નિક્ખમ્મ દાસગામદ્વારેન ગચ્છન્તે આકપ્પકુત્તવસેન દાસગામવાસિનો સઞ્જાનિંસુ. તે રુદન્તા પાદેસુ નિપતિત્વા ''કિં અમ્હે અનાથે કરોથ અય્યા''તિ? આહંસુ. ''મયં, ભણે 'આદિત્તપણ્ણસાલા વિય તયો ભવા'તિ પબ્બજિમ્હા, સચે તુમ્હેસુ એકેકં ભુજિસ્સં કરોમ, વસ્સસતમ્પિ નપ્પહોતિ, તુમ્હેવ તુમ્હાકં સીસં ધોવિત્વા ભુજિસ્સા હુત્વા જીવથા''તિ વત્વા તેસં રોદન્તાનંયેવ પક્કમિંસુ. થેરો પુરતો ગચ્છન્તો નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ચિન્તેસિ – ''અયં ભદ્દા કાપિલાની સકલજમ્બુદીપગ્ઘનિકા ઇત્થી મય્હં પચ્છતો આગચ્છતિ. ઠાનં ખો પનેતં વિજ્જતિ, યં કોચિદેવ એવં ચિન્તેય્ય 'ઇમે પબ્બજિત્વાપિ વિના ભવિતું ન સક્કોન્તિ, અનનુચ્છવિકં કરોન્તી''તિ. ''કોચિ વા પન મનં પદૂસેત્વા અપાયપૂરકો ભવેય્ય. ઇમં પહાય મયા ગન્તું વટ્ટતી''તિ ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ.

સો પુરતો ગચ્છન્તો દ્વેધાપથં દિસ્વા તસ્સ મત્થકે અટ્ઠાસિ. ભદ્દાપિ આગન્ત્વા વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. અથ નં આહ – ''ભદ્દે, તાદિસિં ઇત્થિં મમ પચ્છતો આગચ્છન્તિં દિસ્વા, 'ઇમે પબ્બજિત્વાપિ વિના ભવિતું ન સક્કોન્તી'તિ ચિન્તેત્વા અમ્હેસુ પદુટ્ઠચિત્તો મહાજનો અપાયપૂરકો ભવેય્ય. ઇમસ્મિં દ્વેધાપથે ત્વં એકં ગણ્હ, અહં એકેન ગમિસ્સામી''તિ. ''આમ, અય્ય, પબ્બજિતાનં માતુગામો નામ મલં, 'પબ્બજિત્વાપિ વિના ન ભવન્તી'તિ અમ્હાકં દોસં પસ્સન્તિ, તુમ્હે એકં મગ્ગં ગણ્હથ, વિના ભવિસ્સામા''તિ તિક્ખત્તું પદક્ખિણં કત્વા ચતૂસુ ઠાનેસુ પઞ્ચપતિટ્ઠિતેન વન્દિત્વા દસનખસમોધાનસમુજ્જલં અઞ્જલિં પગ્ગય્હ, ''સતસહસ્સકપ્પપ્પમાણે અદ્ધાને કતો મિત્તસન્થવો અજ્જ ભિજ્જતી''તિ વત્વા, ''તુમ્હે દક્ખિણજાતિકા નામ, તુમ્હાકં દક્ખિણમગ્ગો વટ્ટતિ, મયં માતુગામા નામ વામજાતિકા, અમ્હાકં વામમગ્ગો વટ્ટતી''તિ વન્દિત્વા મગ્ગં પટિપન્ના. તેસં દ્વેધાભૂતકાલે અયં મહાપથવી ''અહં ચક્કવાળગિરિસિનેરુપબ્બતે ધારેતું સક્કોન્તીપિ તુમ્હાકં ગુણે ધારેતું ન સક્કોમી''તિ વદન્તી વિય વિરવમાના અકમ્પિ, આકાસે અસનિસદ્દો વિય પવત્તિ, ચક્કવાળપબ્બતો ઉન્નદિ.

સમ્માસમ્બુદ્ધો વેળુવનમહાવિહારે ગન્ધકુટિયં નિસિન્નો પથવીકમ્પનસદ્દં સુત્વા, ‘‘કસ્સ નુ ખો પથવી કમ્પતી’’તિ? આવજ્જેન્તો ‘‘પિપ્પલિમાણવો ચ ભદ્દા ચ કાપિલાની મં ઉદ્દિસ્સ અપ્પમેય્યં સમ્પત્તિં પહાય પબ્બજિતા, તેસં વિયોગટ્ઠાને ઉભિન્નમ્પિ ગુણબલેન અયં પથવીકમ્પો જાતો, મયાપિ એતેસં સઙ્ગહં કાતું વટ્ટતી’’તિ ગન્ધકુટિતો નિક્ખમ્મ સયમેવ પત્તચીવરં આદાય, અસીતિમહાથેરેસુ કઞ્ચિ અનામન્તેત્વા તિગાવુતં મગ્ગં પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા રાજગહસ્સ ચ નાળન્દાય ચ અન્તરે બહુપુત્તકનિગ્રોધરુક્ખમૂલે પલ્લઙ્કં આભુજિત્વા નિસીદિ. નિસીદન્તો પન અઞ્ઞતરો પંસુકૂલિકો વિય અનિસીદિત્વા બુદ્ધવેસં ગહેત્વા અસીતિહત્થા ઘનબુદ્ધરસ્મિયો વિસ્સજ્જેન્તો નિસીદિ. ઇતિ તસ્મિં ખણે પણ્ણછત્તસકટચક્કકૂટાગારાદિપ્પમાણા બુદ્ધરસ્મિયો ઇતો ચિતો ચ વિપ્ફન્દન્તિયો વિધાવન્તિયો ચન્દિમસહસ્સસૂરિયસહસ્સઉગ્ગમનકાલો વિય કુરુમાના તં વનન્તરં એકોભાસં અકંસુ. દ્વત્તિંસમહાપુરિસલક્ખણાનં સિરિયા સમુજ્જલિતતારાગણં વિય ગગનં, સુપુપ્ફિતકમલકુવલયં વિય સલિલં, વનન્તરં વિરોચિત્થ. નિગ્રોધરુક્ખસ્સ નામ ખન્ધો સેતો હોતિ, પત્તાનિ નીલાનિ પક્કાનિ રત્તાનિ. તસ્મિં પન દિવસે સતસાખો નિગ્રોધરુક્ખો સુવણ્ણવણ્ણો અહોસિ.

ઇતિ યા સા **અદ્ધાનમગ્ગપ્પટિપન્નો**તિ પદસ્સ અત્થં વત્વા, ‘‘ઇદાનિ યથા એસ પબ્બજિતો, યથા ચ અદ્ધાનમગ્ગં પટિપન્નો. ઇમસ્સ અત્થસ્સ આવિભાવત્થં અભિનીહારતો પટ્ઠાય અયં અનુપુબ્બિકથા કથેતબ્બા’’તિ વુત્તા, સા એવં વેદિતબ્બા.

અન્તરા ચ રાજગહં અન્તરા ચ નાળન્દન્તિ રાજગહસ્સ ચ નાળન્દાય ચ અન્તરે. **સત્થારઞ્ચ વતાહં પસ્સેય્યં ભગવન્તમેવ પસ્સેય્ય**ન્તિ સચે અહં સત્થારં પસ્સેય્યં, ઇમંયેવ ભગવન્તં પસ્સેય્યં. ન હિ મે ઇતો અઞ્ઞેન સત્થારા ભવિતું સક્કાતિ. **સુગતઞ્ચ વતાહં પસ્સેય્યં ભગવન્તમેવ પસ્સેય્ય**ન્તિ સચે અહં સમ્માપટિપત્તિયા સુટ્ઠુ ગતત્તા સુગતં નામ પસ્સેય્યં, ઇમંયેવ ભગવન્તં પસ્સેય્યં. ન હિ મે ઇતો અઞ્ઞેન સુગતેન ભવિતું સક્કાતિ. **સમ્માસમ્બુદ્ધઞ્ચ વતાહં પસ્સેય્યં ભગવન્તમેવ પસ્સેય્ય**ન્તિ સચે અહં સમ્મા સામઞ્ચ સચ્ચાનિ બુદ્ધત્તા સમ્માસમ્બુદ્ધં નામ પસ્સેય્યં, ઇમંયેવ ભગવન્તં પસ્સેય્યં. ન હિ મે ઇતો અઞ્ઞેન સમ્માસમ્બુદ્ધેન ભવિતું સક્કાતિ અયમેત્થ અધિપ્પાયો. એવં દસ્સનેનેવ ‘‘ભગવતિ ‘અયં સત્થા, અયં સુગતો, અયં સમ્માસમ્બુદ્ધો’તિ નિક્કઙ્ખો અહં, આવુસો, અહોસિ’’ન્તિ દીપેતિ. **સત્થા મે, ભન્તે**તિ ઇદં કિઞ્ચાપિ દ્વે વારે આગતં, તિક્ખત્તું પન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઇમિના હિ સો ‘‘એવં તિક્ખત્તું સાવકત્તં સાવેસિં, આવુસો’’તિ દીપેતિ.

અજાનઞ્ઞેવાતિ અજાનમાનોવ. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. **મુદ્ધાપિ તસ્સ વિપતેય્યા**તિ યસ્સ અઞ્ઞસ્સ ‘‘અજાનંયેવ જાનામી’’તિ પટિઞ્ઞસ્સ બાહિરકસ્સ સત્થુનો એવં સબ્બચેતસા સમન્નાગતો પસન્નચિત્તો સાવકો એવરૂપં પરમનિપચ્ચકારં કરેય્ય, તસ્સ વણ્ટછિન્નતાલપક્કં વિય ગીવતો મુદ્ધાપિ વિપતેય્ય, સત્તધા પન ફલેય્યાતિ અત્થો. કિં વા એતેન, સચે મહાકસ્સપત્થેરો ઇમિના ચિત્તપ્પસાદેન ઇમં પરમનિપચ્ચકારં મહાસમુદ્દસ્સ કરેય્ય, તત્તકપાલે પક્ખિત્તઉદકબિન્દુ વિય વિલયં ગચ્છેય્ય. સચે ચક્કવાળસ્સ કરેય્ય, થુસમુટ્ઠિ વિય વિકિરેય્ય. સચે સિનેરુપબ્બતસ્સ કરેય્ય, કાકતુણ્ડેન પહટપિટ્ઠમુટ્ઠિ વિય વિદ્ધંસેય્ય . સચે મહાપથવિયા કરેય્ય, વાતાહતભસ્મપુઞ્જો વિય વિકિરેય્ય. એવરૂપોપિ પન થેરસ્સ નિપચ્ચાકારો સત્થુ સુવણ્ણવણ્ણે પાદપિટ્ઠે લોમમત્તમ્પિ વિકોપેતું નાસક્ખિ. તિટ્ઠતુ ચ મહાકસ્સપો, મહાકસ્સપસદિસાનં ભિક્ખૂનં સહસ્સમ્પિ સતસહસ્સમ્પિ નિપચ્ચાકારદસ્સનેન નેવ દસબલસ્સ પાદપિટ્ઠે લોમમત્તમ્પિ વિકોપેતું પંસુકૂલચીવરે વા અંસુમત્તમ્પિ ચાલેતું સક્કોતિ. એવં મહાનુભાવો હિ સત્થા.

તસ્માતિહ તે કસ્સપાતિ યસ્મા અહં જાનન્તો એવ ‘‘જાનામી’’તિ, પસ્સન્તો એવ ચ ‘‘પસ્સામી’’તિ વદામિ, તસ્મા, કસ્સપ, તયા એવં સિક્ખિતબ્બં. **તિબ્બ**ન્તિ બહલં મહન્તં. **હિરોત્તપ્પ**ન્તિ હિરી ચ ઓત્તપ્પઞ્ચ. **પચ્ચુપટ્ઠિતં ભવિસ્સતી**તિ પઠમતરમેવ ઉપટ્ઠિતં ભવિસ્સતિ. યો હિ થેરાદીસુ હિરોત્તપ્પં ઉપટ્ઠપેત્વા ઉપસઙ્કમતિ થેરાદયોપિ તં સહિરિકા સઓત્તપ્પા ચ હુત્વા ઉપસઙ્કમન્તીતિ અયમેત્થ આનિસંસો. **કુસલૂપસંહિત**ન્તિ કુસલસન્નિસ્સિતં. **અટ્ઠિં કત્વા**તિ અત્તાનં તેન ધમ્મેન અટ્ઠિકં કત્વા, તં વા ધમ્મં ‘‘એસ મય્હં અત્થો’’તિ અટ્ઠિં કત્વા. **મનસિ કત્વા**તિ ચિત્તે ઠપેત્વા. **સબ્બચેતસા સમન્નાહરિત્વા**તિ ચિત્તસ્સ થોકમ્પિ બહિ ગન્તું અદેન્તો સબ્બેન સમન્નાહારચિત્તેન સમન્નાહરિત્વા. **ઓહિતસોતો**તિ ઠપિતસોતો, ઞાણસોતઞ્ચ પસાદસોતઞ્ચ ઓદહિત્વા મયા દેસિતં ધમ્મં સક્કચ્ચમેવ સુણિસ્સામીતિ એવઞ્હિ તે સિક્ખિતબ્બં. **સાતસહગતા ચ મે કાયગતાસતી**તિ અસુભેસુ ચેવ આનાપાને ચ પઠમજ્ઝાનવસેન સુખસમ્પયુત્તા કાયગતાસતિ. યો ચ પનાયં તિવિધો ઓવાદો, થેરસ્સ અયમેવ પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ અહોસિ.

સરણોતિ સકિલેસો સઇણો હુત્વા. **રટ્ઠપિણ્ડં ભુઞ્જિ**ન્તિ સદ્ધાદેય્યં ભુઞ્જિં. ચત્તારો હિ પરિભોગા થેય્યપરિભોગો ઇણપરિભોગો દાયજ્જપરિભોગો સામિપરિભોગોતિ. તત્થ દુસ્સીલસ્સ સઙ્ઘમજ્ઝે નિસીદિત્વા ભુઞ્જન્તસ્સાપિ પરિભોગો **થેય્યપરિભોગો** નામ. કસ્મા? ચતૂસુ પચ્ચયેસુ અનિસ્સરતાય. સીલવતો અપચ્ચવેક્ખિતપરિભોગો **ઇણપરિભોગો** નામ. સત્તન્નં સેખાનં પરિભોગો **દાયજ્જપરિભોગો** નામ. ખીણાસવસ્સ પરિભોગો **સામિપરિભોગો** નામ. ઇતિ ખીણાસવોવ સામી હુત્વા અનણો પરિભુઞ્જતિ. થેરો અત્તના પુથુજ્જનેન હુત્વા પરિભુત્તપરિભોગં ઇણપરિભોગંયેવ કરોન્તો એવમાહ. **અટ્ઠમિયા અઞ્ઞા ઉદપાદી**તિ અટ્ઠમે દિવસે અરહત્તફલં ઉપ્પજ્જિ.

અથ ખો, **આવુસો**, **ભગવા મગ્ગા ઓક્કમ્મા**તિ મગ્ગતો ઓક્કમનં પઠમતરં તંદિવસેયેવ અહોસિ, અરહત્તાધિગમો પચ્છા. દેસનાવારસ્સ પન એવં આગતત્તા અરહત્તાધિગમો પઠમં દીપિતો. કસ્મા પન ભગવા મગ્ગા ઓક્કન્તોતિ? એવં કિરસ્સ અહોસિ ‘‘ઇમં ભિક્ખું જાતિઆરઞ્ઞિકં જાતિપંસુકૂલિકં જાતિએકાસનિકં કરિસ્સામી’’તિ. તસ્મા ઓક્કમિ.

મુદુકા ખો ત્યાયન્તિ મુદુકા ખો તે અયં. ઇમઞ્ચ પન વાચં ભગવા તં ચીવરં પદુમપુપ્ફવણ્ણેન પાણિના અન્તન્તેન પરામસન્તો આહ. કસ્મા એવમાહાતિ? થેરેન સહ ચીવરં પરિવત્તેતુકામતાય. કસ્મા પરિવત્તેતુકામો જાતોતિ? થેરં અત્તનો ઠાને ઠપેતુકામતાય. થેરો પન યસ્મા ચીવરસ્સ વા પત્તસ્સ વા વણ્ણે કથિતે ‘‘ઇમં તુમ્હાકં ગણ્હથા’’તિવચનં ચારિત્તમેવ, તસ્મા ‘‘પટિગ્ગણ્હાતુ મે, ભન્તે, ભગવા’’તિ આહ. **ધારેસ્સસિ પન મે ત્વં**, **કસ્સપ**, **સાણાનિ પંસુકૂલાનિ નિબ્બસનાની**તિ, કસ્સપ, ત્વં ઇમાનિ પરિભોગજિણ્ણાનિ પંસુકૂલાનિ પારુપિતું સક્ખિસ્સસીતિ વદતિ. તઞ્ચ ખો ન કાયબલં સન્ધાય, પટિપત્તિપૂરણં પન સન્ધાય એવમાહ. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – અહં ઇમં ચીવરં પુણ્ણં નામ દાસિં પારુપિત્વા આમકસુસાને છડ્ડિતં તં સુસાનં પવિસિત્વા તુમ્બમત્તેહિ પાણકેહિ સમ્પરિકિણ્ણં તે પાણકે વિધુનિત્વા મહાઅરિયવંસે ઠત્વા અગ્ગહેસિં, તસ્સ મે ઇમં ચીવરં ગહિતદિવસે દસસહસ્સચક્કવાળે મહાપથવી મહાવિરવં વિરવમાના કમ્પિત્થ, આકાસો તટતટાયિ, ચક્કવાળદેવતા સાધુકારમદંસુ, ‘‘ઇમં ચીવરં ગણ્હન્તેન ભિક્ખુના જાતિપંસુકૂલિકેન જાતિઆરઞ્ઞિકેન જાતિએકાસનિકેન જાતિસપદાનચારિકેન ભવિતું વટ્ટતિ, ત્વં ઇમસ્સ ચીવરસ્સ અનુચ્છવિકં કાતું સક્ખિસ્સસી’’તિ. થેરોપિ અત્તના પઞ્ચન્નં હત્થીનં બલં ધારેતિ, સો તં અતક્કયિત્વા ‘‘અહમેતં પટિપત્તિં પૂરેસ્સામી’’તિ ઉસ્સાહેન સુગતચીવરસ્સ અનુચ્છવિકં કાતુકામો ‘‘ધારેસ્સામહં, ભન્તે’’તિ આહ. **પટિપજ્જિ**ન્તિ પટિપન્નોસ્મિ. એવં પન ચીવરપરિવત્તનં કત્વા ચ થેરેન પારુતચીવરં ભગવા પારુપિ, સત્થુ ચીવરં થેરો. તસ્મિં સમયે મહાપથવી ઉદકપરિયન્તં કત્વા ઉન્નદન્તી કમ્પિત્થ.

ભગવતો પુત્તોતિઆદીસુ થેરો ભગવન્તં નિસ્સાય અરિયાય જાતિયા જાતોતિ ભગવતો પુત્તો. ઉરેન વસિત્વા મુખતો નિક્ખન્તઓવાદવસેન પબ્બજ્જાય ચેવ ઉપસમ્પદાય ચ પતિટ્ઠિતત્તા **ઓરસો મુખતો જાતો**. ઓવાદધમ્મતો જાતત્તા ઓવાદધમ્મેન ચ નિમ્મિતત્તા **ધમ્મજો ધમ્મનિમ્મિતો**. ઓવાદધમ્મદાયાદં નવલોકુત્તરધમ્મદાયાદમેવ વા અરહતીતિ **ધમ્મદાયાદો** . **પટિગ્ગહિતાનિ સાણાનિ પંસુકૂલાની**તિ સત્થારા પારુતં પંસુકૂલચીવરં પારુપનત્થાય પટિગ્ગહિતં.

સમ્મા વદમાનો વદેય્યાતિ યં પુગ્ગલં ''ભગવતો પુત્તો''તિઆદીહિ ગુણેહિ સમ્મા વદમાનો વદેય્ય, મમં તં સમ્મા વદમાનો વદેય્ય, અહં એવરૂપોતિ. એત્તાવતા થેરેન પબ્બજ્જા ચ પરિસોધિતા હોતિ. અયઞ્હેત્થ અધિપ્પાયો – આવુસો, યસ્સ ન ઉપજ્ઝાયો પઞ્ઞાયતિ, ન આચરિયો, કિં સો અનુપજ્ઝાયો અનાચરિયો ન્હાપિતમુણ્ડકો સયંગહિતકાસાવો ''તિત્થિયપક્કન્તકો''તિ સઙ્ખં ગતો એવં તિગાવુતં મગ્ગં પચ્ચુગ્ગમનં લભતિ, તીહિ ઓવાદેહિ પબ્બજ્જં વા ઉપસમ્પદં વા લભતિ, કાયેન કાયં ચીવરપરિવત્તનં લભતિ? પસ્સ યાવ દુબ્ભાસિતં વચનં થુલ્લનન્દાય ભિક્ખુનિયાતિ. એવં પબ્બજ્જં સોધેત્વા ઇદાનિ છહિ અભિઞ્ઞાહિ સીહનાદં નદિતું **અહં ખો, આવુસો**તિઆદિમાહ. સેસં પુરિમનયેનેવ વેદિતબ્બં. એકાદસમં.

૧૨. પરંમરણસુત્તવણ્ણના

૧૫૫. દ્વાદસમે **તથાગતો**તિ સત્તો. **ન હેતં, આવુસો, અત્થસંહિત**ન્તિ, આવુસો, એતં દિટ્ઠિગતં અત્થસન્નિસ્સિતં ન હોતિ. **નાદિબ્રહ્મચરિયક**ન્તિ મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ પુબ્બભાગપટિપદાપિ ન હોતિ. **એતઞ્હિ, આવુસો, અત્થસંહિત**ન્તિ, આવુસો, એતં ચતુસચ્ચકમ્મટ્ઠાનં અત્થસન્નિસ્સિતં. **એતં આદિબ્રહ્મચરિયક**ન્તિ એતં મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ આદિ પુબ્બભાગપટિપદા. દ્વાદસમં.

૧૩. સદ્ધમ્મપ્પતિરૂપકસુત્તવણ્ણના

૧૫૬. તેરસમે **અઞ્ઞાય સણ્ઠહિંસૂ**તિ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. **સદ્ધમ્મપ્પતિરૂપક**ન્તિ દ્વે સદ્ધમ્મપ્પતિરૂપકાનિ અધિગમસદ્ધમ્મપ્પતિરૂપકઞ્ચ પરિયત્તિસદ્ધમ્મપ્પતિરૂપકઞ્ચ. તત્થ –

''ઓભાસે ચેવ ઞાણે ચ, પીતિયા ચ વિકમ્પતિ;
પસ્સદ્ધિયા સુખે ચેવ, યેહિ ચિત્તં પવેધતિ.

''અધિમોક્ખે ચ પગ્ગાહે, ઉપટ્ઠાને ચ કમ્પતિ;
ઉપેક્ખાવજ્જનાય ચેવ, ઉપેક્ખાય ચ નિકન્તિયા.

''ઇમાનિ દસ ઠાનાનિ, પઞ્ઞા યસ્સ પરિચિતા;
ધમ્મુદ્ધચ્ચકુસલો હોતિ, ન ચ સમ્મોહ ગચ્છતી''તિ. (પટિ॰ મ॰ ૨.૭); –

ઇદં વિપસ્સનાઞાણસ્સ ઉપક્કિલેસજાતં **અધિગમસદ્ધમ્મપ્પતિરૂપકં** નામ. તિસ્સો પન સઙ્ગીતિયો અનારુળ્હં ધાતુકથા આરમ્મણકથા અસુભકથા ઞાણવત્થુકથા વિજ્જાકરણ્ડકોતિ ઇમેહિ પઞ્ચહિ કથાવત્થૂહિ પરિબાહિરં ગુળ્હવિનયં ગુળ્હવેસ્સન્તરં ગુળ્હમહોસધં વણ્ણપિટકં અઙ્ગુલિમાલપિટકં રટ્ઠપાલગજ્જિતં આળવકગજ્જિતં વેદલ્લપિટકન્તિ અબુદ્ધવચનં **પરિયત્તિસદ્ધમ્મપ્પતિરૂપકં** નામ.

જાતરૂપપ્પતિરૂપકન્તિ સુવણ્ણરસવિધાનં આરકૂટમયં સુવણ્ણવણ્ણં આભરણજાતં. છણકાલેસુ હિ મનુસ્સા ‘‘આભરણભણ્ડકં ગણ્હિસ્સામા’’તિ આપણં ગચ્છન્તિ. અથ ને આપણિકા એવં વદન્તિ, ‘‘સચે તુમ્હે આભરણત્થિકા, ઇમાનિ ગણ્હથ. ઇમાનિ હિ ઘનાનિ ચેવ વણ્ણવન્તાનિ ચ અપ્પગ્ઘાનિ ચા’’તિ. તે તેસં સુત્વા, ‘‘કારણં ઇમે વદન્તિ, ઇમાનિ પિળન્ધિત્વા સક્કા નક્ખત્તં કીળિતું, સોભન્તિ ચેવ અપ્પગ્ઘાનિ ચા’’તિ તાનિ ગહેત્વા ગચ્છન્તિ. સુવણ્ણભણ્ડં અવિક્કિયમાનં નિદહિત્વા ઠપેતબ્બં હોતિ. એવં તં જાતરૂપપ્પતિરૂપકે ઉપ્પન્ને અન્તરધાયતિ નામ.

અથ સદ્ધમ્મસ્સ અન્તરધાનં હોતીતિ અધિગમસદ્ધમ્મસ્સ પટિપત્તિસદ્ધમ્મસ્સ પરિયત્તિસદ્ધમ્મસ્સાતિ તિવિધસ્સાપિ સદ્ધમ્મસ્સ અન્તરધાનં હોતિ. પઠમબોધિયઞ્હિ ભિક્ખૂ પટિસમ્ભિદપ્પત્તા અહેસું. અથ કાલે ગચ્છન્તે પટિસમ્ભિદા પાપુણિતું ન સક્ખિંસુ, છળભિઞ્ઞા અહેસું. તતો છ અભિઞ્ઞા પાપુણિતું અસક્કોન્તા તિસ્સો વિજ્જા પાપુણિંસુ. ઇદાનિ કાલે ગચ્છન્તે તિસ્સો વિજ્જા પાપુણિતું અસક્કોન્તા આસવક્ખયમત્તં પાપુણિસ્સન્તિ. તમ્પિ અસક્કોન્તા અનાગામિફલં, તમ્પિ અસક્કોન્તા સકદાગામિફલં, તમ્પિ અસક્કોન્તા સોતાપત્તિફલં. ગચ્છન્તે કાલે સોતાપત્તિફલમ્પિ પત્તું ન સક્ખિસ્સન્તિ. અથ નેસં યદા વિપસ્સના ઇમેહિ ઉપક્કિલેસેહિ ઉપક્કિલિટ્ઠા આરદ્ધમત્તાવ ઠસ્સતિ, તદા અધિગમસદ્ધમ્મો અન્તરહિતો નામ ભવિસ્સતિ.

પઠમબોધિયઞ્હિ ભિક્ખૂ ચતુન્નં પટિસમ્ભિદાનં અનુચ્છવિકં પટિપત્તિં પૂરયિંસુ. ગચ્છન્તે કાલે તં અસક્કોન્તા છન્નં અભિઞ્ઞાનં, તમ્પિ અસક્કોન્તા તિસ્સન્નં વિજ્જાનં, તમ્પિ અસક્કોન્તા અરહત્તફલમત્તસ્સ. ગચ્છન્તે પન કાલે અરહત્તસ્સ અનુચ્છવિકં પટિપત્તિં પૂરેતું અસક્કોન્તા અનાગામિફલસ્સ અનુચ્છવિકં પટિપત્તિં પૂરેસ્સન્તિ , તમ્પિ અસક્કોન્તા સકદાગામિફલસ્સ, તમ્પિ અસક્કોન્તા સોતાપત્તિફલસ્સ. યદા પન સોતાપત્તિફલસ્સપિ અનુચ્છવિકં પટિપદં પૂરેતું અસક્કોન્તા સીલપારિસુદ્ધિમત્તેવ ઠસ્સન્તિ, તદા પટિપત્તિસદ્ધમ્મો અન્તરહિતો નામ ભવિસ્સતિ.

યાવ પન તેપિટકં બુદ્ધવચનં વત્તતિ, ન તાવ સાસનં અન્તરહિતન્તિ વત્તું વટ્ટતિ. તિટ્ઠન્તુ તીણિ વા, અભિધમ્મપિટકે અન્તરહિતે ઇતરેસુ દ્વીસુ તિટ્ઠન્તેસુપિ અન્તરહિતન્તિ ન વત્તબ્બમેવ. દ્વીસુ અન્તરહિતેસુ વિનયપિટકમત્તે ઠિતેપિ, તત્રાપિ ખન્ધકપરિવારેસુ અન્તરહિતેસુ ઉભતોવિભઙ્ગમત્તે, મહાવિનયે અન્તરહિતે દ્વીસુ પાતિમોક્ખેસુ વત્તમાનેસુપિ સાસનં અનન્તરહિતમેવ. યદા પન દ્વે પાતિમોક્ખા અન્તરધાયિસ્સન્તિ, અથ પરિયત્તિસદ્ધમ્મસ્સ અન્તરધાનં ભવિસ્સતિ. તસ્મિં અન્તરહિતે સાસનં અન્તરહિતં નામ હોતિ. પરિયત્તિયા હિ અન્તરહિતાય પટિપત્તિ અન્તરધાયતિ, પટિપત્તિયા અન્તરહિતાય અધિગમો અન્તરધાયતિ. કિં કારણા? અયઞ્હિ પરિયત્તિ પટિપત્તિયા પચ્ચયો હોતિ, પટિપત્તિ અધિગમસ્સ. ઇતિ પટિપત્તિતોપિ પરિયત્તિમેવ પમાણં.

નનુ ચ કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે કપિલો નામ અનારાધકભિક્ખુ ‘‘પાતિમોક્ખં ઉદ્દિસિસ્સામી’’તિ બીજનિં ગહેત્વા આસને નિસિન્નો ‘‘અત્થિ ઇમસ્મિં વત્તન્તા’’તિ પુચ્છિ, અથ તસ્સ ભયેન યેસમ્પિ પાતિમોક્ખો વત્તતિ, તેપિ ‘‘મયં વત્તામા’’તિ અવત્વા ‘‘ન વત્તામા’’તિ વદિંસુ, સો બીજનિં ઠપેત્વા ઉટ્ઠાયાસના ગતો, તદા સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ સાસનં ઓસક્કિતન્તિ? કિઞ્ચાપિ ઓસક્કિતં, પરિયત્તિ પન એકન્તેનેવ પમાણં. યથા હિ મહતો તળાકસ્સ પાળિયા થિરાય ઉદકં ન ઠસ્સતીતિ ન વત્તબ્બં, ઉદકે સતિ પદુમાદીનિ પુપ્ફાનિ ન પુપ્ફિસ્સન્તીતિ ન વત્તબ્બં, એવમેવ મહાતળાકસ્સ થિરપાળિસદિસે તેપિટકે બુદ્ધવચને સતિ મહાતળાકે ઉદકસદિસા પટિપત્તિપૂરકા કુલપુત્તા નત્થીતિ ન વત્તબ્બા, તેસુ સતિ મહાતળાકે પદુમાદીનિ પુપ્ફાનિ વિય સોતાપન્નાદયો અરિયપુગ્ગલા નત્થીતિ ન વત્તબ્બાતિ એવં એકન્તતો પરિયત્તિયેવ પમાણં.

પથવીધાતૂતિ દ્વે સતસહસ્સાનિ ચત્તારિ ચ નહુતાનિ બહલા મહાપથવી. **આપોધાતૂ**તિ પથવિતો પટ્ઠાય યાવ સુભકિણ્હબ્રહ્મલોકા ઉગ્ગતં કપ્પવિનાસકં ઉદકં. **તેજોધાતૂ**તિ પથવિતો પટ્ઠાય યાવ આભસ્સરબ્રહ્મલોકા ઉગ્ગતો કપ્પવિનાસકો અગ્ગિ. **વાયોધાતૂ**તિ પથવિતો પટ્ઠાય યાવ વેહપ્ફલબ્રહ્મલોકા ઉગ્ગતો કપ્પવિનાસકો વાયુ. એતેસુ હિ એકધમ્મોપિ સત્થુ સાસનં અન્તરધાપેતું ન સક્કોતિ, તસ્મા એવમાહ. **ઇધેવ તે ઉપ્પજ્જન્તી**તિ લોહતો લોહખાદકં મલં વિય ઇમસ્મિં મય્હંયેવ સાસને તે ઉપ્પજ્જન્તિ. **મોઘપુરિસા**તિ તુચ્છપુરિસા.

આદિકેનેવ ઓપિલવતીતિ એત્થ **આદિકેના**તિ આદાનેન ગહણેન. **ઓપિલવતી**તિ નિમુજ્જતિ. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા ઉદકચરા નાવા ભણ્ડં ગણ્હન્તી નિમુજ્જતિ, એવં પરિયત્તિઆદીનં પૂરણેન સદ્ધમ્મસ્સ અન્તરધાનં ન હોતિ. પરિયત્તિયા હિ હાયમાનાય પટિપત્તિ હાયતિ, પટિપત્તિયા હાયમાનાય અધિગમો હાયતિ. પરિયત્તિયા પૂરયમાનાય પરિયત્તિધરા પુગ્ગલા પટિપત્તિં પૂરેન્તિ, પટિપત્તિપૂરકા અધિગમં પૂરેન્તિ. ઇતિ નવચન્દો વિય પરિયત્તિયાદીસુ વડ્ઢમાનાસુ મય્હં સાસનં વડ્ઢતિ યેવાતિ દસ્સેતિ.

ઇદાનિ યેહિ ધમ્મેહિ સદ્ધમ્મસ્સ અન્તરધાનઞ્ચેવ ઠિતિ ચ હોતિ, તે દસ્સેન્તો **પઞ્ચ ખો**તિઆદિમાહ. તત્થ **ઓક્કમનીયા**તિ અવક્કમનીયા, હેટ્ઠાગમનીયાતિ અત્થો. **સત્થરિ અગારવા**તિઆદીસુ **અગારવા**તિ ગારવરહિતા. **અપ્પતિસ્સા**તિ અપ્પતિસ્સયા અનીચવુત્તિકા. તત્થ યો ચેતિયઙ્ગણં આરોહન્તો છત્તં ધારેતિ, ઉપાહનં ધારેતિ, અઞ્ઞતો ઓલોકેત્વા કથં કથેન્તો ગચ્છતિ, અયં **સત્થરિ અગારવો** નામ.

યો ધમ્મસ્સવનસ્સ કાલે સઙ્ઘુટ્ઠે દહરસામણેરેહિ પરિવારિતો નિસીદતિ, અઞ્ઞાનિ વા નવકમ્માદીનિ કરોતિ, ધમ્મસ્સવનગ્ગે નિસિન્નો નિદ્દાયતિ, વિક્ખિત્તો વા અઞ્ઞં કથેન્તો નિસીદતિ, અયં **ધમ્મે અગારવો** નામ.

યો થેરુપટ્ઠાનં ગન્ત્વા, અવન્દિત્વા નિસીદતિ, હત્થપલ્લત્થિકં દુસ્સપલ્લત્થિકં કરોતિ, અઞ્ઞં વા પન હત્થપાદકુક્કુચ્ચં કરોતિ, વુડ્ઢાનં સન્તિકે અનજ્ઝિટ્ઠો કથેતિ, અયં **સઙ્ઘે અગારવો** નામ.

તિસ્સો પન સિક્ખા અપૂરેન્તોવ **સિક્ખાય અગારવો** નામ હોતિ. અટ્ઠ સમાપત્તિયો અનિબ્બત્તેન્તો તાસં વા પન નિબ્બત્તનત્થાય પયોગં અકરોન્તો **સમાધિસ્મિં અગારવો** નામ. સુક્કપક્ખો વુત્તવિપલ્લાસેનેવ વેદિતબ્બોતિ. તેરસમં.

કસ્સપસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. લાભસક્કારસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. દારુણસુત્તવણ્ણના

૧૫૭. લાભસક્કારસંયુત્તસ્સ પઠમે **દારુણો**તિ થદ્ધો. **લાભસક્કારસિલોકો**તિ એત્થ **લાભો** નામ ચતુપચ્ચયલાભો. **સક્કારો**તિ તેસંયેવ સુકતાનં સુસઙ્ખતાનં લાભો. **સિલોકો**તિ વણ્ણઘોસો. **કટુકો**તિ તિખિણો. **ફરુસો**તિ ખરો. **અન્તરાયિકો**તિ અન્તરાયકરો. પઠમં.

૨. બળિસસુત્તવણ્ણના

૧૫૮. દુતિયે **બાળિસિકો**તિ બળિસં ગહેત્વા ચરમાનો મચ્છઘાતકો. **આમિસગત**ન્તિ આમિસમક્ખિતં. **આમિસચક્ખૂ**તિ આમિસે ચક્ખુ દસ્સનં અસ્સાતિ આમિસચક્ખુ. **ગિલબળિસો**તિ ગિલિતબળિસો. **અનયં આપન્નો**તિ દુક્ખં પત્તો. **બ્યસનં આપન્નો**તિ વિનાસં પત્તો. **યથાકામકરણીયો**તિ યથાકામેન યથારુચિયા યથેવ નં બાળિસિકો ઇચ્છતિ, તથેવસ્સ કત્તબ્બોતિ અત્થો. **યથાકામકરણીયો પાપિમતો**તિ યથા કિલેસમારસ્સ કામો, એવં કત્તબ્બો, નિરયં વા તિરચ્છાનયોનિં વા પેત્તિવિસયં વા પાપેતબ્બો. દુતિયં.

૩-૪. કુમ્મસુત્તાદિવણ્ણના

૧૫૯-૧૬૦. તતિયે **મહાકુમ્મકુલ**ન્તિ મહન્તં અટ્ઠિકચ્છપકુલં. **અગમાસી**તિ ''એત્થ અદ્ધા કિઞ્ચિ ખાદિતબ્બં અત્થિ, તં મચ્છરાયન્તો મં એસ નિવારેતી''તિ સઞ્ઞાય અગમાસિ. **પપતાયા**તિ પપતા વુચ્ચતિ દીઘરજ્જુકબદ્ધો અયકન્તકોસકે દણ્ડકં પવેસેત્વા ગહિતો કણ્ણિકસલ્લસણ્ઠાનો, અયકણ્ટકો, યસ્મિં વેગેન પતિત્વા કટાહે લગ્ગમત્તે દણ્ડકો નિક્ખમતિ, રજ્જુકો એકાબદ્ધો ગચ્છતેવ. **સો કુમ્મો**તિ સો વિદ્ધકુમ્મો. **યેન સો કુમ્મો**તિ ઉદકસદ્દં સુત્વા સાસઙ્કાનં ભવિસ્સતીતિ નિવત્તિત્વા યેન સો અત્થકામો કુમ્મો. **ન દાનિ ત્વં અમ્હાક**ન્તિ ઇદાનિ ત્વં અમિત્તહત્થં ગતો, ન અમ્હાકં સન્તકોતિ અત્થો. એવં સલ્લપન્તાનંયેવ ચ નેસં નાવાય ઠિતો લુદ્દો રજ્જુકં આકડ્ઢિત્વા કુમ્મં ગહેત્વા યથાકામં અકાસિ. સેસમેત્થ ઇતો અનન્તરસુત્તે ચ ઉત્તાનમેવ. તતિયચતુત્થાનિ.

૫. મીળ્હકસુત્તવણ્ણના

૧૬૧. પઞ્ચમે **મીળ્હકા**તિ ગૂથપાણકા. **ગૂથાદી**તિ ગૂથભક્ખા. **ગૂથપૂરા**તિ અન્તો ગૂથેન ભરિતા. **પુણ્ણા ગૂથસ્સા**તિ ઇદં પુરિમસ્સેવ અત્થદીપનં. **અતિમઞ્ઞેય્યા**તિ પચ્છિમપાદે ભૂમિયં ઠપેત્વા પુરિમપાદે ગૂથસ્સ ઉપરિ આરોપેત્વા ઠિતા ''અહમ્હિ ગૂથાદી''તિ ભણન્તી અતિમઞ્ઞેય્ય. **પિણ્ડપાતો ચસ્સ પૂરો**તિ અપરોપિસ્સ પત્તપૂરો પણીતપિણ્ડપાતો ભવેય્ય. પઞ્ચમં.

૬. અસનિસુત્તવણ્ણના

૧૬૨. છટ્ઠે **કં, ભિક્ખવે, અસનિવિચક્ક**ન્તિ, ભિક્ખવે, કં પુગ્ગલં મત્થકે પતિત્વા મદ્દમાનં સુક્કાસનિચક્કં આગચ્છતુ . **અપ્પત્તમાનસ**ન્તિ અનધિગતારહત્તં. ઇતિ ભગવા ન સત્તાનં દુક્ખકામતાય, આદીનવં પન દસ્સેતું

એવમાહ. અસનિચક્કઞ્હિ મત્થકે પતિતં એકમેવ અત્તભાવં નાસેતિ, લાભસક્કારસિલોકેન પરિયાદિણ્ણચિત્તો નિરયાદીસુ અનન્તદુક્ખં અનુભોતિ. છટ્ઠં.

૭. દિદ્ધસુત્તવણ્ણના

૧૬૩. સત્તમે **દિદ્ધગતેના**તિ ગતદિદ્ધેન. **વિસલ્લેના**તિ વિસમક્ખિતેન. **સલ્લેના**તિ સત્તિયા. સત્તમં.

૮. સિઙ્ગાલસુત્તવણ્ણના

૧૬૪. અટ્ઠમે **સિઙ્ગાલો**તિ જરસિઙ્ગાલો. યથા હિ સુવણ્ણવણ્ણોપિ કાયો પૂતિકાયો ત્વેવ, તંખણં ગળિતમ્પિ ચ મુત્તં પૂતિમુત્તન્ત્વેવ વુચ્ચતિ, એવં તદહુજાતોપિ સિઙ્ગાલો જરસિઙ્ગાલોત્વેવ વુચ્ચતિ. **ઉક્કણ્ટકેન નામા**તિ એવંનામકેન રોગેન. સો કિર સીતકાલે ઉપ્પજ્જતિ. તસ્મિં ઉપ્પન્ને સકલસરીરતો લોમાનિ પતન્તિ, સકલસરીરં નિલ્લોમં હુત્વા, સમન્તતો ફુટતિ, વાતબ્ભાહતા વણા રુજ્જન્તિ. યથા ઉમ્મત્તકસુનખેન દટ્ઠો પુરિસો અનવટ્ઠિતોવ ભમતિ, એવં તસ્મિં ઉપ્પન્ને ભમિતબ્બો હોતિ, અસુકટ્ઠાને સોત્થિ ભવિસ્સતીતિ ન પઞ્ઞાયતિ. અટ્ઠમં.

૯. વેરમ્ભસુત્તવણ્ણના

૧૬૫. નવમે **વેરમ્ભવાતા**તિ એવંનામકા મહાવાતા. કીદિસે પન ઠાને તે વાતા વાયન્તીતિ? યત્થ ઠિતસ્સ ચત્તારો દીપા ઉપ્પલિનિપત્તમત્તા હુત્વા પઞ્ઞાયન્તિ. **યો પક્ખી ગચ્છતી**તિ નવવુટ્ઠે દેવે વિરવન્તો વાતસકુણો તત્થ ગચ્છતિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **અરક્ખિતેનેવ કાયેના**તિઆદીસુ હત્થપાદે કીળાપેન્તો ખન્ધટ્ઠિં વા નામેન્તો કાયં ન રક્ખતિ નામ, નાનાવિધં દુટ્ઠુલ્લકથં કથેન્તો વાચં ન રક્ખતિ નામ, કામવિતક્કાદયો વિતક્કેન્તો ચિત્તં ન રક્ખતિ નામ. **અનુપટ્ઠિતાય સતિયા**તિ કાયગતાસતિં અનુપટ્ઠપેત્વા. નવમં.

૧૦. સગાથકસુત્તવણ્ણના

૧૬૬. દસમે **અસક્કારેન ચૂભયન્તિ** અસક્કારેન ચ ઉભયેન. **સમાધી**તિ અરહત્તફલસમાધિ. સો હિ તેન ન વિકમ્પતિ. **અપ્પમાણવિહારિનો**તિ અપ્પમાણેન ફલસમાધિના વિહરન્તસ્સ. **સાતતિક**ન્તિ સતતકારિં. **સુખુમંદિટ્ઠિવિપસ્સક**ન્તિ અરહત્તમગ્ગદિટ્ઠિયા સુખુમદિટ્ઠિફલસમાપત્તિઅત્થાય વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા આગતત્તા વિપસ્સકં. **ઉપાદાનક્ખયારામ**ન્તિ ઉપાદાનક્ખયસઙ્ખાતે નિબ્બાને રતં. **આહુ સપ્પુરિસો ઇતી**તિ સપ્પુરિસોતિ કથેન્તીતિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧-૨. સુવણ્ણપાતિસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૭-૧૬૮. દુતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **સમ્પજાનમુસા ભાસન્ત**ન્તિ અપ્પમત્તકેનપિ કારણેન સમ્પજાનમેવ મુસા ભાસન્તં. ''સીલં પૂરેસ્સામી''તિ સંવિહિતભિક્ખું સિનેરુમત્તોપિ પચ્ચયરાસિ ચાલેતું ન સક્કોતિ. યદા પન સીલં

પહાય સક્કારનિસ્સિતો હોતિ, તદા કુણ્ડકમુટ્ઠિહેતુપિ મુસા ભાસતિ, અઞ્ઞં વા અકિચ્ચં કરોતિ. દુતિયં ઉત્તાનમેવાતિ. પઠમદુતિયાનિ.

૩-૧૦. સુવણ્ણનિક્ખસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૯. તતિયાદીસુ **સુવણ્ણનિક્ખસ્સા**તિ એકસ્સ કઞ્ચનનિક્ખસ્સ. **સિઙ્ગીનિક્ખસ્સા**તિ સિઙ્ગીસુવણ્ણનિક્ખસ્સ. **પથવિયા**તિ ચક્કવાળબ્ભન્તરાય મહાપથવિયા. **આમિસકિઞ્ચિક્ખહેતૂ**તિ કસ્સચિદેવ આમિસસ્સ હેતુ અન્તમસો કુણ્ડકમુટ્ઠિનોપિ. **જીવિતહેતૂ**તિ અટવિયં ચોરેહિ ગહેત્વા જીવિતે વોરોપિયમાને તસ્સપિ હેતુ. **જનપદકલ્યાણિયા**તિ જનપદે ઉત્તમિત્થિયા. તતિયાદીનિ.

દુતિયો વગ્ગો.

૩. તતિયવગ્ગો

૧-૨. માતુગામસુત્તાદિવણ્ણના

૧૭૦-૧૭૧. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **ન તસ્સ, ભિક્ખવે, માતુગામો**તિ ન તસ્સ રહો એકકસ્સ નિસિન્નસ્સ તેન ધમ્મેન અત્થિકોપિ માતુગામો ચિત્તં પરિયાદાતું સક્કોતિ, યસ્સ લાભસક્કારસિલોકો ચિત્તં પરિયાદાતું સક્કોતીતિ, અત્થો. દુતિયં ઉત્તાનમેવાતિ. પઠમદુતિયાનિ.

૩-૬. એકપુત્તકસુત્તાદિવણ્ણના

૧૭૨-૧૭૫. તતિયે **સદ્ધા**તિ સોતાપન્ના. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ. તથા ચતુત્થે પઞ્ચમે છટ્ઠે ચ. તતિયાદીનિ.

૭. તતિયસમણબ્રાહ્મણસુત્તવણ્ણના

૧૭૬. સત્તમે **સમુદય**ન્તિઆદીસુ સહ પુબ્બકમ્મેન અત્તભાવો કોલપુત્તિયં વણ્ણપોક્ખરતા કલ્યાણવાક્કરણતા ધુતગુણાવીકરણં ચીવરધારણં પરિવારસમ્પત્તીતિ એવમાદિ લાભસક્કારસ્સ સમુદયો નામ, તં સમુદયસચ્ચવસેન નપ્પજાનાતિ, નિરોધો ચ પટિપદા ચ નિરોધસચ્ચમગ્ગસચ્ચવસેનેવ વેદિતબ્બા. સત્તમં.

૮. છવિસુત્તવણ્ણના

૧૭૭. અટ્ઠમે યસ્મા લાભસક્કારસિલોકો નરકાદીસુ, નિબ્બત્તેન્તો સકલમ્પિ ઇમં અત્તભાવં નાસેતિ, ઇધાપિ મરણમ્પિ મરણમત્તમ્પિ દુક્ખં આવહતિ, તસ્મા **છવિં છિન્દતી**તિઆદિ વુત્તં. અટ્ઠમં.

૯. રજ્જુસુત્તવણ્ણના

૧૭૮. નવમે **વાળરજ્જુયા**તિ સુત્તાદિમયા રજ્જુ મુદુકા હોતિ વાળરજ્જુ ખરા ફરુસા, તસ્મા અયમેવ ગહિતા. નવમં.

૧૦. ભિક્ખુસુત્તવણ્ણના

૧૭૯. દસમે **દિટ્ઠધમ્મસુખવિહારા**તિ ફલસમાપત્તિસુખવિહારા. **તેસાહમસ્સા**તિ તેસં અહં અસ્સ . ખીણાસવો હિ લાભી પુઞ્ઞસમ્પન્નો યાગુખજ્જકાદીનિ ગહેત્વા આગતાગતાનં અનુમોદનં કરોન્તો ધમ્મં દેસેન્તો પઞ્હં વિસ્સજ્જેન્તો ફલસમાપત્તિં અપ્પેત્વા નિસીદિતું ઓકાસં ન લભતિ, તં સન્ધાય વુત્તન્તિ. દસમં.

તતિયો વગ્ગો.

૪. ચતુત્થવગ્ગો

૧-૪. ભિન્દિસુત્તાદિવણ્ણના

૧૮૦-૧૮૩. ચતુત્થવગ્ગસ્સ પઠમં ઉત્તાનમેવ. દુતિયાદીસુ **કુસલમૂલ**ન્તિ અલોભાદિતિવિધકુસલધમ્મો. **સુક્કો ધમ્મો**તિ તસ્સેવ પરિયાયદેસના . અયં પનેત્થ સઙ્ખેપત્થો – યસ્સ કુસલમૂલાદિસઙ્ખાતસ્સ અનવજ્જધમ્મસ્સ અસમુચ્છિન્નત્તા દેવદત્તો સગ્ગે વા નિબ્બત્તેય્ય, મગ્ગફલાનિ વા અધિગચ્છેય્ય, સ્વાસ્સ **સમુચ્છેદમગમા** સબ્બસો સમુચ્છિન્નો વિનટ્ઠો. પઠમાદીનિ.

૫. અચિરપક્કન્તસુત્તવણ્ણના

૧૮૪. પઞ્ચમે **પરાભવાયા**તિ અવડ્ઢિયા વિનાસાય. **અસ્સતરી**તિ વળવાય કુચ્છિસ્મિં ગદ્રભસ્સ જાતા. **અત્તવધાય ગબ્ભં ગણ્હાતી**તિ તં અસ્સેન સદ્ધિં સમ્પયોજેન્તિ, સા ગબ્ભં ગણ્હિત્વા કાલે સમ્પત્તે વિજાયિતું ન સક્કોતિ, પાદેહિ ભૂમિયં પહરન્તી તિટ્ઠતિ, અથસ્સા ચત્તારો પાદે ચતૂસુ ખાણુકેસુ બન્ધિત્વા કુચ્છિં ફાલેત્વા પોતં નીહરન્તિ, સા તત્થેવ મરતિ. તેનેતં વુત્તં. પઞ્ચમં.

૬. પઞ્ચરથસતસુત્તવણ્ણના

૧૮૫. છટ્ઠે **ભત્તાભિહારો**તિ અભિહરિતબ્બં ભત્તં. તસ્સ પન પમાણં દસ્સેતું **પઞ્ચ ચ થાલિપાકસતાની**તિ વુત્તં. તત્થ એકો થાલિપાકો દસન્નં પુરિસાનં ભત્તં ગણ્હાતિ. **નાસાય પિત્તં ભિન્દેય્યુ**ન્તિ અચ્છપિત્તં વા મચ્છપિત્તં વાસ્સ નાસપુટે પક્ખિપેય્યં. છટ્ઠં.

૭-૧૩. માતુસુત્તાદિવણ્ણના

૧૮૬-૧૮૭. સત્તમે **માતુપિ હેતૂ**તિ ''સચે મુસા ભણસિ, માતરં તે વિસ્સજ્જેસ્સામ. નો ચે ભણસિ, ન વિસ્સજ્જેસ્સામા''તિ એવં ચોરેહિ અટવિયં પુચ્છમાનો તસ્સા ચોરહત્થગતાય માતુયાપિ હેતુ સમ્પજાનમુસા ન ભાસેય્યાતિ અત્થો. ઇતો પરેસુપિ એસેવ નયોતિ. સત્તમાદીનિ.

લાભસક્કારસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. રાહુલસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧-૮. ચક્ખુસુત્તાદિવણ્ણના

૧૮૮-૧૯૫. રાહુલસંયુત્તસ્સ પઠમે **એકો**તિ ચતૂસુ ઇરિયાપથેસુ એકવિહારી. **વૂપકટ્ઠો**તિ વિવેકટ્ઠો નિસ્સદ્દો. **અપ્પમત્તો**તિ સતિયા અવિપ્પવસન્તો. **આતાપી**તિ વીરિયસમ્પન્નો. **પહિતત્તો વિહરેય્ય**ન્તિ વિસેસાધિગમત્થાય પેસિતત્તો હુત્વા વિહરેય્યં. **અનિચ્ચ**ન્તિ હુત્વા અભાવાકારેન અનિચ્ચં. અથ વા ઉપ્પાદવયવન્તતાય તાવકાલિકતાય વિપરિણામકોટિયા નિચ્ચપટિક્ખેપતોતિ ઇમેહિપિ કારણેહિ અનિચ્ચં. **દુક્ખ**ન્તિ ચતૂહિ કારણેહિ દુક્ખં દુક્ખમનટ્ઠેન દુક્ખવત્થુકટ્ઠેન સતતસમ્પીળનટ્ઠેન સુખપટિક્ખેપેનાતિ. **કલ્લ**ન્તિ યુત્તં. **એતં મમા**તિ તણ્હાગાહો. **એસોહમસ્મી**તિ માનગાહો. **એસો મે અત્તા**તિ દિટ્ઠિગાહો. તણ્હાગાહો ચેત્થ અટ્ઠસતતણ્હાવિચરિતવસેન, માનગાહો નવવિધમાનવસેન, દિટ્ઠિગાહો દ્વાસટ્ઠિદિટ્ઠિવસેન વેદિતબ્બો. **નિબ્બિન્દં વિરજ્જતી**તિ એત્થ વિરાગવસેન ચત્તારો મગ્ગા કથિતા, **વિરાગા વિમુચ્ચતી**તિ એત્થ વિમુત્તિવસેન ચત્તારિ સામઞ્ઞફલાનિ.

એત્થ ચ પઞ્ચસુ દ્વારેસુ પસાદાવ ગહિતા, **મનો**તિ ઇમિના તેભૂમકં સમ્મસનચારચિત્તં. દુતિયે પઞ્ચસુ દ્વારેસુ આરમ્મણમેવ. તતિયે પઞ્ચસુ દ્વારેસુ પસાદવત્થુકચિત્તમેવ, મનોવિઞ્ઞાણેન તેભૂમકં સમ્મસનચારચિત્તં ગહિતં. એવં સબ્બત્થ નયો નેતબ્બો. છટ્ઠે તેભૂમકધમ્મા. અટ્ઠમે પન **તણ્હા**તિ તસ્મિં તસ્મિં દ્વારે જવનપ્પત્તાવ લબ્ભતિ. પઠમાદીનિ.

૯. ધાતુસુત્તવણ્ણના

૧૯૬. નવમે વિઞ્ઞાણધાતુવસેન નામં, સેસાહિ રૂપન્તિ નામરૂપં કથિતં. નવમં.

૧૦. ખન્ધસુત્તવણ્ણના

૧૯૭. દસમે રૂપક્ખન્ધો કામાવચરો, સેસા ચત્તારો સબ્બસઙ્ગાહિકપરિચ્છેદેન ચતુભૂમકા. ઇધ પન તેભૂમકાતિ ગહેતબ્બા. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧-૧૦. ચક્ખુસુત્તાદિવણ્ણના

૧૯૮-૧૯૯. દુતિયે દસ ઉત્તાનત્થાનેવ. પઠમાદીનિ.

૧૧. અનુસયસુત્તવણ્ણના

૨૦૦. એકાદસમે **ઇમસ્મિઞ્ચ સવિઞ્ઞાણકે કાયે**તિ અત્તનો સવિઞ્ઞાણકકાયં દસ્સેતિ, **બહિદ્ધા ચા**તિ પરસ્સ સવિઞ્ઞાણકં વા અવિઞ્ઞાણકં વા. પુરિમેન વા અત્તનો ચ પરસ્સ ચ વિઞ્ઞાણમેવ દસ્સેતિ, પચ્છિમેન બહિદ્ધા અનિન્દ્રિયબદ્ધરૂપં. **અહઙ્કારમમઙ્કારમાનાનુસયા**તિ અહંકારદિટ્ઠિ ચ મમંકારતણ્હા ચ માનાનુસયા ચ. **ન હોન્તી**તિ એતે કિલેસા કથં જાનન્તસ્સ એતેસુ વત્થૂસુ ન હોન્તીતિ પુચ્છતિ. **સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતી**તિ સહ વિપસ્સનાય મગ્ગપઞ્ઞાય સુટ્ઠુ પસ્સતિ. એકાદસમં.

૧૨. અપગતસુત્તવણ્ણના

૨૦૧. દ્વાદસમે **અહઙ્કારમમઙ્કારમાનાપગત**ન્તિ અહંકારતો ચ મમંકારતો ચ માનતો ચ અપગતં. **વિધા સમતિક્કન્ત**ન્તિ માનકોટ્ઠાસે સુટ્ઠુ અતિક્કન્તં. **સન્તં સુવિમુત્ત**ન્તિ કિલેસવૂપસમેન સન્તં, કિલેસેહેવ સુટ્ઠુ વિમુત્તં. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. દ્વાદસમં.

દુતિયો વગ્ગો.

દ્વીસુપિ અસેક્ખભૂમિ કથિતા. પઠમો પનેત્થ આયાચન્તસ્સ દેસિતો, દુતિયો અનાયાચન્તસ્સ. સકલેપિ પન રાહુલસંયુત્તે થેરસ્સ વિમુત્તિપરિપાચનીયધમ્માવ કથિતાતિ.

રાહુલસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. લક્ખણસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧. અટ્ઠિસુત્તવણ્ણના

૨૦૨. લક્ખણસંયુત્તે ય્વાયં **આયસ્મા ચ લક્ખણો**તિ લક્ખણત્થેરો વુત્તો, એસ જટિલસહસ્સબ્ભન્તરે એહિભિક્ખૂપસમ્પદાય ઉપસમ્પન્નો આદિત્તપરિયાયાવસાને અરહત્તં પત્તો એકો મહાસાવકોતિ વેદિતબ્બો. યસ્મા પનેસ લક્ખણસમ્પન્નેન સબ્બાકારપરિપૂરેન બ્રહ્મસમેન અત્તભાવેન સમન્નાગતો, તસ્મા ''લક્ખણો''તિ સઙ્ખં ગતો. મહામોગ્ગલ્લાનો પન પબ્બજિતદિવસતો સત્તમે દિવસે અરહત્તં પત્તો દુતિયો અગ્ગસાવકો.

સિતં પાત્વાકાસીતિ મન્દહસિતં પાતુઅકાસિ, પકાસયિ દસ્સેસીતિ વુત્તં હોતિ. કિં પન દિસ્વા થેરો સિતં પાત્વાકાસીતિ? ઉપરિ પાળિયં આગતં અટ્ઠિકસઙ્ખલિકં એકં પેતલોકે નિબ્બત્તં સત્તં દિસ્વા. તઞ્ચ ખો દિબ્બેન ચક્ખુના, ન પસાદચક્ખુના. પસાદચક્ખુસ્સ હિ એતે અત્તભાવા ન આપાથં આગચ્છન્તિ. એવરૂપં પન અત્તભાવં દિસ્વા કારુઞ્ઞે કત્તબ્બે કસ્મા સિતં પાત્વાકાસીતિ? અત્તનો ચ બુદ્ધઞાણસ્સ ચ સમ્પત્તિં સમનુસ્સરણતો. તઞ્હિ દિસ્વા થેરો ''અદિટ્ઠસચ્ચેન નામ પુગ્ગલેન પટિલભિતબ્બા એવરૂપા અત્તભાવા મુત્તો અહં, લાભા વત મે, સુલદ્ધં વત મે''તિ અત્તનો ચ સમ્પત્તિં અનુસ્સરિત્વા – ''અહો બુદ્ધસ્સ ભગવતો ઞાણસમ્પત્તિ, 'યો કમ્મવિપાકો, ભિક્ખવે, અચિન્તેય્યો ન ચિન્તેતબ્બો'તિ દેસેસિ, પચ્ચક્ખં વત કત્વા બુદ્ધા દેસેન્તિ, સુપ્પટિવિદ્ધા બુદ્ધાનં ધમ્મધાતૂ''તિ એવં બુદ્ધઞાણસમ્પત્તિઞ્ચ અનુસ્સરિત્વા સિતં પાત્વાકાસીતિ.

અથ લક્ખણત્થેરો કસ્મા ન અદ્દસ, કિમસ્સ દિબ્બચક્ખુ નત્થીતિ? નો નત્થિ, મહામોગ્ગલ્લાનો પન આવજ્જેન્તો અદ્દસ, ઇતરો પન અનાવજ્જનેન ન અદ્દસ. યસ્મા પન ખીણાસવા નામ ન અકારણા સિતં કરોન્તિ, તસ્મા તં લક્ખણત્થેરો પુચ્છિ **કો નુ ખો, આવુસો મોગ્ગલ્લાન, હેતુ, કો પચ્ચયો સિતસ્સ પાતુકમ્માયા**તિ? થેરો પન યસ્મા યેહિ અયં ઉપપત્તિ સામં અદિટ્ઠા, તે દુસ્સદ્ધાપયા હોન્તિ, તસ્મા ભગવન્તં સક્ખિં કત્વા બ્યાકાતુકામતાય **અકાલો ખો, આવુસો**તિઆદિમાહ. તતો ભગવતો સન્તિકે પુટ્ઠો **ઇધાહં, આવુસો**તિઆદિના નયેન બ્યાકાસિ.

તત્થ **અટ્ઠિકસઙ્ખલિક**ન્તિ સેતં નિમ્મંસલોહિતં અટ્ઠિસઙ્ઘાતં. **ગિજ્ઝાપિ કાકાપિ કુલલાપી**તિ એતેપિ યક્ખગિજ્ઝા ચેવ યક્ખકાકા ચ યક્ખકુલલા ચ પચ્ચેતબ્બા. પાકતિકાનં પન ગિજ્ઝાદીનં આપાથમ્પિ એતં રૂપં નાગચ્છતિ. **અનુપતિત્વા અનુપતિત્વા**તિ અનુબન્ધિત્વા અનુબન્ધિત્વા. **વિતુદેન્તી**તિ અસિધારૂપમેહિ તિખિણેહિ લોહતુણ્ડકેહિ વિજ્ઝિત્વા વિજ્ઝિત્વા ઇતો ચિતો ચ ચરન્તિ ગચ્છન્તિ. **સા સુદં અટ્ટસ્સરં કરોતી**તિ એત્થ **સુદ**ન્તિ નિપાતો, સા અટ્ઠિકસઙ્ખલિકા અટ્ટસ્સરં આતુરસ્સરં કરોતીતિ અત્થો. અકુસલવિપાકાનુભવનત્થં કિર યોજનપ્પમાણાપિ તાદિસા અત્તભાવા નિબ્બત્તન્તિ, પસાદુસ્સદા ચ હોન્તિ પક્કગણ્ડસદિસા. તસ્મા સા અટ્ઠિકસઙ્ખલિકા બલવવેદનાતુરા તાદિસં સદ્દમકાસીતિ.

એવઞ્ચ પન વત્વા પુન આયસ્મા મહામોગ્ગલ્લાનો ''વટ્ટગામિસત્તા નામ એવરૂપા અત્તભાવા ન મુચ્ચન્તી''તિ સત્તેસુ કારુઞ્ઞં પટિચ્ચ ઉપ્પન્નં ધમ્મસંવેગં દસ્સેન્તો **તસ્સ મય્હં, આવુસો, એતદહોસિ અચ્છરિયં વત**

ભોતિઆદિમાહ. તતો ભગવા થેરસ્સ આનુભાવં પકાસેન્તો **ચક્ખુભૂતા વત, ભિક્ખવે , સાવકા વિહરન્તી**તિઆદિમાહ. તત્થ ચક્ખુ ભૂતં જાતં ઉપ્પન્નં એતેસન્તિ **ચક્ખુભૂતા,** ભૂતચક્ખુકા ઉપ્પન્નચક્ખુકા ચક્ખું ઉપ્પાદેત્વા વિહરન્તીતિ અત્થો. દુતિયપદેપિ એસેવ નયો. **યત્ર હિ નામા**તિ એત્થ **યત્રા**તિ કારણવચનં. તત્રાયં અત્થયોજના – યસ્મા નામ સાવકોપિ એવરૂપં ઞસ્સતિ વા દક્ખતિ વા સક્ખિં વા કરિસ્સતિ, તસ્મા અવોચુમ્હ – ‘‘ચક્ખુભૂતા વત, ભિક્ખવે, સાવકા વિહરન્તિ, ઞાણભૂતા વત, ભિક્ખવે, સાવકા વિહરન્તી’’તિ. **પુબ્બેવ મે સો, ભિક્ખવે, સત્તો દિટ્ઠો**તિ બોધિમણ્ડે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણપટિવેધેન અપ્પમાણેસુ ચક્કવાળેસુ અપ્પમાણે સત્તનિકાયે ભવગતિયોનિઠિતિનિવાસે ચ પચ્ચક્ખં કરોન્તેન મયા પુબ્બેવ સો સત્તો દિટ્ઠોતિ વદતિ.

ગોઘાતકોતિ ગાવો વધિત્વા અટ્ઠિતો મંસં મોચેત્વા વિક્કિણિત્વા જીવિકં કપ્પનકસત્તો. **તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેના**તિ તસ્સ નાનાચેતનાહિ આયૂહિતસ્સ અપરાપરિયકમ્મસ્સ. તત્ર હિ યાય ચેતનાય નરકે પટિસન્ધિ જનિતા, તસ્સા વિપાકે પરિક્ખીણે અવસેસકમ્મં વા કમ્મનિમિત્તં વા આરમ્મણં કત્વા પુન પેતાદીસુ પટિસન્ધિ નિબ્બત્તતિ, તસ્મા સા પટિસન્ધિ કમ્મસભાગતાય આરમ્મણસભાગતાય વા ‘‘તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસો’’તિ વુચ્ચતિ. અયઞ્ચ સત્તો એવં ઉપ્પન્નો. તેનાહ – ‘‘તસ્સેવ કમ્મસ્સ વિપાકાવસેસેના’’તિ. તસ્સ કિર નરકા ચવનકાલે નિમ્મંસકતાનં ગુન્નં અટ્ઠિરાસિયેવ નિમિત્તં અહોસિ. સો પટિચ્છન્નમ્પિ તં કમ્મં વિઞ્ઞૂનં પાકટં વિય કરોન્તો અટ્ઠિસઙ્ખલિકપેતો જાતો. પઠમં.

૨. પેસિસુત્તવણ્ણના

૨૦૩. મંસપેસિવત્થુસ્મિં **ગોઘાતકો**તિ ગોમંસપેસિયો કત્વા સુક્ખાપેત્વા વલ્લૂરવિક્કયેન અનેકાનિ વસ્સાનિ જીવિકં કપ્પેસિ, તેનસ્સ નરકા ચવનકાલે મંસપેસિયેવ નિમિત્તં અહોસિ. સો મંસપેસિપેતો જાતો. દુતિયં.

૩. પિણ્ડસુત્તવણ્ણના

૨૦૪. મંસપિણ્ડવત્થુસ્મિં **સાકુણિકો**તિ સકુણે ગહેત્વા વિક્કિણનકાલે નિપ્પક્ખચમ્મે મંસપિણ્ડમત્તે કત્વા વિક્કિણન્તો જીવિકં કપ્પેસિ, તેનસ્સ નરકા ચવનકાલે મંસપિણ્ડોવ નિમિત્તં અહોસિ. સો મંસપિણ્ડપેતો જાતો. તતિયં.

૪. નિચ્છવિસુત્તવણ્ણના

૨૦૫. નિચ્છવિવત્થુસ્મિં તસ્સ ઓરબ્ભિકસ્સ એળકે વધિત્વા વધિત્વા નિચ્ચમ્મે કત્વા કપ્પિતજીવિકસ્સ પુરિમનયેનેવ નિચ્ચમ્મં એળકસરીરં નિમિત્તં અહોસિ. સો નિચ્છવિપેતો જાતો. ચતુત્થં.

૫. અસિલોમસુત્તવણ્ણના

૨૦૬. અસિલોમવત્થુસ્મિં સો સૂકરિકો દીઘરત્તં નિવાપપુટ્ઠે સૂકરે અસિના વધિત્વા વધિત્વા દીઘરત્તં જીવિકં કપ્પેસિ, તસ્સ ઉક્ખિત્તાસિકભાવોવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા અસિલોમપેતો જાતો. પઞ્ચમં.

૬. સત્તિસુત્તવણ્ણના

૨૦૭. સત્તિલોમવત્થુસ્મિં સો માગવિકો એકં મિગઞ્ચ સત્તિઞ્ચ ગહેત્વા વનં ગન્ત્વા તસ્સ મિગસ્સ સમીપં આગતાગતે મિગે સત્તિયા વિજ્ઝિત્વા મારેસિ, તસ્સ સત્તિયા વિજ્ઝનકભાવોયેવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા સત્તિલોમપેતો જાતો. છટ્ઠં.

૭. ઉસુલોમસુત્તવણ્ણના

૨૦૮. ઉસુલોમવત્થુસ્મિં **કારણિકો**તિ રાજાપરાધિકે અનેકાહિ કારણાહિ પીળેત્વા અવસાને કણ્ડેન વિજ્ઝિત્વા મારણકપુરિસો. સો કિર ''અમુકસ્મિં પદેસે વિદ્ધો મરતી''તિ ઞત્વાવ વિજ્ઝતિ. તસ્સેવં જીવિકં કપ્પેત્વા નરકે ઉપ્પન્નસ્સ તતો પક્કાવસેસેન ઇધૂપપત્તિકાલે ઉસુના વિજ્ઝનભાવોયેવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા ઉસુલોમપેતો જાતો. સત્તમં.

૮. સૂચિલોમસુત્તવણ્ણના

૨૦૯. સૂચિલોમવત્થુસ્મિં **સૂતો**તિ અસ્સદમકો. ગોદમકોતિપિ વદન્તિયેવ. તસ્સ પતોદસૂચિયા વિજ્ઝનભાવોયેવ નિમિત્તં અહોસિ. તસ્મા સૂચિલોમપેતો જાતો. અટ્ઠમં.

૯. દુતિયસૂચિલોમસુત્તવણ્ણના

૨૧૦. દુતિયે સૂચિલોમવત્થુસ્મિં **સૂચકો**તિ પેસુઞ્ઞકારકો. સો કિર મનુસ્સે અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ ભિન્દિ, રાજકુલે ચ ''ઇમસ્સ ઇમં નામ અત્થિ, ઇમિના ઇદં નામ કત''ન્તિ સૂચેત્વા સૂચેત્વા અનયબ્યસનં પાપેસિ. તસ્મા યથા તેન સૂચેત્વા મનુસ્સા ભિન્ના, તથા સૂચીહિ ભેદનદુક્ખં પચ્ચનુભોતું કમ્મમેવ નિમિત્તં કત્વા સૂચિલોમપેતો જાતો. નવમં.

૧૦. કુમ્ભણ્ડસુત્તવણ્ણના

૨૧૧. અણ્ડભારિવત્થુસ્મિં **ગામકૂટકો**તિ વિનિચ્છયામચ્ચો. તસ્સ કમ્મસભાગતાય કુમ્ભમત્તા મહાઘટપ્પમાણા અણ્ડા અહેસું. સો હિ યસ્મા રહો પટિચ્છન્ને ઠાને લઞ્જં ગહેત્વા કૂટવિનિચ્છયેન પાકટં દોસં કરોન્તો સામિકે અસ્સામિકે અકાસિ, તસ્માસ્સ રહસ્સં અઙ્ગં પાકટં નિબ્બત્તં. યસ્મા દણ્ડં પટ્ઠપેન્તો પરેસં અસય્હં ભારં આરોપેસિ, તસ્માસ્સ રહસ્સં અઙ્ગં અસય્હભારો હુત્વા નિબ્બત્તં. યસ્મા યસ્મિં ઠાને ઠિતેન સમેન ભવિતબ્બં, તસ્મિં ઠત્વા વિસમો અહોસિ, તસ્માસ્સ રહસ્સઙ્ગે વિસમા નિસજ્જાવ અહોસીતિ. દસમં.

પઠમો વગ્ગો.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧. સસીસકસુત્તવણ્ણના

૨૧૨. પારદારિકવત્થુસ્મિં સો સત્તો પરસ્સ રક્ખિતગોપિતં સસ્સામિકં ફસ્સં ફુસન્તો મીળ્હસુખેન કામસુખેન ચિત્તં રમયિત્વા કમ્મસભાગતાય ગૂથફસ્સં ફુસન્તો દુક્ખમનુભવિતું તત્થ નિબ્બત્તો. પઠમં.

૨. ગૂથખાદસુત્તવણ્ણના

૨૧૩. દુટ્ઠબ્રાહ્મણવત્થુ પાકટમેવ. દુતિયં.

૩. નિચ્છવિત્થિસુત્તવણ્ણના

૨૧૪. નિચ્છવિત્થિવત્થુસ્મિં યસ્મા માતુગામો નામ અત્તનો ફસ્સે અનિસ્સરો, સા ચ તં સામિકસ્સ સન્તકં ફસ્સં થેનેત્વા પરેસં અભિરતિં ઉપ્પાદેસિ, તસ્મા કમ્મસભાગતાય સુખસમ્ફસ્સા વટ્ટિત્વા દુક્ખસમ્ફસ્સં અનુભવિતું નિચ્છવિત્થી હુત્વા ઉપ્પન્ના. તતિયં.

૪. મઙ્ગુલિત્થિસુત્તવણ્ણના

૨૧૫. મઙ્ગુલિત્થિવત્થુસ્મિં **મઙ્ગુલિન્તિ** વિરૂપં દુદ્દસિકં બીભચ્છં. સા કિર યક્ખદાસિકમ્મં કરોન્તી ''ઇમિના ચ ઇમિના ચ એવં બલિકમ્મે કતે અયં નામ તુમ્હાકં વડ્ઢિ ભવિસ્સતી''તિ મહાજનસ્સ ગન્ધપુપ્ફાદીનિ વઞ્ચનાય ગહેત્વા મહાજનં દુદ્દિટ્ઠિં મિચ્છાદિટ્ઠિં ગણ્હાપેસિ, તસ્મા તાય કમ્મસભાગતાય ગન્ધપુપ્ફાદીનં થેનિતત્તા દુગ્ગન્ધા, દુદ્દસ્સનસ્સ ગાહિતત્તા દુદ્દસિકા વિરૂપા બીભચ્છા હુત્વા નિબ્બત્તા. ચતુત્થં.

૫. ઓકિલિનીસુત્તવણ્ણના

૨૧૬. ઓકિલિનીવત્થુસ્મિં **ઉપ્પક્કં ઓકિલિનિં ઓકિરિનિન્તિ** સા કિર અઙ્ગારચિતકે નિપન્ના વિપ્ફન્દમાના વિપરિવત્તમાના પચ્ચતિ, તસ્મા ઉપ્પક્કા ચેવ હોતિ ઉણ્હેન અગ્ગિના પક્કસરીરા, ઓકિલિની ચ કિલિન્નસરીરા, બિન્દૂનિસ્સા સરીરતો પગ્ઘરન્તિ, ઓકિરિની ચ અઙ્ગારસમ્પરિકિણ્ણા. તસ્સા હિ હેટ્ઠતોપિ કિંસુકપુપ્ફવણ્ણા અઙ્ગારા, ઉભયપસ્સેસુપિ, આકાસતોપિસ્સા ઉપરિ પતન્તિ. તેન વુત્તં – ''ઉપ્પક્કં ઓકિલિનિં ઓકિરિનિ''ન્તિ. **સા ઇસ્સાપકતા સપત્તિં અઙ્ગારકટાહેન ઓકિરી**તિ તસ્સ કિર રઞ્ઞો એકા નાટકિની અઙ્ગારકટાહં સમીપે ઠપેત્વા ગત્તતો ઉદકં પુચ્છતિ, પાણિના ચ સેદં કરોતિ. રાજાપિ તાય સદ્ધિં કથઞ્ચ કરોતિ, પરિતુટ્ઠાકારઞ્ચ દસ્સેતિ. અગ્ગમહેસી તં અસહમાના ઇસ્સાપકતા હુત્વા અચિરપક્કન્તસ્સ રઞ્ઞો તં અઙ્ગારકટાહં ગહેત્વા તસ્સા ઉપરિ અઙ્ગારે ઓકિરિ. સા તં કમ્મં કત્વા તાદિસંયેવ વિપાકં પચ્ચનુભવિતું પેતલોકે નિબ્બત્તા. પઞ્ચમં.

૬. અસીસકસુત્તવણ્ણના

૨૧૭. ચોરઘાતવત્થુસ્મિં સો રઞ્ઞો આણાય દીઘરત્તં ચોરાનં સીસાનિ છિન્દિત્વા પેતલોકે નિબ્બત્તન્તો અસીસકં કબન્ધં હુત્વા નિબ્બત્તિ. છટ્ઠં.

૭-૧૧. પાપભિક્ખુસુત્તાદિવણ્ણના

૨૧૮-૨૨૨. ભિક્ખુવત્થુસ્મિં **પાપભિક્ખૂ**તિ લામકભિક્ખુ. સો કિર લોકસ્સ સદ્ધાદેય્યે ચત્તારો પચ્ચયે પરિભુઞ્જિત્વા કાયવચીદ્વારેહિ અસંયતો ભિન્નાજીવો ચિત્તકેળિં કીળન્તો વિચરિ. તતો એકં બુદ્ધન્તરં નિરયે પચ્ચિત્વા પેતલોકે નિબ્બત્તન્તો ભિક્ખુસદિસેનેવ અત્તભાવેન નિબ્બત્તિ. ભિક્ખુનીસિક્ખમાનાસામણેરસામણેરીવત્થૂસુપિ અયમેવ વિનિચ્છયો. સત્તમાદીનિ.

લક્ખણસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. ઓપમ્મસંયુત્તં

૧. કૂટસુત્તવણ્ણના

૨૨૩. ઓપમ્મસંયુત્તસ્સ પઠમે કૂટં ગચ્છન્તીતિ **કૂટઙ્ગમા**. કૂટં સમોસરન્તીતિ **કૂટસમોસરણા**. **કૂટસમુગ્ઘાતા**તિ કૂટસ્સ સમુગ્ઘાતેન. **અવિજ્જાસમુગ્ઘાતા**તિ અરહત્તમગ્ગેન અવિજ્જાય સમુગ્ઘાતેન. **અપ્પમત્તા**તિ સતિયા અવિપ્પવાસે ઠિતા હુત્વા. પઠમં.

૨. નખસિખસુત્તવણ્ણના

૨૨૪. દુતિયે **મનુસ્સેસુ પચ્ચાજાયન્તી**તિ યે મનુસ્સલોકતો ચુતા મનુસ્સેસુ જાયન્તિ, તે એવં અપ્પકાતિ અધિપ્પાયો. **અઞ્ઞત્ર મનુસ્સેહી**તિ યે પન મનુસ્સલોકતો ચુતા ઠપેત્વા મનુસ્સલોકં ચતૂસુ અપાયેસુ પચ્ચાજાયન્તિ, તે મહાપથવિયં પંસુ વિય બહુતરા. ઇમસ્મિઞ્ચ સુત્તે દેવાપિ મનુસ્સેહેવ સઙ્ગહિતા. તસ્મા યથા મનુસ્સેસુ જાયન્તા અપ્પકા, એવં દેવેસુપીતિ વેદિતબ્બા. દુતિયં.

૩. કુલસુત્તવણ્ણના

૨૨૫. તતિયે **સુપ્પધંસિયાની**તિ સુવિહેઠિયાનિ. **કુમ્ભત્થેનકેહી**તિ યે પરઘરં પવિસિત્વા દીપાલોકેન ઓલોકેત્વા પરભણ્ડં હરિતુકામા ઘટે દીપં કત્વા પવિસન્તિ, તે કુમ્ભત્થેનકા નામ, તેહિ કુમ્ભત્થેનકેહિ. **સુપ્પધંસિયો હોતિ અમનુસ્સેહી**તિ મેત્તાભાવનારહિતં પંસુપિસાચકા વિધંસયન્તિ, પગેવ ઉળારા અમનુસ્સા. **ભાવિતા**તિ વડ્ઢિતા. **બહુલીકતા**તિ પુનપ્પુનં કતા. **યાનીકતા**તિ યુત્તયાનં વિય કતા. **વત્થુકતા**તિ પતિટ્ઠાનટ્ઠેન વત્થુ વિય કતા. **અનુટ્ઠિતા**તિ અધિટ્ઠિતા . **પરિચિતા**તિ સમન્તતો ચિતા સુવડ્ઢિતા. **સુસમારદ્ધા**તિ ચિત્તેન સુટ્ઠુ સમારદ્ધા. તતિયં.

૪. ઓક્ખાસુત્તવણ્ણના

૨૨૬. ચતુત્થે **ઓક્ખાસત**ન્તિ મહામુખઉક્ખલીનં સતં. **દાનં દદેય્યા**તિ પણીતભોજનભરિતાનં મહાઉક્ખલીનં સતં દાનં દદેય્ય. ''ઉક્કાસત''ન્તિપિ પાઠો , તસ્સ દણ્ડદીપિકાસતન્તિ અત્થો. એકાય પન દીપિકાય યત્તકે ઠાને આલોકો હોતિ, તતો સતગુણં ઠાનં સત્તહિ રતનેહિ પૂરેત્વા દાનં દદેય્યાતિ અત્થો. **ગદ્દુહનમત્ત**ન્તિ ગોદુહનમત્તં, ગાવિયા એકવારં અગ્ગથનાકડ્ઢનમત્તન્તિ અત્થો. ગન્ધઊહનમત્તં વા, દ્વીહિ અઙ્ગુલીહિ ગન્ધપિણ્ડં ગહેત્વા એકવારં ઘાયનમત્તન્તિ અત્થો. એત્તકમ્પિ હિ કાલં યો પન ગબ્ભપરિવેણવિહારૂપચાર પરિચ્છેદેન વા ચક્કવાળપરિચ્છેદેન વા અપરિમાણાસુ લોકધાતૂસુ વા સબ્બસત્તેસુ હિતફરણં મેત્તચિત્તં ભાવેતું સક્કોતિ, ઇદં તતો એકદિવસં તિક્ખત્તું દિન્નદાનતો મહપ્ફલતરં. ચતુત્થં.

૫. સત્તિસુત્તવણ્ણના

૨૨૭. પઞ્ચમે **પટિલેણિસ્સામી**તિઆદીસુ અગ્ગે પહરિત્વા કપ્પાસવટ્ટિં વિય નામેન્તો નિય્યાસવટ્ટિં વિય ચ એકતો કત્વા અલ્લિયાપેન્તો **પટિલેણેતિ** નામ. મજ્ઝે પહરિત્વા નામેત્વા ધારાય વા પહરિત્વા દ્વેપિ ધારા એકતો

અલ્લિયાપેન્તો **પટિકોટ્ટેતિ** નામ. કપ્પાસવટ્ટનકરણીયં વિય પવત્તેન્તો ચિરકાલં સંવેલ્લિતકિલઞ્જં પસારેત્વા પુન સંવેલ્લેન્તો વિય ચ **પટિવટ્ટેતિ** નામ. પઞ્ચમં.

૬. ધનુગ્ગહસુત્તવણ્ણના

૨૨૮. છટ્ઠે **દળ્હધમ્મા ધનુગ્ગહા**તિ દળ્હધનુનો ઇસ્સાસા. દળ્હધનુ નામ દ્વિસહસ્સથામં વુચ્ચતિ, દ્વિસહસ્સથામં નામ યસ્સ આરોપિતસ્સ જિયાબદ્ધો લોહસીસાદીનં ભારો દણ્ડે ગહેત્વા યાવ કણ્ડપ્પમાણા ઉક્ખિત્તસ્સ પથવિતો મુચ્ચતિ. **સુસિક્ખિતા**તિ દસદ્વાદસવસ્સાનિ આચરિયકુલે ઉગ્ગહિતસિપ્પા. **કતહત્થા**તિ યો સિપ્પમેવ ઉગ્ગણ્હાતિ, સો કતહત્થો ન હોતિ, ઇમે પન કતહત્થા ચિણ્ણવસીભાવા. **કતૂપાસના**તિ રાજકુલાદીસુ દસ્સિતસિપ્પા.

તસ્સ પુરિસસ્સ જવોતિ એવરૂપો અઞ્ઞો પુરિસો નામ ન ભૂતપુબ્બો, બોધિસત્તસ્સેવ પન જવનહંસકાલો નામ આસિ. તદા બોધિસત્તો ચત્તારિ કણ્ડાનિ આહરિ. તદા કિરસ્સ કનિટ્ઠભાતરો ''મયં, ભાતિક, સૂરિયેન સદ્ધિં જવિસ્સામા''તિ આરોચેસું. બોધિસત્તો આહ – ''સૂરિયો સીઘજવો, ન સક્ખિસ્સથ તુમ્હે તેન સદ્ધિં જવિતુ''ન્તિ. તે દુતિયં તતિયમ્પિ તથેવ વત્વા એકદિવસં ''ગચ્છામા''તિ યુગન્ધરપબ્બતં આરુહિત્વા નિસીદિંસુ. બોધિસત્તો ''કહં મે ભાતરો''તિ? પુચ્છિત્વા, ''સૂરિયેન સદ્ધિં જવિતું ગતા''તિ વુત્તે, ''વિનસ્સિસ્સન્તિ તપસ્સિનો''તિ તે અનુકમ્પમાનો સયમ્પિ ગન્ત્વા તેસં સન્તિકે નિસીદિ. અથ સૂરિયે ઉગ્ગચ્છન્તે દ્વેપિ ભાતરો સૂરિયેન સદ્ધિંયેવ આકાસં પક્ખન્તા, બોધિસત્તોપિ તેહિ સદ્ધિંયેવ પક્ખન્તો. તેસુ એકસ્સ અપત્તેયેવ અન્તરભત્તસમયે પક્ખન્તરેસુ અગ્ગિ ઉટ્ઠહિ, સો ભાતરં પક્કોસિત્વા ''ન સક્કોમી''તિ આહ. તમેનં બોધિસત્તો ''મા ભાયી''તિ સમસ્સાસેત્વા પક્ખપઞ્જરેન પલિવેઠેત્વા દરથં વિનોદેત્વા ''ગચ્છા''તિ પેસેસિ.

દુતિયો યાવ અન્તરભત્તા જવિત્વા પક્ખન્તરેસુ અગ્ગિમ્હિ ઉટ્ઠહિતે તથેવાહ. તમ્પિ સો તથેવ કત્વા ''ગચ્છા''તિ પેસેસિ. સયં પન યાવ મજ્ઝન્હિકા જવિત્વા, ''એતે બાલાતિ મયાપિ બાલેન ન ભવિતબ્બ''ન્તિ નિવત્તિત્વા – ''અદિટ્ઠસહાયકં બારાણસિરાજં પસ્સિસ્સામી''તિ બારાણસિં અગમાસિ. તસ્મિં નગરમત્થકે પરિબ્ભમન્તે દ્વાદસયોજનં નગરં પત્તકટાહેન ઓત્થટપત્તો વિય અહોસિ. અથ પરિબ્ભમન્તસ્સ પરિબ્ભમન્તસ્સ તત્થ તત્થ છિદ્દાનિ પઞ્ઞાયિંસુ. સયમ્પિ અનેકહંસસહસ્સસદિસો પઞ્ઞાયિ. સો વેગં પટિસંહરિત્વા રાજગેહાભિમુખો અહોસિ. રાજા ઓલોકેત્વા – ''આગતો કિર મે પિયસહાયો જવનહંસો''તિ વાતપાનં વિવરિત્વા રતનપીઠં પઞ્ઞાપેત્વા ઓલોકેન્તો અટ્ઠાસિ. બોધિસત્તો રતનપીઠે નિસીદિ.

અથસ્સ રાજા સહસ્સપાકેન તેલેન પક્ખન્તરાનિ મક્ખેત્વા, મધુલાજે ચેવ મધુરપાનકઞ્ચ અદાસિ. તતો નં કતપરિભોગં ''સમ્મ, કહં અગમાસી''તિ? પુચ્છિ. સો તં પવત્તિં આરોચેત્વા ''અથાહં, મહારાજ, યાવ મજ્ઝન્હિકા જવિત્વા – 'નત્થિ જવિતેન અત્થો'તિ નિવત્તો''તિ આચિક્ખિ. અથ રાજા આહ – ''અહં, સામિ, તુમ્હાકં સૂરિયેન સદ્ધિં જવનવેગં પસ્સિતુકામો''તિ . દુક્કરં, મહારાજ, ન સક્કા તયા પસ્સિતુન્તિ. તેન હિ, સામિ, સરિક્ખકમત્તમ્પિ દસ્સેહીતિ. આમ, મહારાજ, ધનુગ્ગહે સન્નિપાતેહીતિ. રાજા સન્નિપાતેસિ. હંસો તતો ચત્તારો ગહેત્વા નગરમજ્ઝે તોરણં કારેત્વા અત્તનો ગીવાય ઘણ્ડં પિળન્ધાપેત્વા તોરણસ્સ ઉપરિ નિસીદિત્વા – ''ચત્તારો જના તોરણં નિસ્સાય ચતુદિસાભિમુખા એકેકં કણ્ડં ખિપન્તૂ''તિ વત્વા, સયં પઠમકણ્ડેનેવ સદ્ધિં ઉપ્પતિત્વા, તં કણ્ડં અગ્ગહેત્વાવ, દક્ખિણાભિમુખં ગતકણ્ડં ધનુતો રતનમત્તાપગતં ગણ્હિ. દુતિયં દ્વિરતનમત્તાપગતં, તતિયં તિરતનમત્તાપગતં, ચતુત્થં ભૂમિં અપ્પત્તમેવ ગણ્હિ. અથ નં ચત્તારિ કણ્ડાનિ ગહેત્વા તોરણે નિસિન્નકાલેયેવ

અદ્દસંસુ. સો રાજાનં આહ – ‘‘પસ્સ, મહારાજ, એવંસીઘો અમ્હાકં જવો’’તિ. એવં બોધિસત્તેનેવ જવનહંસકાલે તાનિ કણ્ડાનિ આહરિતાનીતિ વેદિતબ્બાનિ.

પુરતો ધાવન્તીતિ અગ્ગતો જવન્તિ. ન પનેતા સબ્બકાલં પુરતોવ હોન્તિ, કદાચિ પુરતો, કદાચિ પચ્છતો હોન્તિ. આકાસટ્ઠકવિમાનેસુ હિ ઉય્યાનાનિપિ હોન્તિ પોક્ખરણિયોપિ, તા તત્થ નહાયન્તિ, ઉદકકીળં કીળમાના પચ્છતોપિ હોન્તિ, વેગેન પન ગન્ત્વા પુન પુરતોવ ધાવન્તિ. **આયુસઙ્ખારા**તિ રૂપજીવિતિન્દ્રિયં સન્ધાય વુત્તં. તઞ્હિ તતો સીઘતરં ખીયતિ. અરૂપધમ્માનં પન ભેદો ન સક્કા પઞ્ઞાપેતું. છટ્ઠં.

૭. આણિસુત્તવણ્ણના

૨૨૯. સત્તમે **દસારહાન**ન્તિ એવંનામકાનં ખત્તિયાનં. તે કિર સતતો દસભાગં ગણ્હિંસુ, તસ્મા ‘‘દસારહા’’તિ પઞ્ઞાયિંસુ. **આનકો**તિ એવંલદ્ધનામો મુદિઙ્ગો. હિમવન્તે કિર મહાકુળીરદહો અહોસિ. તત્થ મહન્તો કુળીરો ઓતિણ્ણોતિણ્ણં હત્થિં ખાદતિ. અથ હત્થી ઉપદ્દુતા એકં કરેણું સક્કરિંસુ ‘‘ઇમિસ્સા પુત્તં નિસ્સાય અમ્હાકં સોત્થિ ભવિસ્સતી’’તિ. સાપિ મહેસક્ખં પુત્તં વિજાયિ. તે તમ્પિ સક્કરિંસુ. સો વુદ્ધિપ્પત્તો માતરં પુચ્છિ, ‘‘કસ્મા મં એતે સક્કરોન્તી’’તિ? સા તં પવત્તિમાચિક્ખિ. સો ‘‘કિં મય્હં કુળીરો પહોતિ? એથ ગચ્છામા’’તિ મહાહત્થિપરિવારો તત્થ ગન્ત્વા પઠમમેવ ઓતરિ. કુળીરો ઉદકસદ્દેનેવ આગન્ત્વા તં અગ્ગહેસિ. મહન્તો કુળીરસ્સ અળો, સો તં ઇતો વા એત્તો વા ચાલેતું અસક્કોન્તો મુખે સોણ્ડં પક્ખિપિત્વા વિરવિ. હત્થિનો ‘‘યંનિસ્સાય મયં ‘સોત્થિ ભવિસ્સતી’તિ અમઞ્ઞિમ્હા, સો પઠમતરં ગહિતો’’તિ તતો તતો પલાયિંસુ.

અથસ્સ માતા અવિદૂરે ઠત્વા ‘‘મયં થલનાગા, તુમ્હે ઉદકનાગા નામ, નાગેહિ નાગો ન વિહેઠેતબ્બો’’તિ કુળીરં પિયવચનેન વત્વા ઇમં ગાથમાહ –

> ‘‘યે કુળીરા સમુદ્દસ્મિં, ગઙ્ગાય યમુનાય ચ;
> તેસં ત્વં વારિજો સેટ્ઠો, મુઞ્ચ રોદન્તિયા પજ’’ન્તિ.

માતુગામસદ્દો નામ પુરિસે ખોભેત્વા તિટ્ઠતિ, તસ્મા સો ગહણં સિથિલમકાસિ. હત્થિપોતો વેગેન ઉભો પાદે ઉક્ખિપિત્વા તં પિટ્ઠિયં અક્કમિ. સહ અક્કમના પિટ્ઠિ મત્તિકભાજનં વિય ભિજ્જિ. અથ નં દન્તેહિ વિજ્ઝિત્વા ઉક્ખિપિત્વા થલે છડ્ડેત્વા તુટ્ઠરવં રવિ. અથ નં હત્થી ઇતો ચિતો ચ આગન્ત્વા મદ્દિંસુ. તસ્સ એકો અળો પટિક્કમિત્વા પતિ, તં સક્કો દેવરાજા ગહેત્વા ગતો.

ઇતરો પન અળો વાતાતપેન સુક્ખિત્વા પક્કલાખારસવણ્ણો અહોસિ, સો દેવે વુટ્ઠે ઉદકોઘેન વુય્હન્તો દસભાતિકાનં રાજૂનં ઉપરિસોતે જાલં પસારાપેત્વા ગઙ્ગાય કીળન્તાનં આગન્ત્વા જાલે લગ્ગિ. તે કીળાપરિયોસાને જાલમ્હિ ઉક્ખિપિયમાને તં દિસ્વા પુચ્છિંસુ ‘‘કિં એત’’ન્તિ? ‘‘કુળીરઅળો સામી’’તિ. ‘‘ન સક્કા એસ આભરણત્થાય ઉપનેતું, પરિયોનન્ધાપેત્વા ભેરિં કરિસ્સામા’’તિ? પરિયોનન્ધાપેત્વા પહરિંસુ. સદ્દો દ્વાદસયોજનં નગરં અવત્થરિ. તતો આહંસુ – ‘‘ન સક્કા ઇદં દિવસે દિવસે વાદેતું, છણદિવસત્થાય મઙ્ગલભેરી હોતૂ’’તિ મઙ્ગલભેરિં અકંસુ. તસ્મિં વાદિતે મહાજનો અન્હાયિત્વા અપિળન્ધિત્વા હત્થિયાનાદીનિ આરુય્હ સીઘં સન્નિપતન્તિ. ઇતિ મહાજનં પક્કોસિત્વા વિય આનેતીતિ **આનકો** ત્વેવસ્સ નામં અહોસિ.

અઞ્ઞં આણિં ઓદહિંસૂતિ અઞ્ઞં સુવણ્ણરજતાદિમયં આણિં ઘટયિંસુ. **આણિસઙ્ઘાટોવ અવસિસ્સી**તિ સુવણ્ણાદિમયાનં આણીનં સઙ્ઘાટમત્તમેવ અવસેસં અહોસિ. અથસ્સ દ્વાદસયોજનપ્પમાણો સદ્દો અન્તોસાલાયમ્પિ દુક્ખેન સુય્યિત્થ.

ગમ્ભીરાતિ પાળિવસેન ગમ્ભીરા સલ્લસુત્તસદિસા. **ગમ્ભીરત્થા**તિ અત્થવસેન ગમ્ભીરા મહાવેદલ્લસુત્તસદિસા (મ॰ નિ॰ ૧.૪૪૯ આદયો). **લોકુત્તરા**તિ લોકુત્તરઅત્થદીપકા. **સુઞ્ઞતપ્પટિસંયુત્તા**તિ સત્તસુઞ્ઞતધમ્મમત્તમેવ પકાસકા સંખિત્તસંયુત્તસદિસા. **ઉગ્ગહેતબ્બં પરિયાપુણિતબ્બન્તિ** ઉગ્ગહેતબ્બે ચ પરિયાપુણિતબ્બે ચ. **કવિકતા**તિ કવીહિ કતા. ઇતરં તસ્સેવ વેવચનં. **ચિત્તક્ખરા**તિ વિચિત્રઅક્ખરા. ઇતરં તસ્સેવ વેવચનં. **બાહિરકા**તિ સાસનતો બહિભૂતા. **સાવકભાસિતા**તિ તેસં તેસં સાવકેહિ ભાસિતા. **સુસ્સૂસિસ્સન્તી**તિ અક્ખરચિત્તતાય ચેવ સવનસમ્પત્તિયા ચ અત્તમના હુત્વા સામણેરદહરભિક્ખુમાતુગામમહાગહપતિકાદયો ''એસ ધમ્મકથિકો''તિ સન્નિપતિત્વા સોતુકામા ભવિસ્સન્તિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા તથાગતભાસિતા સુત્તન્તા અનુગ્ગય્હમાના અન્તરધાયન્તિ, તસ્મા. સત્તમં.

૮. કલિઙ્ગરસુત્તવણ્ણના

૨૩૦. અટ્ઠમે **કલિઙ્ગરૂપધાના**તિ કલિઙ્ગરઘટિકં સીસૂપધાનઞ્ચેવ પાદૂપધાનઞ્ચ કત્વા. **અપ્પમત્તા**તિ સિપ્પુગ્ગહણે અપ્પમત્તા. **આતાપિનો**તિ ઉટ્ઠાનવીરિયાતાપેન યુત્તા. **ઉપાસનસ્મિન્તિ** સિપ્પાનં અભિયોગે આચરિયાનઞ્ચ પયિરુપાસને. તે કિર તદા પાતોવ ઉટ્ઠાય સિપ્પસાલં ગચ્છન્તિ, તત્થ સિપ્પં ઉગ્ગહેત્વા સજ્ઝાયાદીહિ અભિયોગં કત્વા મુખં ધોવિત્વા યાગુપાનાય ગચ્છન્તિ. યાગું પિવિત્વા પુન સિપ્પસાલં ગન્ત્વા સિપ્પં ગણ્હિત્વા સજ્ઝાયં કરોન્તા પાતરાસાય ગચ્છન્તિ. કતપાતરાસા સમાના ''મા પમાદેન ચિરં નિદ્દોક્કમનં અહોસી''તિ ખદિરઘટિકાસુ સીસે ચ પાદે ચ ઉપદહિત્વા થોકં નિપજ્જિત્વા પુન સિપ્પસાલં ગન્ત્વા સિપ્પં ગહેત્વા સજ્ઝાયન્તિ. સાયં સજ્ઝાયં કરોન્તા ચ ગેહં ગન્ત્વા ભુત્તસાયમાસા પઠમયામં સજ્ઝાયં કત્વા સયનકાલે તથેવ કલિઙ્ગરં ઉપધાનં કત્વા સયન્તિ. એવં તે અક્ખણવેધિનો વાલવેધિનો ચ અહેસું. ઇદં સન્ધાયેતં વુત્તં.

ઓતારન્તિ વિવરં. **આરમ્મણન્તિ** પચ્ચયં. **પધાનસ્મિન્તિ** પધાનભૂમિયં વીરિયં કુરુમાના. પઠમબોધિયં કિર ભિક્ખૂ ભત્તકિચ્ચં કત્વાવ કમ્મટ્ઠાનં મનસિ કરોન્તિ. તેસં મનસિકરોન્તાનંયેવ સૂરિયો અત્થં ગચ્છતિ. તે ન્હાયિત્વા પુન ચઙ્કમં ઓતરિત્વા પઠમયામં ચઙ્કમન્તિ. તતો ''મા ચિરં નિદ્દાયિમ્હા''તિ સરીરદરથવિનોદનત્થં નિપજ્જન્તા કટ્ઠખણ્ડં ઉપદહિત્વા નિપજ્જન્તિ, તે પુન પચ્છિમયામે વુટ્ઠાય ચઙ્કમં ઓતરન્તિ. તે સન્ધાય ઇદં વુત્તં. અયમ્પિ દીપો તિણ્ણં રાજૂનં કાલે એકઘણ્ડિનિગ્ઘોસો એકપધાનભૂમિ અહોસિ. નાનામુખે પહટઘણ્ડિ પિલિચ્છિકોળિયં ઓસરતિ, કલ્યાણિયં પહટઘણ્ડિ નાગદીપે ઓસરતિ . ''અયં ભિક્ખુ પુથુજ્જનો, અયં પુથુજ્જનો''તિ અઙ્ગુલિં પસારેત્વા દસ્સેતબ્બો અહોસિ. એકદિવસં સબ્બે અરહન્તોવ અહેસું. **તસ્મા**તિ યસ્મા કલિઙ્ગરૂપધાનાનં મારો આરમ્મણં ન લભતિ, તસ્મા. અટ્ઠમં.

૯. નાગસુત્તવણ્ણના

૨૩૧. નવમે **અતિવેલન્તિ** અતિક્કન્તવેલં કાલં અતિક્કન્તપ્પમાણં કાલં. **કિમઙ્ગં પનાહન્તિ** અહં પન કિંકારણા ન ઉપસઙ્કમિસ્સામિ? **ભિસમુળાલન્તિ** ભિસઞ્ચેવ મુળાલઞ્ચ. **અબ્બુહેત્વા**તિ ઉદ્ધરિત્વા. **ભિઙ્કચ્છાપા**તિ હત્થિપોતકા. તે કિર અભિણ્હં ભિઙ્કારસદ્દં કરોન્તિ, તસ્મા ભિઙ્કચ્છાપાતિ વુચ્ચન્તિ. **પસન્નાકારં કરોન્તી**તિ પસન્નેહિ કત્તબ્બાકારં કરોન્તિ, ચત્તારો પચ્ચયે દેન્તિ. **ધમ્મં ભાસન્તી**તિ એકં દ્વે જાતકાનિ વા સુત્તન્તે વા ઉગ્ગણ્હિત્વા

અસમ્ભિન્નેન સરેન ધમ્મં દેસેન્તિ. **પસન્નાકારં કરોન્તી**તિ તેસં તાય દેસનાય પસન્ના ગિહી પચ્ચયે દેન્તિ. **નેવ વણ્ણાય હોતિ ન બલાયા**તિ નેવ ગુણવણ્ણાય, ન ઞાણબલાય હોતિ, ગુણવણ્ણે પન પરિહાયન્તે સરીરવણ્ણોપિ સરીરબલમ્પિ પરિહાયતિ, તસ્મા સરીરસ્સ નેવ વણ્ણાય ન બલાય હોતિ. નવમં.

૧૦. બિળારસુત્તવણ્ણના

૨૩૨. દસમે **સન્ધિસમલસંકટીરે**તિ એત્થ **સન્ધી**તિ ભિન્નઘરાનં સન્ધિ, **સમલો**તિ ગામતો ગૂથનિક્ખમનમગ્ગો, **સંકટીર**ન્તિ સઙ્કારટ્ઠાનં. **મુદુમૂસિ**ન્તિ મુદુકં મૂસિકં. **વુટ્ઠાનં પઞ્ઞાયતી**તિ દેસના પઞ્ઞાયતિ. દસમં.

૧૧. સિઙ્ગાલસુત્તવણ્ણના

૨૩૩. એકાદસમે **યેન યેન ઇચ્છતી**તિ સો જરસિઙ્ગાલો ઇચ્છિતિચ્છિતટ્ઠાને ઇરિયાપથકપ્પનેન સીતવાતૂપવાયનેન ચ અન્તરન્તરા ચિત્તસ્સાદમ્પિ લભતીતિ દસ્સેતિ. **સક્યપુત્તિયપટિઞ્ઞો**તિ ઇદં દેવદત્તં સન્ધાય વુત્તં. સો હિ એત્તકમ્પિ ચિત્તસ્સાદં અનાગતે અત્તભાવે ન લભિસ્સતીતિ. એકાદસમં.

૧૨. દુતિયસિઙ્ગાલસુત્તવણ્ણના

૨૩૪. દ્વાદસમે **કતઞ્ઞુતા**તિ કતજાનનં. **કતવેદિતા**તિ કતવિસેસજાનનં. તત્રિદં જરસિઙ્ગાલસ્સ કતઞ્ઞુતાય વત્થુ – સત્ત કિર ભાતરો ખેત્તં કસન્તિ. તેસં સબ્બકનિટ્ઠો ખેત્તપરિયન્તે ઠત્વા ગાવો રક્ખતિ. અથેકં જરસિઙ્ગાલં અજગરો ગણ્હિ, સો તં દિસ્વા યટ્ઠિયા પોથેત્વા વિસ્સજ્જાપેસિ. અજગરો સિઙ્ગાલં વિસ્સજ્જેત્વા તમેવ ગણ્હિ. સિઙ્ગાલો ચિન્તેસિ – ‘‘મય્હં ઇમિના જીવિતં દિન્નં, અહમ્પિ ઇમસ્સ દસ્સામી’’તિ યાગુઘટસ્સ ઉપરિ ઠપિતં વાસિં મુખેન ડંસિત્વા તસ્સ સન્તિકં અગમાસિ. ઇતરે ભાતરો દિસ્વા, ‘‘સિઙ્ગાલો વાસિં હરતી’’તિ અનુબન્ધિંસુ. સો તેહિ દિટ્ઠભાવં ઞત્વા વાસિં તસ્સ સન્તિકે છડ્ડેત્વા પલાયિ. ઇતરે આગન્ત્વા કનિટ્ઠં અજગરેન ગહિતં દિસ્વા વાસિયા અજગરં છિન્દિત્વા તં ગહેત્વા અગમંસુ. એવં જરસિઙ્ગાલે સિયા યા કાચિ કતઞ્ઞુતા કતવેદિતા. **સક્યપુત્તિયપટિઞ્ઞે**તિ ઇદમ્પિ દેવદત્તસ્સ આચારમેવ સન્ધાય વુત્તન્તિ. દ્વાદસમં.

ઓપમ્મસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. ભિક્ખુસંયુત્તં

૧. કોલિતસુત્તવણ્ણના

૨૩૫. ભિક્ખુસંયુત્તસ્સ પઠમે, **આવુસો**તિ સાવકાનં આલાપો. બુદ્ધા હિ ભગવન્તો સાવકે આલપન્તા, ''ભિક્ખવે''તિ આલપન્તિ, સાવકા પન ''બુદ્ધેહિ સદિસા મા હોમા''તિ, ''આવુસો''તિ પઠમં વત્વા પચ્છા, ''ભિક્ખવે''તિ ભણન્તિ. બુદ્ધેહિ ચ આલપિતે ભિક્ખુસઙ્ઘો, ''ભન્તે''તિ પટિવચનં દેતિ સાવકેહિ, ''આવુસો''તિ. **અયં વુચ્ચતી**તિ યસ્મા દુતિયજ્ઝાને વિતક્કવિચારા નિરુજ્ઝન્તિ, યેસં નિરોધા સદ્દાયતનં અપ્પવત્તિં ગચ્છતિ, તસ્મા યદેતં દુતિયં ઝાનં નામ, અયં વુચ્ચતિ ''અરિયાનં તુણ્હીભાવો''તિ. અયમેત્થ યોજના. ''ધમ્મી વા કથા અરિયો વા તુણ્હીભાવો''તિ એત્થ પન કમ્મટ્ઠાનમનસિકારોપિ પઠમજ્ઝાનાદીનિપિ અરિયો તુણ્હીભાવોત્વેવ સઙ્ખં ગતાનિ.

વિતક્કસહગતાતિ વિતક્કારમ્મણા. **સઞ્ઞામનસિકારા**તિ સઞ્ઞા ચ મનસિકારો ચ. **સમુદાચરન્તી**તિ પવત્તન્તિ. થેરસ્સ કિર દુતિયજ્ઝાનં ન પગુણં. અથસ્સ તતો વુટ્ઠિતસ્સ વિતક્કવિચારા ન સન્તતો ઉપટ્ઠહિંસુ. ઇચ્ચસ્સ દુતિયજ્ઝાનમ્પિ સઞ્ઞામનસિકારાપિ હાનભાગિયાવ અહેસું, તં દસ્સેન્તો એવમાહ. **સણ્ઠપેહી**તિ સમ્મા ઠપેહિ. **એકોદિભાવં કરોહી**તિ એકગ્ગં કરોહિ. **સમાદહા**તિ સમ્મા આદહ આરોપેહિ. **મહાભિઞ્ઞત**ન્તિ છળભિઞ્ઞતં. સત્થા કિર ઇમિના ઉપાયેન સત્ત દિવસે થેરસ્સ હાનભાગિયં સમાધિં વડ્ઢેત્વા થેરં છળભિઞ્ઞતં પાપેસિ. પઠમં.

૨. ઉપતિસ્સસુત્તવણ્ણના

૨૩૬. દુતિયે **અત્થિ નુ ખો તં કિઞ્ચિ લોકસ્મિ**ન્તિ ઇદં અતિઉળારમ્પિ સત્તં વા સઙ્ખારં વા સન્ધાય વુત્તં. **સત્થુપિ ખો**તિ ઇદં યસ્મા આનન્દત્થેરસ્સ સત્થરિ અધિમત્તો છન્દો ચ પેમઞ્ચ, તસ્મા ''કિં નુ ખો ઇમસ્સ થેરસ્સ સત્થુ વિપરિણામેનપિ સોકાદયો નુપ્પજ્જેય્યુ''ન્તિ જાનનત્થં પુચ્છતિ? **દીઘરત્ત**ન્તિ સૂકરખતલેણદ્વારે દીઘનખપરિબ્બાજકસ્સ વેદનાપરિગ્ગહસુત્તન્તં દેસિતદિવસતો પટ્ઠાય અતિક્કન્તકાલં સન્ધાયાહ. તસ્મિઞ્હિ દિવસે થેરસ્સ ઇમે વટ્ટાનુગતકિલેસા સમૂહતાતિ. દુતિયં.

૩. ઘટસુત્તવણ્ણના

૨૩૭. તતિયે **એકવિહારે**તિ એકસ્મિં ગબ્ભે. તદા કિર બહૂ આગન્તુકા ભિક્ખૂ સન્નિપતિંસુ. તસ્મિં પરિવેણગ્ગેન વા વિહારગ્ગેન વા સેનાસનેસુ અપાપુણન્તેસુ દ્વિન્નં થેરાનં એકો ગબ્ભો સમ્પત્તો. તે દિવા પાટિયેક્કેસુ ઠાનેસુ નિસીદન્તિ, રત્તિં પન નેસં અન્તરે ચીવરસાણિં પસારેન્તિ. તે અત્તનો અત્તનો પત્તપત્તટ્ઠાનેયેવ નિસીદન્તિ. તેન વુત્તં ''એકવિહારે''તિ. **ઓળારિકેના**તિ ઇદં ઓળારિકારમ્મણતં સન્ધાય વુત્તં. દિબ્બચક્ખુદિબ્બસોતધાતુવિહારેન હિ સો વિહાસિ, તેસઞ્ચ રૂપાયતનસદ્દાયતનસઙ્ખાતં ઓળારિકં આરમ્મણં. ઇતિ દિબ્બચક્ખુના રૂપસ્સ દિટ્ઠત્તા દિબ્બાય ચ સોતધાતુયા સદ્દસ્સ સુતત્તા સો વિહારો ઓળારિકો નામ જાતો. **દિબ્બચક્ખુ વિસુજ્ઝી**તિ ભગવતો રૂપદસ્સનત્થાય વિસુદ્ધં અહોસિ. **દિબ્બા ચ સોતધાતૂ**તિ સાપિ ભગવતો સદ્દસુણનત્થં વિસુજ્ઝિ . ભગવતોપિ થેરસ્સ રૂપદસ્સનત્થઞ્ચેવ સદ્દસુણનત્થઞ્ચ તદુભયં વિસુજ્ઝિ. તદા કિર થેરો ''કથં નુ ખો એતરહિ સત્થા વિહરતી''તિ આલોકં વડ્ઢેત્વા દિબ્બેન ચક્ખુના સત્થારં જેતવને વિહારે ગન્ધકુટિયં નિસિન્નં દિસ્વા તસ્સ દિબ્બાય સોતધાતુયા સદ્દં સુણિ. સત્થાપિ તથેવ અકાસિ. એવં તે અઞ્ઞમઞ્ઞં પસ્સિંસુ ચેવ, સદ્દઞ્ચ અસ્સોસું.

આરદ્ધવીરિયોતિ પરિપુણ્ણવીરિયો પગ્ગહિતવીરિયો. **યાવદેવ ઉપનિક્ખેપનમત્તાયા**તિ તિયોજનસહસ્સવિત્થારસ્સ હિમવતો સન્તિકે ઠપિતા સાસપમત્તા પાસાણસક્ખરા ‘‘હિમવા નુ ખો મહા, અયં નુ ખો પાસાણસક્ખરા’’તિ એવં યાવ ઉપનિક્ખેપનમત્તસ્સેવ અત્થાય ભવેય્યાતિ વુત્તં હોતિ. પરતોપિ એસેવ નયો. **કપ્પન્તિ** આયુકપ્પં. **લોણઘટાયા**તિ ચક્કવાળમુખવટ્ટિયા આધારકં કત્વા મુખવટ્ટિયા બ્રહ્મલોકં આહચ્ચ ઠિતાય લોણચાટિયાતિ દસ્સેતિ.

ઇમે પન થેરા ઉપમં આહરન્તા સરિક્ખકેનેવ ચ વિજ્જમાનગુણેન ચ આહરિંસુ. કથં? અયઞ્હિ ઇદ્ધિ નામ અચ્ચુગ્ગતટ્ઠેન ચેવ વિપુલટ્ઠેન ચ હિમવન્તસદિસા, પઞ્ઞા ચતુભૂમકધમ્મે અનુપવિસિત્વા ઠિતટ્ઠેન સબ્બબ્યઞ્જનેસુ અનુપવિટ્ઠલોણરસસદિસા. એવં તાવ સરિક્ખકટ્ઠેન આહરિંસુ. સમાધિલક્ખણં પન મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સ વિભૂતં પાકટં. કિઞ્ચાપિ સારિપુત્તત્થેરસ્સ અવિજ્જમાનઇદ્ધિ નામ નત્થિ, ભગવતા પન ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં ઇદ્ધિમન્તાનં યદિદં મહામોગ્ગલ્લાનો’’તિ અયમેવ એતદગ્ગે ઠપિતો. વિપસ્સનાલક્ખણં પન સારિપુત્તત્થેરસ્સ વિભૂતં પાકટં. કિઞ્ચાપિ મહામોગ્ગલ્લાનત્થેરસ્સાપિ પઞ્ઞા અત્થિ, ભગવતા પન ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં ભિક્ખૂનં મહાપઞ્ઞાનં યદિદં સારિપુત્તો’’તિ (અ॰ નિ॰ ૧.૧૮૯) અયમેવ એતદગ્ગે ઠપિતો. તસ્મા યથા એતે અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ ધુરં ન પાપુણન્તિ, એવં વિજ્જમાનગુણેન આહરિંસુ. સમાધિલક્ખણસ્મિઞ્હિ મહામોગ્ગલ્લાનો નિપ્ફત્તિં ગતો, વિપસ્સનાલક્ખણે સારિપુત્તત્થેરો, દ્વીસુપિ એતેસુ સમ્માસમ્બુદ્ધોતિ. તતિયં.

૪. નવસુત્તવણ્ણના

૨૩૮. ચતુત્થે **અપ્પોસ્સુક્કો**તિ નિરુસ્સુક્કો. **સક્કસાયતી**તિ વિહરતિ. **વેય્યાવચ્ચન્તિ** ચીવરે કત્તબ્બકિચ્ચં. **આભિચેતસિકાનન્તિ** અભિચિત્તં ઉત્તમચિત્તં નિસ્સિતાનં. **નિકામલાભી**તિ ઇચ્છિતિચ્છિતક્ખણે સમાપજ્જનસમત્થતાય નિકામલાભી. **અકિચ્છલાભી**તિ ઝાનપારિપન્થિકે સુખેન વિક્ખમ્ભેત્વા સમાપજ્જનસમત્થતાય અદુક્ખલાભી. **અકસિરલાભી**તિ યથાપરિચ્છેદેન વુટ્ઠાનસમત્થતાય વિપુલલાભી, પગુણજ્ઝાનોતિ અત્થો. **સિથિલમારબ્ભા**તિ સિથિલવીરિયં પવત્તેત્વા. ચતુત્થં.

૫. સુજાતસુત્તવણ્ણના

૨૩૯. પઞ્ચમે **અભિરૂપો**તિ અઞ્ઞાનિ રૂપાનિ અતિક્કન્તરૂપો. **દસ્સનીયો**તિ દટ્ઠબ્બયુત્તો. **પાસાદિકો**તિ દસ્સનેન ચિત્તં પસાદેતું સમત્થો. **વણ્ણપોક્ખરતાયા**તિ છવિવણ્ણસુન્દરતાય. પઞ્ચમં.

૬. લકુણ્ડકભદ્દિયસુત્તવણ્ણના

૨૪૦. છટ્ઠે **દુબ્બણ્ણન્તિ** વિરૂપસરીરવણ્ણં. **ઓકોટિમકન્તિ** રસ્સં. **પરિભૂતરૂપન્તિ** પમાણવસેન પરિભૂતજાતિકં. તં કિર છબ્બગ્ગિયા ભિક્ખૂ, ‘‘આવુસો ભદ્દિય, આવુસો, ભદ્દિયા’’તિ તત્થ તત્થ પરામસિત્વા નાનપ્પકારં કીળન્તિ આકડ્ઢન્તિ પરિકડ્ઢન્તિ. તેન વુત્તં ‘‘પરિભૂતરૂપ’’ન્તિ. કસ્મા પનેસ એવરૂપો જાતો? અયં કિર અતીતે એકો મહારાજા અહોસિ, તસ્સ મહલ્લકા ચ મહલ્લકિત્થિયો ચ પટિકૂલા હોન્તિ. સો સચે મહલ્લકે પસ્સતિ, તેસં ચૂળં ઠપાપેત્વા કચ્છં બન્ધાપેત્વા યથારુચિ કીળાપેતિ. મહલ્લકિત્થિયોપિ દિસ્વા તાસમ્પિ ઇચ્છિતિચ્છિતં વિપ્પકારં કત્વા યથારુચિ કીળાપેતિ. તેસં પુત્તધીતાદીનં સન્તિકે મહાસારજ્જં ઉપ્પજ્જતિ. તસ્સ પાપકિરિયા પથવિતો પટ્ઠાય છદેવલોકે એકકોલાહલં અકાસિ.

અથ સક્કો ચિન્તેસિ – ‘‘અયં અન્ધબાલો મહાજનં વિહેઠેતિ, કરિસ્સામિસ્સ નિગ્ગહ’’ન્તિ. સો મહલ્લકગામિયવણ્ણં કત્વા યાનકે એકં તક્કચાટિં આરોપેત્વા યાનં પેસેન્તો નગરં પવિસતિ. રાજાપિ હત્થિં આરુય્હ નગરતો નિક્ખન્તો તં દિસ્વા – ‘‘અયં મહલ્લકો તક્કયાનકેન અમ્હાકં અભિમુખો આગચ્છતિ, વારેથ વારેથા’’તિ આહ. મનુસ્સા ઇતો ચિતો ચ પક્ખન્દન્તાપિ ન પસ્સન્તિ. સક્કો હિ ‘‘રાજાવ મં પસ્સતુ, મા અઞ્ઞે’’તિ એવં અધિટ્ઠહિ. અથ તેસુ મનુસ્સેસુ ‘‘કહં, દેવ, કહં દેવા’’તિ વદન્તેસુ એવ રાજા સહ હત્થિના વચ્છો વિય ધેનુયા યાનસ્સ હેટ્ઠા પાવિસિ. સક્કો તક્કચાટિં ભિન્દિ.

રાજા સીસતો પટ્ઠાય તક્કેન કિલિન્નસરીરો અહોસિ. સો સરીરં ઉબ્બટ્ટાપેત્વા ઉય્યાનપોક્ખરણિયં ન્હત્વા અલઙ્કતસરીરો નગરં પવિસન્તો પુન તં અદ્દસ. દિસ્વા ‘‘અયં સો અમ્હેહિ દિટ્ઠમહલ્લકો પુન દિસ્સતિ. વારેથ વારેથ ન’’ન્તિ આહ. મનુસ્સા ‘‘કહં, દેવ, કહં, દેવા’’તિ ઇતો ચિતો ચ વિધાવિંસુ. સો પઠમવિપ્પકારમેવ પુન પાપુણિ. તસ્મિં ખણે સક્કો ગોણે ચ યાનઞ્ચ અન્તરધાપેત્વા આકાસે ઠત્વા આહ, ‘‘અન્ધબાલ, ત્વં મયિ તક્કવાણિજકો એસો’’તિ સઞ્ઞં કરોસિ, સક્કોહં દેવરાજા, ‘‘તવેતં પાપકિરિયં નિવારેસ્સામી’’તિ આગતો, ‘‘મા પુન એવરૂપં અકાસી’’તિ સન્તજ્જેત્વા અગમાસિ. ઇમિના કમ્મેન સો દુબ્બણ્ણો અહોસિ.

વિપસ્સીસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે પનેસ ચિત્તપત્તકોકિલો નામ હુત્વા ખેમે મિગદાયે વસન્તો એકદિવસં હિમવન્તં ગન્ત્વા મધુરં અમ્બફલં તુણ્ડેન ગહેત્વા આગચ્છન્તો ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારં સત્થારં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘અહં અઞ્ઞેસુ દિવસેસુ રિત્તકો તથાગતં પસ્સામિ. અજ્જ પન મે ઇમં અમ્બપક્કં અત્થિ, દસબલસ્સ તં દસ્સામી’’તિ ઓતરિત્વા આકાસે ચરતિ. સત્થા તસ્સ ચિત્તં ઞત્વા ઉપટ્ઠાકં ઓલોકેસિ. સો પત્તં નીહરિત્વા દસબલં વન્દિત્વા સત્થુ હત્થે ઠપેસિ. કોકિલો દસબલસ્સ પત્તે અમ્બપક્કં પતિટ્ઠાપેસિ. સત્થા તત્થેવ નિસીદિત્વા તં પરિભુઞ્જિ. કોકિલો પસન્નચિત્તો પુનપ્પુનં દસબલસ્સ ગુણે આવજ્જેત્વા દસબલં વન્દિત્વા અત્તનો કુલાવકં ગન્ત્વા સત્તાહં પીતિસુખેનેવ વીતિનામેસિ. ઇમિના કમ્મેન સરો મધુરો અહોસિ.

કસ્સપસમ્માસમ્બુદ્ધકાલે પન ચેતિયે આરદ્ધે ‘‘કિંપમાણં કરોમ? સત્તયોજનપ્પમાણં. અતિમહન્તં એતં, છયોજનપ્પમાણં કરોમ. ઇદમ્પિ અતિમહન્તં, પઞ્ચયોજનં કરોમ, ચતુયોજનં, તિયોજનં, દ્વિયોજન’’ન્તિ. અયં તદા જેટ્ઠકવડ્ઢકી હુત્વા, ‘‘એવં, ભો, અનાગતે સુખપટિજગ્ગિતં કાતું વટ્ટતી’’તિ વત્વા રજ્જું આદાય પરિક્ખિપન્તો ગાવુતમત્તકે ઠત્વા, ‘‘એકેકં મુખં ગાવુતં હોતુ, ચેતિયં યોજનાવટ્ટં યોજનુબ્બેધં ભવિસ્સતી’’તિ આહ. તે તસ્સ વચને અટ્ઠંસુ. ચેતિયં સત્તદિવસસત્તમાસાધિકેહિ સત્તહિ સંવચ્છરેહિ નિટ્ઠિતં. ઇતિ અપ્પમાણસ્સ બુદ્ધસ્સ પમાણં અકાસીતિ. તેન કમ્મેન ઓકોટિમકો જાતો.

હત્થયો પસદા મિગાતિ હત્થિનો ચ પસદમિગા ચ. **નત્થિ કાયસ્મિં તુલ્યતા**તિ કાયસ્મિં પમાણં નામ નત્થિ, અકારણં કાયપમાણન્તિ અત્થો. છટ્ઠં.

૭. વિસાખસુત્તવણ્ણના

૨૪૧. સત્તમે **પોરિયા વાચાયા**તિ પુરવાસીનં નગરમનુસ્સાનં વાચાસદિસાય અપરિહીનક્ખરપદાય મધુરવાચાય. **વિસ્સટ્ઠાયા**તિ અસન્દિદ્ધાય અપલિબુદ્ધાય, પિત્તસેમ્હેહિ અનુપહતાયાતિ અત્થો. **અનેલગલાયા**તિ યથા દન્ધમનુસ્સા મુખેન ખેળં ગળન્તેન વાચં ભાસન્તિ, ન એવરૂપાય, અથ ખો નિદ્દોસાય વિસદવાચાય.

પરિયાપન્નાયાતિ ચતુસચ્ચપરિયાપન્નાય ચત્તારિ સચ્ચાનિ અમુઞ્ચિત્વા પવત્તાય. **અનિસ્સિતાયા**તિ વટ્ટનિસ્સિતં કત્વા અકથિતાય. **ધમ્મો હિ ઇસિનં ધજો**તિ નવવિધલોકુત્તરધમ્મો ઇસીનં ધજો નામાતિ. સત્તમં.

૮. નન્દસુત્તવણ્ણના

૨૪૨. અટ્ઠમે **આકોટિતપચ્ચાકોટિતાની**તિ એકસ્મિં પસ્સે પાણિના વા મુગ્ગરેન વા આકોટનેન આકોટિતાનિ, પરિવત્તેત્વા આકોટનેન પચ્ચાકોટિતાનિ. **અઞ્જેત્વા**તિ અઞ્જનેન પૂરેત્વા. **અચ્છં પત્ત**ન્તિ વિપ્પસન્નવણ્ણં મત્તિકાપત્તં. કસ્મા પન થેરો એવમકાસીતિ? સત્થુ અજ્ઝાસયજાનનત્થં. એવં કિરસ્સ અહોસિ ''સચે સત્થા 'સોભતિ વત મે અયં કનિટ્ઠભાતિકો'તિ વક્ખતિ, યાવજીવં ઇમિના વાકારેન ચરિસ્સામિ. સચે એત્થ દોસં દસ્સતિ, ઇમં આકારં પહાય સઙ્કારચોળં ગહેત્વા ચીવરં કત્વા ધારેન્તો પરિયન્તસેનાસને વસન્તો ચરિસ્સામી''તિ. **અસ્સસી**તિ ભવિસ્સસિ.

અઞ્ઞાતુઞ્છેનાતિ અભિલક્ખિતેસુ ઇસ્સરજનગેહેસુ કટુકભણ્ડસમ્ભારં સુગન્ધં ભોજનં પરિયેસન્તસ્સ ઉઞ્છો ઞાતુઞ્છો નામ. ઘરપટિપાટિયા પન દ્વારે ઠિતેન લદ્ધં મિસ્સકભોજનં અઞ્ઞાતુઞ્છો નામ. અયમિધ અધિપ્પેતો. **કામેસુ અનપેક્ખિન**ન્તિ વત્થુકામકિલેસકામેસુ નિરપેક્ખં. **આરઞ્ઞિકો ચા**તિઆદિ સબ્બં સમાદાનવસેનેવ વુત્તં. **કામેસુ ચ અનપેક્ખો**તિ ઇદં સુત્તં દેવલોકે અચ્છરાયો દસ્સેત્વા આગતેન અપરભાગે કથિતં. ઇમસ્સ કથિતદિવસતો પટ્ઠાય થેરો ઘટેન્તો વાયમન્તો કતિપાહેનેવ અરહત્તે પતિટ્ઠાય સદેવકે લોકે અગ્ગદક્ખિણેય્યો જાતો. અટ્ઠમં.

૯. તિસ્સસુત્તવણ્ણના

૨૪૩. નવમે **દુમ્મનો**તિ ઉપ્પન્નદોમનસ્સો. કસ્મા પનાયં એવં દુક્ખી દુમ્મનો જાતોતિ? ખત્તિયપબ્બજિતો હેસ, તેન નં પબ્બાજેત્વા દુપટ્ટસાટકં નિવાસાપેત્વા વરચીવરં પારુપેત્વા અક્ખીનિ અઞ્જેત્વા મનોસિલાતેલેન સીસં મક્ખેસું. સો ભિક્ખૂસુ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનં ગતેસુ ''ભિક્ખુના નામ વિવિત્તોકાસે નિસીદિતબ્બ''ન્તિ અજાનન્તો ભોજનસાલં ગન્ત્વા મહાપીઠં આરુહિત્વા નિસીદિ. દિસાવચરા આગન્તુકા પંસુકૂલિકા ભિક્ખૂ આગન્ત્વા, ''ઇમિનાવ નીહારેન રજોકિણ્ણેહિ ગત્તેહિ ન સક્કા દસબલં પસ્સિતું. ભણ્ડકં તાવ ઠપેસ્સામા''તિ ભોજનસાલં અગમંસુ. સો તેસુ મહાથેરેસુ આગચ્છન્તેસુ નિચ્ચલો નિસીદિયેવ. અઞ્ઞે ભિક્ખૂ ''પાદવત્તં કરોમ, તાલવણ્ટેન બીજામા''તિ આપુચ્છન્તિ. અયં પન નિસિન્નકોવ ''કતિવસ્સત્થા''તિ? પુચ્છિત્વા, ''મયં અવસ્સિકા. તુમ્હે પન કતિવસ્સત્થા''તિ? વુત્તે, ''મયં અજ્જ પબ્બજિતા''તિ આહ. અથ નં ભિક્ખૂ, ''આવુસો, અધુના છિન્નચૂળોસિ, અજ્જાપિ તે સીસમૂલે ઊકાગન્ધો વાયતિયેવ, ત્વં નામ એત્તકેસુ વુડ્ઢતરેસુ વત્તં આપુચ્છન્તેસુ નિસ્સદ્દો નિચ્ચલો નિસિન્નો, અપચિતિમત્તમ્પિ તે નત્થિ, કસ્સ સાસને પબ્બજિતોસી''તિ? પરિવારેત્વા તં વાચાસત્તીહિ પહરન્તા ''કિં ત્વં ઇણટ્ટો વા ભયટ્ટો વા જીવિતું અસક્કોન્તો પબ્બજિતો''તિ? આહંસુ. સો એકમ્પિ થેરં ઓલોકેસિ, તેન ''કિં મં ઓલોકેસિ મહલ્લકા''તિ? વુત્તે અઞ્ઞં ઓલોકેસિ, તેનપિ તથેવ વુત્તે અથસ્સ ''ઇમે મં પરિવારેત્વા વાચાસત્તીહિ વિજ્ઝન્તી''તિ ખત્તિયમાનો ઉપ્પજ્જિ. અક્ખીસુ મણિવણ્ણાનિ અસ્સૂનિ સઞ્ચરિંસુ. તતો ને આહ – ''કસ્સ સન્તિકં આગતત્થા''તિ. તે ''કિં પન ત્વં 'મય્હં સન્તિકં આગતા'તિ? અમ્હે મઞ્ઞસિ ગિહિબ્યઞ્જનભટ્ટકા''તિ વત્વા, ''સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલસ્સ સત્થુ સન્તિકં આગતમ્હા''તિ આહંસુ. સો ''મય્હં ભાતુ સન્તિકે આગતા તુમ્હે, યદિ એવં ઇદાનિ વો આગતમગ્ગેનેવ ગમનં કરિસ્સામી''તિ કુજ્ઝિત્વા નિક્ખન્તો અન્તરામગ્ગે ચિન્તેસિ – ''મયિ ઇમિનાવ

નીહારેન ગતે સત્થા એતે ન નીહરાપેસ્સતી''તિ દુક્ખી દુમ્મનો અસ્સૂનિ પવત્તયમાનો અગમાસિ. ઇમિના કારણેન એસ એવં જાતોતિ.

વાચાસન્નિતોદકેનાતિ વચનપતોદેન. **સઞ્ઞમ્ભરિમકંસૂ**તિ સઞ્ઞમ્ભરિતં નિરન્તરં કુટં અકંસુ, ઉપરિ વિજ્ઝિંસૂતિ વુત્તં હોતિ. **વત્તા**તિ પરે યદિચ્છકં વદતિયેવ. **નો ચ વચનક્ખમો**તિ પરેસં વચનં ખમિતું ન સક્કોતિ. ઇદાનિ તાવ ત્વં ઇમિના કોપેન ઇમિના વુત્તવાચાસન્નિતોદકેન વિદ્ધો. અતીતે પન રક્ખતો ચ પબ્બાજિતોતિ. એવં વુત્તે, ''કતરસ્મિં કાલે ભગવા''તિ? ભિક્ખૂ ભગવન્તં યાચિંસુ.

સત્થા આહ – અતીતે બારાણસિયં બારાણસિરાજા રજ્જં કારેસિ. અથેકો જાતિમા, એકો માતઙ્ગોતિ દ્વે ઇસયો બારાણસિં અગમંસુ. તેસુ જાતિમા પુરેતરં ગન્ત્વા કુમ્ભકારસાલાયં નિસીદિ. માતઙ્ગો તાપસો પચ્છા ગન્ત્વા તત્થ ઓકાસં યાચિ કુમ્ભકારો ''અત્થેત્થ પઠમતરં પવિટ્ઠો પબ્બજિતો, તં પુચ્છા''તિ આહ. સો અત્તનો પરિક્ખારં ગહેત્વા સાલાય દ્વારમૂલે ઠત્વા, ''અમ્હાકમ્પિ આચરિય એકરત્તિવાસાય ઓકાસં દેથા''તિ આહ. ''પવિસ, ભો''તિ. પવિસિત્વા નિસિન્નં, ''ભો, કિં ગોત્તોસી''તિ? પુચ્છિ. ''ચણ્ડાલગોત્તોમ્હી''તિ. ''ન સક્કા તયા સદ્ધિં એકટ્ઠાને નિસીદિતું, એકમન્તં ગચ્છા''તિ. સો ચ તત્થેવ તિણસન્થારકં પત્થરિત્વા નિપજ્જિ, જાતિમા દ્વારં નિસ્સાય નિપજ્જિ. ઇતરો પસ્સાવત્થાય નિક્ખમન્તો તં ઉરસ્મિં અક્કમિ. ''કો એસો''તિ ચ વુત્તે? ''અહં આચરિયા''તિ આહ. ''રે ચણ્ડાલ, કિં અઞ્ઞતો મગ્ગં ન પસ્સસિ? અથ મે આગન્ત્વા અક્કમસી''તિ. ''આચરિય, અદિસ્વા મે અક્કન્તોસિ, ખમ મય્હ''ન્તિ. સો મહાપુરિસે બહિ નિક્ખન્તે ચિન્તેસિ – ''અયં પચ્ચાગચ્છન્તોપિ ઇતોવ આગમિસ્સતી''તિ પરિવત્તેત્વા નિપજ્જિ. મહાપુરિસોપિ ''આચરિયો ઇતો સીસં કત્વા નિપન્નો, પાદસમીપેન ગમિસ્સામી''તિ પવિસન્તો પુન ઉરસ્મિંયેવ અક્કમિ. ''કો એસો''તિ ચ વુત્તે? ''અહં આચરિયા''તિ આહ. ''પઠમં તાવ તે અજાનન્તેન કતં, ઇદાનિ મં ઘટેન્તોવ અકાસિ, સૂરિયે તે ઉગ્ગચ્છન્તે સત્તધા મુદ્ધા ફલતૂ''તિ સપિ. મહાપુરિસો કિઞ્ચિ અવત્વા પુરેઅરુણેયેવ સૂરિયં ગણ્હિ, નાસ્સ ઉગ્ગન્તું અદાસિ. મનુસ્સા ચ હત્થિઅસ્સાદયો ચ પબુજ્ઝિંસુ.

મનુસ્સા રાજકુલં ગન્ત્વા, ''દેવ, સકલનગરે અપ્પબુદ્ધો નામ નત્થિ, ન ચ અરુણુગ્ગં પઞ્ઞાયતિ, કિન્નુ ખો એત''ન્તિ? તેન હિ નગરં પરિવીમંસથાતિ. તે પરિવીમંસન્તા કુમ્ભકારસાલાયં દ્વે તાપસે દિસ્વા, ''ઇમેસં એતં કમ્મં ભવિસ્સતી''તિ ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રઞ્ઞા ચ ''પુચ્છથ ને''તિ વુત્તા આગન્ત્વા જાતિમન્તં પુચ્છિંસુ – ''તુમ્હેહિ અન્ધકારં કત''ન્તિ. ''ન મયા કતં, એસ પન કૂટજટિલો છવો અનન્તમાયો, તં પુચ્છથા''તિ. તે આગન્ત્વા મહાપુરિસં પુચ્છિંસુ – ''તુમ્હેહિ, ભન્તે, અન્ધકારં કત''ન્તિ. ''આમ અયં આચરિયો મં અભિસપિ, તસ્મા મયા કત''ન્તિ. તે ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસું. રાજાપિ આગન્ત્વા મહાપુરિસં ''તુમ્હેહિ કતં, ભન્તે''તિ? પુચ્છિ. ''આમ, મહારાજા''તિ. ''કસ્મા ભન્તે''તિ? ''ઇમિના અભિસપિતોમ્હિ, સચે મં એસો ખમાપેસ્સતિ, સૂરિયં વિસ્સજ્જેસ્સામી''તિ. રાજા ''ખમાપેથ, ભન્તે, એત''ન્તિ આહ. ઇતરો ''માદિસો જાતિમા કિં એવરૂપં ચણ્ડાલં ખમાપેસ્સતિ? ન ખમાપેમી''તિ.

અથ નં મનુસ્સા ''ન કિં ત્વં અત્તનો રુચિયા ખમાપેસ્સસી''તિ? વત્વા હત્થેસુ ચ પાદેસુ ચ ગહેત્વા પાદમૂલે નિપજ્જાપેત્વા ''ખમાપેહી''તિ આહંસુ. સો નિસ્સદ્દો નિપજ્જિ. પુનપિ નં ''ખમાપેહી''તિ આહંસુ. તતો ''ખમ મય્હં, આચરિયા''તિ આહ. મહાપુરિસો ''અહં તાવ તુય્હં ખમિત્વા સૂરિયં વિસ્સજ્જેસ્સામિ, સૂરિયે પન ઉગ્ગતે તવ સીસં સત્તધા ફલિસ્સતી''તિ વત્વા, ''ઇમસ્સ સીસપ્પમાણં મત્તિકાપિણ્ડં મત્થકે ઠપેત્વા એતં નદિયા ગલપ્પમાણે ઉદકે

ઠપેથા''તિ આહ. મનુસ્સા તથા અકંસુ. એત્તાવતા સરટ્ઠકં રાજબલં સન્નિપતિ. મહાપુરિસો સૂરિયં મુઞ્ચિ. સૂરિયરસ્મિ આગન્ત્વા મત્તિકાપિણ્ડં પહરિ. સો સત્તધા ભિજ્જિ. તાવદેવ સો નિમુજ્જિત્વા એકેન તિત્થેન ઉત્તરિત્વા પલાયિ. સત્થા ઇમં વત્થું આહરિત્વા, ''ઇદાનિ તાવ ત્વં ભિક્ખૂનં સન્તિકે પરિભાસં લભસિ, પુબ્બેપિ ઇમં કોધં નિસ્સાય રટ્ઠતો પબ્બાજિતો''તિ અનુસન્ધિં ઘટેત્વા અથ નં ઓવદન્તો **ન ખો તે તં તિસ્સ પતિરૂપ**ન્તિઆદિમાહ. નવમં.

૧૦. થેરનામકસુત્તવણ્ણના

૨૪૪. દસમે **વણ્ણવાદી**તિ આનિસંસવાદી. **યં અતીતં તં પહીન**ન્તિ અતીતે ખન્ધપઞ્ચકે છન્દરાગપ્પહાનેન તં પહીનં નામ હોતિ. **અનાગત**ન્તિ અનાગતમ્પિ ખન્ધપઞ્ચકં તત્થ છન્દરાગપટિનિસ્સગ્ગેન પટિનિસ્સટ્ઠં નામ હોતિ . **સબ્બાભિભુ**ન્તિ સબ્બા ખન્ધાયતનધાતુયો ચ તયો ભવે ચ અભિભવિત્વા ઠિતં. **સબ્બવિદુ**ન્તિ તં વુત્તપ્પકારં સબ્બં વિદિતં પાકટં કત્વા ઠિતં. **સબ્બેસુ ધમ્મેસૂ**તિ તેસ્વેવ ધમ્મેસુ તણ્હાદિટ્ઠિલેપેહિ અનુપલિત્તં. **સબ્બઞ્જહ**ન્તિ તદેવ સબ્બં તત્થ છન્દરાગપ્પહાનેન જહિત્વા ઠિતં. **તણ્હક્ખયે વિમુત્ત**ન્તિ તણ્હક્ખયસઙ્ખાતે નિબ્બાને તદારમ્મણાય વિમુત્તિયા વિમુત્તં. દસમં.

૧૧. મહાકપ્પિનસુત્તવણ્ણના

૨૪૫. એકાદસમે **મહાકપ્પિનો**તિ એવંનામકો અભિઞ્ઞાબલપ્પત્તો અસીતિમહાસાવકાનં અબ્ભન્તરો મહાથેરો. સો કિર ગિહિકાલે કુક્કુટવતીનગરે તિયોજનસતિકં રજ્જં અકાસિ. પચ્છિમભવિકત્તા પન તથારૂપં સાસનં સોતું ઓહિતસોતો વિચરતિ. અથેકદિવસં અમચ્ચસહસ્સપરિવુતો ઉય્યાનકીળિકં અગમાસિ. તદા ચ મજ્ઝિમદેસતો જઙ્ઘવાણિજા તં નગરં ગન્ત્વા, ભણ્ડં પટિસામેત્વા, ''રાજાનં પસ્સિસ્સામા''તિ પણ્ણાકારહત્થા રાજકુલદ્વારં ગન્ત્વા, ''રાજા ઉય્યાનં ગતો''તિ સુત્વા, ઉય્યાનં ગન્ત્વા, દ્વારે ઠિતા, પટિહારસ્સ આરોચયિંસુ. અથ રઞ્ઞો નિવેદિતે રાજા પક્કોસાપેત્વા નિય્યાતિતપણ્ણાકારે વન્દિત્વા ઠિતે, ''તાતા, કુતો આગતત્થા''તિ? પુચ્છિ. ''સાવત્થિતો દેવા''તિ. ''કચ્ચિ વો રટ્ઠં સુભિક્ખં, ધમ્મિકો રાજા''તિ? ''આમ, દેવા''તિ. ''અત્થિ પન તુમ્હાકં દેસે કિઞ્ચિ સાસન''ન્તિ? ''અત્થિ, દેવ, ન પન સક્કા ઉચ્છિટ્ઠમુખેહિ કથેતુ''ન્તિ. રાજા સુવણ્ણભિઙ્ગારેન ઉદકં દાપેસિ. તે મુખં વિક્ખાલેત્વા દસબલાભિમુખા અઞ્જલિં પગ્ગણ્હિત્વા, ''દેવ, અમ્હાકં દેસે બુદ્ધરતનં નામ ઉપ્પન્ન''ન્તિ આહંસુ. રઞ્ઞો ''બુદ્ધો''તિ વચને સુતમત્તે સકલસરીરં ફરમાના પીતિ ઉપ્પજ્જિ. તતો ''બુદ્ધોતિ, તાતા, વદથા''તિ? આહ. ''બુદ્ધોતિ દેવ વદામા''તિ. એવં તિક્ખત્તું વદાપેત્વા, ''બુદ્ધોતિ પદં અપરિમાણં, નાસ્સ સક્કા પરિમાણં કાતુ''ન્તિ તસ્મિંયેવ પસન્નો સતસહસ્સં દત્વા પુન ''અઞ્ઞં કિં સાસન''ન્તિ? પુચ્છિ. ''દેવ ધમ્મરતનં નામ ઉપ્પન્ન''ન્તિ. તમ્પિ સુત્વા તથેવ તિક્ખત્તું પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અપરમ્પિ સતસહસ્સં દત્વા પુન ''અઞ્ઞં કિં સાસન''ન્તિ? પુચ્છિ. ''સઙ્ઘરતનં દેવ ઉપ્પન્ન''ન્તિ. તમ્પિ સુત્વા તથેવ તિક્ખત્તું પટિઞ્ઞં ગહેત્વા અપરમ્પિ સતસહસ્સં દત્વા દિન્નભાવં પણ્ણે લિખિત્વા, ''તાતા, દેવિયા સન્તિકં ગચ્છથા''તિ પેસેસિ. તેસુ ગતેસુ અમચ્ચે પુચ્છિ, ''તાતા, બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો, તુમ્હે કિં કરિસ્સથા''તિ? ''દેવ તુમ્હે કિં કત્તુકામા''તિ? ''અહં પબ્બજિસ્સામી''તિ. ''મયમ્પિ પબ્બજિસ્સામા''તિ. તે સબ્બેપિ ઘરં વા કુટુમ્બં વા અનપલોકેત્વા યે અસ્સે આરુય્હ ગતા, તેહેવ નિક્ખમિંસુ.

વાણિજા અનોજાદેવિયા સન્તિકં ગન્ત્વા પણ્ણં દસ્સેસું. સા વાચેત્વા ''રઞ્ઞા તુમ્હાકં બહૂ કહાપણા દિન્ના, કિં તુમ્હેહિ કતં, તાતા''તિ? પુચ્છિ. ''પિયસાસનં દેવિ આનીત''ન્તિ. ''અમ્હેપિ સક્કા, તાતા, સુણાપેતુ''ન્તિ. ''સક્કા દેવિ, ઉચ્છિટ્ઠમુખેહિ પન વત્તું ન સક્કા''તિ. સા સુવણ્ણભિઙ્ગારેન ઉદકં દાપેસિ. તે મુખં વિક્ખાલેત્વા રઞ્ઞો

આરોચિતનયેનેવ આરોચેસું. સાપિ સુત્વા ઉપ્પન્નપામોજ્જા તેનેવ નયેન એકેકસ્મિં પદે તિક્ખત્તું પટિગ્ગં ગહેત્વા પટિગ્ગાગણનાય તીણિ તીણિ કત્વા નવસતસહસ્સાનિ અદાસિ. વાણિજા સબ્બાનિપિ દ્વાદસસતસહસ્સાનિ લભિંસુ. અથ ને ''રાજા કહં, તાતા''તિ, પુચ્છિ. ''પબ્બજિસ્સામીતિ નિક્ખન્તો દેવી''તિ. ''તેન હિ, તાતા, તુમ્હે ગચ્છથા''તિ તે ઉય્યોજેત્વા રઞ્ઞા સદ્ધિં ગતાનં અમચ્ચાનં માતુગામે પક્કોસાપેત્વા, ''તુમ્હે અત્તનો સામિકાનં ગતટ્ઠાનં જાનાથ અમ્મા''તિ પુચ્છિ. ''જાનામ અય્યે, રઞ્ઞા સદ્ધિં ઉય્યાનકીળિકં ગતા''તિ. આમ ગતા, તત્થ પન ગન્ત્વા, ''બુદ્ધો ઉપ્પન્નો, ધમ્મો ઉપ્પન્નો, સઙ્ઘો ઉપ્પન્નો''તિ સુત્વા, ''દસબલસ્સ સન્તિકે પબ્બજિસ્સામા''તિ ગતા. ''તુમ્હે કિં કરિસ્સથા''તિ? ''તુમ્હે પન અય્યે કિં કત્તુકામા''તિ? ''અહં પબ્બજિસ્સામિ, ન તેહિ વન્તવમનં જિવ્હગ્ગે ઠપેય્ય''ન્તિ. ''યદિ એવં, મયમ્પિ પબ્બજિસ્સામા''તિ સબ્બા રથે યોજાપેત્વા નિક્ખમિંસુ.

રાજાપિ અમચ્ચસહસ્સેન સદ્ધિં ગઙ્ગાય તીરં પાપુણિ. તસ્મિઞ્ચ સમયે ગઙ્ગા પૂરા હોતિ. અથ નં દિસ્વા, ''અયં ગઙ્ગા પૂરા ચણ્ડમચ્છાકિણ્ણા, અમ્હેહિ સદ્ધિં આગતા દાસા વા મનુસ્સા વા નત્થિ, યે નો નાવં વા ઉળુમ્પં વા કત્વા દદેય્યું, એતસ્સ પન સત્થુ ગુણા નામ હેટ્ઠા અવીચિતો ઉપરિ યાવ ભવગ્ગા પત્થટા, સચે એસ સત્થા સમ્માસમ્બુદ્ધો, ઇમેસં અસ્સાનં ખુરપિટ્ઠાનિ મા તેમેન્તૂ''તિ ઉદકપિટ્ઠેન અસ્સે પક્ખન્દાપેસું . એકઅસ્સસ્સાપિ ખુરપિટ્ઠમત્તં ન તેમિ, રાજમગ્ગેન ગચ્છન્તા વિય પરતીરં પત્વા પુરતો અઞ્ઞં મહાનદિં પાપુણિંસુ. તત્થ અઞ્ઞા સચ્ચકિરિયા નત્થિ, તાય એવ સચ્ચકિરિયાય તમ્પિ અડ્ઢયોજનવિત્થારં નદિં અતિક્કમિંસુ. અથ તતિયં ચન્દભાગં નામ મહાનદિં પત્વા તમ્પિ તાય એવ સચ્ચકિરિયાય અતિક્કમિંસુ.

સત્થાપિ તંદિવસં પચ્ચૂસસમયે મહાકરુણાસમાપત્તિતો વુટ્ઠાય લોકં ઓલોકેન્તો ''અજ્જ મહાકપ્પિનો તિયોજનસતિકં રજ્જં પહાય અમચ્ચસહસ્સપરિવારો મમ સન્તિકે પબ્બજિતું આગચ્છતી''તિ દિસ્વા, ''મયા તેસં પચ્ચુગ્ગમનં કાતું યુત્ત''ન્તિ પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા, ભિક્ખુસઙ્ઘપરિવારો સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા, પચ્છાભત્તં પિણ્ડપાતપટિક્કન્તો સયમેવ પત્તચીવરં ગહેત્વા, આકાસે ઉપ્પતિત્વા ચન્દભાગાય નદિયા તીરે તેસં ઉત્તરણતિત્થસ્સ અભિમુખે ઠાને મહાનિગ્રોધરુક્ખો અત્થિ, તત્થ પલ્લઙ્કેન નિસીદિત્વા પરિમુખં સતિં ઉપટ્ઠપેત્વા છબ્બણ્ણબુદ્ધરસ્મિયો વિસ્સજ્જેસિ. તે તેન તિત્થેન ઉત્તરન્તા ચ છબ્બણ્ણબુદ્ધરસ્મિયો ઇતો ચિતો ચ વિધાવન્તિયો ઓલોકેન્તા દસબલસ્સ પુણ્ણચન્દસસ્સિરિકં મુખં દિસ્વા, ''યં સત્થારં ઉદ્દિસ્સ મયં પબ્બજિતા, અદ્ધા સો એસો''તિ દસ્સનેનેવ નિટ્ઠં ગન્ત્વા દિટ્ઠટ્ઠાનતો પટ્ઠાય ઓનતા વન્દમાના આગમ્મ સત્થારં વન્દિંસુ. રાજા ગોપ્ફકેસુ ગહેત્વા સત્થારં વન્દિત્વા એકમન્તં નિસીદિ સદ્ધિં અમચ્ચસહસ્સેન. સત્થા તેસં ધમ્મં કથેસિ. દેસનાપરિયોસાને સબ્બે અરહત્તે પતિટ્ઠાય સત્થારં પબ્બજ્જં યાચિંસુ. સત્થા ''પુબ્બે ઇમે ચીવરદાનસ્સ દિન્નત્તા અત્તનો ચીવરાનિ ગહેત્વાવ આગતા''તિ સુવણ્ણવણ્ણં હત્થં પસારેત્વા, ''એથ ભિક્ખવો સ્વાક્ખાતો ધમ્મો, ચરથ બ્રહ્મચરિયં સમ્મા દુક્ખસ્સ અન્તકિરિયાયા''તિ આહ. સાવ તેસં આયસ્મન્તાનં પબ્બજ્જા ચ ઉપસમ્પદા ચ અહોસિ, વસ્સસટ્ઠિકત્થેરા વિય સત્થારં પરિવારયિંસુ.

અનોજાપિ દેવી રથસહસ્સપરિવારા ગઙ્ગાતીરં પત્વા રઞ્ઞો અત્થાય આભતં નાવં વા ઉળુમ્પં વા અદિસ્વા અત્તનો બ્યત્તતાય ચિન્તેસિ – ''રાજા સચ્ચકિરિયં કત્વા ગતો ભવિસ્સતિ, સો પન સત્થા ન કેવલં તેસંયેવ અત્થાય નિબ્બત્તો, સચે સો સત્થા સમ્માસમ્બુદ્ધો, અમ્હાકં રથા મા ઉદકે નિમુજ્જિંસૂ''તિ ઉદકપિટ્ઠે રથે પક્ખન્દાપેસિ. રથાનં નેમિવટ્ટિમત્તમ્પિ ન તેમિ. દુતિયતતિયનદીપિ તેનેવ સચ્ચકારેન ઉત્તરમાનાયેવ નિગ્રોધરુક્ખમૂલે સત્થારં અદ્દસ. સત્થા ''ઇમાસં અત્તનો સામિકે પસ્સન્તીનં છન્દરાગો ઉપ્પજ્જિત્વા મગ્ગફલાનં અન્તરાયં કરેય્ય, સો એવં કાતું ન સક્ખિસ્સતી''તિ યથા અઞ્ઞમઞ્ઞે ન પસ્સન્તિ, તથા અકાસિ. તા સબ્બાપિ

તિત્થતો ઉત્તરિત્વા દસબલં વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. સત્થા તાસં ધમ્મં કથેસિ, દેસનાપરિયોસાને સબ્બાપિ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠાય અઞ્ઞમઞ્ઞે પસ્સિંસુ. સત્થા ''ઉપ્પલવણ્ણા આગચ્છતૂ''તિ ચિન્તેસિ. થેરી આગન્ત્વા સબ્બા પબ્બાજેત્વા આદાય ભિક્ખુનીનં ઉપસ્સયં ગતા. સત્થા ભિક્ખુસહસ્સં ગહેત્વા આકાસેન જેતવનં અગમાસિ. ઇમં સન્ધાયેતં વુત્તં – ''મહાકપ્પિનોતિ એવં નામકો અભિઞ્ઞાબલપ્પત્તો અસીતિમહાસાવકાનં અબ્ભન્તરો મહાથેરો''તિ.

જનેતસ્મિન્તિ જનિતે પજાયાતિ અત્થો. **યે ગોત્તપટિસારિનોતિ** યે ''મયં વાસેટ્ઠા ગોતમા''તિ ગોત્તં પટિસરન્તિ પટિજાનન્તિ, તેસં ખત્તિયો સેટ્ઠોતિ અત્થો. **વિજ્જાચરણસમ્પન્નોતિ** અટ્ઠહિ વિજ્જાહિ ચેવ પન્નરસધમ્મભેદેન ચરણેન ચ સમન્નાગતો. **તપતીતિ** વિરોચતિ. **ઝાયી તપતિ બ્રાહ્મણોતિ** ખીણાસવબ્રાહ્મણો દુવિધેન ઝાનેન ઝાયમાનો તપતિ વિરોચતિ. તસ્મિં પન ખણે કાલુદાયિત્થેરો દુવિધેન ઝાનેન ઝાયમાનો અવિદૂરે નિસિન્નો હોતિ. **બુદ્ધો તપતીતિ** સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધો વિરોચતિ. સબ્બમઙ્ગલગાથા કિરેસા. ભાતિકરાજા કિર એકં પૂજં કારેત્વા આચરિયકં આહ – ''તીહિ રતનેહિ અમુત્તં એકં જયમઙ્ગલં વદથા''તિ. સો તેપિટકં બુદ્ધવચનં સમ્મસિત્વા ઇમં ગાથં વદન્તો ''દિવા તપતિ આદિચ્ચો''તિ વત્વા અત્થઙ્ગમેન્તસ્સ સૂરિયસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગણ્હિ. ''રત્તિમાભાતિ ચન્દિમા''તિ, ઉટ્ઠહન્તસ્સ ચન્દસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગણ્હિ. ''સન્નદ્ધો ખત્તિયો તપતી''તિ રઞ્ઞો અઞ્જલિં પગ્ગણ્હિ. ''ઝાયી તપતિ બ્રાહ્મણો''તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગણ્હિ. ''બુદ્ધો તપતિ તેજસા''તિ વત્વા પન મહાચેતિયસ્સ અઞ્જલિં પગ્ગણ્હિ. અથ નં રાજા ''મા હત્થં ઓતારેહી''તિ ઉક્ખિત્તસ્મિંયેવ હત્થે સહસ્સં ઠપેસિ. એકાદસમં.

૧૨. સહાયકસુત્તવણ્ણના

૨૪૬. દ્વાદસમે **ચિરરત્તંસમેતિકાતિ** દીઘરત્તં સંસન્દિત્વા સમેત્વા ઠિતલદ્ધિનો. તે કિર પઞ્ચજાતિસતાનિ એકતોવ વિચરિંસુ. **સમેતિ નેસં સદ્ધમ્મોતિ** ઇદાનિ ઇમેસં અયં સાસનધમ્મો સંસન્દતિ સમેતિ. **ધમ્મે બુદ્ધપ્પવેદિતેતિ** બુદ્ધેન પવેદિતે ધમ્મે એતેસં સાસનધમ્મો સોભતીતિ અત્થો. **સુવિનીતા કપ્પિનેનાતિ** અત્તનો ઉપજ્ઝાયેન અરિયપ્પવેદિતે ધમ્મે સુટ્ઠુ વિનીતા. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ. દ્વાદસમં.

ભિક્ખુસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

નિદાનવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.